

CSÁSZÁRTÖLTÉS 3.

Császártöltés – Helytörténeti kiadványsorozat

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Bánáti István

Bolvári Csaba

Knipl István

Wicker Erika

A kötet szerkesztője:

KNIPL ISTVÁN

Tördelés, tipográfia:

Knipl István

Nyomdai előkészítés:

Kis László

Borítóterv:

Wicker Erika, Takácsné Stalter Judit

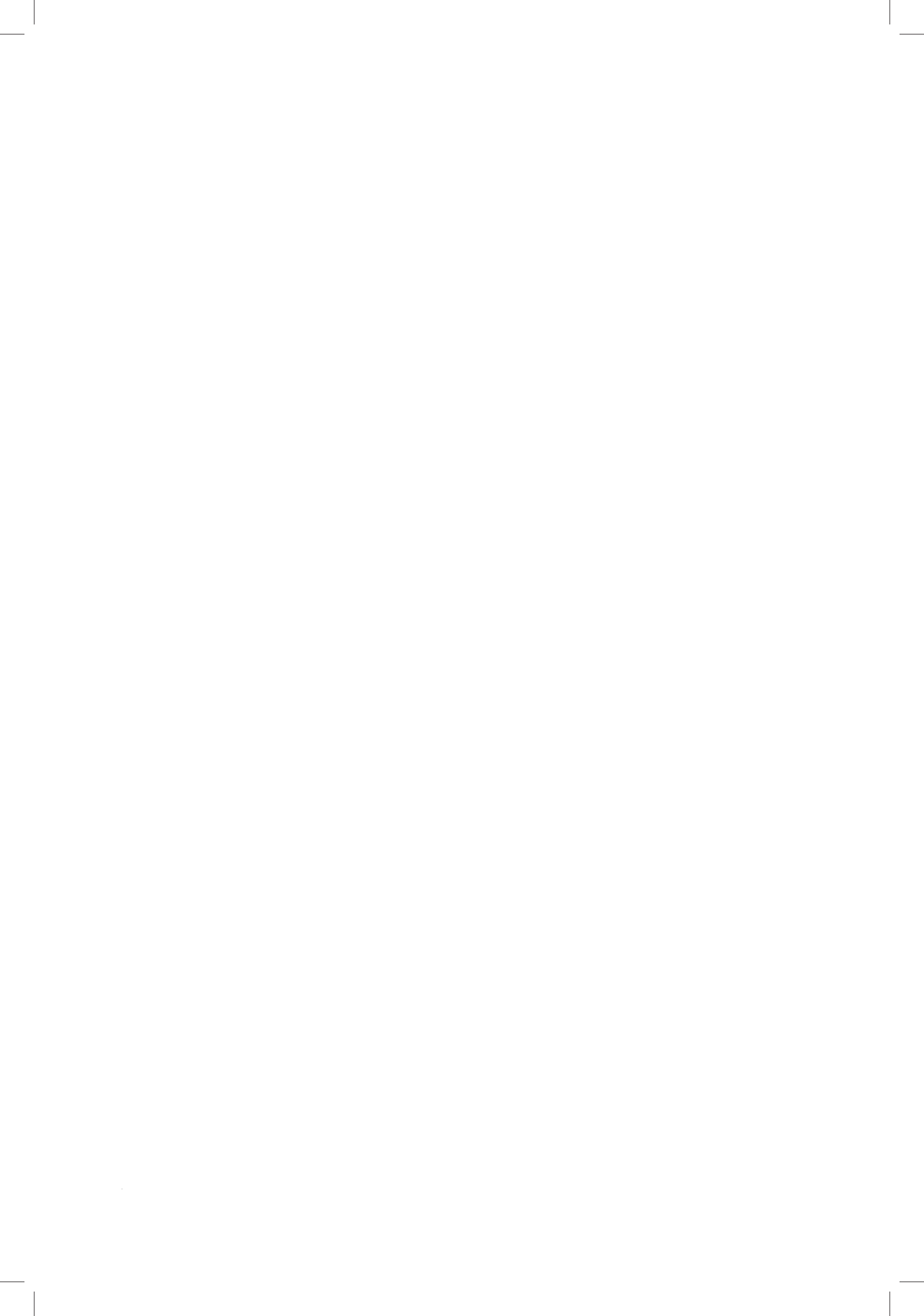
ISBN 978-615-00-0032-9

Kiadja Császártöltés Község Önkormányzata
Felelős kiadó: *Takácsné Stalter Judit* polgármester

CSÁSZÁRTÖLTÉS

3.

CSÁSZÁRTÖLTÉS
2017

TARTALOM

Köszöntő.....	7
Császártöltés története 1945-1990 (Knipl Isván).....	9
XXIV - XXV. Választási ciklus (1945-1950).....	9
XXVI. Választási ciklus (1950-1954).....	21
XXVII. Választási ciklus (1954-1958).....	26
XXVIII. Választási ciklus (1958-1963).....	31
XXIX. Választási ciklus (1963-1967).....	34
XXX. Választási ciklus (1967-1971).....	35
XXXI. Választási ciklus (1971-1973).....	36
XXXII. Választási ciklus (1973-1980).....	37
XXXIII. Választási ciklus (1980-1985).....	38
XXXIV. Választási ciklus (1985-1990).....	41
A községfejlesztés évtizedei.....	43
A község gazdasági élete.....	58
Köznevelés, közoktatás.....	96
Közegészségügy és szociális ellátás.....	111
Közművelődés, kulturális és sportélet.....	117
Császártöltés községi tanács üléseiről felvett jegyzőkönyvek (Bolvári Csaba)..	141
A jegyzőkönyvek általános jellemzői és a kapcsolódó ismeretek	141
A tanácsi jegyzőkönyvek lényege.....	150
Összefoglaló és részletes statisztika a tanácsi jegyzőkönyvekből.....	185
Amit a tanácsülésekről felvett jegyzőkönyvekből közvetlenül nem lehet ki- olvasni.....	210
Az egyes választókerületek és tanácstagjaik meghatározása.....	216
Kiegészítés a Császártöltés 2 (2016) kötetben közölt névjegyzékekhez.....	225
Képek	227

KÖSZÖNTŐ

Császártöltés ismét gazdagabb lett egy kiadvánnyal. Elkészült a lakóhelyünk történetét feldolgozó Császártöltés 3, amely a közelmúlt évtizedeit, 1945-1980 közötti időszakot öleli fel. Az olvasó megismerkedhet a falu közeli történelmével, azokkal a jelentős eseményekkel, amelyek ma is hatással vannak a település mindennapjaira, az itt élő emberekre.

Bízom benne, hogy minden korosztály szívesen olvassa majd a kiadványt. Ki azért, mert a benne leírtak egy részét átélte, ki azért, mert számára ez már történelem, és csak így ismerheti meg faluja múltját.

A XX. század történelmi változásai Császártöltés lakosságát sajnos mindig rosszabb és rosszabb helyzetbe sodorták. Nem volt ez másképp az ötvenes években sem. Bár nem olyan távoli időszak ez, mégis alig található ezekből az évekből felelhető dokumentum. Nyilvánvalóan eltűntették vagy megsemmisítették őket. Szorgos kutatómunka és az ötvenes éveket megélők visszaemlékezései sokat segítettek ezen időszak feldolgozásában.

Megnyugvás és stabilitás az ezt követő évtizedekben alakult ki. Az 1960-as évek elejétől a falu legnagyobb munkaadója a termelészövetkezet és az állami gazdaság volt. A hetvenes években a település lakói egyrészt a termelészövetkezetből és állami gazdaságból, másrészt az otthoni magángazdaságokból, szőlőtermesztésből és borászatból éltek, s ez utóbbiból tudtak számottevően gyarapodni.

Császártöltés mindhárom megjelent kötetében az összetartó emberség, a legnehezebb korban is küzdeni, dolgozni tudó szorgalmas emberek életerege tükröződik.

Mi, császártöltésiek ritka szerencsésnek érezhetjük magunkat, hogy falunk múltjával innen elszármazott, de rendszeresen hazalátogató kutatók és itt lakó helytörténész is foglalkozik. E kötet létrejötté nekik köszönhető: Knipl Istvánnak, aki egyben a szerkesztést is magára vállalta és Bolvári Csabának, aki a családfa-kutatásban jeleskedik. Köszönöm értékes munkájukat, hisz mindketten díjazás nélkül önzetlenül dolgoztak. Köszönöm, hogy tudásukat megosztották a helybeli érdeklődőkkel, átadták ismereteiket, hogy ezzel is teljesebb képet kapjunk falunk történetéből.

Bízom benne, hogy minden császártöltési hasznosítani tudja majd a könyvben lévő dokumentumokat, információkat. Reménykedem abban is, hogy sok olvasó kap kedvet a helytörténeti kutatásokhoz. Csak biztatni tudom őket, hogy gyűjtsék a még fellelhető információkat, adják közre, hogy mindannyian gazdagodhassunk általa.

Minden népnek szent a saját históriája, így a mi történelmünk, a császártöltésiek múltja szent nekünk. Rólunk szól ez a könyv, ez a sorozat, rólunk, akik itt élünk és itt szeretnénk élni, jólétben, békességben.

Császártöltés, 2017. Karácsonyán

Takácsné Stalter Judit
polgármester

Knipl István

CSÁSZÁRTÖLTÉS TÖRTÉNETE 1945–1990

XXIV – XXV. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1945-1950)

A község II. világháború utáni története 1944. október 30-án a szovjet csapatok bevonulásával vette kezdetét. A háborúban a házak nem sérültek meg. Útszakasz-rongálódás a községben nem történt.¹ Az ekkor 2773 fő lélekszámú falu² harc nélkül került a megszálló csapatok kezére. A közigazgatás vezetői a helyükön maradtak (Petz István bíró, Vári Mátyás főjegyző, Villányi János irodatiszt, valamint Ambrus György díjnok), és már ekkor megindult a szovjet csapatok számára a beszolgáltatás és a „kényszer” munka.³

Az év végénháromtagú bizottság alakult a közügyek intézésére, tagjai: Vári Mátyás főjegyző, Bergmann Márton községi bíró és Epres István igazgató kántortanító voltak.⁴

1945-ben megindult a pártok alapítása, létrejött a Független Kisgazdapárt (vezető: Surányi János), a Szociáldemokrata Párt (vezető: Walter Boldizsár), a Parasztpárt (vezető: Csatári Károly), valamint a Kommunista Párt (vezető: Amann József) helyi csoportja.⁵ A pártok a helyi nemzeti bizottságba delegáltak tagokat. A bizottság elnöke Epres István volt.⁶ A delegált tagokat a pártok visszahívhatták, erre jó példa a kommunista párt esete, ahol az év folyamán két alkalommal is visszahívták a delegáltakat, és újabbnál újabb embereket küldtek a nemzeti bizottságba.⁷ Megalakult a Katonai Szociális Nemzeti Bizottság is, tagjai: Gönczi József, Antoni Bálint, Kunvári Ferenc, Brecska Lajos és Epres János.⁸ A helyi közigazgatást szabályozó, 1945 áprilisában megjelent 1030/1945. ME. rendelet eltörölte a virilizmust, így a képviselőtestület tagjainak jelentős része elvesztette mandátumát. Az új képviselőtestület összetétele az alábbiak szerint alakult: képviselők száma 37, pótagok száma 5, kommunista 3, szociáldemokrata 5, kisgazda 29.

A közbiztonságra a járási rendőrbiztos és nyolc fő legénység felügyelt.⁹ A rendőri létszám általában 7–8 fő körül alakult. Munkájuk a korábbi teendők mellett több új elemmel is kiegészült. Egy 1945 júniusában keletkezett jelentés ezt az alábbiak szerint írta le: *„Községemben minden intézkedés megtörtént, hogy a szökött*

1 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL BKML) V. 312. Császártöltés nagyközség iratai. 455/1946., hsz. 1167/1946., 1946. 04. 01.

2 MNL BKML V. 312. Szám nélkül (Sz. n.), 1945. 01. 05.

3 MNL BKML V. 312. Dátum és szám nélkül.

4 MNL BKML V. 312. 5/1944. 1944. 12. 18.

5 BÁNÁTI Miklós, 1969. 262.

6 MNL BKML XVII. 13. A Császártöltési Nemzeti Bizottság iratai. 10/1945.

7 MNL BKML XVII. 13. 9/1945. Sz. n., 1945. 10. 14.

8 MNL BKML XVII. 13. 13/1945.

9 MNL BKML XVII. 13. 33/1945.

katonák, polgári egyének katonai jelleget bitorló tevékenységét megakadályozzuk. Kislétszámú polgárőrségünk fegyvertelen mivolta mellett is számtalan fosztogatást akadályozott meg. Különösen a borlopások terén az orosz katonák által elkövetett túlkapást amennyiben megakadályozni nem tudtuk, azonnal a járési katonai parancsnoknak jelentettük. Legutóbb három orosz katonát fegyverzett le rendőrségünk, szintén borlopás elkövetésekor. Mai rendőr létszámunk 5 községi rendőr, 2 politikai rendőr. Fegyverzettel is rendelkezünk.”¹⁰

1944 telétől a község lakosságát folyamatosan közmunkára vezényelték a háborús károk helyrehozatalára, továbbá a szovjet csapatok kiszolgálására. 1944 decemberében 25 lófogat kiállítását kérte a helyi szovjet katonai parancsnokság, 3 napi étellel, közmunkára.¹¹ 1945 januárjában az orosz katonaság továbbszállítására 100 fogatot kértek. A kocsisoknak és lovaknak 4 napi ételmet kellett magukkal vinniük.¹² A kért fogatokat azonban a község nem tudta kiállítani. „Fenti tárgyban jelentem, hogy a hozzánk intézett átiratban kért fogatot rendelkezésre bocsájtani nem tudjuk, mert ma reggel adtunk mintegy 30 kocsit Kecelnek. A többi kocsi részben a német származásúak elszállítására Kiskőrösre ment, másik részét pedig a német származásúak előállítására a Császártöltésre kirendelt orosz katonai parancsnokság vette igénybe, úgy, hogy községünkben jelenleg legjobb tudomásunk szerint legfeljebb 5-6 kocsi van idehaza.”¹³ Februárban az orosz katonai parancsnokság utasítására 75 embert lapáttal és döngölővel, 5 napi étellel, továbbá 10 fogatot útjavító munkára vezényeltek.¹⁴ A lakosság ekkor elérte tűrőképessége határát. A háború áldozatai mellett hiányoztak a községből a Szovjetunióba elhurcoltak, valamint a haza nem tértek is. Az előljáróság az elviselhetetlen terhek ellen az alábbiak szerint tiltakozott. „Értesítem, hogy a községi előljáróság az összes meglevő embereket mozgósította, hogy a rendelkezésnek eleget tudjunk tenni. A rendőrök jelentése szerint a csatolt névjegyzékben feltüntetett egyének a szolgálatot megtagadták, a legtöbben arra hivatkoztak, hogy betegek. Minthogy karhatalom nem áll a községi előljáróság rendelkezésére, a névjegyzékben feltüntetett egyéneket nem tudtuk előállítani. Mivel a községi előljáróságnak ezen felül naponta 50 embert a csalai katonai parancsnoksághoz kell 10 kocsival elküldeni munkára, és három hét óta minden meglevő kocsi és ember Kecelre szállít burgonyát és gabonát és 500 embert elvittek az oroszok már előzőleg Kiskunhalasra, illetve Oroszországba munkára, így a legnagyobb erőfeszítéssel sem tudunk több embert illetve kocsit más községbe munkára adni, ezért tehát tisztelettel kérjük, hogy amíg burgonyát és rozst szállítunk és illetve Csalára munkást és kocsit kell adni, hogy a többi előforduló munkától a községet mentesíteni szíveskedjék.”¹⁵

A fizikai munka mellett jelentős terhet jelentett a lakosság számára a megszálló csapatok ellátása is (1945-ben 1,5 millió, 1946-ban 500 000 szovjet katona állomásozott az ország területén).¹⁶ A beszolgáltatott termékeket általában a Kis kőrösön állomásozó szovjet katonai kórház (Vörös Hadsereg 5232 sz. kórház)¹⁷

10 MNL BKML V. 312. 89/1945. 1945. 06. 01.

11 MNL BKML V. 312. Sz. n., 1944. 12. 09.

12 MNL BKML V. 312. 10/1945. 1945. 01. 03.

13 MNL BKML V. 312. 10/1945. 1945. 01. 03.

14 MNL BKML V. 312. 50/1945. 1945. 02. 07.

15 MNL BKML V. 312. 50/1945. 1945. 02. 18.

16 ROMSICS Ignác, 1999. 304.

17 MNL BKML V. 312. 2347/1945. 1945. 11. 21.

részére kellett beszállítani, de alkalmanként Budapestre is kellett szállítmányokat indítani. A termények mellett konyhai eszközöket, ágyneműket is be kellett a község lakosainak szolgáltatni. A beszolgáltatásra kötelezett személyekről nyilvántartást vezettek, mely vezetésére Bartha Istvánt, majd Ambrus Györgyöt nevezték ki. A kötelezett személyek száma kismértékben változó volt, 1946-ban 730-785 között mozgott.¹⁸

A begyűjtés a szovjet parancsnokság és a járási főjegyző által előírtak szerint történt meg. A beszolgáltatandó termékek fajtáját és mennyiségét negyedéves előírásokban hozták a község tudomására. A begyűjtés lefolytatása a községi előljáróság feladata volt, az összegyűjtött terményeket, felszereléseket ideiglenesen központi raktárban helyezték el. Az átadott termékekről az átvevő szovjet egységeknek aláírt, lebélyegzett átvételi elismervényt kellett kiállítani. Ez sok esetben nem történt meg.

A begyűjtés alkalmanként nem ment zökkenőmentesen, hol az előírt termény hiányzott, hol ember nem volt a feladat végrehajtására, több esetben pedig az átvonuló katonaság vette az előírtakon felül igénybe a község lakói által megtermelt javakat. „[...] községünkben jelenleg szállításra alkalmas gyümölcs nincsen, ugyszintén nincsen a községben már uborka valamint céklarépa sem, mely oknál fogva az orosz parancsnokságnak beszolgáltatásra elrendelt élelmiszer félét teljes mértékben beszolgáltatni nem voltunk képesek.”¹⁹ „[...] jelenleg a községünkben felesleges zabot, illetve rozsot feltalálni nem ált módunkban, így tehát az orosz Vörös Hadsereg részére teljesítendő beszolgáltatandó mennyiségnek teljes mértékben eleget tenni nem tudtunk.”²⁰ „A gyűjtést a községi előljáróság a rendelkezésre álló kevés emberrel a legnagyobb eréllyel tovább folytatja, azonban a gyűjtést nagyban akadályozza az a körülmény, hogy a községben átvonuló katonaság minduntalan igénybe veszi az összes kocsikat, sőt a gazdáktól a gyűjtés alkalmával el is veszik a kocsit és igen gyakran az összegyűjtött ágyneműt és egyéb holmikat is. [...] Miután a községből a munkaképes embereket majdnem mind elvitte az orosz parancsnokság munkára, az ölfa szállítást csak akkor tudjuk megkezdeni, amikor az ágynemű és élelmiszer gyűjtés befejeződött, illetve ezeket Kiskőrösre be is szállítottuk. [...] Mivel az átvonuló orosz katonaság nagyon sok házat kifosztott és az orosz katonaság is minduntalan jószágot, élelmiszert és egyéb dolgokat igényel, ismételten kérjük, hogy az orosz katonai parancsnokságtól legalább 2, vagy 3 főből álló orosz katonát kirendeltetni sziveskedjék, mert félok, hogy az állandó fosztogatások miatt az elrendelt holmik beszállítása sem fog kellő eredményre vezetni.”²¹

A terven felüli beszolgáltatásra példa, mikor a szomszédos Hajósról a faluba érkezett szovjet hadnagy és katonái különféle terményeket követeltek és vittek el több alkalommal is. (A szovjet beosztás szerint Császártöltés ekkor a keceli parancsnoksághoz tartozott, Hajós azonban nem.) „Jelentjük, hogy folyó év március hó 24-én Császártöltés község előljáróságához átjött Hajós községben tartózkodó főhadnagy és a községi előljáróságtól burgonyát kért. Mivel a községi előljáróságnak

18 MNL BKML V. 312. 1047/1946. 1946. 08. 05.; 1061/1946. 1946. 07. 22.

19 MNL BKML V. 312. 1094/1945. 1945. 09. 24.

20 MNL BKML V. 312. 991/1945. 1945. 09. 24.

21 MNL BKML V. 312. 1945.01.27. Sz. n.

szigorú utasítása volt a Kecelen székelő orosz katonai parancsnokságtól, hogy az ő engedélye, illetve az ő megbízásából a községben jelen levő Bogdanó Iván engedélye nélkül semminemű élelmiszert kiadni nem szabad, a fent említett Hajóson lakó főhadnagynak az általa követelt burgonya kiadását magtagadtuk. A hajósi orosz főhadnagy megfenyegette a községi bírót, sőt elzárással és főbelövással is fenyegette és miután erre a fenyegetésre sem adtuk ki a burgonyát, a magtár ajtaját maga személyesen feltörte és a katonáival a gépkocsijára felrakatott mintegy 2 tonna burgonyát és azt azonnal el is szállította.

Folyó hó 25-én délután fentnevezett Hajóson lakó orosz főhadnagy ismét eljött a községbe és ismételten követelt burgonyát. Mivel az ajtót már nem lehetett bezárni, a községi előljáróság és Bogdanó Iván orosz katona tiltakozása ellenére ismét megrakatta a gépkocsiját legalább 2 tonna burgonyával és szintén azonnal elszállította, mondván, hogy aznap este még egyszer visszajön és tojást, csibét és szalonnát is el fog szállítani. A raktárban volt is valamennyi szalonna és tojás, erőszakosan ki is akarta záratni a raktárt, a községi előljáróság azonban a raktárt nem zárta ki azzal a kijelentéssel, hogy a kulcs az orosz katonánál van aki a községhezát elhagyta.

A mai napon ismét megjelent a reggeli órákban agyonlövással fenyegette a községi bírót, úgyszintén az orosz katonát is, ha azonnal nem kap tojást, szalonnát vagy csirkét sőt szarvas jószágot is követelt.

A községi előljáróság udvariasan felkérte a a Hajóson lakó orosz főhadnagyot, hogy a saját gépével az ügy tisztázása végett a községi bíróval, vagy jegyzővel menjen át Kecelre, bár három órát is várt az élelmicikkekre, a Kecelen székelő orosz parancsnoksághoz átmenni mégsem volt hajlandó.²² A nem tervezett elszállítások még 1946-ban is tartottak.²³

A hiányzó, be nem adott mennyiségeket folyamatosan napirenden tartották, az előljáróságot a begyűjtés befejezésére ösztönözték. „A rendelkezések értelmében a község beszolgáltatási kötelességének a mai napig sem tett eleget és a teljesítésre intézkedésre nem történtek. Felhívom a község előljáróságát, hogy gyümölcs beszolgáltatási kötelességének augusztus hó végéig minden körülmények között feleljen meg.” „A Főispán úr valamint a Járási Főjegyző Úr ugy szóban mint írásban több ízben felhívta Császártöltés község előljáróságát, hogy beszolgáltatási kötelességének augusztus hó 1-ig maradéktalanul megfeleljen. Császártöltés község a kiadott rendelkezések ellenére még a mai napig is hátralékban van és a hátralék beszolgáltatására szükséges intézkedéseit nem tette meg. Ezért felhívom a községi előljáróságot az intézkedések azonnali megtételére, azzal, hogy a beszolgáltatást augusztus hó 26-áig maradéktalanul befejeződjön. Figyelmeztetem a községi előljáróságot, hogy amennyiben a kapott határidőre beszolgáltatási kötelességének nem tesz eleget és erre vonatkozó jelentése augusztus hó 27-ig a Járási Főjegyző Úrhoz nem érkezik be, úgy a Járási Főjegyző Úr a községi előljáróság ellen a fegyelmi eljárást megindítja. A beszolgáltatás maradéktalan teljesítéséért nem csak a községi vezető jegyző, hanem a községi bíró és előljáróság többi tagja is felelős, így a megtorló eljárást a Járási Főjegyző Úr az ellen is megindítja.”²⁴ A beszolgáltatással kapcsolatos problémák még 1946-ban is fennáltak. „Tisztírtkezetek alkalmával és több ízben

22 MNLBKML V.312. Sz. n. 1945.03.26.

23 MNL BKML V. 312. 1061/1946. 1946. 08. 01.

24 MNLBKML V.312. 1270/1946. 1946. 08. 23.

kiadott rendeletemben utasítottam a községek vezetőjegyzőit, illetve a községek előljáróságát, hogy a beszoigáltatási rendeletnek minden nehézség leküzdése árán tegyenek eleget. Ebben a munkában a vezetőjegyzőnek segítőtársa kell hogy legyen az egész előljáróság. Aki a beszoigáltatási munkából kiakarja magát vonni, az nem viselhet tisztséget egy község életében. Felszólítom ezért a község előljáróságát hogy a beszoigáltatás biztosítására minden erejét és igyekezetét áldozza, mert aki a legkisebb mulasztást elköveti, az ellen szigorúan elfogok járni. Az orosz parancsoktól kapott szóbeli utasításra értesítem a község Előljáróságát, hogy azok a községek, amelyek gyümölcs beszoigáltatásuknak nem tudnak eleget tenni, a gyümölcs helyett burgonyát esetleg káposztát szoloigáltathatnak be. Amikor a beszoigáltatásra egy bizonyos mennyiség összegyűlt, értesítse erről a község előljárósága Tomilin hadnagy urat (Kalocsa telefon 134. szám, orosz városparancsnokság). Nevezett hadnagy úr megígérte, hogy az összegyűjtött gyümölcsért illetve burgonyáért a telefon értesítés után autóval megy ki a községekbe és ott a helyszínen ad az átvett terményekről szabályos átvételi elismervényt. A községek ehhez minden esetben ragaszkodjanak. A többi beszoigáltatásra rendelt élelmicikk beszoigáltatása változatlanul Kalocsára történik, ahol a hadnagy úr ígérete szerint ezután minden esetben átvételi elismervényt fognak adni. Az átadó minden esetben hivatkozzon Tomilin hadnagy úrra. Megjegyzem, hogy a gyümölcs és zöldség mennyiséget legkésőbb jövő hét közepéig kell beszoigáltatni, ellenkező esetben az orosz parancsnokság kimegy a községbe, és ő szedi össze a beszoigáltatandó terményeket. A szénát a kiskőrösi vásártérre kell behordani, összepréselt állapotban. [...] Utasítom a község Vezetőjegyzőjét, hogy jelen rendeletemet a rendelet kézhezvételétől számított 5 órán belül az egész előljáróság előtt olvassa fel, egyben a rendelet másolati példányát felolvasás után az előljáróság minden tagjával írassa alá.”²⁵

A kivetett illetve beszoigáltatott terményekről, tárgyakról nem rendelkezünk teljes jegyzékkel. Az előkerült adatok részlegesekek, de így is igen jól szemléltetik a falura rótt terheket. Az 1945 januárban kivetett dolgok az alábbiak voltak: takaró/dunna/paplan 500 db, vánkos 500 db, lepedő 700 db, tányér 500 db, kanál 1000 db, tűzhely 5 db, kályha 10 db, kancsó 20 db, szalonna 150 kg, vaj 30 kg, tojás 1500 db, savanyú káposzta 1500 kg, savanyú uborka 100 kg, tej 100 l, túró és sajt 100 kg, hagyma 100 kg, sárgarépa 100 kg, paprika 20 kg, céklarépa 100 kg, búza és rozs 2500 q, árpa és köles 1000 q, kukorica és zab 2000 q, bab és borsó 2000 q, marha 150 db, disznó 100 db, krumpli és káposzta 500 q, széna és szalma 3000 q.²⁶ Az év nyarán kivetett cikkek az alábbiak szerint alakultak: hús 400 kg, tojás 500 db, liszt 500 kg, zsír 40 kg, füstölt hús 30 kg, burgonya 41 kg, zöldség 72 kg, paradicsom 6 kg, uborka 12 kg, sárgarépa 6 kg, főzelék 600 kg, tejtermék 180 kg, szappan 40 kg, gyümölcs 424 kg, bor 100 l, cékla 6 kg, káposzta 36 kg, paprika 3,6 kg, hagyma, 6 kg.²⁷ Az őszt során beadandó termények a következők szerint alakultak: széna 3,5 tonna, hús 370 kg, vaj 90 kg, tej 336 l, liszt 38,8 t, kukoricaliszt 5 t, finomliszt 5,68 t, tarhonya 0,58 t, bab 13 t, borsó 1,4 t, árpagyöngy 0,36 t, köles 1,19 t, kukorica 21 t, zab 1,76 t, széna 17 t, szalma 6 t, hagyma 0,55 t,

25 MNLBKML V.312. 2980/1946., 1946. 09. 18.

26 MNL BKML V. 312. 39/1945. 1945. 01. 26.

27 MNL BKML V. 312. 1041/1945. 1945. 07. 15.; 1691/1945. 1945. 09. 18.

zöltség 11 t.²⁸ A község nagyarányú kifosztása a statisztikai adatokban is megmutatkozott. Az állatállomány száma a háború előttihez (1938) képest 1945-re jelentősen megfogyatkozott. A gazdaságokban az igaerőt adó lovak száma 608-ról 230 db-ra esett vissza. Jelentős csökkenés állt be a szarvasmarha (1100 db / 610 db), a sertés (1050 db / 600 db) és a baromfi (10 500 db / 4100 db) állományban is.²⁹

Az 1945. év egyik legfontosabb eseménye a földreform volt. A Függetlenségi Frontba tömörült pártok egyetértettek abban, hogy a nagybirtokrendszert fel kell számolni.³⁰ A földreformot az 1945. évi VI. törvény. 600/1945. ME. számú „A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról” szóló rendeletet szabályozta. A megművelt területnek országosan 34,8%-a került felosztásra, mintegy 650 000 személy jutott földhöz. Az 1000 hold alatti birtokosok maximum 100, a paraszti birtokosok pedig 200 hold földet tarthattak meg. A katolikus egyház birtokainak jelentős részét igénybe vették. A világi birtokokért jelképes, az egyháziért semmilyen kárpótlás nem járt.³¹ Elkobzás címén vették igénybe a hazaárulók és népellenes elemek földbirtokát, teljes egészében.³² A rendelet értelmében a földtelen cselédeket, napszámosokat, törpebirtokosokat és nagycsaládosokat kellett földhöz juttatni. A kisajátított területek egy része nem a kedvezményezettekhez került, hanem állami gazdaságokat hoztak belőle létre.³³ A mezőgazdasági munkásoknak 48%-a, a gazdasági cselédeknek 53%-a, a törpebirtokosoknak 53%-a és a kisbirtokosoknak 20%-a jutott földhöz.³⁴ A felszámolt nagybirtokok kisebb gépállománya az új gazdákhöz került, a nagy gépek és a feldolgozóüzemek pedig közös tulajdonba kerültek. Ezek működtetésére alakultak a földműves-szövetkezetek. A szövetkezetet minden olyan faluban, ahol legalább 300 holdat szétosztottak, meg kellett alakítani. Ezek mellett tovább működtek a nagy múltra visszatekintő fogyasztási és értékesítési szövetkezetek.³⁵ A földreformot a községi földigénylő bizottságok bonyolították le. A juttatás átlagosan 5 kat. hold föld volt, de az összes jogos igények kielégítésére mégsem adott lehetőséget. A földigénylő bizottságokat a földigénylőkből kellett megalakítani. Ezek az igényjogosultságot bírálták el, összeírták az igénybe veendő földeket, és javaslatot tettek az igénybevétel formájáról. A döntést a megyei földbirtokrendező tanácsok hozták meg.³⁶ Falunkban az igénybe vett terület 2450 hold volt, melyből kiosztottak 2400 holdat. Az új tulajdonosok a földet művelték, a szántáshoz segítséget kaptak.³⁷

Az 1946. év gazdasági eseményei jelentősen befolyásolták a lakosok életét. A hiperinfláció következtében a pengő kiszorult a kereskedelemből, helyette arany,

28 MNL BKML V. 312. 2147/1945

29 MNLBKML V.312. Sz. n., 1946. 10. 14.

30 ROMSICS Ignác, 1999. 281.

31 ROMSICS Ignác, 1999. 282.

32 SZABÓ Gyula, 2010.

33 ROMSICS Ignác, 1999. 282.

34 SZABÓ Gyula, 2010.

35 ROMSICS Ignác, 1999. 283.

36 SZABÓ Gyula, 2010.

37 MNL BKML V. 312. 455/1946., 1946. 04. 01.

idegen valuta szerepelt fizetőeszközként, valamint fellendült az árucserre. Az általános áru- és élelmiszerhiány miatt fenntartották a kötött terménygazdálkodást. Kötelező volt a beszolgáltatás, minimális térítés ellenében. A falusi lakosság élelmiszerkészleteit egyéb módokon is megcsapolták (pl. gabona őrlésekor a termény negyedét, kukorica darálásakor a tizedét kellett leadni).³⁸ A lakosságot további megszorítások is érintették. A jövedelmeket átlagosan az 1938-as 50%-ra csökkentették (de pl. a pedagógusok a korábbi jövedelmüknek csak a 20%-át kapták). Az agráröllő szélesre nyílt. A mezőgazdasági cikkek ára kisebb arányban nőtt, mint az iparcikké. A valutaválság lezárásaként 1946. augusztus 1-jén bevezették a forintot.³⁹

1946-ban miniszteri rendelettel felfüggesztették a községi önkormányzatot, azonban a tisztviselők továbbra is hivatalukban maradtak.⁴⁰ A falu 1946. tavaszi állapotát az alábbi statisztikai adatok kiválóan érzékeltetik. A település lélekszáma 4100 fő, ebből római katolikus 4046, református 20, evangélikus 20, izraelita 14 személy volt. 12 éven aluli gyermek 980, szoptatós anya 24, terhes anya 30. A előző évi születések száma 77, a házasságok száma 9, a halottak száma 60. Orvos 1 fő, mérnök 1 fő, bába 2 fő, kereskedő 23 fő, iparos 97 fő.⁴¹ A község alkalmazásában az alábbi személyek álltak: Vári Mátyás vezetőjegyző, Jónás Márton segédjegyző, Villányi János irodatiszt, Kirschner József közellátási tisztviselő, Ambrus György iroda segédtszt, Turi Gyula helyettes irodatiszt, Mesterházy Andor jegyző gyakornok, Lakner Józsefné községi szülésznő, Sárkány Pál, majd Walter József borfogyasztási adóellenőr, Berger István kisbíró, Knapig András kisbíró, Koch Józsefné, Szeitz Andrásné takarítónő, Lei György éjjeliőr, Steimetz Antal éjjeliőr, Csányi Mátyás, Schindler István, Lentner Sebestyén, Ámann István, Istella József, Kiefer József, Marokity István, Lei József, Sima István, Földes István mezőőrök, Buchmüller János községi kocsis, Ámann József, Lei György, Klajó Menyhért, Lei János községi rendőr.⁴² A statisztikai jelentés szerint: „A legutóbbi háborúban a hősi halottak száma, az eddigi adatok szerint 6, eltűntek 12, hiányoznak még 600 személy.” A hadirokkantak száma 18 fő, hadiözvegy 4 fő, hadiárva 30 fő, hadisegélyezetttek száma 160 fő. A rászorulókat segélyben részesítették. Lisztben ellátottak száma 280 fő (ebből testi munkás 70 fő, nehéz testi munkás 94 fő, könnyű testi munkás 12 fő, terhes-szoptatós anya 3 fő, 1 éven aluli gyerek 6 fő, 1–12 éves korig 40 fő.) Alapjegyre jogosult 55 személy. Burgonyacukorban részesülő gyermekek száma 408 fő. Tejgyűjtő hiányában a teje jogosultak közvetlenül a gazdáktól kaptak tejet. 60 gazdához 82 tejjogosult volt beosztva (gyerek 66 fő, szoptatós anya 4 fő, terhes anya 6 fő, beteg 2 fő, öregember 4 fő). Sóban, gyufában ellátatlanok száma 4100 fő.

1945–46. évekre az alábbi adókat vetették ki: búzaföldadó, közmunka-, újjáépítési közmunkaadó, ebadó, tenyészállat díj, fedeztetési díj, borfogyasztási adó,

38 ROMSICS Ignác, 1999. 306.

39 ROMSICS Ignác, 1999. 307.

40 MNL BKML XVII. 13. Sz. n., 1948. 12. 15.

41 MNL BKML V. 312. 455/1946., hsz. 1167/1946., 1946. 04. 01.

42 MNL BKML V. 312. 834/1946., 1946. 03. 21.

kereskedelem- és jövedelemadó, lakásadó.

A földművesek száma 100–200 hold között 5 fő, 50–100 hold között 22 fő, 20–50 hold között 110 fő, 10–20 hold 80 fő, 5–10 hold 163 fő, 0–5 hold 642 fő, nincstelen 20 család.

A földterület az alábbiak szerint oszlott meg: szántó 5698 hold, szőlő 1811 hold, kert 82 hold, rét 717 hold, legelő 1577 hold, erdő 3869 hold, nádas 3 hold, földadó alá nem eső terület 499 hold. A termesztett növények megoszlása: búza 600 hold, rozs 1100 hold, árpa 60 hold, tavaszi búza 5 hold, tavaszi árpa 80 hold, tervezett kukorica 1900 hold, köles 20 hold, zab 80 hold, répa 163 hold, burgonya 600 hold, bab 27 hold, paprika 20 hold, paradicsom 2 hold, olajos mag 160 hold. Legeltetési társulat egy működött Közbirtokosság Legeltetési Társulata néven. A traktorok száma 4 db, ebből üzemképes 3 db, rossz 1 db. Üzemanyag csak 1 traktor számára volt.

Állatállomány:igásló322db,ökör76db,tehén310db,sertés780db,birka650db,kecske24db,tyúk4000db,lúd700db,kacsa800db,pulyka60db,gyöngyös80db,bika7db,sertés kan5db. A községben községi apaistálló működött. Sertésvágási engedélyek száma 422 db, a vágások után beszolgáltatásra előírt zsír mennyisége 2000 kg.

A kereskedelem mutatószámai az alábbiak voltak: vegyeskereskedések száma 13 db, textil 3 db, vas 3 db, mezőgazdasági üzlet 4 db, borkereskedő 6 fő. Állami borpince nem volt, a szeszfőzdék száma 2 db. Malom, szikvízüzem és téglagyár 1-1 db volt, tejüzem nem működött. Jégvermek száma 2 db.

Az iparosok száma: cipész 10 fő, borbély 12 fő, kádár 7 fő, pék 1 fő, hentes 2 fő, kovács 11 fő, lakatos 2 fő, bognár 6 fő, asztalos 5 fő, szabó 3 fő, bádogos 1 fő, kőműves mester 1 fő, kőműves iparos 8 fő, harisnyakötő 1 fő, köteles 2 fő.

Működő egyesületek: Gazdakör, Iparoskör, Temetkezési Egylet. Működő bizottságok: Szabadművelődési Tanács, Közellátási Bizottság, Elszámoltató Bizottság, Nemzeti bizottság, Községi Földigénylő Bizottság. Szociálpolitikai Bizottság, Építésügyi Bizottság. A községben 2 könyvtár volt. „A könyvtárak fasiszta alapon át lettek vizsgálva.”⁴³

1946-ban megalakult a Községi Szociálpolitikai Bizottság, tagjai: Vári Mátyás, Jónás Pál, Garamvölgyi Antal (a község részéről), Surányi János, Földváry Ferenc (a községi földhöz jutottak helyi bizottságának részéről), Epres István (a nemzeti segély helyi szervezetének részéről), rendkívüli tag dr. Krammer Donát voltak. A szakszervezetek nem képviselték magukat, mivel szakszervezet nem volt a faluban, Az alakuló ülésen megválasztották elnöknek Garamvölgyi Antalt, titkárnak Földváry Ferencet.⁴⁴

1946-ban megindult a kitelepítés előkészítése⁴⁵, valamint az első betelepítések a községbe. Májusig a faluba irányított 70–75 családból 63 telepes család érkezett meg, létszámuk mintegy 300 fő volt.⁴⁶ Az év során ideiglenesen 103 el-

43 MNL BKML V. 312. 455/1946., hsz. 1167/1946., 1946. 04. 01.

44 MNL BKML V. 312. 806/1946., 1946. 05. 25.

45 A kitelepítés történetét részletesen ismertetik Császártöltés 2. 163-215. oldalai .

46 MNL BKML V. 312. 834/1946., 1946. 05. 31.

hagyott, szegény, éhező budapesti gyereket helyeztek el a faluban.⁴⁷

Folytatódott a település rendbetétele, melynek során a községi intézményeket a lehetőségekhez képest felújították.⁴⁸

1946-ban újjáépítési tervet fogadtak el, mely – mivel a község háborús károkat nem szenvedett – a gazdaság rendbetételével foglalkozott. A tervnek része volt a Gazdasági (közellátási) terv, amely szabályozta a gabonautalványok, lisztkészletek kiosztását, az ellátatlanok nyilvántartásba vételét, a sertésvágások, a só-, gyufa-, burgonya- és cukorjogosultak nyilvántartását, továbbá az ellátatlanok, a nehéz testi munkások, könnyű testi munkások, terhes és szoptató anyák, egy éven aluli gyerekek nyilvántartását. A Szociális (közegészségügyi) tervben szerepelt a városi gyerekek elhelyezése, nevelőszülők toborzása mellett előírták a szülőotthon rendbehozatalát és felszerelését, valamint az óvoda kimeszelését, nyári napközi otthon létesítését. Mindkét intézmény elhelyezése ún. bundista házban történt. A Mezőgazdasági terv előírta az utak javítását, az apaállat-istálló rendbehozatalát, az éjjeli ökörcsordakarámok rendbehozatalát, a határban levő kutak javítását, a földhöz jutottak és telepések megsegítését, a telkes társaság és a községi erdők megtisztítását. Az Ipari terv előírta a traktorok és gépek megjavítását, a malom rendbehozatalát és üzembe helyezését, valamint a villanyáram bevezetése terén megkezdett munka folytatását. A Kereskedelmi tervben szerepelt a heti piac rendbehozatala, a feketézés megakadályozása, rézgalic és egyéb növényvédelmi szerek beszerzése. A Kulturális újjáépítési terv előírta Középcsalán tanyai iskola és tanítói állás szervezését, a belterületi emeletes iskola csatornázását, két tanterem bebútorozását és felszerelését. A Népművelési tervben szerepelt a telepéseknek szőlőművelésre való megtanítása, iparos kör, gazdaköri élet megindítása, könyvtár létesítése, az üzem kívül helyezett mozi megindítása. A Közigazgatási tervben az alábbi elvégzendő feladatok szerepeltek: a község háza kívül-belül történő rendbehozatala, hivatalok megjelölése, a reakciós korszakra emlékeztető tárgyak eltávolítása, a bírói lakás megjelölése, a hivatalos idő kiírása, a tisztviselőkről és a képviselőtestületről kimutatás kifüggesztése, statisztikai adatok kimutatásba foglalása, bizottsági helyiségek felirattal való megjelölése, a földreform eredményének táblázatban kifüggesztése, adók és közmunka kivetése és behajtása. Tenyészállat és fedezettési díj kivetése, behajtása. Borfogyasztási adó kivetése, behajtása, zárszámadás elkészítése.⁴⁹

1947-ben folytatódott a politikai átrendeződés, módosult a választójogi törvény. Elvesztették választójogukat a Németországba kitelepítendőek és a Csehszlovákiából betelepített magyarok.⁵⁰ Az országos események a helyi viszonyokat is megváltoztatták. Folytatódott a ki- és betelepítés, módosult a bizottságok, a falu vezetőinek összetétele. A község irányításában, önkormányzat híján, különböző bizottságok vettek részt. Talán a legfontosabb ezek közül a Nemzeti

47 MNL BKML V. 312. 309/1946., 1946. 03. 27.

48 MNL BKML V. 312. 86/1946., 1946. 08. 16.

49 MNL BKML V. 312. Sz. n., 1946.

50 ROMSICS Ignác, 1999. 291.

Bizottság volt (létszámát, tagjainak nevét 1947. évből jelenleg nem ismerjük). A telepítések koordinálására megalakult a Betelepítési Bizottság. Tagjai az alábbi személyek voltak: Várszegi János, Török András, Kovács Ferenc, Csáki Márton, Szabó Gyula, Sándor Elek, Valter Antal, Garamvölgyi Antal, Koltai Dávid, Gábor János, Juhász Kálmán, Vicker István, Szabados István, Valter Simon, Szabadi János, Jónás Pál, Surányi János, Valter Mátyás, Szella János, Klárik György, Török János, Rapcsák István.⁵¹ 1947-ben Csatári Károlyt nevezték ki telepfelügyelőnek.⁵²

1948-ban a község vezetősége az alábbi személyekből állt: Vári Mátyás vezetőjegyző (SZDP – Szociáldemokrata Párt), Bergmann Márton községi bíró (Kisgazda), Szabó Gyula törvénybíró.

Az UFOSZ (Újbirtokosok és Földhözjutottak Országos Szövetsége) vezetői: Habaz Ignác (elnök), Virág József (jegyző), Zubreczky Lajos.

A Nemzeti Bizottság tagjai: Epres István (SZDP), Garamvölgyi Antal (SZDP), Koltai Dávid (SZDP), Surányi János (Kisgazda), Várszegi János (Kisgazda), Tóth Vince (NPP – Nemzeti Parasztpárt), Cserepes Ágoston (NPP), Kőműves János (Magyar Kommunista Párt), Amann József (MKP), Sándor Elek (FÉKOSZ – Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége, majd MKP, majd szakszervezet) Kövér András, Bagi Ferenc telepfelügyelő, Simon Mátyás (Kisgazda), Kovács Zoltán (NPP), Sárosi Antal (FÉKOSZ) és Vicker István⁵³. Az év során a tagok között szerepelt továbbá Lukács Imre (MKP), Epres János (MKP), Gulyás József (FÉKOSZ), Klárik György (szakszervezet), Gulyás József (szakszervezet) és Czeglédi Endre (MKP).⁵⁴

A Közellátási Bizottság tagjai: Vári Mátyás (SZDP), Ambrus György (MKP), Czeglédi Endre (MKP), Juhász Mihály (MKP), Bánáti Lajos (SZDP), Bércesi Lajos (MKP), Schaffer Márton (SZDP), Valter Mátyás (FKG), Kovács István (NPP), Mátyus Lajos (NPP), Borika Sándor (MKP), Radics János (MKP), Sipos László (MKP).⁵⁵ A Szabadművelődés Tanács tagjai: Vári Mátyás (SZDP), Bergmann Márton (Kisgazda), dr. Patarica János (MKP), Jónás Márton (MKP), Villányi János (MKP), Simon Mátyás (Kisgazda), Szilva Árpád (MKP), Koltai Dávid (SZDP), Epres István (SZDP), Nagy Jenő (MKP), Szabó Ignácné (MKP), Bánáti Miklós (Kisgazda), Lukács Imre (MKP) Szálas Béla (SZDP), Dencsák László (Kisgazda), Mátyus Lajos (NPP), Klárik György (MKP), Tóth Vilmos (NPP), Czeglédi Imre (gazdakör), Csernus Sándor (EPOSZ – Egyesült Parasztfjúság Országos Szövetsége), Ságghy Endre (MNDSZ – Magyar Nők Demokratikus Szövetsége), Erdész József (SZDP), Epres János (MKP), Salamon Anna (MKP), Juhász Mihály (MKP).⁵⁶

51 MNL BKML V. 312. Sz. n., 1947. 09. 10.

52 Csatári Károly 1947-ben az MKP küldöttként az UFOSZ helyi elnöke lett. Az MKP-ból hamarosan kilépett, és azon nyomban a Nemzeti Parasztpárt elnöke lett. MNL BKML XVII. 13. 44/1948.

53 MNL BKML XVII. 13. 18/1948.

54 MNL BKML XVII. 13. 55/1948., 93/1948., 137/1948.

55 MNL BKML XVII. 13. 93/1948.

56 MNL BKML XVII. 13. 93/1948.

A Termelési Bizottság tagjai: Czeglédi Endre (párt nélkül), Surányi János (Kisgazda), Pelényi Antal (Kisgazda), Földvári Ferenc (MKP), Váradi Mátyás (SZDP), Garamvölgyi Antal (SZDP), Lalák József (Kisgazda), Czár Istvánné (MKP), Konoróth István (MKP), Pethő András (MKP).⁵⁷

A Szociálpolitikai és Közegészségügyi Bizottság tagjai: Vári Mátyás (SZDP), dr. Patarica János (MKP), Epres István (SZDP), Kovács Zoltán (NPP), Kőmíves János (MKP), Kunvári Ferenc (SZDP), Walter Antal (kisgazda), Molnár Sándor (NPP), Garamvölgyi Antal (SZDP), Sándor Elek (MKP), Gecse Lajosné (MKP), Tóbiás Ferenc (MKP), Konoróth István (MKP).⁵⁸

A Betakarítás, Cséplési és Beszolgáltatási Ellenőrző Bizottság tagjai: Vári Mátyás vezetőjegyző (SZDP), Koltai Dávid (MDP), Paluska Lajos (NPP), Dencsák László (FKG), Rapcsák István (UFOSZ), Sándor Elek (FÉKOSZ), Rabolt Antal (közellátási előadó, hivatalból).⁵⁹

A község vezetői továbbra is megszervezték a jeles ünnepeken az ünnepségeket, összejöveteleket. Ennek jó példája az 1948. március 15-én tartott ünnepség. A programja az alábbi volt: istentisztelet, ahol az összes párt és szervezet részt vett, a mise után ünnepség, amin a falu lakossága majdnem teljes létszámban megjelent, utána a hitelszövetkezeti vendéglőben 300 terítékes közebed, a húst és az italt a jómódú helybeliek ajánlották fel. A közebeden az egyesületek és a pártok vezetői méltatták a nagy napot.⁶⁰

A meglévő helyi ifjúsági szervezeteket (MADISZ – Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, NISZ – Népi Ifjúsági Szövetség) egyesítették, az országos folyamatokhoz igazítva, Egységes Parasztifjúsági Szövetség néven.⁶¹

A község életét a fent ismertetett vezetők és bizottságok irányították. A nemzeti bizottság több alkalommal tárgyalta a sváb lakosság összeírását, a listákat pontosították, esetenként megváltoztatták.⁶² 1948 júliusában lemondott a nemzeti bizottság titkára Lukács Imre.⁶³ Az újonnan alakult MDP⁶⁴ (Magyar Dolgozók Pártja, létrejött a Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt egyesülésével) részvételével augusztusban újjászervezték a nemzeti bizottságot. Tagjai az alábbi személyek voltak: Kőmíves János (MDP), Koltai Dávid (MDP), Epres János (MDP), Epres István (MDP), Sándor Elek (szakszervezet), Garamvölgyi Antal (szakszervezet), Kovács Zoltán (NPP), Cserepes Ágoston (NPP), Czeglédi Endre (Kisgazda), Surányi János (Kisgazda).⁶⁵

Az év végén a nemzeti bizottság tagjai kérték az önkormányzat visszaállítását,⁶⁶ ez azonban ekkor még nem történt meg. A község vezetése fokozatosan

57 MNL BKML XVII. 13. 93/1948.

58 MNL BKML XVII. 13. 93/1948.

59 MNL BKML XVII. 13. 134/1948.

60 MNL BKML XVII. 13. 55/1948.

61 MNL BKML XVII. 13. 67/1948.

62 MNL BKML XVII. 13. 107/1948.

63 MNL BKML XVII. 13. 109/1948., 132/1948.

64 A helyi MDP szervezetnek az egyesüléskor 280 tagja volt. BÁNÁTI Miklós, 1969. 263.

65 MNL BKML XVII. 13. 134/1948.

66 MNL BKML XVII. 13. Sz. n., 1948. 12. 15.

megváltozott, a korábbi vezetők helyére újabb és újabb személyek kerültek. A folyamatot jól szemlélteti, hogy a nagy tapasztalattal bíró Vári Mátyás vezetőjegyzőt 1948-ban leváltották, helyére mintegy 5 hónapra Jónás Márton került. Azonban ő sem maradhatott sokáig tisztségében, helyére Villányi Jánost nevezték ki (1949. február–augusztus), majd Pribránszki László (1950. június 1-jéig), végezetül Vörös Béla (a tanácsigazgatás kezdetéig) következett a vezetőjegyzők sorában.⁶⁷

A községi bírók is igen sűrűn váltották egymást, Glocker János, Bergmann Márton, Török András, végezetül Garamvölgyi Antal (1948 vége – 1950. július) töltötte be a tisztséget.⁶⁸

1949-ben megalakult a Magyar Függetlenségi Népfront. Ennek tagjai az MDP mellett a Kisgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt, a már korábban egyesült Polgári Demokrata Párt és a Magyar Radikális Párt voltak. Vidéken is megalakultak a helyi népfrontbizottságuk, amelyek látszólag többpártiak voltak. Ez arra szolgált, hogy leplezzék a 1949. évi választások egypárti jellegét. Az új alkotmány (1949. XX. tc.) értelmében Magyarország államformája Magyar Népköztársaság lett. A köztársasági elnök helyébe az elnöki tanács lépett.⁶⁹ 1950-ben elfogadták az ún. tanácstörvényt (1950. I. törvény), amely az alapjaitól szervezte át a települések közigazgatását.

A közigazgatási apparátus átalakulása folyamatos volt. 1950-ben Villányi János volt a helyettes jegyző, Cserjés Sándor, Radics István az irodatisztek, Ágfalvi József és János Antal pedig az altisztek.⁷⁰ A tanácstörvény elfogadása után megkezdődött a felkészülés az őszi választásokra. Ennek előkészítéseként 1950 nyarán lejárató cikkek jelentek meg Garamvölgyi Antal bíróról, amelyekben a leváltását követelték. Vélt vagy valós bűnei az alábbiak voltak: *„Vessünk véget Császártöltés »kiskirálya« önkényes garázdálkodásainak. Garamvölgyi Antal bűnlajstroma. Császártöltés községben már hosszabb-rövidebb idő óta hallatszanak hangok, hogy Garamvölgyi Antal bírónak fejébe szállt a dicsőség, »korlátlan« jogaival basáskodik a dolgozó néppel. A községet nem a felvilágosító munka nyomán irányítja, hanem erőszakkal. Helytelen községi politikája és önkényessége, erőszakos cselekedetei a nép körében általános felháborodást váltottak ki. [...] Félrevezette a földosztó bizottságot. Garamvölgyi Antal részeges falusi kovács volt. Mesterségéből, mivel nem szeretett dolgozni, megélni nem tudott. Ezért iparáról lemondott és a földreform során földet igényelt. [...] A földművelésből azonban nem lett semmi. Fiát a szövetkezetnél helyezte el. Könnyű volt neki, mert a szövetkezetnél igazgatósági tag. Befurakodott egyik állásból a másikba. Fárastó munkát soha nem végzett. Inkább másokkal végeztetett. Juttatott és bérelt földjét a községi előfogatossal műveltette. Lovát is a község tartja el. Halmozza a tisztségeket. Garamvölgyi Antal betornászta magát minden községi szerobe, minden helyre, ahonnét*

67 BÁNÁTI Miklós, 1969. 257.

68 BÁNÁTI Miklós, 1969. 257.

69 ROMSICS Ignác, 1999. 293–294.

70 MNL BKML XXIII. 782. c. Császártöltés Község Tanácsának iratai. Költségvetések. 1950. évi költségvetés.

közvetlenül vagy közvetve anyagi hasznot remélt. Hosszú időn át a DÉFOSZ elnöke volt, a földműves-szövetkezetnek igazgatósági tagja, a Népfront Bizottság tagja, a Legeltetési Társulat elnöke és a Vadásztársaság elnöke.”

Felrótták neki, hogy az ősszel a községi bikák részére betakarított szénát eladta, hogy fizetésükhöz jussanak a vezetők, az elvett szénát erőszakkal pótolta. A Kossuth Lajos utcai kerttulajdonosok kertjeit a tavasz folyamán előzetes értesítés nélkül igénybe vette, hogy ott sportpálya épüljön, azonban az nem épült meg. A parkosítására vásárolt drága facsemeték hónapokon át a DÉFOSZ udvarán heverték, tönkrementek. A Középcsala pusztába kivezető telefonhoz a szükséges oszlopokat a szegény dolgozóktól a tulajdonosok beleegyezése nélkül elkobozta. Önkényesen helyezett egyik lakásból a másikba dolgozókat. A községi előfogat a bíró földjét műveli, ha előfogatra van szükség a bíró kiszúrja egyik-másik haragosát, akinek kocsija van, és azt veszi igénybe. Állítólag ellopott egy szivattyús kutat. Kovácsműhelyét átadta egyik jó barátjának, aki iparendély és adófizetés nélkül űzi az ipart. A bíró neki juttatja a községi közmunkákat. A DÉFOSZ elnöki tisztségét úgy szerezte meg, hogy a gyűlésen az ezer tag helyett mindössze 50 jelent meg. A földalappal kötött bérleti szerződéseket önhatalmúlag felbontotta. Az így szabaddá vált földeket klikkjének jutatta. A bérbeadásnál az új szerződésért 9 forintot követelt, ennek egy részét zsebre vágta. A község tulajdonát képező DÉFOSZ-székház udvarában fiatal fákat termeltetett ki saját fiaival. Üzérkedett a táncengedélyekkel is. A korpá osztásánál önkényesen járt el. Haragosait a listából egyszerűen kitörölte, és korpát azoknak juttatta, akik a baráti köréhez tartoztak. *„A pohár betelt. Felhívjuk erre a Megyei Tanács figyelmét, és Császártöltés dolgozó népe reméli, hogy rövidesen véget vetnek a bíró önkényes garázdálkodásának.”*⁷¹ Garamvölgyi Antal végül 1950 júliusában leváltották tisztségéből.⁷²

XXVI. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1950–1954)

A tanács tagjainak megválasztására 1950. október 22-én, az alakuló ülésre 1950. október 26-án került sor. A választáson 3004 állampolgár élt választójogával.⁷³ A tanácstagok száma a ciklusban 48 fő volt. A tanácselnök 1951 novemberéig Tóth János, majd Szabó Pálné volt. Tanácselnök-helyettes 1951. júliusig Vörös Béla, Bányácski Ilona (1951. július – 1952. szeptember), majd Garamvölgyi László voltak. Vb-titkár 1951. júliusig Bogár János, Vörös Béla (1951. július – szeptember), majd Oláh Ferenc voltak.⁷⁴ Kommunista párttitkárok Kálmán István, Lei Ferencné, Vén János, Lovász János, Vismeg János.⁷⁵ Sztálin halálával, Nagy Imre miniszterelnöki kinevezésével jelentős fordulat állt be az országos politikában, megváltozott a gazdaságpolitika is.

⁷¹ Bácskiskunmegyei Népújság, V. évfolyam, 82. szám. 1950. július 16.

⁷² Bácskiskunmegyei Népújság, V. évfolyam, 94. szám, 1950. július 30.

⁷³ Császártöltés Község Irattára (CSKI). Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 10. 20.

⁷⁴ A tanácstestület, valamint a bizottságok összetételét lásd. Bolvári Csaba: Császártöltés községi tanács üléseiről felvett jegyzőkönyvek c. fejezetben.

⁷⁵ BÁNÁTI Miklós, 1969. 257–258.

A ciklus idején tovább folyt a tanácsrendszer intézményének megszilárdítása. A tanács élén a tanácselnök állt. A tanács alá rendelt szakapparátus, azaz végrehajtó bizottság munkáját a vb-titkárok irányították. A községi szint jelentősége csökkent, tovább nőtt a járás jelentősége. Ennek oka, hogy így csökkenteni lehetett a községi összefonódásokat és a községi autonómiát.⁷⁶ A ciklusban a tanács egyik legfontosabb feladata a begyűjtések koordinálása, szervezése volt. A szabadpiaci termelés lényegében megszűnt, a készletek a begyűjtés során állami tulajdonba kerültek. A begyűjtés nem ment zökkenőmentesen, a lakosság kisebb-nagyobb mértékben megpróbált ellenállni, gyakorivá váltak az ellenőrzések, padlássöprések. A császártöltési pártszervezet népnevelői és a tanácsnak minden egyes tagja kivette részét a begyűjtéssel kapcsolatos agitációs munkából. Az elszámoltató brigádok tevékenysége nyomán naponta 20–25 mázsa gabona került 1951-ben a raktárba.⁷⁷ A begyűjtés szervezésére, ellenőrzésére Begyűjtési Állandó Bizottság alakult. Feladatuk ezen túl a propagandára is kiterjedt. *„A begyűjtési állandó bizottság tagjai elhatározták, hogy minden dolgozó parasztot meglátogatnak és megmagyarázzák nekik, hogy mit jelent a községnek a beadási terv időben való teljesítése, illetve túlteljesítése. Felvilágosító munkájuk eredményeképpen több dolgozó paraszt túlteljesítette beadási kötelezettségét.”*⁷⁸ Tevékenységük ellenére a begyűjtés szinte folyamatosan akadozott, 1951 őszén már a megyei sajtó is a császártöltési begyűjtés helyzetével foglalkozott, a falu lakosai ekkor a járási települések közül az utolsó helyen álltak a begyűjtés teljesítésében.⁷⁹ *„Sokat adott a terv Császártöltésnek, a község mindezt ideig azonban keveset a nép államának. Császártöltés a kiskőrösi járás tizenhárom községe közül a legutolsó helyen kullog a begyűjtésben. A július 29-i járási kiértékelés szerint a község csak 17,32 százalékban teljesítette begyűjtési tervét. A tanács titkár szerint az augusztus 2-i állapot 24,9 százalék. Ez azonban nem sokat változtat a helyzeten, mert hiszen a többi község is javított az eredményein. Vajon, mi lehet az, oka a lemaradásnak? Hiszen Császártöltés azelőtt mindig élen járt a begyűjtésben. Tavaly is 200 százalékban teljesítette első félévi begyűjtési tervét. A második félévöt is jóval túlteljesítette. [...] Tóth János tanácselnök maga mondja, hogy a cséplőgépeknél a felvilágosító munka a nullával egyenlő. Ez látszik már abból, hogy a cséplőgépellенőrök nem segítenek a dolgozó parasztoknak a beadási kötelezettségük kiszámításában, hanem ha valami probléma van, akkor a tanács házára küldik a gazdákat. Ezzel valósággal megakadályozzák, hogy mindjárt a cséplőgéptől a begyűjtőhelyre vigyék a gabonát. Ebből következik, hogy az ingadozókat sem igyekeznek meggyőzni. Vagyis a legnagyobb fokú nemtörődomséggel kezelik a begyűjtést. Ezért a hiányosságért némi felelősség a császártöltési gépállomás vezetőségét is terheli. Először is nem ellenőrzik a gépeket. A munkások munkakedvét pedig egyenesen azzal igyekeznek csökkenteni, hogy az üzemi konyha felállítását hanyagolják. A sok vidéki munkásnak, pedig nagy szüksége volna erre. [...] A pártszervezet és a tanács egyes tagjainak a részéről az a helytelen felfogás uralkodik, hogy gyenge volt az átlagtermés, hát nem is mehet a begyűjtés, mert hiszen örül a gazda,*

76 ROMSICS Ignác 1999 337.

77 Bácskiskunmegyei Népiújság, VI. évfolyam, 42. szám. 1951. február 20.

78 Bácskiskunmegyei Népiújság, VII. évfolyam, 231. szám. 1952. október 2.

79 Bácskiskunmegyei Népiújság, VI. évfolyam, 215. szám. 1951. szeptember 15.

ha saját szükségletét tudja biztosítani. Ezért azután nem kezelik úgy a kérdést, ahogy kellene.”⁸⁰ Az év őszen részsikereket értek a begyűjtésben, októberben a község teljesítette a burgonya beadási tervét, így megkapta a szabad értékesítés jogát, amennyiben volt még mit értékesítenie.⁸¹

A probléma 1952-ben is fennállt, ekkor már magát a tanácselnököt is támadások érték. *„Tanácselnök elvtárs! Nehezen megy tejbeszolgáltatásod, bár két tehened van. Hogyan várod el a község dolgozóitól a teljesítést, amikor magad sem jársz elől jó példával. Tenéked kellene az előírányzott beszolgáltatást példamutatóan teljesíteni!”*⁸² A begyűjtés nemcsak az egyénileg dolgozó parasztok esetében volt problémás, hanem a termelőcsoportok esetében is.

*„A termelőcsoportok, mint az Új Barázda, Felszabadulás, Vörös Zászló és Szabadság, jó ideig azt gondolták, hogy nekik nem kell pontosan eleget tenni az állammal szemben fennálló beadási kötelezettségüknek. Ez különösen vonatkozott a sertésre, baromfira és tojásra. Ezen a téren azonban nemcsak a szövetkezetek vezetőit terheli a felelősség, hanem a járási tanács mezőgazdasági osztályát is, amely elmulasztotta, hogy ezekben a Szövetkezetekben politikailag előkészítse, tervezzék és szervezzék a beadást.”*⁸³ A települések között Császártöltés továbbra is az utolsó helyen állt a begyűjtésben. Az 1953-as év eleje változást hozott, a Begyűjtési Állandó Bizottság munkájának, propagandájának eredményeként a begyűjtési százalékok jelentősen javultak.⁸⁴ A burgonya, tojás, kenyérgabona begyűjtését túlteljesítette a település, kukoricából, baromfiból közel járt a száz százalékoz, azonban lemaradásban volt a napraforgó és a sertés esetében. A problémát a felettes hatóságok szerint az okozta, hogy a helyi pártszervezet az irányító és ellenőrző munkát is átruházta a tanácsra. Véleményük szerint nem a pártszervezet, hanem a tanács volt az igazi gazdája a községnek, nem a párttitkár elvtárs, hanem a tanácselnök elvtársnő szabta meg a népnevelők munkáját.⁸⁵ A begyűjtések a rendszer megszűnéséig sem váltak zökkenőmentessé, folyamatosak voltak a szervezési hiányosságok. A termelők rendszeresen elmulasztották a megjelenést az idézőn feltüntetett időpontban, melynek a lakosság ellenállása mellett az is oka lehetett, hogy a helyi apparátus az idézőket rendszeresen előző este adta ki.⁸⁶ 1955-ben is folytatódtek a begyűjtések, melyeket a továbbra is szűkös körülmények között élő lakosság igen nehezen tudott, ha egyáltalán tudott teljesíteni. Az év első negyedévében a település beadásra kötelezett 1204 termelőjének az alábbi terményeket kellett beszolgáltatnia: sertés 82 mázsa (begyűjtve 35q), vágómarha 92q (begyűjtve 11q), baromfi 10q (begyűjtve 2q 10 kg), bor 147 hl (begyűjtve 35%).⁸⁷

80 Bácskiskunmegyei Népujság, VI. évfolyam, 186. szám. 1951. augusztus 11.

81 Bácskiskunmegyei Népujság, VII. évfolyam, 231. szám. 1952. október 2.

82 Bácskiskunmegyei Népujság, VI. évfolyam, 244. szám. 1951. október 19., VI. évfolyam, 235. szám. 1952. október 7.

83 Bácskiskunmegyei Népujság, VII. évfolyam, 129. szám. 1952. június 4.

84 Bácskiskunmegyei Népujság, VIII. évfolyam, 205. szám. 1953. szeptember 2.

85 Bácskiskunmegyei Népujság, VIII. évfolyam, 20. szám. 1953. január 24., VIII. évfolyam, 125. szám. 1953. május 30.

86 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 33. szám. 1954. február 9.

87 MNL BKML XXIII. 782. a. Császártöltés Község Tanácsának iratai. Tanácsulési jegyzőkönyv-

A begyűjtések mellett a ciklusban a kulákküldözések is jelentős hatást gyakoroltak a település lakosainak életére. A vagyonos nagygazdák ellehetetlenítése, tönkretétele a Rákosi-korszakban folyamatos volt. Egyre-másra születtek a kulákokat sújtó rendeletek, intézkedések. A birtokosok összeírása során 28 gazdát minősítettek kuláknak. *„Harcban, munkában épül a jövő Császártöltésén is. A harc elsősorban a kulákok ellen folyik. Számszerűleg csak 28 van belőlük a majd ötezres lélekszámú községben, de olyanok, mint kamrában az egér; egy is elég belőlük, hogy kárt csináljon.”*⁸⁸ A korabeli sajtó folyamatosan foglalkozott a kulákok ügyeivel, az ellenük való fellépés folyamatos volt, rendszeressé vált a zaklatásuk, terményeik elkobzása. Császártöltés már 1950-ben a megyei lapban szerepelt, mint a kulákság elleni sikeres fellépés példája. *„Császártöltésén sem robotol már a falu a kulákoknak. A DÉFOSZ (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége) munkástagozata nem tűri a basaparasztok garázdálkodásait. Fejlődésünk mostani szakaszában, Pártunk parasztpolitikájának tengelyében a kulákok további zsírosodásának a korlátozása áll – magyarázza nekünk Ágfalvi József, a császártöltési DÉFOSZ munkástagozatának a vezetője. Községünkben ezt a kulákok nem akarják tudomásul venni. Szeretnének továbbra is tollasodni, mások munkájából gondtalanul élni. De a DÉFOSZ, amelynek most már több mint ezer tagja van, az ujjukra koppintott. Pelényi Antal volt az első egyike, aki felénk hajította a kesztyűt. Felvettük! De aztán igen szűkre szabtuk neki. Így egészítette ki Garamvölgyi Antal DÉFOSZ-elnök Ágfalvi szavait. Gyűléseken sikerült elérni azt, hogy a község dolgozó parasztsága most már tudja, ki az ellensége. Császártöltésén a kulákok ellenakciójával, szabotálásaival tisztítódik az osztályharc frontja. Pelényi »mágnás-paraszt« azt gondolta, továbbra is kizsákmányolhat bennünket, szólnak közbe Halász és Buchmüller népnevelők. Hónapokon át nem adta meg 7–8 emberének a fizetést. A kuláknak volt pénze elég, hiszen 100–130 hold jó földön zsírosodott, és több hold szőlőjének jövedelme is duzzasztotta pénztárcáját. Ráléptünk alaposan a tyúkszemére, eliramodott. Fél év óta nem mer visszajönni. Leütöttük a császártöltési »kulákcászár« fejről a koronát. – De Walter Mátyás, Dencsák László és Pető Menyhért ebből még nem tanult. Mint veszett kutyák, úgy rohantak a DÉFOSZ-nak.”*⁸⁹ A fentebb leírtak is érzékeltetik a kommunista propaganda eredményességét, a meggyőzés sikerességét. A későbbiekben is folyamatosan tudósítottak a kulákság vélt vagy valós ügyeiről, az ellenük tett intézkedésekről. Nyilvánvalóan a politikai közbeszédben és sajtóban a kulákság csak negatív értelemben szerepelhetett, az általuk átélt megaláztatást, szenvedést természetesen nem említették. A kulákok elleni fellépés elmérgesítette a település hétköznapjait, gyakorivá váltak a feljelentések, mások megfigyelése. A tipikus kulák cselekmények a termények rejtegetése, a jogtalan felvásárlások, az izgatás, a beadási kötelezettségek nem teljesítése voltak. Ezekről a cselekményekről folyamatosan tudósított a megyei sajtó az alábbiak szerint. *„Valter József 70 holdas kulák, amikor szabotázs cselekményét a gyűlésen kihozták, botját rázva, fenyegetőzve távozott el a gyűlés színhelyéről.”* *„Angeli András próbálkozott ugyan a kulákok most divatos módszerével, a cukor- és lisztrejtegetéssel, de*

vek. 1955. 04. 16.

88 Bácskiskunmegyei Népiújság, VI. évfolyam, 6. szám. 1951. január 9.

89 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 17. szám. 1950. április 23.

elment tőle a kedve. Pető Menyhért bátrabb volt, ő már tekintélyes úrméter fát rejtegetett, de találtak nála 3 kocsi kétéves lucerna-szénát is csépeletlenül. A jövőben Pető is kétszer meggondolja magát, hogy eldugjon valamit, a többi kulák pedig ész nélkül igyekezett a terménybeadással. Annyi eszük mégis van, hogy inkább a más kárán tanulnak, mint a magukén. De azért a háttérben tovább mesterkednek. – Amikor megjelent a minisztertanács határozata a cukor- és lisztellátás szabályozásáról, másnap a szövetkezeti boltban félnap alatt elfogyott az összes – sőkészlet. A Párt és a tanács tudta, hogy honnan fúj a szél. Útnak eredtek a népnevelők és a Párt sokszor tapasztalt igaz szava erősebb volt, mint az ellenség rémmeséi. A felvásárlási lázat egy nap alatt elfújta a szél.” A terményrejtegetés elkövetésének módjait igen jól szemléltetik az alábbiak. „Mindjárt feltűnt, hogy a lakás alatt lévő pince szája a homlokozatig be van rakva takarmányrépával. A kulákasszony azt állította, hogy a pincét nem használják. További vizsgálódás után kiderült, hogy a pincének van használható lejárata is. – méghozzá Márin Ádámné szobájában a dívány alatt, sárral vékonyan betapasztva. A szobában [...] az ágyak nagy magasságban voltak ágyazva. Felbontatták az ágyakat és előkerültek a derékaljak, 90 kilós zsákok tele liszttel [...]. Weisz Péter kulákot is szomszédbeli dolgozó parasztok leplezték le. A kuláknak virágzó kertje van. Az egyik virágágy alatt pincelejárát volt s a virágágyban az ősz folyamán minden reggel frissen palántált virágokat lehetett látni, igen, mert amint beesteledett, a kulák ásót, kapát fogott, gyorsan eltávolította a pince szájáról a földréteget és úgy látogatta rejtekhelyét. A pincében élelmiszert és több mint 100 hektoliter bort tartott a kulák.”⁹⁰ Azzal is bünt követett el a kulák, ha bizonyos termékeket megvásárolt, miközben a hatóság szerint arra nem volt rászorulva. „Hát ez meg honnét van – kérdi Garamvölgyi Antal, és az asztalon lévő pékkenyérre mutatott. Alvári feleségére nézett, ez pedig ijedt szemmel vissza. – Kaptuk – nyögte ki nehezen [...]. A két rendőr és a két tanácsstag még aznap este felkeresték a péküzet vezetőjét. Szalontai Béla azt állította, hogy Alváriék rendszeresen vásárolnak kenyeret.”⁹¹

A kulákok büntetése általában elzárás, vagyonek Kobzás, pénzbüntetés, valamint a közügyektől eltiltás volt. Volt olyan, akit 1951-ben a Kalocsai Járásbíróság izgatás büntette miatt 7 hónap börtönre ítelt, majd később 8 hónap börtönt, 1000 forint értékű pénzbüntetést, 1000 forint értékű vagyonek Kobzást és 3 évre a közügyektől való eltiltást szabtak ki rá, mivel a begyűjtési biztosok szerint két hold búza és egy hold rozs aratását nem kezdte meg időben, így szemvesztés keletkezett.⁹² A Kiskőrösi Járásbíróság termény rejtegetéséért egy év két hónap börtönt, 1000 forint pénzbüntetést, továbbá a választójog gyakorlásának három évre való felfüggesztését szabta ki.⁹³ Volt, aki kukoricával való üzérkedésért 11 hónap, feketevágásért 1 hónap börtönbüntetést kapott. Több kulákot megbüntettek, mert gabonát etettek állataikkal, vagy a gabona egy részét elrejtették kézi cséplésre. Ezekért a cselekményekért 600–1000 Ft pénzbüntetéseket szabtak ki.⁹⁴

90 Bácskiskunmegyei Népujság, VIII. évfolyam, 33. szám. 1953. február 8., V. évfolyam, 159. szám. 1950. október 14., VI. évfolyam, 6. szám. 1951. január 9.

91 Bácskiskunmegyei Népujság, VIII. évfolyam, 33. szám. 1953. február 8.

92 Bácskiskunmegyei Népujság, VII. évfolyam, 169. szám. 1952. július 20.

93 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 153. szám. 1955. július 1.

94 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 188. szám. 1955. augusztus 11.

A tanácsülési jegyzőkönyvek tanúsága szerint a kulákok nem tettek eleget adófizetési kötelezettségüknek, gyakran kijátszották a törvényeket, vagyonuk más nevéen volt. A tanács utasította a vb-t, hogy következetesen járjon el a kulákokkal szemben, kutassa fel azok elrejtett vagyonát, azt vegye zár alá.⁹⁵

A kulákküldözések 1956-ban értek véget. Ekkor jelent meg az alábbi terjedelmes, már-már vallomással felérő írás a kulákság korábbi helyzetéről, a besorolások helytelenségéről, az érintettek erkölcsi tisztázásáról. „Pártunk Központi Vezetőségének 1953. júniusi határozata megszüntette a kulákklistát és elvileg tisztázta, hogy ki tekinthető kuláknak, falusi kizsákmányolónak. Falusi pártmunkásaink azonban nem kaptak elég gyakorlati segítséget az osztályviszonyok helyes megítéléséhez, ilyen formán a Központi Vezetőség határozata után alig történt változás községeinkben. Ezt a méltánytalan helyzetet felismerte a császártöltési községi pártbizottság, napirendre tűzte a kérdés felülvizsgálását. Több kuláknak tekintett középparaszt ügyében tettek igazságot a pártbizottsági tagok alapos, megfontolt véleménye alapján. Hogyan került kuláksorba számos középparaszt? Többségüket a szőlő- és gyümölcssterület felszorzása alapján, vagy rokoni kapcsolataik, néhányukat pedig személyi ellentétek miatt tekintettek kuláknak. Ennek megalapozatlan, igazságtalan voltát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a kulákoknak tartottak közül többen már évek óta dolgozó termelősövetkezeti tagok. [...] A császártöltési kommunisták megtették az első lépést ahhoz, hogy ezeknek a dolgozó parasztnak igazságot szolgáltatassanak. – Ez azonban nem elég. Mert nemcsak arról van szó, hogy merev, szektáns politikánk következtében olyanokat is kulákként tartottak számon, akik valójában soha sem voltak kizsákmányolók, hanem arról is, hogy ezekkel szemben megkülönböztető bánásmódot alkalmaztunk. Többségük elől elzártuk azt a lehetőséget, hogy a község társadalmi, politikai életében az őket megillető helyet elfoglalják, vagy belépjenek a termelősövetkezetbe. Ez joggal sértette a falu dolgozóinak igazságérzetét. Nem elég tehát a pártbizottsági ülésen megállapítani róluk, hogy nem kulákok. Erkölcsi igazságszolgáltatásra is szükség van. Erről pedig megfeledeztek Császártöltésen. A pártbizottsági ülés után három hét telt el. Azóta nemhogy a falu dolgozói, de még a személyükben érdekeltek sem tudnak mindannyian az igazságtevésről. A falu életét ilyen közelről érintő községi pártbizottsági határozatot, úgyszólván párttitokként kezelik Császártöltésen. Ez helytelen! A falu egész nyilvánossága előtt kell lemosni róluk a kulákkjelzőt. A tévedésből, a helytelen politikai megítélés alapján kulákká minősített dolgozó parasztnak szemben a bizalmatlanságot fel kell számolni és ebben az első lépést a községi párt- és állami funkcionáriusoknak kell megtenni.”⁹⁶

XXVII. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1954–1958)

A tanács tagjainak megválasztására 1954. november 28-án, az alakuló ülésre 1954. december 3-án került sor. A tanácselnöki tiszte Szabó Pálné, majd Cserjés Sándor, a tanácselnök-helyettesit Garamvölgyi László töltötte be. A vb-titkári

95 MNL BKML XXIII. 782. a. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1955. 04. 16.

96 Népújság, XI. évfolyam, 113. szám. 1956. május 15.

feladatokat 1956 végéig Oláh Ferenc, majd Villányi János látta el.⁹⁷ A kommunista párttitkár Erdélyi Károly, 1955. áprilistól Ondrovics József volt.⁹⁸ A ciklus során elköltözés miatt több tanácstagi hely is megüresedett, ezért 1956. február 19-én új községi tanácstagokat választottak a megüresedett helyekre. 1956 májusában Csernus Vincéné/Szabó Pálné tanácselnököt leváltották jobboldali elhajlás miatt, az új tanácselnök Cserjés Sándor lett.⁹⁹ „Köztudott, hogy Töltés nemzeti-ségi község. Én is német származású vagyok. – Mannhalter volt a nevem 1937-ig –, de magyar anyanyelvűnek tartottam magam a háború után. Amikor a fogságból hazajöttem, az igazoló bizottság véleménye pozitív volt. Emlékszem, akkor még egy kitelepített gazda házában volt a pártiroda, és Lukács Imre volt a titkár. Bizony, erős volt a Kiszgazda Párt, a Paraszt Párt, nem volt könnyű dolgunk. Hittünk abban, amit csináltunk. [...] Nehéz volt, nagyon nehéz – emlékezik vissza azokra az időkre –, de megpróbáltam igazságos, mindenkor, megértő lenni. Nagy villongások, feszülő ellentétek jellemezték a falu társadalmát. A betelepülő felvidéki és a visszaszivárgott helyi németek érdeke sokszor nem egyezett. Valamiféle egyensúlyt kellett teremteni, a kölcsönös bizalmat létrehozni, erősíteni. Azokban a napokban, forró volt a kilincsem. Olykor egyetlen nap alatt száznál többen jöttek kérelemmel, panasszal, ügyes-bajos dolgaikkal. Szó sem volt meghatározott munkaidőről. Igyekeztünk a gondokon segíteni. Az egyik ilyen volt, hogy sokaknak kellett a lakás. Egyesek présházban, mások padláson aludtak. Csupán 1957-ben kétszázötven családnak kellett helyet csinálni.”¹⁰⁰

Az ország életében ebben az időszakban jelentős változások történtek, melyek kihatottak a település mindennapjaira is. Nagy Imre miniszterelnöksége idején megindultak a gazdasági reformok, megszűntek a kuláküldözések. Rákosi visszatérése, majd a forradalom és szabadságharc bukása után beköszöntött a Kádár-rendszer.

Az országos közigazgatási átszervezés során 1956 októberében éles vita alakult ki Császártöltés hovatartozásáról. Az előterjesztés készítői a Kalocsai járáshoz tervezték átsorolni a falut. A terv ellen a tanács és a lakosság is tiltakozott, kérésükkel a területileg illetékes országgyűlési képviselőig is eljutottak. Végezetül észrevételeiket elfogadták, így a település továbbra is a Kiskőrösi járás része maradt.¹⁰¹

1956. október 23-án Budapesten kitört a forradalom. A hírek igen hamar eljutottak Császártöltésre is. Az első megmozdulásra 1956. október 26-án került sor. Ekkor tartották a szokásos búcsút, Walter István és Csernus Vince vezetésével tüntetés kezdődött, ennek során ledöntötték a szovjet emlékművet, a középületekről leszedték a kommunista jelképeket. Az akcióban Barabás Ferenc, Lei István, Stalter József, Bergmann Antal, Scheibl Antal vettek részt. A tüntetés után az állami gazdaság épületében nagygyűlésre került sor. Október 27-én délután egy újabb gyűlésen ideiglenes nemzeti bizottságot választottak. „Október 26-án megszervezte a szovjet hősi

97 BÁNÁTI Miklós, 1969. 258.

98 BÁNÁTI Miklós, 1969. 264.

99 BÁNÁTI Miklós, 1969. 258.

100 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 251. szám. 1984. október 25.

101 Népújság, XI. évfolyam, 240. szám. 1956. október 11.

halottak emlékművének ledöntését. Másnap összehívatta az Új Barázda Termelőszövetkezet közgyűlését, ahol nagy szónoklatot mondott. Csak egy jellemző részt idézünk beszédéből: – A földet vissza kell adni régi tulajdonosaiknak. Akinek nincs földje, az cseléd lesz – mondta”. Több csoport alakult a körzetben levő fegyverek összeszedésére. Az október 29-én megtartott gyűlésen megválasztották a végleges nemzeti bizottságot. Elnöknek Walter Istvánt választották. Tagok lettek: Berger Boldizsár, Szabados András, Lei István, Barabás Ferenc, Csernus Vince, Scheibl Antal, Berger Antal, Walter István, ifj. Schaffer András, Bergmann Antal, Walter Tamás, Nagy József, Kóbor László, Csonka Gyula, Stalter József, Glocker István. A nemzeti bizottság intézőbizottságot is választott, ennek tagjai: Walter István, Berger Boldizsár, Szabados András. Határozatban döntöttek arról, hogy Scheibl Antalt adminisztrátorként alkalmazzák a tanácsházán. A járási nemzeti bizottságnál Walter István képviselte a községet. Megalakult a községi nemzetőrség, parancsnoka Bergmann Antal, tagjai: Lei István, Berger Antal, ifj. Schaffer András, Walter Tamás voltak. A nemzetőrség összeszedte a vadászfegyvereket, letartóztatta a faluban tartózkodó ávósokat. November 1-jén újjáalakult az FKgP helyi szervezete.

A forradalom bukása után a megtorlás falunkba is elért. A kiszabott ítéletek az alábbiak voltak:

Barabás Ferenc, 1957. 02. 11. előzetes letartóztatásba került, ítélet (1958. 12. 02.):

2 év börtönbüntetés, 2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonek kobzás.

Berger Boldizsár ellen nem indult eljárás.

Bergmann Antal ellen nem indult eljárás.

Csernus Vince, ítélet (1957. 12. 02.): 1 év börtön, 1 év jogvesztés, 800 Ft vagyonek kobzás.

Lei István, ítélet (1957. 12. 02.): 1 év börtön, 1 év jogvesztés, 300 Ft vagyonek kobzás.

Scheibl Antal, ítélet (1957. 12. 02.): 10 hónap börtön, 1 év jogvesztés.

Stalter József, ítélet (1957. 12. 02.): 8 hónap börtön, 800 Ft vagyonek kobzás.

Szabados András ellen nem indult eljárás.

Walter István, 1956. decemberben két hétre letartóztatták, utána elhagyta az országot.¹⁰²

A forradalom bukása után megalakult az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt), a DISZ helyét a KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) vette át. Községünkben 1956 decemberében alakult meg az MSZMP helyi szervezete (alapító tagok: Ondrovics József, Kómíves János, Kincses Tamás, Vikker István, Mintál Ferenc és még 3 tag), a tagtoborzás azonban nehezen ment. Igyekeztek az egykori MDP-ből átléptetni a tagokat, illetve a községi vezetőket az átlépésről meggyőzni. Ez végezetül meg is történt, a taglétszám nőtt, a három községi vezető is tag lett.¹⁰³ 1957-ben a Császártöltési Állami Gazdaságban is megalakult az MSZMP alapszervezete, megalakult a KISZ helyi szervezete (titkár: Walter György, majd Ledniczky Dénes), és lányköre, az MNDSZ utódként létrejött a Nőtanács, (elnök: Illés Imréné), valamint a három termelőszövetkezetben a helyi nőbizottságok.¹⁰⁴ Újraindult a politikai

102 TÓTH Ágnes (szerk.), 2000. 571–573.

103 BÁNÁTI Miklós, 1969. 264.; Petőfi Népe, I. évfolyam, 41. szám. 1956. december 18.

104 Petőfi Népe, II. évfolyam, 28. szám. 1957. február 3., II. évfolyam, 191. szám. 1957. augusztus

élet a településen, immár a Kádár-rendszer keretei között. 1957-ben megalakult a Hazafias Népfrent helyi szervezete is, melynek tagsága főként pártonkívüliekből állt, elnöke Glocker András lett.¹⁰⁵ Ez év októberében részleges tanácsválasztásokat tartottak.¹⁰⁶ Az adóügyi feladatok és a dolgozók a járástól a községhez kerültek, a pénzügyi vezető Mintál Ferenc lett.¹⁰⁷ 1958-ban a tanács munkája aktívabbá vált, megtörtént az állandó bizottságok átszervezése (Művelődésügyi Állandó Bizottság, Községfejlesztési Állandó Bizottság). A kulturális munka vitelére, a programok szervezésére kulturális bizottságot szerveztek (tagjai: Angeli Tamás elnök, Villányi János, Angeli Mátyás népművelési ügyv., dr. Venczel Sándor orvos, Nagy Jenő tanár, Kunvári Ferenc tsz-elnök, Sziráki Margit tanár, KISZ titkár).¹⁰⁸ A tanács tagjait kötelezték az aktívabb tevékenységre, előírták, hogy választókerületükben miként dolgozzanak.¹⁰⁹ A tanács értékelt a településen folyó munkát, e témában az alábbi határozatot hozta: „A tanácsülés megállapítja, hogy a szocialista szektorok munkája általában kielégítő, a dolgozók érdekében hozott szociális, kulturális és egészségügyi határozataik részben hiányosak.”¹¹⁰ A tanácsülések helyszínét – mivel az iskola termei kicsinek bizonyultak – áthelyezték a moziba.

Az 1950-es évek végén a kitelepítés és egyéb jogszabályok alapján jelentős mennyiségű állami ingatlan volt a faluban, melyekért a községi tanács felelt. Ilyen államosított ingatlanban működött az állami gazdaság, az MSZMP helyi szervezete, a bölcsőde, az óvoda, a rendőrség, a földműves-szövetkezet, a kisipari termelőszövetkezet (KTSZ), a sütőipari vállalat, valamint részben a gyógyszertár is. A terményforgalmi vállalat a volt malomépületet, és a Csala I. alatti raktárépületet használta, a földműves-szövetkezet pedig saját kezelésbe kapta a vendéglő épületét a moziteremmel, a központi irodát, a textilüzletet, a cukrászdát és több államosított pincét. 1958-ban a községi tanács 79 épülettel és ezekben 112 bérleménnyel rendelkezett. Az épületek jelentős része magánbérloknek volt kiadva. Az épületek karbantartása jelentős gondot okozott a községnek. *„Igen nehéz és kényes helyzetben van a Községi Tanács Végrehajtóbizottsága. Helyszíni vizsgálat után megállapítottuk, hogy az állami kezelésben levő épületek zöme annyira rossz állapotban van, hogy beruházást, felújítást végezni szinte vétek. Kormányzatunknak módot kellene találni arra, hogy az ezeknek a többnyire 1 szoba-konyhás földes házaknak a sorsa másképpen találjon megoldást.”*¹¹¹ A házakban sok esetben az egykori tulajdonosok laktak, immár bérloként. *„Az épületek zömét a sváb rendeletek alapján államosított ingatlanok teszik ki. Ezek nagy része 1 szoba-konyhás, többségében vert falból épült. Állaguk sajnos igen rossz, és nincs lehetőség, hogy komoly helyrehozatali munkát tudjunk végezni.”* *„Ezeknek az épületeknek a volt régi tulajdonosai nagy részben jelenleg is a községben vannak, egy részük már benne is lakik a valamikor tulajdonát képező házban, és lakbért fizet. Ter-*

16., II. évfolyam, 290. szám. 1957. december 11.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 277.

105 BÁNÁTI Miklós, 1969. 277.

106 Petőfi Népe, II. évfolyam, 245. szám. 1957. október 19.

107 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1958. 01. 24., 1958.06.13.

108 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1958. 06. 13., 1958.01.24.

109 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 06. 13.

110 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

111 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 06. 13.

mészetesen az épület tatarozásával nem törődik.¹¹² Az épületek felújítására nem volt pénz, volt, amelyik már összedőléssel fenyegetett. „A fentiek részben abból is adódtak, hogy a bérlők egy része még a legszükségesebb belső tatarozását sem végzi el, holott ez kötelességük. A legkisebb cserép-, vagy egyéb hiányt sem számolják fel öntevékenyen, hanem mindent a Községi Tanácstól várnak.” „A községi tanács, amelynek felügyelete alá tartoznak ezek az épületek, évenként 4–5 ilyen állami tulajdont képező házat képes tataroztatni, ez viszont azt jelenti, ha minden épületet rendbe akar hozatni, ahhoz legalább 30 év szükséges. Így mire az utolsó épületet rendbe hoznánk, ha addig össze nem dől, addigra azok az épületek, amelyeket először hoztunk rendbe, omlanak össze.”¹¹³ Problémát okozott, hogy a bérlők egy része nem, vagy csak többszöri sürgetésre volt hajlandó fizetni. A helyzet megoldására a tanács döntése alapján el kívánták adni a kisebb és a közületek által igénybe nem vett ingatlanokat. Szintén rosszul karbantartottak voltak az állami tartalékingatlanok (szántó, rét, szőlő, kert, erdő, összesen 1000 hold) is. Ezek nagy része kisbérlők használatában volt, azonban ők nem végezték el a megfelelő munkákat, „az állami tartalékingatlanokat nem trágyázták megfelelően a bérlők, a szőlőkben pedig egyenesen rablógazdálkodás folyt.”¹¹⁴ A szőlőterületek egy része a kitelepítés óta parlagon hevert, nem volt, aki megművelje. „Községünkben különösen sok szőlőterület áll műveletlenül. Császártöltésen mintegy 400–500 hold olyan szőlőterület van, amelyet éveken keresztül nem művel meg senki. A községi tanács e tekintetben már évekkal ezelőtt tett olyan irányú javaslatot, hogy hozzanak létre célgazdaságot, mely gondoskodni fog ezeknek a szőlőterületeknek megműveléséről és hasznosításáról. Ez a javaslat eredménytelen volt, jelenleg is hasznosítatlanok ezek a területek.”¹¹⁵

1958-ban a lakosság száma 5500 fő volt, ebből külterületen 1100 fő (20 %) élt. A külterületi lakosság túlnyomó többsége Csala I., Csala II. és a Vas tanya (Állami Gazdaság) területén lakott. „Államigazgatási szempontból sok nehézség mutatkozik a lakosság ügyintézése során, mert nincs meg az a közvetlen kapcsolat, amely a belterületen a lakossággal megvan. A nagy távolság a külterületi lakosságot is bizonyos fokig elszigeteltté teszi az államhatalmi és államigazgatási szerv, vagyis a tanács és vb. irányában. [...] A tapasztalat az, hogy a külterületi lakosság egy része csak a szokásos heti piacot tudja felhasználni, hogy értékesítsen, háztartási szükségleteit beszerezze, és ezzel egy időben járlatkezelést és egyéb ügyintéztést végeztessen a hivatali szervekkel.” A megközelítés szempontjából csak Csala I. volt kedvező helyzetben, ebben az irányban makadám út és autóbusz-közlekedés is a lakosok rendelkezésére állt. A többi külterületi lakóhely csak fogatos kocsival volt megközelíthető. A földműves-szövetkezet Csala I. és II. területén, valamint Vas tanyán boltot üzemeltetett. A tanyák száma ekkor mintegy 150 volt. A tanyaépületek 90%-ának a padlózata föld. „Nem kielégítő a helyzet a sajtó olvasás és rádió előfizetés tekintetében a külterületen. Csala I. és az Állami gazdasági részen szórványosan vannak a rádió előfizetők, és néhány szétszórt tanyán is van rádió. De meg sem közelíti a belterület arányát, mert bel-

112 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 07. 25. Népszás, XI. évfolyam, 133. szám. 1956. június 7.

113 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 07. 25. Népszás, XI. évfolyam, 133. szám. 1956. június 7.

114 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 07. 25.

115 Népszás, XI. évfolyam, 133. szám. 1956. június 7.

területen a lakások 75 %-ában rádiókészülék van.” „A külterületi lakosság igen kis töredéke látogatja csak a belterületen rendezett kulturális megnyilvánulásokat. Szembetűnő és jóleső érzés amikor a helyi moziüzem egyes előadásain külterületről bejövő látogatókat észlel a belterület közönsége.” Csala I. (Kiscsala) már villamosított volt. A jogszabályok szerint csak a kijelölt tanyaközpontokban lehetett építkezni (Csala I. és II.), a külterületi lakosok tanácstagot is delegálhattak.¹¹⁶

Egyre több tagja volt a KISZ-szervezetnek. Az ifjúsági szervezet 3000 Ft támogatást kapott a tanácstól, melyből berendezték, otthonossá tették közös helyiségüket, pingpongasztalt, rádiót vásároltak.¹¹⁷ A szervezet kapott ezen felül 1400 négyszögölnyi földterületet is, melyen a tervek szerint gazdálkodniuk kellett volna.¹¹⁸

XXVIII. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1958–1963)

A tanács tagjainak megválasztására 1958. november 16-án, a tanács alakuló ülésére 1958. december 4-én került sor. A tanács 48 tagból állt. A tanácselnök Cserjés Sándor, a tanácselnök helyettes Garamvölgyi László, a vb-titkár Villányi János volt. A tanács állandó bizottságai a ciklusban a Pénzügyi és Gazdasági Állandó Bizottság, a Községfejlesztési Állandó Bizottság, a Mezőgazdasági Állandó Bizottság, a Művelődésügyi és Szociális Állandó Bizottság voltak.¹¹⁹ A megüresedett községi tanácstagi választókerületekben 1959. november 15-én pótválasztást tartottak.¹²⁰ 1959-ben megalakult a Művelődési Tanács.¹²¹ Az 1960. évi népszámlálás során megtörtént, amire soha korábban nem volt még példa, a népszámlálás alkalmával senki nem vallotta magát nemzetiségi lakosnak.¹²²

1959-ben elkészült a tanácsháza újjáépítése, az apparátus és a végrehajtó bizottság átköltözött az épületbe. A régi és így kiürített épületben kívánta létrehozni a tanács a kultúrházat.¹²³ Elkészült a községrendezés terve. A község belterülete változatlan maradt. Több fontos változás is körvonalazódott az elfogadott tervben. A tervek szerint a KTSZ-nek ki kellett költöznie az iskola melletti épületéből, új helyét az iskolával szemközti részen jelölték ki. Az átadott épületet és udvart az iskola bővítéséhez kívánták használni. A rendezési terv az új temető helyét a Bajai utca végén jelölte ki. Az új tűzoltószertár a tervek szerint a rendőrség épületéhez csatlakozóan, a malomudvarral szomszédos kert helyén kellett hogy megépüljön.¹²⁴ A soron következő népszámlálás (1960) miatt szükségessé vált az utcák rendezése. Megtörtént a házszámzás és az új utcák elnevezése. A

116 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 07. 25.

117 Petőfi Népe, III. évfolyam, 101. szám. 1958. április 30.

118 Petőfi Népe, III. évfolyam, 106. szám. 1958. május 7.

119 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1958. 12. 04., 1962. 01. 19.

120 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 247. szám. 1959. október 21.

121 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 07. 26.

122 Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 219. szám. 1969. szeptember 21.

123 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 152. szám. 1959. július 1.

124 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 12. 23.

meglevő utcanevek (Kossuth Lajos, Úttörő, Bajai, Ady Endre, Bajcsy-Zsilinszky, Bajtárs, Keceli, Marx, Zója, Tavaszi), a továbbiakban is használatban maradtak, a korábban név nélküli utcákat nevesítették (Rózsa, Petőfi Sándor, Tanácsköztársaság, Rákóczi Ferenc, Munkácsy Mihály, Lenin, Ifjúság, József Attila, Dózsa György, Gábor Áron utcák, Hősök tere, Sport és Szabadság tér).¹²⁵ A ciklus során jelentős fejlesztések valósultak meg, utak, járdák épültek, folytatódott a villamosítás, megépült a kultúrház, felújították a mozit, elkészült a vízmű.¹²⁶ Működött az önkéntes rendőrség, parancsnokai Lóz János, majd Lentner József voltak.¹²⁷ Az összeköttetést más településekkel napi 14 buszjárat biztosította.¹²⁸

1961-ben ideiglenes bizottság vizsgálta a tanács működését. *„Az Ideiglenes Bizottság vizsgálata során megállapította, hogy a Községi Tanács teljes egészében megoldja és betölti államhatalmi jellegéből adódó szerepét, eleget tesz a jogszabályoknak, betartja a Tanács törvényt, és megfelel az egyéb rá háruló feladatoknak. Ezt bizonyítja az is, hogy Községünk tanácsa üléseit megtartotta, határozatképtelenség miatt egyetlen tanácsülést sem kellett elhalasztani. [...] Megállapította az Ideiglenes Bizottság azt is, hogy a hozott határozatok végrehajtásában nem minden tanácstag működik kellőképpen közre. Például a tanácstagság egy része nem hajtotta végre azt a határozatot, miszerint a tárgyévben a társadalmi munka biztosítása érdekében a tanács tagi körzetek lakosságát a tanács tag keresse fel és a választópolgárokkal folytasson megbeszélést.”* *„a tanácsülések iránt kellő érdeklődést tanúsítanak a társadalmi és gazdasági szervek vezetői és a kívülálló lakosság is.”*¹²⁹

A község életét jelentősen befolyásolta ebben a ciklusban a tévesztés felgyorsulása, valamint a föld- és területrendezés. Az 1959. évben Császártöltés termelősövetkezeti község lett.¹³⁰ *„A tavaszi szervezés során elértük, hogy községünk 81,2%-ban átszerveződött, azaz Teremlősövetkezeti Községgé alakult. Kedvezően alakult a tanács tagok hozzáállása a fejlesztés során, mivel is a tanács tagság földműveléssel foglalkozók száma mintegy 99 %-ban valamely szektorhoz tartozik azaz Tsz-hez, vagy Tszcss-éhez. [...] A községben általános vélemény az volt, hogy a Tsz fejlesztés, csak császártöltési jelenség. Jelen időben azonban láthatja a Tanács tagsága, és az egész község lakossága, hogy ez országosan folyik... [...] Mint említettem községünk Termelősövetkezeti község, de ez azonban nem jelenti azt, hogy itt már a szervezési munka bevan fejezve, hogy a község mezőgazdasága teljesen át van alakítva. Vannak még egyénileg dolgozó parasztok, valamint kétlakiak, akikkel napjainkban is és mindaddig foglalkoznunk kell felvilágosító munkával, míg ezek az emberek is be nem látják az élet felvetését a helyesebb utat. Mint ahogy országosan is így községünkben is a közelmúltban megkezdődött az újabb népnevelői munka, az egyénileg dolgozó parasztok felé. [...] Feladatunk az, hogy az ünnepek után fokozzuk a népnevelői munkát és folytassuk mindaddig míg a községet*

125 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1959. 06. 26.

126 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

127 Petőfi Népe, XVII. évfolyam, 187. szám. 1962. augusztus 11.

128 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

129 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

130 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 133. szám. 1959. június 9.; CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1959. 05. 29., 1959. 10. 30.

teljes egészében át nem szervezzük. Megkívánom említeni, hogy a Párt és a Kormány a jövőt illetően nem engedélyez Termelőszövetkezeti Csoport alakítását, ez magával hozza azt hogy Termelőszövetkezeti Csoportba népművelőink nem szerveznek senkit.”¹³¹

1960-ban a község lakossága 4319 fő volt. Ebből belterületen lakott 3508 fő, külterületen lakott 811 fő (a teljes lakosság 23%-a, Keceli úti tanyák 73 fő, Szigeti dűlő 33 fő, Csala I. 201 fő, Zsombostó 25 fő, Csala és Polgárdi szőlők 105 fő, állami gazdasági tanyák 89 fő, Jankováci úti dűlők 26 fő, Csala II. 177 fő, Csala III. 82 fő).¹³² A településen ekkor 1051 lakás volt, az 1957–1961 között kiadott építési engedélyek száma 161.¹³³ A külterületi lakosok ellátásáról több kereskedelmi egység is gondoskodott (Csala I. egy vegyes üzlet és egy italbolt, Csala II. egy vegyes üzlet, az Állami Gazdaság területén egy vegyesbolt). „A lakás helyzet tekintetében a következő helyzetképet kapjuk: Csala I., Csala II., a Keceli úti tanyák, valamint Gazdasági tanyák környékén lévő lakosság lakáshelyzete megfelelőnek mondható, miután itt többségben már modernebb, szórványos esetben sátozott 2 szobás lakásokkal is találkozunk, mely szobák közül rendszerint az egyik padlós. De gyakori e helyeken azon lakások száma, ahol a szobák teljesen padlószak, és az egyéb helyiségek padlózata mozaik lap, beton stb. Kedvezőtlenebb a helyzet Csala III., a Csalai és a Polgárdi szőlők, a Jankováci úti dűlő és a Szigeti dűlőben, miután itt 1 szobás, földes, nyirkos, kis ablakú lakásokkal lehet találkozni.” A község fejlesztési terveiben szerepelt a nagyobb külterületi lakott helyek fejlesztése. A tervek között szerepelt Csala I. villamosítása, kultúrterem kialakítása, Csala II. villamosítása, mélyfúrású kút létesítése.¹³⁴

A hatvanas évek első felében gondot okozott a településen az akkor még működő állattartási rendszer, mely szerint az állatok (tehenek, libák) a falu utcáin reggelente a legelőkre mentek, este pedig haza. A lakosság egy része panaszkodott a rendszer továbbélése miatt, ugyanis az állatok sokszor már hajnali három órakor az utcákon voltak, az utcákat összepiszkították, a virágoskerteket gyakran megrongálták. A községi tanács rendeletben szabályozta az állatállomány legelőre hajtásának kérdését.¹³⁵

A ciklus során több változás történt a községi MSZMP-szervezet működésében is. 1959 őszén a községi párttitkár Garamvölgyi László lett.¹³⁶ Ugyanabban az évben megalakult Csala I-en is a KISZ helyi szervezete (titkár: Kossós Mihály).¹³⁷ A téeszek nagymértékű fejlesztése után a községi pártszervezet megszűnt, a megerősödött téeszek (Kossuth, Felszabadulás, Új Barázda, Vörös Zászló) alapszervezeteibe olvadt, a községi párttitkár Kovács József,¹³⁸ majd Ud-

131 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1959. 12. 29.

132 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1960. 07. 22.

133 BÁNÁTI Miklós, 1969. 281.; CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1961. 11. 24.

134 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1960. 07. 22.

135 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1962. 01. 19., 1961. 05. 26.

136 BÁNÁTI Miklós, 1969. 264.

137 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 164. szám. 1959. július 15.

138 A községet a budapesti Május 1. Ruhagyár pártszervezete patronálta. A patronáló gárda egyik lelkes tagját, a közgazdasági egyetemet végzett Kovács József elvtársat küldte községi párttitkárnak. Felesége pedig, aki számviteli főiskolát végzett, a Felszabadulás Tsz-nek lett a könyvelője. Petőfi Népe, XV. évfolyam, 70. szám. 1960. március 23.

varhelyi Gyula lett.¹³⁹ 1960-ban a helyi KISZ új vezetőséget választott,¹⁴⁰ Csala II-n megalakult a Nőtanács.¹⁴¹

XXIX. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1963–1967)

A tanács tagjainak megválasztására 1963. február 24-én, a tanács alakuló ülésére 1963. március 1-jén került sor. A jelölteket a Hazafias Népfront állította. A tanácsnak 48 tagja volt. A tanácselnök Cserjés Sándor, a tanácselnök-helyettes Garamvölgyi László, a vb-titkár Villányi János volt. A tanács állandó bizottságai a ciklusban a Pénzügyi és Gazdasági Állandó Bizottság, Községfejlesztési Állandó Bizottság, Művelődési, Szociális és Egészségügyi Állandó Bizottság, Mezőgazdasági Állandó Bizottság, valamint a Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Albizottság és a Takarékosági Albizottság voltak.¹⁴² 1964-ben Garamvölgyi László a Hajósi Földművesszövetkezet igazgatósági elnöke lett, az üléseken nem tudott megjelenni, ezért visszahívták a vb-ből. Helyére Mészáros Imréné került.¹⁴³ A tanács összetétele is változott a ciklus során, az elköltözött képviselők helyére újakat választottak.¹⁴⁴ 1965 első negyedévében súlyos járvány miatt elmaradtak a tanácsülések.¹⁴⁵ A hatvanas évek első felében a falunak jelentős források álltak rendelkezésére működésre, fejlesztésekre. Költségvetése, a teljes járást tekintve, a harmadik legmagasabb volt.¹⁴⁶

A községben továbbra is jelentős számú ingatlan volt állami tulajdonban. 1965-ben a nyilvántartott állami épületek száma 58 db, ezekben a bérlemények száma 68 db.¹⁴⁷

Az évtized közepére mind a belterületi, mind a külterületi lakosság száma csökkent. 1965-ben a lakosság száma 4000 fő volt, külterületen 640 fő lakott (az összlakosság 16%-a, Csala I. 241 fő, Csala II. 119 fő). A külterületi lakosság igényeit három kereskedelmi egység szolgálta ki (Csala I.: egy vegyesbolt és egy italbolt, Csala II.: egy vegyesbolt). Az állami gazdaság területén (Vas tanya) a vegyesboltot 1964-ben a gyenge forgalom miatt megszüntették. A lakáshelyzet jelentősen javult Csala I. és II területén, itt modern lakóházak épültek, megszűntek a közös konyhás cselédházak. A többi külterületi településrészen viszont rosszabbodott a lakhatási helyzet.¹⁴⁸

1964-ben a lakosság felemelte szavát az ideiglenesen a falu határában letele-

139 BÁNÁTI Miklós, 1969. 265.; Petőfi Népe, XV. évfolyam, 46. szám. 1960. február 24.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 05. 27.

140 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 133. szám. 1960. június 7.

141 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 76. szám. 1960. március 30.

142 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1963. 03. 01., 1963. 07. 19.

143 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 07. 31

144 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 07. 23.

145 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 04. 29.

146 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 09. 16.

147 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 12. 22.

148 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 11. 26.

pedett vályogvető cigányok ellen: „[...] igen sok cigány telepedett le a szigeti részen és nagy kárt okoznak a termelősövetkezetnek. Jelenleg 17 ló található ott, melyek a tsz legelőjén legelnek. A cigányok a tsz baromfitelepére járnak vízért, félő hogy a baromfiállományban fertőzést okoznak.”¹⁴⁹ A tanács felszólította a betelepülteket körülményeik normalizálására, az együttélési szabályok betartására.

Az MSZMP-nek 1964-ben hat alapszervezete volt a faluban. A három tsz-ben egy-egy, működött, továbbá volt községi, iskolai és erdészeti alapszervezet is (titkárok: Zellei János, Földes József, Udvarhelyi Gyula, Mintál Ferenc, Szép Antal, Ambrus György).¹⁵⁰

XXX. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1967–1971)

A tanács tagjainak megválasztására 1967. március 19-én, a tanács alakuló ülésére 1967. március 22-én került sor. A jelölteket a Hazafias Népfront állította. Mivel a jelölőgyűléseken nem volt egységes álláspont a jelöltek személyéről, egy-egy újabb személyt is jelöltek, így a választáson kettős jelölés valósult meg. A Hazafias Népfront megyei tanácstagnak Jónás Dánielt jelölte.¹⁵¹ A községi tanács tagjai mellett egy megyei és négy járási tanácstagot választottak. A különböző jelölőgyűléseken (országgyűlési, megyei, járási választás) 2105 választópolgár jelent meg. A gyűléseken 130 felszólalás, javaslat hangzott el. A választásra jogosult 2728 választópolgár, 2728 szavazatot adott le, ezekből 2719 volt érvényes. A tanácstagok száma 48, a tanácselnök Cserjés Sándor, a tanácselnök-helyettes Baranyai József, vb-titkár Villányi János, majd Wiedner István volt. A vb tagjainak számát kilenc főben, az állandó bizottságok tagjainak számát öt főben határozták meg. A ciklus során három állandó bizottság működött (Gazdasági Állandó Bizottság, Művelődési-Egészségügyi-Szociális Állandó Bizottság, Gyermek- és Ifjúságvédelmi Albizottság).¹⁵² 1968-ban a vonatkozó kormányrendeletnek megfelelően megalakult a 15 fős Szabálysértési Bizottság.¹⁵³ A bizottságok munkájával több alkalommal elégedetlen volt a tanács tagsága, kevesellték az üléseik és az ellenőrzések számát.¹⁵⁴ 1968-ban Villányi János vb-titkár hosszantartó betegsége miatt a vb-titkári teendőket Wiedner István látta el. 1968. november 24-én két körzetben tanácstagi pótválasztást rendeztek. Az időközben nyugdíjba vonult Villányi János helyére Wiedner Istvánt választották meg a vb tagjának és titkárának.¹⁵⁵ A jogszabályok változása miatt szükségessé vált a községi szakigazgatási szerv létrehozása. A szakigazgatási szerv 1968-ban megalakult,

149 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 05. 29.

150 BÁNÁTI Miklós, 1969. 265.

151 Petőfi Népe, XXII. évfolyam, 34. szám. 1967. február 9.

152 Petőfi Népe, XXII. évfolyam, 50. szám. 1967. február 28.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1967. 03. 22.

153 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 08. 26.

154 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 06. 30.

155 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1968. 04. 30., 1968. 12. 13.

kinevezték a vezetőjét és ennek helyettesét.¹⁵⁶ A ciklusban felmerült a csaknem 4000 lakosú Császártöltés nagyközséggé nyilvánítása.¹⁵⁷ Egy kormányrendelet eredményeként bevezették a KÖFA (Községfejlesztési hozzájárulás) mellett az út- és közműfejlesztési hozzájárulást.¹⁵⁸ 1969-ben a tanács hozzájárult a községi monográfia lektoráltatásához, kiadásához.¹⁵⁹

Az MSZMP községi párttitkára 1969-ben Mintál Ferenc lett.¹⁶⁰

XXXI. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1971–1973)

A tanács tagjainak megválasztására 1971. április 25-én, a tanács alakuló ülésére 1971. május 2-án került sor. Az 1970. évi választójogi változás hatására már nemcsak a Hazafias Népfrent jelölhetett, hanem minden állampolgár, a jelölőgyűlések után elvileg bárki felkerülhetett a listára. Növekedett a kettős jelölések száma.¹⁶¹ A jelölőgyűléseken 182 felszólalás, javaslat hangzott el. A községben 49 községi, valamint megyei és járási tanácsstagokat választottak. Az alakuló ülést Mintál Ferenc levezető elnök nyitotta meg. Molnár Albertnek, a Hazafias Népfrent elnökének javaslatára Cserjés Sándort tanácselnökké választották. A tanácselnök-helyettes Baranyai József, a vb-titkár Wiedner István lett. A vb tagjainak számát 9 főben állapították meg, megválasztották az elnökét, titkárát és a társadalmi elnökhelyettest, továbbá az állandó bizottságok tagjait, elnökeit. A megalakított három állandó bizottság (Ügyrendi Állandó Bizottság, Számvizsgáló Állandó Bizottság, Szabálysértési Állandó Bizottság) létszáma változó volt, 3–15 fő között alakult. Megyei tanácsagnak Cserjés Sándort választották.¹⁶² 1971 őszén új állandó bizottságokat hoztak létre (Művelődésügyi és Egészségügyi Állandó Bizottság, Ifjúságvédelmi Albizottság, Polgári Szerterások Társadalmi Megrendezését Szervező Albizottság).¹⁶³ Az új tanács törvény évente négy tanácsülés megtartását írta elő. A vb-titkár javaslatára döntés született, hogy a következőkben a tanácsüléseket az esti órák helyett délelőtt vagy kora délután tartják.¹⁶⁴ Elfogadták a tanácsnak és szerveinek szervezeti és működési szabályzatát, mely a teljes apparátus működését szabályozta.¹⁶⁵ Újra bővült a tanács feladatköre, az iskolaigazgató és az orvosok kinevezésének a joga a tanácshoz került.¹⁶⁶

A lakosok száma 1970-ben 3734 fő volt.¹⁶⁷

156 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.

157 Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 147. szám. 1969. június 28., XXV. évfolyam, 206. szám.

1970. szeptember 3,

158 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 08. 24.

159 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.

160 Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 165. szám. 1969. július 19.

161 ROMSICS Ignác, 1999. 421.

162 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 05. 02.

163 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.

164 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 06. 28.

165 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.

166 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 02. 26.

167 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.

XXXII. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1973–1980)

A tanács tagjainak megválasztására 1973. április 15-én, a tanács alakuló ülésére 1973. április 20-án került sor. A tanácsválasztás rendben lezajlott. A választási elnökség (elnöke Garamvölgyi Zoltán) és a választókerületi bizottságok április 5-én alakultak meg. A jelölógyűléseken 1154 választópolgár jelent meg. A gyűléseken 151 felszólalás, javaslat hangzott el. A községben 49 községi tanácstagot választottak, a választásra jogosult 2712 választópolgárból 2665 adott le szavazatot. A tanács alakuló ülését Mintál Ferenc levezető elnök nyitotta meg. Molnár Albertnek, a Hazafias Népfrent elnökének javaslatára Cserjés Sándort tanácselnökké, Baranyai Józsefet tanácselnök-helyettessé választották. A vb-titkár Wiedner István lett. A vb tagjainak számát 9 főben állapították meg, megválasztották az elnökét, titkárát és a társadalmi elnökhelyettest, továbbá az állandó bizottságok tagjait, elnökeiket. Három állandó bizottságot (Számvizsgáló Állandó Bizottság, Szabálysértési Állandó Bizottság, Művelődésügyi-Egészségügyi Állandó Bizottság) és két albizottságot (Gyermek- és Ifjúságvédelmi Albizottság, Polgári Szerbartások Társadalmi Megrendezését Szervező Albizottság) hoztak létre. A bizottságok létszáma változó volt, 5–15 fő között alakult. Megyei tanácsagnak Cserjés Sándort választották.¹⁶⁸ A IV. ötéves terv idején (1971–1975) jól gazdálkodott a község, a működés stabil és tervszerű volt, anyagi gondok nem fordultak elő.¹⁶⁹ 1980-ban a tanácsi apparátus 11 fővel működött (1 tanácselnök, 1 titkár, 8 ügyintéző, 1 kiegészítő), minden dolgozó rendelkezett az előírt végzettséggel.¹⁷⁰ A ciklusban négy nőbizottság működött a településen (Kossuth Tsz, KTSZ, ÁFÉSZ¹⁷¹, Pedagógus). A bizottságok a Pedagógus kivételével aktívan közreműködtek az öregek segítésében, a falu parkjainak rendben tartásában, egyéb szervezésekben, ünnepeken.¹⁷²

A hetvenes években növekedett a település lélekszáma. 1977-ben 3800-an éltek Császártöltésen.¹⁷³ 1978. december és 1980. január 19. között országos népszámlálást tartottak. Az összeíró íveken 93 kérdés szerepelt. A lakosság száma 3507 fő (1000 férfira 1064 nő jutott) volt, a lakásszám 1087 db (egy lakásra 3,2 fő jutott). A lakások több mint fele 3 vagy több szobás, csak 14% volt egyszobás, ezek aránya a belterületen nem érte el a 10%-ot.¹⁷⁴

A faluban folyó munkát 1977-ben Márin István, az általános iskola igazgatója, a községi pártvezetőség titkára az alábbiak szerint értékelte: *„A községi pártvezetőségnek tagja, illetve titkára 1971 óta vagyok. Előtte éveken át a pedagógus alapszervezetben voltam titkár. Amikor megválasztottak, tudtam, hogy nem könnyű feladatnak*

168 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1973. 04. 20.; Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam, 92. szám. 1973. április 20.

169 MNL BKML XXIII. 782. b. Császártöltés Község Tanácsának iratai. Végrehajtó bizottsági jegyzőkönyvek. 1976. 03. 22.

170 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 02. 27.

171 ÁFÉSZ: Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet.

172 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 05. 28.

173 Petőfi Népe, XXXII. évfolyam, 196. szám. 1977. augusztus 20.

174 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 02. 27.

vágok neki. Függetlenített előd után [...]. Nincs például olyan nap, hogy a tanácsházára ne térnék be, de olyan hét sem akad, hogy az alapszervezetek titkáraival ne találkoznék. [...] Pártvezetőségünk héttagú; a feladatokból kijut mindenkinek, jónak érzem a munkamegosztást, öten az alapszervezetek patronálói; ki-ki a sajátjától eltérő munkaterületen. [...] Az irányító munkában jól beváltak, rendkívül hasznosak a negyedévenkénti egyeztető megbeszélések a gazdasági és tömegszervezeti vezetőkkel. [...] A jelenlegi ötéves fejlesztési tervünk a közművelődést helyezi előtérbe. Iskolánk négy tanteremmel bővül, tornaterem építését irányoztuk elő és természetesen nem maradnak el a kommunális célok sem. Hadd említsem azonban az iskolabővítést. Amikor a feladat végrehajtásához láttunk, a tervező vállalat hozzávetőlegesen egymillió forint költséget jelölt meg. S most megcsináljuk körülbelül a fele pénzért. Mégpedig úgy, hogy Lei Ferenc, a ktsz műszaki vezetője, aki egyben alapszervezeti párttitkár, társadalmi munkában megtervezte, s a kivitelező ktsz is sajátunk, magunknak építjük. [...] Végezetül arról kérdezem Márin Istvánt, mit tartott a legnehezebb feladatnak községi párttitkárként való működésének eddigi időszaka alatt, ő pedig gondolkodás nélkül feleli: – Azt, hogy a korábbi három tsz-ből egy, de erős Kossuth lett! Mert sok erőfeszítésbe került. Két ütemben oldottuk meg, házról-házra népnevelő gárda járta a falut.”¹⁷⁵ Hosszas vita után, az állatállomány jelentős csökkenése miatt (mintegy 30–35 db szarvasmarha az érintett) 1976. január 1-jétől betiltották a szarvasmarhák és sertések utcára engedését.¹⁷⁶ 1978. december 20-án átadták a községi pártszékházat.¹⁷⁷ Két KISZ-alapszervezet működött (községi és KTSZ), titkárok Vancsik György, majd Vinter József voltak.¹⁷⁸

XXXIII. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1980–1985)

A tanács tagjainak megválasztására 1980. június 8-án, a tanács alakuló ülésére 1980. június 18-án került sor. A tanácsválasztás rendben lezajlott. A jelölőgyűléseken 137 felszólalás, javaslat hangzott el. A községben 45 községi tanácstagot választottak, a választásra jogosult 2655 választópolgárból 2642 adott le szavazatot. A tanács alakuló ülését Kunvári Ferenc levezető elnök nyitotta meg. Molnár Albertnek, a Hazafias Népfront elnökének javaslatára Cserjés Sándort tanácselnökké, Baranyai Józsefet tanácselnök-helyettesé választották. A vb-titkár Wiedner István lett. A vb tagjainak számát 9 főben állapították meg, megválasztották az elnökét, titkárát és a társadalmi elnökhelyettest, továbbá az állandó bizottságok tagjait, elnökeit. Két állandó bizottságot (Számvizsgáló Állandó Bizottság, Szabálysértési Állandó Bizottság) hoztak létre. A bizottságok létszáma változó volt, 5–15 fő között alakult. Megyei tanácstagnak Cserjés Sándort választották. A választás során a tanácstagok 44,4%-a kicserélődött.¹⁷⁹ 1980 végén új állandó bizottságot alakítottak (Művelődésügyi-Egészségügyi Állandó Bizottság), vala-

¹⁷⁵ Petőfi Népe, XXXII. évfolyam, 208. szám. 1977. szeptember 4.

¹⁷⁶ CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 02. 28.

¹⁷⁷ Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 300. szám. 1978. december 21.

¹⁷⁸ CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1975. 09. 29., 1979. 01. 31.

¹⁷⁹ CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1980. 06. 18.

mint elfogadták a tanács új szervezeti és működési szabályzatát.¹⁸⁰ 1982. január 1-jén a jogszabályváltozásoknak megfelelően létrejött a Gazdasági Műszaki Ellátó és Szolgáltató Szervezet (GAMESZ), vezetőjének Vancsik Györgyöt nevezték ki.¹⁸¹ 1983-ban újabb bizottság alakult (Társadalmi Munkát Szervező Bizottság), elnöke Terentyák András, feladata az egészségügyi központhoz kapcsolódó önkéntes munkák, támogatások koordinálása, szervezése.¹⁸² 1984-ben a járási hivatal megszűnésével az 1. fokú építésügyi hatósági munka a tanácshoz került.¹⁸³ 1982-ben 20 pedagógus, 30 agrár, 5 műszaki, 10 egyéb végzettségű értelmiségi élt a faluban. A felsőfokú végzettségűek jelentős munkát végeztek. Közülük tizenketten tanácstagok, ketten a községi pártszervezetben, hatan a pártalapszervezetekben, hárman a KISZ-alapszervezetekben, ketten-ketten a Vöröskeresztben és a sportkörben vállaltak társadalmi megbízatást, de az értelmiségi fiatalok ott voltak a Hazafias Népfront és az MHSZ vezetőségében is.¹⁸⁴ Az év során a tanács döntött Bánáti Miklós újabb kötetének támogatásáról.¹⁸⁵

1984. július 1-jén Cserjés Sándor tanácselnök nyugdíjba vonult. Az utód megválasztása korábban nem tapasztalt vitát okozott a tanácsban. Új tanácselnöknek a HNF elnöke, Molnár Albert dr. Márin Istvánt javasolta (megválasztását támogatta a Kiskőrösi Városi Pártbizottság, a megyei tanács, valamint a helyi pártvezetés is), a HNF-ben tartott szavazáson azonban nemcsak ő, hanem Wiedner István is kapott szavazatokat. Ennek alapján a tanácsülésen a tanácstagok kérték, hogy Wiedner István is kerüljön fel a szavazólapra, annak ellenére, hogy a párt kizárólag Márin István jelöltségét javasolta. Már a javaslat is élénk vitát generált, végül Wiedner István felkerült a szavazólapra. A helyzet súlyosságát jól mutatják az egykori tanácsülésen elhangzott kijelentések. A vitában mindkét személy támogatói lehetőséget kaptak a felszólalásra, véleményük elmondására.

Jónás Dániel tsz-elnök az alábbiakat közölte: *„Márin elvtársnak mint községi párttitkárnak jelentős része volt a feladatok elvégzésében. A csapatmunkában az ő munkája is benne van. Társadalmi munka szervezésében kiemelkedő. Wiedner István jó VB. titkár dolgozzanak együtt. Márin elvtársnak a gazdasági szervekkel való együttműködése jobb, mint Wiedner Istvánnak. Abban az esetben ha Márin István lesz a tanácselnök jobban tudja támogatni a községet anyagi eszközökkel, mint Wiedner István tanácselnöksége esetén.”*

Lei Ferenc községi párttitkár. *„Itt a községben helytelen propaganda alakult ki. Ellentétet alakítottak ki a párt és a megyei tanács között. Olyan kampány alakult ki amely helytelen. [...] Minden rossz ami a faluban most van csak egy emberről terjedt, ez érdekes. Ezt a módszert elítélni tudom, hogy ilyen kampány indult egy ember ellen. A Párt javasolta a HNF-nek, hogy Márin Elvtársat javasolta. Wiedner elvtársat erősítsék meg munkájában, ő bizonyított. A csapatmunkában ő is részt vett.”*

dr. Kunvári Ferenc *„Nem volt szándékom hozzászólni, de rágalom, sértegetés*

180 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1980. 11. 21.

181 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 12. 18.

182 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1983. 12. 19.

183 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1989. 01. 25.

184 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 252. szám. 1982. október 27.

185 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1982. 05. 31.

hangzott el. *Ha valaki a községet ismeri, én is ismerem. [...] azt tapasztaltam, az a lakosság véleménye, hogy a párt már eldöntötte, hogy ki legyen a tanácselnök. Itt úgy hangzott el, mintha csak egy ember tevékenykedne, holott ez nem így van, mert itt mások is dolgoznak.*"

Viedner Ferenc: *„Eddig példát mutatott [ti.: Wiedner István]. Ne csak egy embert magasztaljunk, illetve emeljük ki. Méltó arra, hogy munkája után ő legyen az elnök. 195 külterületi lakos nevében kérem ezt. Márin Elvtárs jó tanító, nagyon jó igazgató, ilyen még nem volt, maradjon ő iskolaigazgató.*"

A helyi tanácsstagokon kívül a meghívott járási és megyei pártfunkcionáriusok is elmondták álláspontjukat. A Kiskőrösi Városi Pártbizottság álláspontját dr. Ivanics Lajos első titkár ismertette. *„A helyi pártvezetőség politikai felelősséggel irányította a munkát. Ez a munka nem most indult. Mérlegelték, hogy kik lehetnek jelöltek. A megyei Párt Végrehajtó Bizottság, a Kiskőrösi Városi Pártbizottság Végrehajtó Bizottsága és a Császártöltési Pártvezetőség dr. Márin Istvánt javasolja tanácselnöknek. Dr. Gajdócsi Elvtárs is Márin elvtárs személyével ért egyet. A HNF Községi Bizottságának ülésén Wiedner Elvtárs is kapott 13 szavazatot. A Párt kizárólag Márin Elvtárs jelölését javasolja. Wiedner Elvtárs legyen VB. titkár.*"

Végezetül a vitához hozzászólt Dr. Simon Jenő a megyei tanács Személyzeti és Oktatási Osztályának vezetője is: *„Felkészületlenül ért ez az indulatos hangulat. Nem lesz bukott ember aki nem fut be, ugyanis aki a szavazatok 25%-át megkapja póttanácsstag lesz. Rendkívül drága a személyeskedés, ezt helyesen mondta az előttem felszólaló. A községi pártvezetőség titkára felszólalásában azt mondta, hogy a Megyei Tanácsot és a Pártot szembeállították egymással. Ez nem fedi a valóságot. [...] Gajdócsi elvtárs [a Megyei Tanács Elnöke] felhatalmazott arra, ha itt elhangzik a neve akkor tájékoztassam a tanácsot, hogy nem feladata állást foglalni a választandó tanácselnök mellett. Nem foglalt állást, de nem emelt kifogást a leendő tanácselnök személye ellen. Ezügyben az itteni tanácsstagok döntenek.*"

Az általa ismertetett álláspont lényegében megadta a lehetőséget a tanács tagjainak, hogy szabadon döntsenek a tanácselnök személyéről. A vita után szavazás következett. A leadott szavazatok száma 41, érvényes szavazatok száma 41 volt. A Dr. Márin Istvánra eső szavazatok száma 12 db, a Wiedner Istvánra eső szavazatok száma 29 volt. A szavazás eredményeként a megválasztott tanácselnök Wiedner István lett.¹⁸⁶ A megválasztott tanácselnök császártöltési származású, közgazdasági egyetemet végzett. *„Annak idején, a közgazdasági egyetem elvégzése után úgy döntöttem, hogy itthon maradok. Engem minden ide kötött, tehát nem volt nehéz a választás. 1968-ban lettem vb-titkár, és közben pártvezetőségi tagként is tevékenykedtem. Jelenleg mint tanácselnök, a kiskőrösi városi pártbizottság mellett működő tanácsadó testület tagja vagyok. Amikor arról faggatnak, hogy honnan származok, milyen élmények alakították eddigi életemet, mindig elérzékenyülök. A szüleim cselédek voltak, akik mindent elkövettek annak érdekében, hogy továbbtanulhassak. Ugyanakkor jómagam a munka nehézségeit és szépségeit idejekorán megismerhettem. Végleges idekötődésem azzal magyarázható, hogy a gyökerek visszahúztak. Egy ideig Kalocsán dolgoztam felelős beosztásban, ám miután az akkori elnök, elődöm, Cserjés Sándor szeretettel hívott, hogy*

¹⁸⁶ CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 06. 29.

jöjjenek haza a falumba, eleget tettem kérésének, s azóta itt vagyok."¹⁸⁷ A tanácselnök-választás különös alakulása, a párt jelöltjének leszavazása bekerült az országos sajtóba is. Tudósított az eseményről a Magyar Hírlap, valamint a Népszabadság is.¹⁸⁸

Wiedner István tanácselnökké választása után, megválasztották Vancsik Györgyöt vb-titkárnak. A GAMESZ vezetője Bergmann Márton lett.¹⁸⁹

XXXIV. VÁLASZTÁSI CIKLUS (1985–1990)

A tanács tagjainak megválasztására 1985. június 8-án, a pótválasztásra 1985. június 22-én, a tanács alakuló gyűlésére 1985. június 24-én került sor. A választókerületek számát csökkentették, 31 tanácsstag volt megválasztható. Kötelező volt a kettős és lehetséges a hármas jelölés. A választáson a győztes jelöltnek minimum 50%-ot kellett kapnia.¹⁹⁰ A tanácsválasztás rendben lezajlott. A jelölőgyűléseken 830 fő vett részt, 58 felszólalás hangzott el. A választásra jogosult 2556 választópolgárból 2434 adott le szavazatot. A tanács alakuló ülését Cserjés Sándor levezető elnök nyitotta meg. Molnár Albertnek, a Hazafias Népfront elnökének javaslatára Wiedner Istvánt tanácselnökké, Valter Ferencné tanácselnök-helyettesé választották. A vb-titkár Vancsik György lett. A vb tagjainak számát 9 főben állapították meg, megválasztották az elnökét, titkárát, továbbá az állandó bizottságok tagjait, elnökeit. Két állandó bizottságot (Számvizsgáló Állandó Bizottság, Szabálysértési Állandó Bizottság) hoztak létre. A bizottságok létszáma változó volt, 5–15 fő között alakult. A későbbiekben megalakult az Művelődésügyi és Egészségügyi Bizottság.¹⁹¹

Megyei tanácsagnak, Imrehegygel közös körzetben, Varga Istvánt és Cserjés Sándort jelölték. A választás eredményeként Varga István lett a Megyei Tanács tagja. (Az eredmények az alábbiak szerint alakultak: Császártöltés: Cserjés Sándor 20 szavazat, Varga István 10 szavazat, Imrehegy: Cserjés Sándor 1 szavazat, Varga István 13 szavazat.)¹⁹²

A választásokat övező feszült hangulatot jól szemlélteti egy öt évvel későbbi tanácsülésen elhangzott beszéd: „A császártöltési 1985. évi tanácsválasztás mérföldkő volt a község életében. Aktív és erőszakos előkészítési munkája ellenére vereséget szenvedett az állampárt. Az állampárt hithű helyi emberei határozottan fogadkoztak, hogy tanulnak az 1984. évi tanácselnök választás kudarcából, s megmutatják Császártöltésen is az MSZMP akarata fog érvényesülni. Ennek szellemében igyekeztek kihagyni a jelöltek közül azokat, akik az 1984. évi tanácselnök választáskor nem a párt jelöltje mellett hallatták hangjukat. Helyette a »jó ügyeket« vakon támogató elvtársaikat ajánlották jelöltnek.

187 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 296. szám. 1985. december 18.

188 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 267. szám. 1984. november 14.; Erdélyi András: Egy és még egy jelölt. (Tanácselnök-választás Császártöltésen). Magyar Hírlap, XVII. évfolyam 1984. november 13., Horváth Kálmán: A császártöltési „vesztes”. Népszabadság, XLIII. évfolyam 1985. január 17.

189 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

190 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 02. 26.

191 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 12. 23.

192 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 06. 24.

A jelölógyűlések viharosak voltak, s egyben sejtetni engedték a választás kimenetelét. Az állampárt ajánlottai közül egyesek nem is kerültek a jelöltek közé, míg a többségük a választáson maradt alul a lakosság által javaslatba hozott személyekkel szemben. A helyi pártvezetés kérésére a választás napján a Városi Pártbizottság és a Megyei Pártbizottság (MSZMP) tisztségviselői és munkatársai Császártöltésen a helyszínen szemmel tartották a választás lebonyolítását. A választás végeredménye azonban roppant kínos volt számukra. Nem lett megválasztva tanácstagnak a községi párttitkár, a termelőszövetkezet párttitkára, alapszervezeti párttitkár, volt munkásőr, társadalmi szervezet funkcionáriusa stb. Természetesen az állampárt elkötelezett hívei ezt nem tudták megemésztetni s a választás után egy héttel községünkbe hívták az MSZMP megyei és városi funkcionáriusait egy »tárgyfeltáró« beszélgetésre. Ott kategorikusan kijelentették a helyiek, hogy Császártöltésen 56-os ellenforradalmi állapotok uralkodnak, a választást meghamisították, nyílas befolyás érvényesül és így tovább... Határozottan visszautasítottam a rágalmatokat és közöltem, hogy nem történt más mint a császártöltési nép megelégette a látszat jogait és élt a deklarált jogaival. Megválasztotta azokat az embereket, akikben bízott, hogy megfelelően képviselik az érdekeit. Így vált legitimmé ez a tanácstestület, s az maradt egészen a mai napig. Tudomásunk szerint községünk első volt az országban, ahol megtörték az állampárt mindenhatóságát és a helyi hatalom a demokratikusan választott lakossági képviselőkből állt össze. Ezt nem is tudták megbocsájtani a régi rend prominens vezetői, s bosszúból a tanácsi tisztségviselők ellen többéves idegi hajszát indítottak, melynek csak az állampárt összeomlása vetett véget.”¹⁹³

1985-ben a KÖFA megszűnt, helyette bevezették a TEHO-t (Településfejlesztési Hozzájárulás). Bevezetésére a lakosok 81,6%-a igennel szavazott.¹⁹⁴ 1988-ban bevezették a személyi jövedelemadót, elvégezték a bérek bruttósítását, egy évvel később megszűnt a TEHO.¹⁹⁵ 1989-ben kétszintű közigazgatást vezettek be, és megindultak a rendszerváltást előkészítő választási előkészületek.¹⁹⁶ Szigorú, takarékos gazdálkodás vezettek be az intézményeknél, a gazdasági helyzet (infláció) és a gázprogram miatt. Megszűnt a KISZ-szervezet, a HNF elnöke Vass Antal lett.¹⁹⁷

A nyolcvanas évek második felében-végén több alkalommal is felmerült egy II. világháborús emlékmű felállítása. A megvalósítást hosszas szervezés, egyeztetés előzte meg. Lehetséges helyszíneként a templom fala és az új temető került szóba. Végezetül a falugyűlés az új temető mellett döntött. 1989-ben megindult a tervezés, az esetek hozzátartozói az építéshez hozzájárulást fizettek.¹⁹⁸

1990-ben létrejött a testvérkapcsolat Deggenhausertal településével.¹⁹⁹

Az 1990. március 25-én (1. forduló) és április 08-án (2. forduló) megrendezett országgyűlési választásokkal megkezdődött a rendszerváltás utáni politikai berendezkedés kialakulása. A választásokra 5 fős szavazatszámlláló bizottságok

¹⁹³ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1990. 08. 21. Wiedner István.

¹⁹⁴ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1985. 10. 28., 1985. 12. 23.

¹⁹⁵ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1988. 03. 09., 1989. 09. 11.

¹⁹⁶ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1989. 09. 11.

¹⁹⁷ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1989. 12. 22., 1989. 03. 03., 1989. 12. 22.

¹⁹⁸ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1989. 06. 09., 1989. 09. 11.

¹⁹⁹ CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1990. 03. 30., 1990. 06. 08.

jöttek létre. A szavazatokat négy szavazókörben lehetett leadni (I. szavazókör: művelődési ház, II. szavazókör: ifjúsági ház, III. szavazókör: óvoda, IV. szavazókör: erdészeti irodaház.²⁰⁰ A választásra készülve több párt alapszervezete is megalakult (FKgP, MSZP).²⁰¹

1990 őszén (szeptember 30. és október 14.) megtartották az önkormányzati választást is. A szavazókörök kialakítása és helye megegyezett az országgyűlési választásra szervezettel. A választáson a polgármester személyére és 11 képviselőre lehetett szavazni. A jelölteknek ajánlószevényt kellett gyűjteni (képvisező 1%, azaz 25 db, polgármester 3%, azaz 75 db ajánlás). A szavazás érvényes, ha a választók minimum 40%-a szavazott, a polgármesterjelöltnek a leadott szavazatok minimum 25%-át kellett megszereznie.²⁰²

A polgármesterjelöltek Fuchs László (SZDSZ-FKgP), dr. Márin István (független) és Wiedner István (független) voltak, a képviselőjelöltek száma 33.²⁰³

A parázs hangulatban megtartott választáson Wiedner Istvánt választotta meg a falu lakossága polgármesternek. Képvisezők az alábbi személyek lettek: Bergmann Márton (független), Glocker András (független), Hómann Antal (német nemzetiségi, független), dr. Kunvári József (független), Liska Antal (KDNP), Szabadi János (független), Szarvadi László (független), Valter Ferencné (független), dr. Varga István (független), Vass Antal (független), dr. Vicker Julianna (független).²⁰⁴

A KÖZSÉGFEJLESZTÉS ÉVTIZEDEI

A II. világháború utáni évtizedekben a település képe jelentősen megváltozott. Korábban soha nem látott fejlesztések történtek, kialakult a falu ma ismert képe. Egy egész településrész épült az egykori termőföldek helyén, továbbá a régi településrészen is jelentős építkezések történtek. Megépültek a szilárd burkolatú utak, kiépült a villany-, a vezetékes víz-, telefon-, gáz- és kábeltévé-hálózat. Jelentősen fejlesztették a bölcsődét, óvodát, iskolát, megvalósult a művelődési ház, a könyvtár. Megépült az új egészségügyi központ és az ABC. Az évtizedekig tartó fejlesztéseket a község saját erejéből, a lakosok anyagi hozzájárulásából, valamint állami és gazdasági szervezetek támogatásából valósította meg. *„Minden befizetett községfejlesztési forint után 1,50 Ft állami támogatást kapunk. A befizetett adókból tartjuk fenn, az iskolai és az óvodai napközi otthonokat, és a bölcsődét. [...] hatalmas fejlődésnek vagyunk a szemtanúi községünkben. Ennek a fejlődésnek az alapját a lakosság által befizetett adóforintok képezik. Ez a szép fejlődési folyamat nem állhat meg községünkben, ezt még tovább kell vinnünk.”*²⁰⁵ Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról a szép számú császártöltési lakosról sem, akik társadalmi

200 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1990. 02. 12.

201 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1990. 07. 31.

202 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1990. 08. 21.

203 Petőfi Népe, XLV. évfolyam, 223. szám. 1990. szeptember 22.

204 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1990. 08. 21.; Petőfi Népe, XLV. évfolyam, 244. szám. 1990. október 17., XLV. évfolyam, 248. szám. 1990. október 21.

205 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 02. 16.

munkájukkal járultak hozzá a hatalmas munkák elkészültéhez. A tervezett fejlesztések az aktuális három- és ötéves tervek keretein belül valósultak meg.

A II. ötéves terv (1961–1965) idején tervezték a vízmű megépítését (törpe vízmű, hydroglobus), továbbá út- és járdaépítéseket (pl. a Keceli, Bajcsy-Zsilinszky, Úttörő, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Rózsa, Tavasz utcák bizonyos részein). A villamoshálózat építését az alábbi utcákban tervezték: Úttörő, Ady Endre, Hajósi, Petőfi Sándor, Ifjúság, Rózsa, Tavasz, Terv, Kossuth Lajos utcák, Hősök tere, továbbá részben vagy egészben Csala I. (Kiscsala) területén. További tervezett beruházások a könyvtárszoba, a központi rendelő, az iskola felújítása és bővítése, valamint a tisztasági fürdő fejlesztésének elkezdése, tűzoltószertár építése.²⁰⁶

A III. ötéves tervben (1966–1970) szerepelt a KTSZ-üzemház megépítése, az 1. sz. bolt helyén egy modern bolt felépítése. Hangsúlyos szerepet kapott az iskola fejlesztése. A volt KTSZ-épület helyén politechnikai termék, napközis termék kialakítását tervezték. Az egészségügyben és a kulturális életben is jelentős fejlesztéseket vettek tervbe (fogszakorvos részére rendelő és lakás, öregek napközi otthona, a könyvtárnak önálló épület). Folytatódtak a nagyarányú út- és járdaépítések, továbbá tervbe vették a vízmű második kútjának és a ravatalozónak a megépítését.²⁰⁷

A IV. ötéves tervben (1970–1975) az útépitések folytatása, ravatalozó építése, tornaterem építése, presszó megvalósítása szerepelt. Elsőbbséget élvezett az új településrész folyamatos ellátása villannyal, vízzel, továbbá a közvilágítás korszerűsítése.²⁰⁸

Az V. ötéves tervben (1976–1980) a korábbi fejlesztések folytatása szerepelt.

A VI. ötéves tervben (1981–1985) a fő fejlesztési terület az egészségügy volt, célul tűzték ki egy új egészségház megépítését.

A VII. ötéves terv (1986–1990) legfontosabb feladata a földgázprogram megvalósítása volt. Emellett tervezték az útépitési program befejezését, új postahivatal építését, klubkönyvtár megépítését mozival, valamint öregek panziója létesítését. Felmerült, hogy amennyiben támogatást lehet igényelni szennyvízhálózat építésére, a fentebbi tervek megvalósítását elhalasztják.²⁰⁹

Az utolsó két ciklusban a kitűzött nagy feladatoknak rendelték alá a község teljes, fejlesztésekre fordítható keretét, így egyéb nagyléptékű, saját tanácsi erőből megvalósult fejlesztések nem történtek.

A községfejlesztés sikeres évtizedeiről a megyei sajtó is több ízben beszámolt. „A község valamennyi házát bekapcsoltuk a vízvezeték hálózatba, sőt az építésre kijelölt telkeket is közművesítve árusítjuk. A vízmű építése 1960-ban kezdődött meg, tíz évvel később már minden házba eljutott a vízvezeték. [...] 1960-tól összesen 320 új ház készült, évente általában 15 új otthon épül. A Tanácsköztársaság útján a legkapósabbak a házhelyek. Még van 20 építkezésre elegendő, de nemsokára gondoskodhatunk új parcel-

206 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1966. 02. 28.

207 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1966. 02. 28.

208 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 12. 18.

209 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 08. 26.; Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 130. szám. 1986. június 4.

lák előkészítéséről. – A Taverna mellett – ez a község egyik népszerű étkezőhelye – szabadon hagyunk egy nagy telket. Ide épül fel ugyanis a Kecel és Vidéke ÁFÉSZ-nek az ABC-áruháza. A jövő évben kezdik meg az építkezést, egy év múlva már készen lesz.”²¹⁰ 1979-ben a községi vezetők az alábbi pillanatképet adták a faluról: „Amikor például a jelenleg ezernél több tagot számláló termelőszövetkezet kiérdemelte a kiváló címet, a helybeliek nem győztek örülni. S ez történt akkor is, amikor azt látták, hogy az ipartelepítésben is képesek eredményt felmutatni. A Vegyesipari Szövetkezet mechanikai részlege például kávédarálókat gyárt, kilométer-órák készítésével, valamint egyéb motoralkatrészek gyártásával részt vesz a Zsiguli-programban; és az asztalos, lakatos részleg sokoldalú munkálkodásával nagyban hozzájárul a falu életének gazdagításához, az életmód javításához. Ugyanakkor a Kossuth TSz gépjavító, szolgáltató és varrodai részlege áldásosán fejti ki tevékenységét. Ez utóbbiban összesen nyolcvan nő talált állandó munkát. [...] Az iskolánkban van már tornaterem, uszoda, elegendő tanterem. Mindez elégedettségre ösztönöz minket. Sikerült elérnünk, hogy iskolánkban a nevelők, a szülők, valamint a gyerekek nagy megelégedésére ma már csakis délelőtti tanítás folyik. [...] Igyekeztünk az utóbbi években különösen olyan célokat kitűzni magunk elé, melynek megvalósítását a lakosság többsége saját ügyének érezte. Felhívással fordultunk az itt élőkhöz: évente legalább két napot töltsenek el társadalmi munkában. Valamennyi keresőképes felnőtt lakosra számítottunk. A reagálás a vártnál is nagyszerűbb volt. Már a legelső esztendőben csaknem félmillió forint értékű társadalmi munkát végeztek azok, akik a felhívás értelmét, tartalmát megértették. Megmozdult a falu apraja-nagyja. Szülők, pedagógusok, iskolai osztályok, úttörőcsoportok éppúgy szorgoskodtak, mint az egyes munkahelyi kollektívák, szocialista brigádok. Tervebe vettük azt is, hogy az óvodai, bölcsődei ellátást megjavítjuk. Azt akartuk, hogy ne legyen egyetlen olyan gyerek sem, aki kívül marad az intézmények falain. Örömmel állíthatjuk, hogy ezt sikerült elérni. [...] Fel kellett újítanunk a művelődési házat, a parkosítás is sürgetett, és szebbé akartuk tenni a község utcáit. Ugyanakkor gondoskodtunk többek között a külterületi utak karbantartásáról és sok más egyébéről is. – Sokan emlékeznek még arra, hogy az elmúlt esztendő végén volt a falu életének egy nagyon emlékezetes, gyönyörű napja. – Igen, ez volt az a nap, december 20-a, amikor nem kevesebb történt Császártöltésen, minthogy egyszerre avathattuk fel az új tornatermünket, a háromtermes óvodánkat, a pártszékházat, a Vegyesipari Szövetkezet szerelő-csarnokát és a téesz baromfitelepét. [...] megnövekedtek a gondok is, főként a megnövekedett igények következtében. Ezek közül csak futólag megemlítve, álljon itt néhány: Megoldatlan a helybeli lakosság egészségügyi ellátása. Jelenleg Kiskőröshöz, Kalocsához, Bajához és Kiskunhalashoz tartoznak ilyen szempontból. E sokféle kötődést, sajnos néha még az orvos is összekeveri a gyakorlat közben. [...] A bolthálózatunk is elégtelen. Az elaprózott, szétszórt kicsi üzletek nem pótolhatják ma már egy ekkora településen a korszerű áruházat. Ezt az is alátámasztja, hogy kicsi, keves, szűkös, elégtelen a raktári készlet. Éppen ezért ilyen tekintetben is fel-felmerülnek a panaszok. Ha nagyjából kielégítő is, de baj van a közlekedéssel. Kiskunhalas irányában például nem éppen jó az utazási lehetőség. Ez azért is gond, mivel részben egészségügyi ellátást tekintve ehhez a városhoz tartozik a község. Legvégül álljon itt egy jelképesnek szánt valós adat. A most végzett nyolcadikosok közül egytől egyig mindenki továbbtanul. Méghozzá a fiatalok egyik fele gimnázium-

²¹⁰ Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 49. szám. 1978. február 26.

ziumban és szakközépiskoláiban, a másik fele pedig szakmunkásképző intézetben készül az életre szeptembertől.”²¹¹ A tanácsházán tett látogatásáról a tudósító az alábbiak szerint számolt be: „A napokban kellemes meglepetés ért a császártöltési tanácsházán. Amikor Wiedner István vb-titkár kalauzolásával végigmentem a folyosón, alig akartam hinni a szememnek: akkora volt a tisztaság, a »patikai« rend, s oly otthonos, kényelmes a környezet, hogy nem lehetett nem észrevenni. A bejárattal szemben egy vitrin: benne azok a termékek melyekre méltán lehetnek büszkék a helybeliek. Az L-alakú folyosón növények. A tágas, világos ablakokon szép függöny. Végig szőnyeg az ideérkezők lába alá. Kényelmes ülőhelyek a várakozóknak, és asztal, rajta újságok. Megtudom, hogy Cserjés Sándor tanácselnök és a község vezetői elhatározták: széppé és otthonossá teszik a község épületét.”²¹²

A község fejlesztésére szánt idő és energia az elnyert díjakban is megmutatkozott. 1970-ben a 4000 fő alatti települések kategóriájában Császártöltés megnyerte a 10 éves községfejlesztési versenyt, ezért egy vándorzászlót és 75 000 Ft jutalmat kapott.²¹³ Az 1978-as megyei településfejlesztési versenyben a két-ezer-ötszáz lakost meghaladó helységek kategóriájában a második helyet, és 250 000 Ft pénzjutalmat sikerült elérni.²¹⁴ 1987-ben a megyei településfejlesztési versenyen elért második helyezést 600 000 Ft jutalommal járt.²¹⁵

1988-ban a Hazafias Népfront megyei elnöksége által meghirdetett „Legyen településünk zöld és virágos környezetben” elnevezésű társadalmi mozgalomban a legjobb eredményt Császártöltés érte el, jutalma 100 000 Ft volt.²¹⁶ 1987-ben a „Szébb, emberibb környezetért” országos versenyben második helyezést ért el a település, jutalma 750 000 Ft volt. A „Szébb, virágosabb környezetért” megyei versenyen 1988-ban első helyezést, 1989-ben második helyezést volt a falu. A településfejlesztési versenyben 1988-ban a második, 1989-ben az első helyen végzett Császártöltés, a jutalom 700 000 Ft volt.²¹⁷

Ezekben az évtizedekben azonban nemcsak a község képe változott meg végérvényesen, hanem lakóinak élete, életmódja is. Egyre több, modernebb technikai felszerelés és eszköz állt rendelkezésre. 1960-ban a mosógép szinte luxusnak számított: „Császártöltésen is tért hódított már a mosógép. Eleinte bizony furcsának tűnt, ha egy asszony tolta az utcán a háziasszony munkáját megkönnyítő mosógépet – ma már azonban szinte mindennapos látvány ez a községben. A földműves szövetkezet segítséget nyújtott a háziasszonyoknak, mosógépkölcsönzést létesített. Nap mint nap egymás kezébe adják a háziasszonyok a mosógépet [...] mindössze 10 forintot kell érte fizetni és két óra alatt elkészülnek a nagymosással.”²¹⁸ Az 1980-as évek végére a mosógép sok más tárggyal együtt a háztartások szerves részévé vált.

211 Petőfi Népe, XXXIV. évfolyam, 165. szám. 1979. július 15.

212 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 43. szám. 1976. február 20.

213 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 06. 22.

214 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 08. 27.; Petőfi Népe, XXXIV. évfolyam, 165. szám. 1979. július 15.

215 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1988. 06. 03.

216 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1988. 06. 03.; Petőfi Népe, XLIII. évfolyam, 112. szám. 1988. május 12.

217 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 06. 09.

218 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 26. szám. 1960. január 31

UTAK, UTCÁK, KÖZTEREK

A település képéhez szervesen hozzátartoznak a gyalogos- és gépjármű-közlekedést lehetővé tevő járdák és utak, valamint a vízelvezetésre szolgáló árkok. Ezek megépítése hosszú évtizedekig tartó folyamat volt, melynek során szinte minden évben történtek kisebb-nagyobb fejlesztések, felújítások. A fejlesztések érintették a már meglévő utcákat, illetve igyekeztek lépést tartani a település bővülésével is. A továbbiakban a fellelhető dokumentumok alapján a főbb építési fázisokat ismertetjük.

A falu életében az egyik legfontosabb közlekedési út a településen átvezető, korábban 522. számú, jelenleg 54. számú főút. Az út állami kezelésben volt, fejlesztése a településtől függetlenül történt. Az átépítések minden esetben szakaszokban történtek, így egy-egy munka több év alatt készült el. A korszak első nagy fejlesztése 1959-ben indult, majd 1960-ban folytatódott, amikor Kecel és Császártöltés között a régi, igen rossz állapotban levő keskeny utat a felújítás során hat méterre szélesítették és portalanító fedőréteggel (bitumennel) látták el.²¹⁹ A felújítást a Budapesti Aszfaltútépítő Vállalat végezte el, és 1960 nyár végén át is adták.²²⁰

1961-ben a program folytatódott, megtörtént Császártöltés és Sükösd között mintegy 10 kilométer felújítása.²²¹ A következő átépítésre mintegy 20 év múlva, az 1980-as évek elején került sor. A forgalom növekedésével, a megváltozott igényekkel kialakult helyzetet csak az út fejlesztésével lehetett megoldani. 1980-ban, az ekkor már 54. számú főúton, Kecel és Császártöltés között egy újabb szakaszt építettek át aszfaltszönyeggel burkolva, hét méter szélesre. 1981-ben elkészült az út felújítása a településen belül is.²²²

A falunban a korszak kezdetén nem voltak burkolt, pormentes utak. A közlekedés földes utakon történt, melyek igen nagy terhet jelentettek a lakosok számára. Csapadékmentes időben az utak porosak, esős időszakban a sártól szinte járhatatlanok voltak. Olykor még a gyalogos közlekedés is nehézkes volt.²²³ A problémát szilárd utak és járdák építésével lehetett orvosolni. Sok esetben a kisebb költségek miatt először a járdák épültek meg (általában az utca egyik oldalán), majd ezt követően épült meg az út. Az építkezések mindenkori a község erőforrásaihoz és az esetleges felsőbb támogatáshoz igazodva készültek el. Hosszabb utcák esetében a járda és az út is több szakaszban épült, gyakran sok éves eltéréssel. A fejlesztések évtizedeken keresztül folyamatosak voltak, kisebb-nagyobb szakaszok épültek meg. 1955-ben 100 m, 1957-ben 700 négyzetméter járda épült.²²⁴ Az utak állapota a megnövekedett forgalom hatására (egyre

219 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 170. szám. 1959. július 22., IV. évfolyam, 238. szám. 1959. október 10.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1959. 02. 27., 1959. 11. 30.

220 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 209. szám. 1960. szeptember 4., IV. évfolyam, 258. szám. 1959. november 3. Bánáti Miklós 1962. évre teszi az útfelújítás idejét. BÁNÁTI Miklós, 1969. 254.

221 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 296. szám. 1960. december 16.

222 Petőfi Népe, XXXV. évfolyam, 184. szám. 1980. augusztus 7., XXXVII. évfolyam, 4. szám. 1982. január 6.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 06. 30.

223 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 01. 22.

224 Bácskiskunmegyei Népszó, X. évfolyam, 39. szám. 1955. február 16.; Petőfi Népe, II. év-

több mezőgazdasági gép volt a faluban) folyamatosan romlott. Karbantartásuk szinte megoldhatatlan feladatot jelentett a tanács számára. Több esetben a felújításokat a lakosság segítségével végezték el. Így történt 1958-ban is, mikor a munkákban a lakosok 55%-a vett részt. 1963-ban és 1965-ben a község jelentős összegű támogatást kapott járdaépítésre. Ekkor épült meg – előre gyártott beton lapokból – az Úttörő, Rózsa, Tavasz, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Bajcsy-Zsilinszky utcák egy-egy szakaszán a járda.²²⁵ 1964-ben a faluban egy pormentes utca volt (Keceli utca). Az útépitéseket a tanács folytatni kívánta. Mivel az utcák egy része bekötőútként is szolgált a tsz-ek számára, ezen utcák szilárd burkolattal való ellátására az államtól kértek támogatást.²²⁶ 1968-ban 4–5000 m² járdaépítésre (részleges, hiánypótló, teljes) került sor. Ekkor épült járda a Bajai, Keceli, Marx, Bajtárs, Zója, Petőfi Sándor, Lenin, Ifjúság, József Attila, Bajcsy-Zsilinszky, Úttörő és a Kossuth Lajos utcákban.²²⁷ 1969-ben további, mintegy 4000 m² járda épült. Ekkor a Kossuth Lajos, Bajai, Bajcsy-Zsilinszky, Petőfi Sándor, Terv, Gábor Áron, Dózsa György, Rózsa utcákban, továbbá a templom körül és Csala II. (Középcsala) településrészen folyt a munka.²²⁸ Az 1960-as években lezajlott nagymértékű járdaépítésekkel megoldódott a község lakosságának egyik legégetőbb problémája. A másik jelentős igény, a szilárd burkolatú utak kialakítása azonban csak a '70-es években valósult meg. Az utak építése folyamatosan napirenden volt. Kisebb-nagyobb beruházások történtek is, de a földutak teljes felszámolása hosszú éveket vett igénybe. 1967-ben feltöltötték a Kossuth Lajos utca és az Úttörő utca közötti összekötő utat.²²⁹ Az évtized végén a községben két szilárd burkolatú út volt (a Keceli utca és a Kossuth utca egy rövid szakasza).²³⁰ A tervezett útépitések helyszíneiről, sorrendjéről a vb javaslata alapján a tanács döntött. Nem döntöttek a teljes úthálózat kiépítéséről, minden évben csak az az évi feladatokat határozták meg. Az utak sok esetben nem épültek meg teljesen, általában elkészült az útalap (többnyire kohósalakból), majd a végső takaróréteg gyakran csak évek múltán került rá. 1970-ben a Dózsa, Lenin és Rózsa utcákban folyt útépités.²³¹ 1971-ben a Petőfi Sándor utca következett, és befejeződött a Rózsa, valamint a Lenin utcák kiépítése.²³² Az útépitések a következő években felgyorsultak. 1972-ben befejeződött az útépités a Petőfi Sándor utcában, és jól haladt a Kossuth Lajos utcában.²³³ 1973-ban építkeztek az Úttörő és a Terv utcákban.²³⁴ 1974-ben megépült a Marx utca első szakasza, befejeződött a Kossuth

folyam, 146. szám. 1957. június 25.

225 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1963. 08. 30., 1963. 09. 16., 1963. 11. 22., 1965. 09. 16.

226 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 01. 22.

227 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1967. 07. 28., 1968. 03. 22.; Petőfi Népe, XXIII. évfolyam, 188. szám. 1968. augusztus 11.

228 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 02. 17.

229 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1967. 07. 28.

230 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 02. 17.; Petőfi Népe, XXIII. évfolyam, 262. szám. 1968. november 7.

231 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 10. 20.

232 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1970. 12. 18., 1971. 02. 19., 1971. 12. 30.

233 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 12. 29.

234 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1973. 02. 26., 1973. 12. 30.; Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam,

Lajos, Bajtárs, Úttörő utca.²³⁵ 1975-ben elkészült a Marx és a Terv utcákban a háromsoros záró réteg, az Ady és a Tavasz utcákban, továbbá a Sport téren az alapozás folyt. Elkészült a Farkas József kertészmérnök által tervezett felszabadulási emlékpark. A mintegy két holdas területen rózsatöveket, díszfákat, cserjéket telepítettek.²³⁶ 1976-ban a Lenin és a Tanácsköztársaság utcák első szakaszán elkészült a szilárd útalap, befejeződött a Tavasz utca. Járda épült a Lenin, Ifjúság, Tavasz, Tanácsköztársaság utcákban. Készült a Halasi-hegy és az Ifjúság utca útépítési terve.²³⁷ 1977-ben az útépítések sorrendje az Ifjúság, Halasi-hegy és a kiscsalai bekötőút volt.²³⁸ 1979-ben épült az Ifjúság utca, Halasi-hegy, a kiscsalai bekötőút, továbbá megépült az új temető parkolója és az oda vezető járda.²³⁹ A '80-as évek első felében tovább folytatódott az útprogram. 1980-ban befejeződött az útépítés a Kossuth Lajos és az Ifjúság utcákban.²⁴⁰ 1981-ben építkeztek a Marx, Bem utcákban és a Garamvölgyi közben. 1982-ben a Hosszúhegyi Állami Gazdaság kövesutat épített a Petőfi Sándor utcától a Vass tanyáig.²⁴¹ 1983-ban járda épült a József Attila, Tanácsköztársaság és a Bajai utcákban valamint a Szabadság téren.²⁴² 1984-ben útfelújításokra is sor került, a Lenin és a Bem utcákban javították, aszfaltozták a szilárd burkolatú utat.²⁴³ 1985-ben új aszfaltot terítettek a Tanácsköztársaság, József Attila, Dózsa György és a Zója utcákban, továbbá a Sport és a Hősök terén. 1981–1985 között 3594 fm új út épült és 3018 fm útfelújítás történt.²⁴⁴ 1986-ban aszfaltozták a Gábor Áron, Rákóczi Ferenc, Terv és a Bajcsy-Zsilinszky utcákat, valamint a Szabadság teret. Elkészült a vágóhídhoz és a gázcseretelephez vezető út, felújították a Kossuth Lajos utcát, rendezték a buszmegálló környékét. Megépült az orvosi rendelők és a posta előtt a parkoló és a járda. Ebben az évben lényegében befejeződött a teljes úthálózat kiépítése, valamennyi belterületi utca szilárd burkolatot kapott.²⁴⁵ A következő években az úthálózatban különösebb változás nem történt. 1989-ben a gázprogram megvalósítása során bolygatták meg sok helyen a meglévő úthálózatot, az okozott károkat elhárították, az utak, járdák, útpadkák kijavítása megtörtént.²⁴⁶

Ma is szerves része a császártöltési utcák képének az utak mentén futó, általában nyitott csapadékelvezető árkok rendszere. Az árkok megléte a település domborzati viszonyai miatt elengedhetetlen. Szerepük a lehullott csapadékvíz

12. szám. 1973. január 16.

235 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1973. 12. 30., 1974. 12. 30.

236 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1974. 07. 29., 1974. 12. 30., 1975. 02. 28., 1975. 12. 30.; Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam, 162. szám. 1973. július 13., XXX. évfolyam, 237. szám. 1975. október 9.

237 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1976. 03. 24., 1976. 12. 23.

238 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1977. 09. 29.

239 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 12. 21.

240 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 06. 30.

241 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1980. 11. 21.; 1981.12.18.

242 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1983. 12. 19.

243 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

244 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 05. 30.

245 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1986. 02. 28., 1986. 12. 29.; Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 201. szám. 1986. szeptember 6.

246 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 12. 22.

szabályozott elvezetése, bizonyos helyeken szikkasztása. Az árkok építése, karbantartása folyamatos feladatot rótt a tanácsra és a lakosokra: építésüket általában a tanács végeztette el, míg karbantartásuk általában a lakosságra hárult. A fejlesztéseket hol saját erőből, hol felsőbb támogatásból valósították meg. 1958-ban 20 000 Ft-os költséggel az árkok egy részét (a főutcán) kiteglázták, hogy gyorsabbá tegyék a víz lefutását, valamint megakadályozzák a vízlefolyók gyors eltömődését.²⁴⁷ 1965-ben a megyei tanács 1 800 000 Ft támogatást helyezett kilátásba a belvízelvezetés megoldására. A támogatás feltétele volt, hogy a tanács 1966-tól 5 éven keresztül évi 180 000 Ft-ot szintén erre a feladatra fordítson a községejlesztési alapból.²⁴⁸ 1969-ben még mindig problémát okozott több utcában a csapadékvíz elvezetése.²⁴⁹ A település egykor élő folyóvizét, a Malom-árkot, a település központi részén 1979–1980-ban zárt rendszerűvé építették. A kivitelezésbe azonban apró hiba került, a befedett, csatornává épített patakmederre nem épültek víznyelők.²⁵⁰ A '80-as években egyre több helyen épültek a szikkasztó árkok helyett betonozott, csapadékelvezető árkok (pl. a Kossuth Lajos és a Bajcsy-Zsilinszky utcában). Az évek során több esetben tárgyalta a tanács az árkok helyzetét, minden esetben felhívták a lakosság figyelmét az árkok tisztítására, karbantartására.²⁵¹

A TELEPÜLÉS MAI KÉPÉNEK KIALAKULÁSA, A LAKÓINGATLANOK FEJLESZTÉSE

A tanácsi időszakban jelentősen megváltozott a település képe. Az egykori tipikus császártöltési lakóházak helyét sok helyen új építésű házak vették át, megépültek a település új utcái az 1960–1970-es évekre jellemző ún. Kádár-kockákkal. A jelentős házépítési hullám a '80-as években is folytatódott, ekkor már modernebb, többszintes lakóházak is épültek, bizonyos utcákban csak ilyeneket lehetett építeni. 1955-ig 40 új ház épült, 1956. január végéig pedig újabb 30 építési engedélyt adtak ki.²⁵² A házépítési kedv folyamatos volt, a tanács folyamatosan alakította ki az új utcákat, házhelyeket. 1958-ban 130 házhely értékesítését tervezték. A lakosság a felkínált házhelyekből 80-at két nap alatt meg is vásárolt.²⁵³ 1958-ban megtörtént a kialakuló új településrész építési szabályozása, ekkortól kötelezővé tették az új házakhoz a vécék építését.²⁵⁴ Az ötvenes években néhány év alatt 250 modern, villaszerű családi ház épült.²⁵⁵ 1968-ra elfogytak a korábban kialakított házhelyek, a tanács 60 újabb, házépítésre alkalmas parcellát alakított

247 Petőfi Népe, III. évfolyam, 263. szám. 1958. november 7.

248 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 12. 18.

249 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 08. 25.

250 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 05. 28.

251 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1980. 11. 21., 1984. 05. 28.

252 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 16. szám. 1956. január 19.

253 Petőfi Népe, III. évfolyam, 60. szám. 1958. március 12.; III. évfolyam, 86. szám. 1958. április 12.

254 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 04. 18.

255 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 109. szám. 1960. május 10.

tak ki.²⁵⁶ A '60-as években 350 új ház épült, az 1944. évi 656 házzal szemben 1968-ban 1031 lakóépület állt a településen. 1968-ban a tanács újabb 90, házépítésre alkalmas telket jelölt ki.²⁵⁷ A hetvenes évek elején felmerült a tanyaközpontok fejlesztése is. Új házat építeni csak ezekben a központokban (Kiscsala, Középcsala) lehetett. 1970-ben csak Kiscsala területén 20 telekre volt igény.²⁵⁸ Az új építésű ingatlanok nemcsak méretüknél, kényelmüknél fogva jelentettek hatalmas előrelépést a korábbi lakáskörülményekhez képest, hanem a folyamatosan bővülő közműszolgáltatásoknak köszönhetően a komfortfokozatuk is jelentősen nőtt. 1974-ben a belterületi házak 99%-a villannyal, 85%-a közműves vízzel ellátott volt.²⁵⁹

Új házak, utcarészek nem csak az új településrészen épültek, hanem a település régi, központi részén is. 1963-ban egy baleset következtében összedőlt a faluközpontban a trafik épülete. *„Hajnali három felé Császártöltés belterületén tehergépkocsijával a sáros úttsten nagy sebességgel haladt Vörös Béla kiskunhalasi gépkocsi-vezető. Amikor a nagy sebesség után az útkanyarban hirtelen fékezett, a kocsí megcsúszott s a járdaszegélyen keresztülvágódva a mérlegház oldalának ütközött. A mérlegház összedőlt, ami egyedül 3–4 ezer forint kárt jelent, de a házban trafik is volt, melynek árukészlete szintén a romok alá került.”*²⁶⁰

Már 1963-ban tanácsi határozat született a Keceli utcai présházak lebontásáról.²⁶¹ A határozat megvalósítása hosszú ideig elhúzódott, a bontás a hetvenes évek elején kezdődött meg.²⁶² *„Hosszú ideje rendezetlen az új otthonok helyének kisajátítási ügye. A Taverna presszó szomszédságában levő Keceli utcai pincesorrról van szó. Legalább három éve annak, hogy a helyi tanács végrehajtó bizottsága döntött az említett terület kisajátításáról, s telekké történő felparcellázásáról. Néhány gazda pincéjét és földjét annak rendje-módja szerint megváltotta a hatóság, több tulajdonossal azonban nem sikerült megegyezni a vételárról. Az ügy még tavaly ősszel került az illetékes járásbíróság elé, amely csak idén áprilisban foglalkozott a beadvánnyal, s tartott helyszíni szemlét a kirendelt építésügyi szakértő társaságában.”*²⁶³ A szanált pincesor helyén tíz kétszintes ház építésére alkalmas telket alakítottak ki. Üres telket hagytak a későbbiekben megépítendő pinceklubot, pincebárt is tartalmazó cukrászdának, továbbá a tervezett új ÁFÉSZ-áruháznak.²⁶⁴ 1981-ben az egyik oldalán beépítetlen Úttörő utca rendezése következett. A kertek helyén, azok kisajátítása után házhelyeket alakítottak ki.²⁶⁵ 1982-ben az adózó lakóházak száma 971, a garázsok száma 284 volt. Az adóköteles lakások megoszlása az alábbiak szerint alakult: 1 szobás 119,

256 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 03. 22.

257 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 11. 17.; Petőfi Népe, XXIII. évfolyam, 262. szám. 1968. november 7.

258 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 02. 17.

259 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 12. 30.

260 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 149. szám. 1963. június 28.

261 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 09. 16.

262 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1971. 12. 30., 1972. 02. 26.

263 Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam, 209. szám. 1973. szeptember 7.

264 Petőfi Népe, XXV. évfolyam, 204. szám. 1970. szeptember 1., XXVIII. évfolyam, 159. szám. 1973. július 10.

265 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1980. 11. 21.

2 szobás 322, 3 szobás 390, 4 szobás 123, 5 szobás 20, 6 szobás 4.²⁶⁶ 1984–1988 között 104 építési engedélyt és 95 lakhatási engedélyt adtak ki.²⁶⁷

ELEKTROMOS HÁLÓZAT

A közművek közül először a villamoshálózat kiépítésére került sor. A községet 1949-ben kapcsolták be az országos hálózatba. A helyi villamoshálózat kiépítésére a régi településen az ötvenes években került sor.²⁶⁸ A tanács lehetőségeihez képest egyre több középületben építette ki az elektromos rendszert. 1951-ben bevezették a villanyt a községházára.²⁶⁹ 1954-ben kiépült a hálózat a Halasi-hegyen és a Jánoshalmi úton.²⁷⁰ Az évtized második felében folyamatosan történtek a fejlesztések, kiépült a hálózat a Tavaszi, Úttörő, Terv és Ady Endre utcákban is.²⁷¹ A villamossággal még nem ellátott utcák lakói folyamatosan kérték a hálózat kiépítését. A munkák elvégzése azonban nemcsak a tanács akaratától függött, hanem a tervek elkészültétől és a kivitelező kapacitásától is. A hálózatépítést ebben az időszakban a BUDAVIDÉK és a KTSZ végezte, az elkészült szakaszok bekapcsolása a meglévő hálózatba, valamint a karbantartás a DÁV kalocsai kirendeltségének volt a feladata.²⁷² Több esetben a vezetékrendszer kiépítése és hálózatba kapcsolása között igen hosszú idő telt el. 1959-re a település nagy részén megtörtént a villamoshálózat kiépítése.²⁷³ A hatvanas években a hálózatépítések az időközben kiépített új utcákban történtek.²⁷⁴ 1969-ben Középcsátát is bekapcsolták a villamoshálózatba.²⁷⁵ A közvilágítást az évtized végén a teljes faluban összesen 113 db lámpa biztosította. Számuk növelését nem tervezték, mert elavult technikával működtek, a modernizálásra pedig nem volt forrás.²⁷⁶ A hetvenes évek elején a folyamatosan bővülő hálózat, az újabb és újabb felhasználók bekötése a rendszerbe jelentősen rontotta a szolgáltatás minőségét. A falu bizonyos részein (Bajcsy, Úttörő utcák) igen rossz volt az áramellátás, nagymértékű volt az áramingadozás.²⁷⁷ Az évtized első felében folyamatos volt az újonnan kialakított utcákban a hálózat fejlesztése (Lenin, Ifjúság, Rákóczi Ferenc, Munkácsy Mihály, József Attila, Tanácsköztársaság utcák, Hősök tere).²⁷⁸

266 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 07. 28.

267 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1989. 01. 25.

268 BÁNÁTI Miklós, 1969. 248.

269 Bácskiskunmegyei Népujság, VI. évfolyam, 5. szám. 1951. január 7.

270 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 84. szám. 1954. április 9.

271 Petőfi Népe, III. évfolyam, 40. szám. 1958. február 16., III. évfolyam, 263. szám. 1958. november 7.

272 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 48. szám. 1959. február 26., IV. évfolyam, 108. szám. 1959. május 10.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 06. 26.

273 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 12. 29.

274 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 33. szám. 1961. február 8.

275 Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 260. szám. 1969. november 10.

276 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 12. 13.

277 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.

278 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1971. 12. 30., 1972. 02. 26., 1972. 12. 29., 1973. 02. 26., 1975. 12. 30.; Petőfi Népe, XXVI. évfolyam, 243. szám. 1971. október 15., XXVIII. évfolyam, 12. szám. 1973. január 16.

A tanács a házépítésre kijelölt, még üres területeken is kiépítette az elektromos hálózatot. Az áramszolgáltató igyekezett fejlesztésekkel javítani az ellátást, de sok esetben ez csak hosszú évek alatt valósult meg. A nyolcvanas évek első felében bizonyos utcákban az áramellátás továbbra sem volt megfelelő, a feszültség sokszor ingadozott, alacsony volt. Ekkor a települést hat transzformátor szolgálta ki. A folyamatosan növekvő igények (nemcsak a lakóépületek száma nőtt jelentősen, hanem az elektromos árammal működő gépek száma is) biztonságos kielégítésére ez kevésnek bizonyult. Több utcában szükségessé vált a meglévő, kis keresztmetszetű vezetékek cseréje is. A fejlesztés több évre elhúzódott, mivel a DÁV-nak anyagi nehézségei voltak. Ekkor a közvilágítást mintegy 200 db hagyományos, 60 W-os lámpatest biztosította.²⁷⁹ 1981-ben megépült a falu határában a Paks–Szeged 400 kilovoltos távvezeték.²⁸⁰ 1986-ban az ellátás javítására két új transzformátort üzemelttek be.²⁸¹

VÍZVEZETÉK HÁLÓZAT

A vízvezeték-hálózat kiépítésének igénye az ötvenes évek végén merült fel. Korábban a faluban a lakosság vízellátását az udvarokban található ásott kutak, illetve 34 közkút látta el.²⁸² A kutak vízminősége folyamatosan romlott, a víz mennyisége is csökkent. 1958-ban egy vizsgálat megállapította, hogy az ivóvíz nem megfelelő minőségű a községben. Ekkor a kutak közül csak néhánynak a vize volt elfogadható. A tanács a vízellátás javításának érdekében elhatározta, hogy három új kutat építtet. A kivitelezés nehézkesen ment, nem találtak megfelelő kivitelezőt. Végül épült egy új kút a Bajcsy-Zsilinszky utcában, továbbá felújították, mélyítették a sportpályánál, valamint a Bajai utcán található kutat.²⁸³ A meglévő kutak karbantartása, néhány újabb kút beüzemelése azonban nem oldotta meg a falu vízellátási problémáit, sem minőség, sem mennyiség tekintetében. A megoldást csak egy vízmű építése jelenthette, mely lényegesen jobb minőségű és mennyiségű víz szolgáltatására képes. A vízmű kivitelezése a hatvanas évek első felében megtörtént. 1960-ban a vízmű telephelyén elkészült egy 200 m mély kút, mely megfelelő minőségű és mennyiségű vizet szolgáltatott. Elkészült a beruházással kapcsolatos nyomvonalak és csatornák tervezése. 1961-ben megépült a vezetékes vízszolgáltatás kiszolgálására a 100 m³ víz tárolására képes, 24 m nyomómagasságú hidroglobusz és a vízművek gépháza is.²⁸⁴ A vízmű építési költségeinek több mint háromnegyed részét a községfejlesztési alap bevételeiből biztosította a tanács.²⁸⁵ 1962-ben folytatódott a beruházás, a gerincvezetékek kiásásához a tanács a lakosság társadalmi munkáját kérte.²⁸⁶ A

279 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 01. 29.

280 Petőfi Népe, XXXVI. évfolyam, 122. szám. 1981. május 27.

281 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 09. 30.

282 BÁNÁTI Miklós, 1969. 249.

283 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 12. 18.

284 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1960. 10. 28., 1961. 07. 21.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 249.;

Petőfi Népe, XV. évfolyam, 304. szám. 1960. december 25.

285 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 39. szám. 1961. február 15.

286 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 07. 20.

beruházásra szánt keretösszeg azonban az év során lényegében elfogyott, így a munkák folytatásához a tanács 5 évre szóló OTP-hitelt vett fel.²⁸⁷ A vízmű befejezése az anyagi és kivitelezési problémák miatt elhúzódott, átadására 1963-ban sem került sor.²⁸⁸ A sorozatos csúszások a megyei sajtó figyelmét is felkeltették. Tudósítójuk az alábbiakban foglalata össze a vízművel kapcsolatos problémákat. „1962-ben és 63-ban 150 ezer forint értékben végeztek társadalmi munkát – kiásták a nyomvonalat, s később annak betemetésénél is segédkeztek ingyen, társadalmi munkában. [...] Császártöltés lakossága – úgy tűnt – megérdemelt újévi ajándékban részesül 1964-ben. A tervek szerint év elején már működni kellett volna a vízműnek. Erősen várták a községbeliek, hiszen évszázadok óta megoldatlan a vízellátás Császártöltésen. A régimódi, egészségtelen ásott kutakból hordták a vizet, s hordják ma is. December 28-án találkoztak a községben a szakemberek, hogy a Kiskunhalasi Vízmű Vállalat kivitelezésében épülő vízművet műszakilag átadják rendeltetésének. Az átadásból azonban nem lett semmi. Az üzembe helyezést engedélyező határozat helyett a »próbaüzemeltetésre alkalmatlan« kitétel került a jegyzőkönyvbe, amit a hibák felsorolása követett. Késik a jó ivóvíz. Milyen hibák derültek ki? A falak megrepedeztek a csökkentett alapozási mélység miatt. A vakolat hiányos, a meszelés szennyezett. A szerelvényezés és a cserépkályha hiányzik. Kiderült az is, hogy nem kötötték be a szakemberek a kapcsolószelekrényt, továbbá hogy a szivattyú-aknátető, a szivattyúk, a szerelvények mázolásuk elfogadhatatlan. Érthető tehát, hogy az átvételi jegyzőkönyv helyett meghíúsulási jegyzőkönyv született december 28-án. A kivitelező vállalat képviselői – az időpont tekintetében bizonytalan – ígéretet tettek a hibák gyors kijavítására. [...] A napokban ellátogattunk Császártöltésre. Nos, gyors hibajavítást egyáltalán nem tapasztaltunk a vízműnél. Csupán egyetlen ember dolgozott. Befolyik a hólé, meggyőződünk arról, hogy a kéménylyuknál egy hatalmas repedés tártong, rossz a mennyezet és a tető szigetelése, s emiatt az eső és hólé befolyik az épületbe. Így a jéggé fagyó víz tovább rongálja a vakolatot, és a falakat. A gépház ajtajának rossz a kilincse, még mindig hiányzik az elektromos berendezés bekötése, s a 30 ezer forint értékű kapcsolószelekrény teljesen őrizetlen.”²⁸⁹ A hivatalos átadásra, a hibák kijavítása után 1964. március 6-án került sor. A vízművel egy időben beüzemelték a mintegy két kilométeres szakaszon elkészült gerincvezetékét is. A tervek szerint 1964-ben további három kilométeres szakaszon volt várható a vízvezetékek lefektetése. A teljes hálózat kiépítésére négy évet terveztek.²⁹⁰ A vízmű üzemeltetését az év során átvette a Dél-Bács-Kiskun Megyei Vízmű Vállalat.²⁹¹ A szolgáltatás igen hamar népszerű lett a lakosság körében. A vízvezetékekkel már ellátott utcákban egyre több háztartást kapcsoltak a hálózatra. 1965-ben már 100 lakásban volt fürdőszoba, a teljes hálózat hossza mintegy nyolc km volt.²⁹² A vízszolgáltatással nem rendelkező lakosság számára 15 kútfejet szereltek fel a vízveze-

287 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1962. 05. 09.

288 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1963. 07. 19.; Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 220. szám. 1963. szeptember 20., XVIII. évfolyam, 278. szám. 1963. november 28.

289 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 6. szám. 1964. január 9.

290 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1964. 01. 31., 1964. 03. 27.; Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 60. szám. 1964. március 12.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 249.

291 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 06. 30.

292 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 74. szám. 1965. március 28.

ték-hálózatra.²⁹³ 1968-ban befejeződött a teljes vezetékhalózat kiépítése.²⁹⁴ A falu terjeszkedése, az új utcák kiépítése a vezetékhalózat folyamatos bővítését tette szükségessé. A tanács a házépítésre szánt területeken a közműveket kiépítette, így folyamatosan nőtt a vízhálózatra kapcsolt fogyasztók száma. A hatvanas évek végén új problémával szembesült a falu lakossága, a vízmű már nem tudta kielégíteni az igényeket. Az időszakos vízhiány folyamatosan visszatérő probléma volt, kialakulását többek között a nagy mennyiségű locsolás okozta.²⁹⁵ 1968-ban a fogyasztás visszafogására javasolták vízmérő órák felszerelését, a locsolás korlátozását. A vízmérő óra azonban országosan hiánycikk volt, így a fogyasztók mérőórával történő ellátása lassan haladt.²⁹⁶ A vízhiány megszüntetésére 1969-ben újabb kutat fúrtak a vízmű területén.²⁹⁷ A második kút termelésbe állítása mintegy tíz évre tudta csak megoldani a lakosság zavartalan ellátását. A nyolcvanas évek elején ismét fennakadások voltak a nyári időszakban a vízellátásban. A két kút kapacitása ekkor 1094 m³/24 óra volt, ez a fogyasztás emelkedésével, csúcsidőszakban kevésnek bizonyult. A vezetékhalózat hossza meghaladta a 15 km-t. 1984-ben elkészült a harmadik mélyfúrású kút.²⁹⁸

A vízhálózat kiépítése a nagy távolságok miatt a tanyaközpontokban nem történt meg. A külterületi lakosság életminőségének javítása érdekében, a vízellátást helyben fúrt kutakkal oldották meg. 1973-ban Kiscsalán megépült egy mélyfúrású kút, valamint megtörtént a Középcsalára tervezett kút építésének előkészítése, amelyet a későbbi években valósítottak meg.²⁹⁹

GÁZHÁLÓZAT

A nyolcvanas évek második felében felmerült, hogy Császártöltés is csatlakozzon az országos földgázhalózathoz. A csatlakozás tervezésekor a legnagyobb kihívás a nagy átmérőjű vezetékek hiánya volt. A Kiskőrösi és a Kalocsai járások területén nem volt vezetékes gázhalózat, és annak kiépítését 1990-ig nem is tervezték. Az országos hálózathoz való csatlakozásra és a beruházás megindításához az Országos Energiagazdálkodási Hatóság engedélyére volt szükség. 1986-ban a falu megkapta az engedélyt a csatlakozásra, azonban a környéken még mindig nem volt alkalmas, nagy átmérőjű vezeték, így egy 13 km hosszú csőrendszert kellett kiépíteni.³⁰⁰ Az engedély birtokában a település megkötötte a szerződést a gerincvezeték és a fogadóállomás tervezésére és megépítésére.

293 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 111. szám. 1965. május 13.

294 Petőfi Népe, XXII. évfolyam, 251. szám. 1967. október 24.

295 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1967. 07. 28.

296 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.

297 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1968. 06. 28., 1969. 08. 25.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 06. 30.

298 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 06. 30.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 09. 17.

299 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1973. 02. 26., 1973. 10. 11.; Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam, 12. szám. 1973. január 16.

300 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 12. 05.; Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 32. szám. 1986. február 7., XLII. évfolyam, 19. szám. 1987. január 23.

A gerincvezeték a Hosszúhegyi Mezőgazdasági Kombinátot ellátó vezetékhez csatlakozott, melynek kapacitását korábban megnövelték. Az építkezésre 1987-ben került sor.³⁰¹ A kivitelezéssel a Hosszúhegyi Mezőgazdasági Kombinátot bízták meg.³⁰² A falut ellátó igen hosszú gerincvezeték kiépítése jelentősen megnövelte a projekt költségeit. A kiépítés finanszírozására a tanács 5 millió forint fejlesztési kölcsönt vett fel, öt évre, évi 11%-os kamattal.³⁰³ A kölcsön és a saját források mellett a gázprogram megvalósításához elengedhetetlen volt a termelő üzemek és a lakosság hozzájárulása is. A Kossuth Tsz 10 millió forintot áldozott a vezetékes gázra, mellyel két nagy telephelyükön – a baromfitelepen és a szárítóban – helyettesíteni tudták a drága olajat. A tsz mellett a többi helybeli üzem is kivette a részét a gázprogram finanszírozásából. A Szegei Postaigazgatóság és az OTP 200 000 Ft hozzájárulást fizetett, a Hosszúhegyi Mezőgazdasági Kombinát 2 000 000 Ft tanácsi hozzájárulási költséget engedett el.³⁰⁴ A belterületen élő 920 családból több mint 700 vállalta 20 000 Ft-os hozzájárulás fizetését.³⁰⁵ A lakosság terheinek csökkentésére a tanács az 1988–1989. évekre felfüggesztette a TEHO fizetését (az elkülönített pénzalap a klubkönyvtár fejlesztésére szolgált volna).³⁰⁶ A kombinát gázvezeték-építő részlege jól haladt a munkálatokkal, a márciusban kezdett építkezés év végére el is készült. A vezeték hivatalos átadása december 9-én megtörtént.³⁰⁷ 1988-ban kiépítették a belterületi hálózatot. Áprilistól novemberig, nyolc hónap alatt elkészült az egész belterületet behálózó, 28 kilométernyi földgázvezeték. Az ünnepélyes gázgyújtás 1988. június 14-én volt. A beruházás összköltsége 44 millió Ft.³⁰⁸ 1989-ben minden közintézményt csatlakoztattak a hálózatra, így költséghatékony, modern fűtést alakítottak ki az intézményekben.³⁰⁹

TÁVKÖZLÉSI HÁLÓZAT

A távközlés tekintetében hosszú évtizedekig igen elmaradott terület volt Császártöltés. Az ötvenes évek elején társadalmi munkában elkészült egy telefonvonal a falu és a kiscsalai iskola között. Ezt a vezetékét bővítve 1951-ben kiépült Császártöltés és Kecel között a telefon-összeköttetés.³¹⁰ Még 1969-ben is csak három telefon működött a faluban, amelyeket lényegében folyamatosan használtak. Vidéket szinte csak éjszaka lehetett hívni.³¹¹ A hetvenes években kisebb fejlesztések hatására a telefonkészülékek száma gyarapodott, de a kézi kapcsolású telefonközpont már ekkor is lényegében elavultnak számított. Lényeges

301 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1987. 03. 05., 1987. 05. 29.

302 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1987. 09. 30.

303 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1987. 09. 30., 1988. 06. 03.

304 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1987. 12. 23.

305 Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 267. szám. 1987. november 12.

306 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1988. 03. 09., 1989. 03. 03.

307 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1987. 09. 30., 1988. 06. 03.

308 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1988. 03. 09, 1988. 06. 03., 1988. 12. 22.; Petőfi Népe, XLIII. évfolyam, 142. szám. 1988. június 15., XLIV. évfolyam, 24. szám. 1989. január 28.

309 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1989. 06. 09.

310 Bácskiskunmegyei Népújság, VI. évfolyam, 5. szám. 1951. január 7.

311 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1969. 02. 17.

fejlesztésre 1985-ben került sor. A telefonhálózatokat kiépítő és fenntartó posta felajánlotta a modern telefonhálózat kiépítésének lehetőségét. Az építkezéshez visszatérítendő és vissza nem térítendő támogatást kért. A lakosság számára telefonkötvények jegyzését tették lehetővé. A beruházás egyik feltétele a megfelelő számú lakossági telefonkötvény jegyzése volt. A Kiskőrösi járásban akkor indulhatott meg a telefonhálózat fejlesztése, ha összejött a költségek harmadát fedező 2 000 jelentkezés. 1986-ra 2471 telefonkötvényt jegyeztek le, ebből Császártöltésen 188 db-ot.³¹² A hálózat kiépítésére 1987–88-ban került sor. Elkészült a gerinchálózat, valamint 212 készülék bekötése. A nem sokkal korábban átadott postaépület mögött, modern, 400 készülék kiszolgálására alkalmas telefonközpont létesült.³¹³ A telefon-előfizetéssel nem rendelkező lakosok számára nyilvános telefonfülkék épültek. 1988-ban négy telefonfülke érkezett, ezekből hármat a faluban, egyet Kiscsalán állítottak fel.³¹⁴

KÁBELTELEVÍZIÓ

1988-ban a telefonhálózat kiépítésével egy időben, civil kezdeményezésre, lehetőség nyílt a kábeltévé-hálózat kiépítésére. A fejlesztést a megyei és a községi tanács is támogatta. A kábeltévé ügyeit kilenctagú bizottság intézte. A hálózatépítés a lakosság anyagi hozzájárulásával valósult meg, a felhasználók 8500 Ft egyszeri díjat fizettek.³¹⁵ 1988-ban a teljes hálózat elkészült.³¹⁶ A stúdiót a művelődési házban tervezték kialakítani. Kezdetben hat program sugárzása volt megoldható (magyar, szovjet, jugoszláv tévéadók, helyi).³¹⁷ 1989-ben további fejlesztés történt, ekkor tíz műholdvevő berendezés érkezett az országba az NSZK-ból, melyekből egyet a helyi kábeltévé kapott meg.³¹⁸

HULLADÉKKEZELÉS

A közegészségügy témaköréhez szorosan hozzátartozik a lakoságnál és az intézményeknél keletkezett hulladék kezelése is. A huszadik század második felében jelentősen megváltozott a lakosság élete. A korábban szinte önelátó, hulladékot alig-alig termelő lakosság körében egyre jobban elterjedtek a nagyüzemekben előállított élelmiszerek és egyéb termékek. Az így keletkezett hulladék kezelése már a hetvenes évek elején megoldandó feladat lett. 1971-ben kijelöltek egy szemétkerakót a Kossuth utca végén, majd a következő évben ezt be is kerítették.³¹⁹ A lakosság rendelkezésére állt a lerakó, azonban még sok esetben gondot jelentett, hogy a szemét nem ide, hanem az utcák végére, a

312 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 12. 23.

313 Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 35. szám. 1986. február 11., XLI. évfolyam, 149. szám. 1986.

június 26., XLIII. évfolyam, 59. szám. 1988. március 10., XLIII. évfolyam, 113. szám. 1988. május 13.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1985. 12. 23., 1987. 09. 01., 1988. 03. 09.

314 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1988. 12. 22.

315 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1988. 03. 09., 1988. 10. 03.

316 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1988. 12. 22.

317 Petőfi Népe, XLIII. évfolyam, 92. szám. 1988. április 19.

318 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 03. 03.

319 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1971. 10. 30., 1971. 12. 30.

faluval határos területekre került. A tanács az illegális szemétkerakó helyeket rendszeresen felszámoltatta, de alighogy egyet elszállítottak, újabbak jelentek meg helyette.³²⁰ A községi szeméttelép helyét időközben a falu keleti határában jelölték ki, majd bekerítették.³²¹ A hulladékknak a lerakóba történő elszállítására 1983-ban egy Zetort vásárolt a tanács. Ennek segítségével megindult az intézményesített szemétszállítás (páratlan héten hétfőn és csütörtökön).³²² A nyolcvanas évek végére az egyre nagyobb mennyiségű hulladékot befogadó szeméttelép a falu terjeszkedése miatt túl közel került a lakott területekhez. 1990-ben új hulladéklerakót jelöltek ki.³²³

A KÖZSÉG GAZDASÁGI ÉLETE

A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTALAKÍTÁSA

A világháború lezárultával a község élete cseppet sem a megszokott merderben folyt tovább. A gazdaságra a munkaképes lakosság elhurcolása, a ki- és betelepítések mind hatással voltak. A háború után a gazdaság kezdett normalizálódni. Ezt mutatják a növénytermesztést és állattenyésztést jellemző adatok is. 1946-ban a község területe 14 259 hold volt. A művelési ágak megoszlása az alábbiak szerint alakult: szántó 4925 hold, rét 737 hold, legelő 1413 hold, szőlő és gyümölcs 1841 hold, erdő 4755 hold, művelésre alkalmatlan 499 hold. A vetésterület a következők szerint alakult: kalászos őszi 1560 hold, kalászos tavaszi 355 hold, kapások 2217 hold, ipari növények 323 hold, takarmánynövények 310 hold, konyhakerti növények 80 hold, kiskert 80 hold, tarlóvetés 30 hold. Az állatállomány összetétele a következő volt: szarvasmarha 920 db, sertés 1250 db, juh 1000 db, kecske 20 db, méhcsalád 60 db, halastó 4200 m², selyemhernyógubó 100 kg, baromfi 12 600 db, egyéb aprójószág 3100 db. A legnagyobb változás a szarvasmarha-, ló-, sertés- és baromfiállományban jelentkezett. 1945-ben a háború előtti-alatti időszakhoz képest drasztikusan csökkent ezeknek az állatoknak a darabszáma. Ez nyilvánvalóan összefüggésben volt a szovjetek részére történt beszolgáltatásokkal. 1945-ben mindössze 610 db szarvasmarha, 230 db ló, 600 db sertés és 4100 db baromfi volt a faluban.³²⁴ Egy év alatt a szarvasmarha-állomány több mint 50%-kal, a lóállomány 140%-kal, a sertésállomány több mint 50%-kal, a baromfiállomány 300%-kal nőtt. A növekedés vélhetően annak köszönhető, hogy a lakosok pótolták a beszolgáltatott, elrekvirált állományt. A növekedés azonban csak a pótlásra volt elég, lényegében csak a háború előtti állapot állt vissza.

A negyvenes évek végén, ötvenes évek elején soha nem látott mértékű változások következtek be a mezőgazdaságban, a birtokszerkezetben. A korábbi nagygazdaságok helyét először a kisparaszti birtokok, majd a kollektív gazdasá-

320 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1976. 12. 23.

321 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1982. 02. 18.

322 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1983. 02. 28., 1983. 12. 19.

323 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1990. 03. 30.

324 MNL BKML V. 312. Sz. n., 1946. 10. 14.

gok vették át. Az évtizedes folyamat végére lényegében felszámolták a földmántulajdont, és kialakultak a kollektív gazdálkodás termelőegységei: a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok. A termelőszövetkezetek alakítása már 1948-ban megkezdődött. A szövetkezeteknek több formája volt, az I. és II. típusú szövetkezetek átmenetet képeztek a közös és az egyéni gazdálkodás között, míg a III. típusban a háztáji kivételével már minden munkát közösen végeztek, a munka mennyiségét munkaegységekben mérték, a megtermelt feleslegből a tagok munkaarányosan részesültek. A téeszkek alapítása nehezen ment. Az államosításokkal egyidejűleg kialakították a tervgazdálkodást is.³²⁵ A szövetkezetekbe való belépést a gazdálkodó parasztság kíméletlen sanyargatásával, meggyőzés-sel kívánták elérni. Ezek eszközei a „kuláknyúzó” politika, a kíméletlen adóprés, a kötelező beszolgáltatás hírhedt „padlás-lesöprései”, a túréshatárt feszegető kizsákmányolás és a propaganda voltak. A magángazdaságokat sújtó adóterhek 1953-ra megháromszorozódtak. A beszolgáltatandó termékek köre és mennyisége fokozatosan nőtt, az értük kapott fizetség pedig egyre csökkent, az önköltségi árat sem érte el. Akinek elmaradása volt, annál megjelent az elszámoltatási bizottság, ha találtak valamit, büntetés járt, ha nem, zálogolás, árverezés.³²⁶ Az első ötéves terv (1950–1954) egyik fontos célkitűzése a földjéhez ragaszkodó parasztság téeszkekbe kényszerítése volt. A termelőszövetkezetek mellett 1948-tól megalakultak a több fő- és melléküzemággal vagy egy alapvető termelési ággal foglalkozó általános, illetve szakosított állami gazdaságok is.³²⁷

A termelőszövetkezet-alapítások idejére esett a tagosítás is. Ennek lényege az volt, hogy a meglévő téeszkek sok kis parcellája helyett egységes, nagyüzemi termelésre alkalmas területet hoztak létre. A tagosítás során az érintett földterületek tulajdonosainak csereterületet ajánlottak fel. A területek kijelölését azonban arra használták, hogy a téeszkek jussanak a jobb minőségű földekhez.³²⁸ Azokban a községekben, amelyekben a terület kisebb része volt a szocialista szektor használatában, részleges tagosítás ment végbe. A szocialista községekben az egész község területére kiterjedő, általános tagosítás volt. Az általános tagosítást csak akkor lehetett végrehajtani, ha a községben valamennyi termelőszövetkezet és állami gazdaság kérte. A tagosítás levezénylésére a településeken földrendező bizottságok alakultak. A bizottságok feladata volt a nagyüzemi táblák helyének megállapítása, a földcserék lebonyolítása.³²⁹ 1951 végén, 1952 elején fokozatosan felszámolták a jegyrendszert. Ár- és bérrendezést hajtottak végre. Míg az átlagos fogyasztói árak 40%-kal nőttek, a fizetések emelkedése ennek a felét sem érte el. A vásárlóerő folyamatosan csökkent, pénzelvonást jelentett a békekölcsönök lakossági jegyeztetése is. Az elvárt norma egyhavi fizetésnek felelt meg.³³⁰

325 ROMSICS Ignác, 1999, 311.

326 ROMSICS Ignác, 1999. 348.; SZABÓ Gyula, 2010.

327 SZABÓ Gyula, 2010.

328 ROMSICS Ignác, 1999. 349.

329 SZABÓ Gyula, 2010.

330 ROMSICS Ignác, 1999. 350–381.

ÁLLAMI GAZDASÁG

1950. január 1-jén megalakult a Császártöltési Állami Gazdaság mintegy 3500 hold területtel. Hozzá tartoztak a Pataki, Pelényi, Fürjes, Dencsák és Lantos tanyák, továbbá az Őrjegben jelentős terület. A téeszek megalakulása után a gazdaság területe 1398 holdra csökkent. Első vezetői Kazinczy Mihály, Zombori István voltak, állandó munkásokkal nem rendelkezett, a munkákat idénymunkások végezték. A gazdaság induláskor csak lovak voltak az állatállományban, az első évben 200 üszőt és 200 juhot vettek.³³¹ 1952-ben új vezetőség irányította az állami gazdaságot. *„A régi főgépész – apósa borotai kulák! – nem is viselhetné szívén a gépesítést és a pontos munkát. Az igazgató sem a dolgozók érdekeivel, sem a gazdaság munkájával nem törődött.”* Az új vezetőség más szellemben kívánta a gazdaságot vezetni. *„A traktorok éjjel-nappal dolgoztak, a főgépész állandóan ellenőrzi a gépeket. Hideg éjszakákon a vezetőség minden traktoros részére fel liter forralt bort adott, törődik a dolgozókkal, figyelembe veszi azok kívánságait.”*³³² 1958-ban az állami gazdaság két üzemegységben (Császártöltés, Öregcsertő) 3237 holdon gazdálkodott. A császártöltési egység szőlőprofilú volt, 340 hold területtel, az öregcsertői területen főként gabonaféléket termeltek. Az ötvenes évek második felében a termelés általában nyereséges volt, a legjobb eredményt az állattenyésztés adta. Ekkorra a munkafegyelem javult, megszűntek a lopások. A gazdaság a kultúrát is támogatta, hangszereket és pénzt adott a fúvószenekarnak.³³³ 1958-ban az állami gazdaság mint önálló üzemegység megszűnt, összevonták a Hildi Állami Gazdasággal. Ez csak az adminisztratív dolgozókat érintette negatívan, a törzsdolgozók korábbi munkahelyükön maradtak (átlagban 365 fő fizikai munkás, az állattenyésztésnél 17 fő, kocsis 16 fő, a vontatók dolgozói 5 fő traktoros, műhelyes 7 fő, műszaki 6 fő).³³⁴ Az egykor önálló gazdaság végezetül a Hosszúhegyi Állami Gazdaságba integrálódott.³³⁵

GÉPÁLLOMÁS

1948–1950 között a kormány országszerte gépállomásokat állított fel. Ide kerültek az újonnan beszerzett gépek, illetve a kulákoktól begyűjtött eszközök is.³³⁶ Ezek a gépállomások adták a szocialista átszervezés alatt álló mezőgazdaságnak a gépi munkaerő nagy részét. A megalakuló téeszek általában igen kis gépparkkal rendelkeztek, a hiányzó kapacitásokat az állomásoktól vették igénybe. 1950-ben Császártöltésen is megalakult a Mezőgazdasági Gépállomás.³³⁷ A munkák

331 BÁNÁTI Miklós, 1969. 223., 224.

332 Bácskiskunmegyei Népujság, VII. évfolyam, 256. szám. 1952. október 31.

333 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

334 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 09. 26.

335 BÁNÁTI Miklós, 1969. 224.

336 ROMSICS Ignác, 1999. 351.

337 BÁNÁTI Miklós, 1969. 242.; Bácskiskunmegyei Népujság, V. évfolyam, 14. szám. 1950. március 29.

szervezése, összehangolása a nagyszámú tsz és tszcs miatt Császártöltésen nehézkés volt. Ennek következtében a gépek kihasználtsága sokszor nem volt megfelelő. A gépállomással már a kezdetekkor kisebb-nagyobb problémák adódtak. „Császártöltésen különösen a gépesítés körül voltak hibák, nemcsak, hogy kevés volt a gép, hanem sok régi, és így ezeket állandóan, a javító műhelybe kellett szállítani. De baj volt az alkalmazottak szaktudásával is. Az állami gazdaság, most arra törekszik, hogy növelje az alkalmazottak szaktudását.”³³⁸ „A Császártöltési Gépállomás nem tudja teljesíteni ígéretét, mert elhanyagolta a felvilágosító munkát [...] A császártöltési gépállomás rossz munkája a felvilágosító munka hiányának a következménye. A felvilágosító munka hiányának az oka, hogy egyes dolgozóknak nem fejlődött ki a versenyszellem és az egyéni felelősség érzése. Hibás ebben a gépállomás politikai vezetője, de hibás a községi pártszervezet is, amiért elkülönül a gépállomástól. A pártszervezet nem foglalkozik kellőképpen a gépállomással.”³³⁹ Az újságírók a vezetés szemére vetették az ellenőrzés hiányát is. Hibákat szinte mindenben lehetett találni, erre jó példa, amikor a gépállomás egyik gépe hanyag munkát végzett. Az előirt 22–25 cm-es mélység helyett csak mintegy 15 cm mélyen szántott, a trágyát nem szántotta be rendesen. Több esetben a munkafegyellemmel is probléma volt, előfordult, hogy akár 10–15 dolgozó is igazolatlanul távolmaradt, vagy nem jelent meg munkahelyén. A későn jöveket és lógósokat felelősségre vonták, ennek következtében a munkafegyelem javult.³⁴⁰ Az ötvenes évek elején a párt mindenhol, így a gépállomások életében is jelen volt. „Rendet teremtettünk az oktatás terén. E hónap elejétől ismét rendszeresen minden héten megtartjuk a politikai oktatást. Az eredmény már érezhető a termelés vonalán. Azok az elvtársak, akik rendszeresen jártak mindvégig politikai iskolára, mindig teljesítették a dekádtervüket.”³⁴¹ Azonban bármennyire is igyekezett a párt a dolgozók „nevelésével”, a hibák csak nem akartak megszűnni. Vélhetően a párt szavát nem hallotta meg az elégtelen, elhasználódott technika. A karbantartás gyakran hiányos volt, de ez sok esetben a rossz alkatrészellátásnak volt köszönhető. A Jakabszállásról érkezett gépek hibásan érkeztek, a kiszállított alkatrészek gyakran hibásak vagy nem megfelelőek voltak. Mindezen felül a szervezettséggel is voltak gondok. Gyakran előfordult, hogy termelőcsoportok nem takarították le a megművelendő területet, így a gépek nem tudtak munkához látni.³⁴² A gépállomás is központilag elrendelt terv szerint dolgozott, a tervet időnként sikerült teljesíteni, időnként pedig nem. Volt, hogy a gépállomás behozta lemaradásait, a tervet 100% fölött teljesítették.³⁴³ Máskor viszont nem tudta teljesíteni a szerződéses feladatait.³⁴⁴ 1953-ban a gépállomás az aratási szezonban nem rendelkezett megfelelő mennyiségű üzemanyaggal. A vezető természetesen jelezte a hiányt, de üzemanyaghoz nem tudott hozzájutni. A felelősséget a rendszerhibák helyett a vezetőnek tulajdonították. „Dobler elvtársban a felelősségérzetnek halvány szikrája

338 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 169. szám. 1950. október 26.

339 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 171. szám. 1950. október 28.

340 Bácskiskunmegyei Népiújság, VII. évfolyam, 30. szám. 1952. február 6.

341 Bácskiskunmegyei Népiújság, VII. évfolyam, 53. szám. 1952. március 4.

342 Bácskiskunmegyei Népiújság, VII. évfolyam, 241. szám. 1952. október 14.

343 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 206. szám. 1950. december 10.

344 Bácskiskunmegyei Népiújság, VIII. évfolyam, 85. szám. 1953. április 11.

sincs a kenyér betakarítása iránt. A császártöltési gépállomáson nincs harc a párt- és kormányhatározatok végrehajtásáért, a tervek teljesítéséért, mert teljesen elhalt a politikai munka. Félve nincs a gépállomáson politikai vezető. [...] Dobler elvtárs nem jó vezető, aki nem tudja harcba indítani a dolgozókat; mert maga a legfelelőtlenebb. Rossz párttag, mert lebecsüli a párt szerepét; újságot nem olvas, nem javítja ki hibáit, nem fogadja meg a bírálatot. A dolgozók már bírálni sem akarnak, mert a vezetőség egyes tagjai vagy ledorongolják a bírálót. [...] Az igazgató amolyan fejbőlintgató jános szerepét tölti be, annak ad igazat, akivel éppen beszél, S nemcsak a munkák irányítását nem tartja kezében, – de nem törődik azokkal sem, akiket vezetnie kellene: a dolgozókkal. A gépállomáson egyetlen kanna van, ivópohár nélkül, semmi tisztálkodási lehetőség nincs [...].”³⁴⁵ Az üzemanyaghiányt végül a tanács közbenjárásával sikerült megoldani, üzemanyag kölcsönkérésével Hildpusztáról. Az ötvenes évek közepére jelentősen javult a gépállomás megítélése és munkája. 1954-ben országos versenyben harmadik lett a gépállomás. A siker szervezője „természetesen” a gépállomás pártszervezete volt.³⁴⁶ A traktoros brigádok országos versenyében a gépállomás Poór Lajos vezette brigádja első lett. 1957-ben központi utasításra, a helyi gépállomást a Kiskőrösi Gépállomáshoz csatolták.³⁴⁷ Ekkortól a gépek nemcsak a falu határában dolgoztak, hanem távolabbra is elvezényelték őket, volt, hogy a Dunánál építettek töltést.³⁴⁸ Az egyesítés után sem oldódtak meg az ésszerűtlen központi utasításokból és a felszerelés korából, állapotából eredő problémák. „Császártöltésen de Kiskőrösön is lassan régiségtárat lehetne berendezni a felesleges, vagy használhatatlan gépekből. – Az elmúlt időkben, a talajadottság mellőzésével láttak el bennünket gépekkel, ha kértük, ha nem – mondja Kiss József. – A mi körzetünk szinte teljesen homokos, mégis csupa nehéz erő- és munkagépünk van. Szántó traktorainknak például 80 százaléka körmös gép, ami egyre-másra elkapar a homokon. Több univerzális –, de legalább gumikerékkel és féllánctalppal ellátott Hoffher-traktorra lenne szükségünk. [...] Az ekékkel is az a baj [...] Én túl nagynak találom a mi AC 400-as kombájnunkat is – szól bele a beszélgetésbe a gépműhely egyik dolgozója. – A homokon ez is gyakran elsüllyed. [...] De ha lenne könnyebb, kisebb gép, egész tanyasorokon vállalhatnánk morzsolást. Számítalan egyéni gazda végeztetne a gépállomással darálást, szecskavágást, ha lennének olyan gépeink, amelyeket könnyen mozgatnánk ide- oda.”³⁴⁹ A gépállomás sorsa végezetül a felszámolás lett. A tervekkel ellentétben gépeit azonban nem vitték el a faluból, hanem hosszas huzavona után az Új Barázda Tsz vásárolta meg a telephellyel együtt.³⁵⁰

TERMELŐSZÖVETKEZETEK

A szövetkezetek szervezése Császártöltésen is megindult, de a kezdetekben túl nagy sikert nem ért el. 1949 novemberében megalakult a kiscsalai Szabadság Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet, tagjainak száma 18, megművelt földterü-

345 Bácskiskunmegyei Népujság, VIII. évfolyam, 150. szám. 1953. június 28.

346 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 99. szám. 1954. április 27.

347 Petőfi Népe, II. évfolyam, 196. szám. 1957. augusztus 23.

348 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

349 Petőfi Népe, II. évfolyam, 214. szám. 1957. szeptember 13.

350 Petőfi Népe, XXV. évfolyam, 219. szám. 1970. szeptember 18.

letének nagysága 80 hold volt. Elnöknek Tóth Jánost választották.³⁵¹ A szövetkezet lassú fejlődésnek indult, 1950-ben húsz új taggal gyarapodott a létszám.³⁵² Szintén 1949-ben alakult meg, kezdetben csak termelőszövetkezeti csoportként a Felszabadulás Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet. Alapítói nagyrészt Ókés-kéről betelepített telepések, a „rongyos csoport” tagjai voltak. A kezdeti létszám 44 tag, 15 segítő családtag volt. 316 holdon gazdálkodtak, a tagok bevitték 8 tehenet, 12 lovat, 15 juhot, továbbá rendelkeztek 5 munkagéppel is. Elnöknek Klárik Györgyöt választották.³⁵³ A téeszek szervezéséről, működéséről a megyei sajtó is beszámolt. *„Az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztek eddig is nagy figyelemmel kísérték a termelőcsoport munkáját és maguk látták, hogy a csoport tagjai egyre gyarapodnak, így például Tóth Mihály hétszáz forintos öltönyt vásárolt magának jó munkája eredményeként. – Soha nem mertem volna gondolni, hogy én egyszer ilyen ruhát is vehetek. Eddig mindig olcsó és rossz minőségű ruháim voltak, most először vehettem magamnak jobbat, – mondja Tóth Mihály. És így van ezzel Vörös Károly is aki nemrégiben szintén ruhát vásárolt magának. – Soha nem volt módomban jobb ruhát venni. Most augusztusban megvettem magamnak a téli ruhámat. Erre nincs gondom már, – mondja meglepődötten Vörös Károly. [...] Radics János nyolc holdas dolgozó parasztként például elmondja, hogy ő maga sok esztendő munkája után sem tudott annyi mindent vásárolni, mint a termelőcsoport tagjai. Hasonló véleményen van Lukács Imre három holdas dolgozó parasztként is. – Valóban ez az egyetlen helyes út, hogy végre megszabaduljunk a gondoktól és a szegénységtől, – mondja Rác Ferenc hat holdas dolgozó parasztként. – Mindig figyeltem a termelőcsoport munkáját. Az újságban naponta olvasom eredményeiket, közben beszélgettem magukkal a csoport tagjaival is, akik elmondták, hogy semmi pénzért nem gazdálkodnának egyénileg. Gondolkoztam egy ideig, végül is úgy döntöttem, hogy belépek én is. [...] A termelőcsoport felkészülten várja az új tagokat és már készíti is terveit. Elhatározták, hogy az őszi munkák elvégzése után kibővítik az istállókat, rendbe hozzák a lakóházakat és berendeznek egy kultúrtermet is, ahol a téli estéket szórakozva töltik el.”*³⁵⁴

1950. február 17-én megalakult a Vörös Zászló Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet. A 290 hold területen gazdálkodó téesz tagjainak száma az alapításkor mintegy 35 fő volt. Elnöknek Konoróth Józsefet választották. Az állatállomány 10 lóból és 4 ökörből állt.³⁵⁵ 1950. szeptember 18. megalakult az Új Barázda Termelőszövetkezeti Csoport 37 taggal és 220 hold földdel. *„A Párt, a gépállomás és az állami gazdaság népművelői elhatározták, hogy úgy szervezik a felvilágosító munkát, hogy újabb termelőcsoport létesülhessen a községben. Céljuk sikerült. Szeptember 18-án megalakult az Új Barázda-termelőcsoport. A csoport szervezése úgy kezdődött, hogy a kis- és középparasztságot egyéni agitációval és termelőcsoport látogatással győzték meg.”*³⁵⁶

1951. február 23-án megalakult az Újbarázda Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet, ez a második belterületi téesz, tagjainak száma 18, az állami tartalékföldből kaptak 120 holdat. Elnöknek Petróczi Jánost választották. Az 1951-es

351 BÁNÁTI Miklós, 1969. 226.

352 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 120. szám. 1950. augusztus 30.

353 BÁNÁTI Miklós, 1969. 228.

354 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 120. szám. 1950. augusztus 30.

355 BÁNÁTI Miklós, 1969. 227.

356 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 140. szám. 1950. szeptember 22.

részleges tagosítás során a tagok kaptak még 200 holdat, a tagok száma gyarapodott. 1952-ben megkapták a Dencsák-tanyát 90 holddal, és 50 hold rétet, a taglétszám ekkor 120 körül alakult.³⁵⁷ 1951-ben a falu területének 67%-án már szocialista termelés folyt.³⁵⁸

1951 tavaszán megalakult a Petőfi Termelőszövetkezeti Csoport 61 taggal 864 hold területtel. A tagság egyénileg gazdálkodott, kivéve a 64 hold területű állami tartalékföldet, ahol közös gazdálkodás folyt.³⁵⁹

1952 februárjában megalakult a Dózsa Termelőszövetkezeti Csoport 9 taggal, 30 hold területtel. A hajósi József Attila Tsz-től 113 holdat, az állami tartalékból 45 holdat kapott. Elnöknek Heibl Ferencet választották, a tagok száma őszre elérte az 52-t.³⁶⁰

1952. december 15-én megalakult a Kossuth Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet mint termelőszövetkezeti csoport, de 1953 tavaszán már III. típusú téesz volt. Elnöknek Szalontai Istvánt választották. Tagságához csatlakozott a Petőfi Tszcs tagságának egy része. 320 hold saját földön és 190 hold állami tartalékföldön gazdálkodtak. 1953-ban egy csoport kilépése után a tagok száma csökkent, ekkor 43, többségében a felvidékről származó család dolgozott a téeszben.

A tervek szerint egy speciális, szőlővel foglalkozó termelői csoportot is létre kívántak hozni, de ennek szervezése nehézségekbe ütközött, majd el is halt: *„döcög a szőlőcsoport szervezése, pedig Császártöltésen is sok a szőlővel rendelkező kismember. Mégis eddig mindössze 16 holddal jelentkeztek. A magyarázata az, hogy ezt a kérdést nem tekintik fontos feladatnak Prepszent János pénztáros egyedül próbálja végezni a szervezést, de ő is arra hivatkozik, hogy nem lehet meggyőzni a dolgozókat.”*³⁶¹

1953-ban a tszcs-eket az alábbi személyek vezették: az Új Barázda elnöke Petróczy János, a Felszabadulás elnöke Bálint Károly, a Vörös Zászló elnöke Morvai Mihály, a Szabadság elnöke Vörös Károly volt.³⁶²

A propaganda továbbra is folyt a településen és a sajtóban. Igyekeztek meggyőzni a gazdákat, hogy a belépések elhozzák a gazdasági jólétet. *„A csoport minden tagja bőségesen vásárolhatott, megteltek a kamrák, szekrények. Tusori Mihály kerékpárt vett, Korsós Mihályné egy tehenet, többen varrógépet és egyebet.”*³⁶³ A meggyőzés az utcánként kijelölt népnevelők feladata volt.³⁶⁴ *„A pártszervezet az aratás idejére a népnevelő munkát a földekre összpontosítja. Biztosítja, hogy a cséplőbrigádokban, az aratók között minden határrészben megfelelő számú népnevelő végezzen felvilágosító munkát. Kerékpáros, mozgó népnevelők járnak majd a földeket s viszik egyik aratótól a másikhoz a verseny legújabb eredményeit, miközben összeírják a dolgozók kívánságait. Ezeket a földműves szövetkezet mozgó büféjének adják át. A kerékpárra akasztott kosarukban pedig cigarettát, kisebb használati cikkeket visznek magukkal az aratók*

357 BÁNÁTI Miklós, 1969. 230–231.; Bácskiskunmegyei Népújság, VI. évfolyam, 41. szám.

1951. február 18.

358 Bácskiskunmegyei Népújság, VI. évfolyam, 201. szám. 1951. augusztus 30.

359 BÁNÁTI Miklós, 1969. 225.

360 BÁNÁTI Miklós, 1969. 225.

361 Bácskiskunmegyei Népújság, VI. évfolyam, 6. szám. 1951. január 9.

362 Bácskiskunmegyei Népújság, VII. évfolyam, 129. szám. 1952. június 4.

363 Bácskiskunmegyei Népújság, VI. évfolyam, 6. szám. 1951. január 9.

364 Bácskiskunmegyei Népújság, VIII. évfolyam, 71. szám. 1953. március 25.

és cséplőmunkások részére. A jó felvilágosító munka eredményeképpen Császártöltésen minden dolgozó paraszt közös szériúig viszi a gabonáját és szinte harcolnak azért, hogy arra a szériúre kerüljenek, ahol villanymotorral fognak csépelni.”³⁶⁵ Hetenként rendszeres népnevelő-értekezletet tartottak.³⁶⁶ A községben működő termelészövetkezetek és termelészövetkezeti csoportok pártszervezetei 15–20 tagú népnevelő gárdákat alakítottak. Tudatosították a téesztagok nyugdíjellátásáról szóló törvényt, a földjáradék kifizetésére hozott rendeletet. Az újonnan belépetteknek a bevitt szőlőterület után magasabb földjáradék járt, a közösbe bevitt tehén, üsző, takarmány, koca ellenértékét a téeszek a bevitelkor egy összegben kifizethették. Ha szükségleteit meghaladó háztáji épületeit átadta a téesz közös vagyonába, azoknak ellenértékét is minden levonás nélkül egy összegben kifizették.³⁶⁷ A propaganda továbbra is fontos szerepet töltött be. „Nem bánta meg, aki a császártöltési Új Barázda Termelészövetkezetbe belépett. Császártöltésen a termelészövetkezeti tagság életszínvonalra kezdi túlszárnyalni a középparasztokét. Ezt legjobban az Új Barázda TSZ tagságának helyzete példázza. A zárszámadás óta elért munkaegységekre április 30-ig 12 forint készpénzt, 3 kg morzsolt kukoricát és 80 deka búzát osztottak itt. Angeli István teljesített munkaegységei arányában 880 kilogramm kukoricát, 208 kg búzát és 3108 forintot kapott. Ha forintértékre számítjuk át a terményt és összegezzük a kapott készpénzzel, úgy 8100 forintot jelent az előleg teljes összege. A jövőben a szövetkezet a bevételkiadási terv alapján minden hónapban 10 forint előleget oszt munkaegységenként. Az alapszabály szerinti háztáji gazdaságból is szép jövedelme van a tagságnak. Például Petróczi Jánosnak két szerződött hízósertése van, 160–160 kilós súlyban. Az ebből származó jövedelme mintegy 7000 forint. Ez a termelészövetkezet 1951-ben alakult. Azóta háromszor készített zárszámadást s minden esetben mérlegtöbblettel zárt. A tsz-nek jelenleg is a Nemzeti Bankban vezetett egyszerűlén 129.000 forint készpénze van. Állammal szembeni kötelezettségét is becsületesen teljesíti a tsz. Kitűnő a munkaszervezése.”³⁶⁸

„A császártöltési Szabadság Termelő- szövetkezetben huszonnyolc család negyvennégy taggal dolgozik. Gazdálkodásukban jó eredményeket értek el. A szép eredményekhez nem kis mértékben a kommunisták segítettek hozzá a termelészövetkezetet. A termelészövetkezet tagságát három munkacsapatra osztották fel. Ezekben a kommunisták arányosan vannak, elosztva. A munkacsapat vezetői is mind párttagok. A kommunistáknak ez a felosztása lehetővé teszi, hogy a párt tagjai a munkahelyeken is megbeszélhessék a tennivalókat. A kommunisták azonban nemcsak megbeszélnek a feladatokat, hanem azok végrehajtásában példát mutatnak. [...] Az eredményeket lehetne még tovább sorolni. Mind a párttagok példamutató munkájának a gyümölcse. A párttagoknak a munkához való jó viszonya eredményezte, hogy a pártonkívüliek is szorgalmasan járnak a munkába. Ha néha-néha valakinek halaszthatatlan dolga akad, akkor azt feltétlenül bejelenti az elnöknek, vagy a munkacsapat vezetőnek. Nem akar igazolatlanul hiányozni. Az asszonyok sem akarnak tétlenül otthon ülni. [...] A jó együttes munkának nem maradt el az eredménye. Eddig minden munkát idejében elvégeztek. [...] Ez a termelészövetkezet sem volt mentes az alapszabályok megsértését jelentő túlzott méretű háztáji gazdaságoktól.

365 Bácskiskunmegyei Népiújság, VIII. évfolyam, 143. szám. 1953. június 20.

366 Bácskiskunmegyei Népiújság, IX. évfolyam, 84. szám. 1954. április 9.

367 Népiújság, XI. évfolyam, 225. szám. 1956. szeptember 23.

368 Bácskiskunmegyei Népiújság, X. évfolyam, 114. szám. 1955. május 17.

Kilenc családnak volt több földje és jószága a megengedettnél. A párttaggyűlésen a kommunisták ezzel nem értettek egyet. Követelték ennek az állapotnak a megszüntetését. A párttaggyűlés után erről a termelőszövetkezet közgyűlésén is vita folyt. A kilenc család közül hét megértette, hogy túlzott háztáji gazdaságával megsérti az alapszabályt, gazdálkodásának káros hatása van. Lemondtak az alapszabály ellenesen használt földről. Ketten nem értették meg az alapszabály rendelkezését. Kiléptek a termelőszövetkezetből.”³⁶⁹

Mint a fentebbi szemelvényekből is láthattuk a téeszekben dolgozók ezekben az időkben még nem havi fizetésért dolgoztak. Jövedelmük több tételből adódott össze. Az elszámolás alapja a munkaegység volt. A munkaegységek kiszámítása a ledolgozott órák számából, az elvégzett munka típusából és nehézségéből történt. A kifizetések az éves zárás után váltak esedékessé. Ekkor kiszámolták az egy munkaegységre jutó jövedelmet. A tagok „fizetését” a munkaegységek felszorzásával állapították meg. A kifizetés azonban csak részlegesen történt készpénzben, nagyobb részét terményben kapták meg a jogosultak. Az évek során egyre inkább elterjedt az évközi előlegek kifizetése, mely folyamatos változás során havi előleggé, majd fizetéssé vált.³⁷⁰

A téeszek létszáma ugyan kismértékben, de folyamatosan nőtt. 1955-ben 22 egyénileg dolgozó paraszt lépett be a Dózsa Tsz-be. Ez évben az öt mezőgazdasági termelőszövetkezet és két termelőszövetkezeti csoport 90 új taggal gyarapodott.³⁷¹ 1955. december 16-án megalakult a Magyar Zászló Termelőszövetkezeti Csoport, kilenc családdal és 17 taggal, 59 holdon gazdálkodva.³⁷² 1956 elején, egy hónap alatt 75 család lépett be a termelőszövetkezetek valamelyikébe.³⁷³ 1956 januárjában egy újabb mezőgazdasági termelőszövetkezet előkészítő bizottsága tartott ülést. Ezen tizenhét család vett részt. 1956. január 13-án megalakult az Új Élet Termelőszövetkezeti Csoport. Tizennégy, majd 19 család vált taggá, 97 hold földterülettel.³⁷⁴ 1956 februárjában a faluban öt termelőszövetkezet és négy termelőszövetkezeti csoport működött. A közös gazdaságokban 427 család gazdálkodott 2832 hold földterületen. Ezen túlmenően a termelőszövetkezetekben és a termelőszövetkezeti csoportokban a belépők száma rohamosan emelkedett. Ezekben a hónapokban a községben 143 család 516 katasztrális hold földdel gyarapította a közös gazdaságok létszámát.³⁷⁵ A belépések megnövekedett száma több esetben is feszültséget keltett a már régebbi tagokkal. A nagyszámú belépés sok esetben csökkentette a munkaegységek értékét, mivel sok új tag föld nélkül lépett be.³⁷⁶ „[...] néhányan rá is szánták magukat a belépésre. Csakhogy nem nagyon

369 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 126. szám. 1955. május 31.

370 Petőfi Népe, III. évfolyam, 178. szám. 1958. július 30.

371 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 194. szám. 1955. augusztus 18., X. évfolyam, 249. szám. 1955. október 22.

372 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 18. szám. 1956. január 21., XI. évfolyam, 39. szám. 1956. február 15.

373 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 24. szám. 1956. január 28.

374 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 24. szám. 1956. január 28., XI. évfolyam, 39. szám. 1956. február 15.

375 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 39. szám. 1956. február 15.

376 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 68. szám. 1956. március 20.

örültek ennek a termelőszövetkezetek tagjai. Sem az Új Barázdában, sem a Felszabadulásban, sem a Kossuthban nem ölelték keblükre az érdeklődőket. Nem megyünk mi abba bele, hogy jövőre kevesebb legyen a jövedelmünk, – mondták a tagok.” „A termelőszövetkezeti tagok magatartását azonban megbírálta a községi pártszervezet. Megmagyarázták nekik, hogy az új tagokkal csak erősödik a termelőszövetkezet és lehetőség van a belterjesebb gazdálkodásra. Több munkát fordíthatnak a szőlő kezelésére, a növényápolásra és az állattenyésztésre is. Több kéz többet végez és nemhogy csökken, hanem inkább emelkedik a jövedelem, hiszen olyan dolgozó parasztok lépnek be, akik jó gazda hírében állanak [...] Népművelő értekezletet tartottak és megbeszélték a feladatokat. A népművelő értekezlet után 18 pár indult neki a falunak.” Az újonnan alakult termelőszövetkezeti csoportok adminisztratív okok miatt még júniusban sem kapták meg a működési engedélyt.³⁷⁷ A meglévő szövetkezetek egy része jó teljesítményt nyújtott már a kezdeti időkben is, de ugyanakkor problémák is felmerültek a termeléssel kapcsolatban. „A császártöltési Kossuth Termelőszövetkezet tehenészetéről a járási és a gépállomási szakemberek úgy nyilatkoztak, hogy a legjobb a járásban és egyhangúan minta tehenészté nyilvánították. Ugyanakkor a fejési átlag még a hat litert sem érte el. Kétségtelen, hogy a tehenek ritka jó erőnlétben vannak, tápanyagdús takarmányt is kapnak eleget, de mégis valami hiba lehet a pontos etetés, a rend betartásánál, ha ilyen alacsony a tejhozam. Ezt a szakemberek is elismerték, tanácsot azonban már nem adtak a termelőszövetkezet állatgondozóinak. És itt jutunk el a felelősség kérdéséig. Az alacsony fejési átlagokért nem kizárólag a jelentéseket összesítő megyei állattenyésztési osztály a felelős. Kétségtelen, az ő szervezett, jó irányításuk is sokat segíthet, de olyannak is kell lenni, aki a gyakorlatban, a helyszínen küzd a hibák kijavításáért. Termelőszövetkezeti állattenyésztőink talán még keveset tudnak ahhoz, hogy nagyüzemi gazdálkodásban a tehenészet, és a tehenészet minden egyes problémájában tisztánlátást követelhessünk tőlük. Segítségre, tanításra, nevelésre szorulnak.”³⁷⁸

1956-ban a parasztság rendszerellenességének csökkentésére az egyéni gazdálkodás feltételeit javították. A Nagy Imre-féle reformkísérlet során eltörölték a kuláklisztákat, csökkentették a parasztság terheit, elengedték a felhalmozódott beadási hátralékokat, új beadási rendszert vezettek be. Ez három évre előre meghatározta a terheket, az egyéni gazdák esetében 10–15 a téeszeknél pedig 20–25%-kal csökkent az egységnyi területre eső kvóta. Szabaddá vált a téeszekből való kilépés, sőt a tagság kétharmadának egyetértése estén a téeszt fel is lehetett oszlatni. Ugyanakkor a kilépőkkel méltánytalanul bántak, eredeti vagyonuknak csak egy részét kapták vissza. Az első Nagy Imre-kormány bukása után a beszolgáltatási terhek újra nőttek, az erőszakos téeszésítés folytatódott.³⁷⁹ Az 1956 előtt alakított téeszek több mint fele a forradalom idején felbomlott, a tagok közül kétharmada kilépett, a területük a felére esett vissza. Az MSZMP KB kollektív vizálásról szóló határozata 1957 nyarán jelent meg. Ez hosszabb folyamattal számolt, és az erőszakos beléptetés helyett a meggyőzésre helyezte a hangsúlyt.³⁸⁰

377 Népművelés, XI. évfolyam, 141. szám. 1956. június 16.

378 Bácskiskunmegyei Népművelés, XI. évfolyam, 91. szám. 1956. április 17.

379 ROMSICS Ignác, 1999. 350–381.

380 ROMSICS Ignác, 1999. 417–718.

A forradalom és szabadságharc eseményei nem múltak el nyomtalanul. A forradalom idején széthullott a Vörös Zászló Tsz,³⁸¹ feloszlott a kiscsalai Szabadság Tsz. A többi szövetkezetben is igen nagyarányú volt a kilépések száma.³⁸² A feloszlott Szabadság Tsz, készleteit és az állatállományt a tagok szétosztották. Ez később jogtalanak bizonyult, mivel a szétosztott vagyon volt a 2,2 millió Ft-os adósság fedezete. A szétosztott vagyon árát vissza kellett téríteni.³⁸³

1957-ben újraindult a téeszek szervezése, áprilisban megalakult a Magyar Zászló Tszcs, alapítói a feloszlott Szabadság Tsz. tagjai voltak. Elnöknek Oláh Bélát választották. Területük 85 hold saját és 70 hold állami tartalékföldből állt.³⁸⁴ Ebben az évben megalakult Kiscsalán a Magyar Kalász Tszcs is, alapítói az egykori Szabadság Tsz tagjai voltak.³⁸⁵ 1958-ban a községben négy téesz és három tszcs működött. A szövetkezetek működése egyre jobbnak bizonyult, a Felszabadulás Tsz a termelési versenyben a járásban első, a megyében a második lett, a Kossuth Tsz pedig az ötödik.³⁸⁶ A működő termelőszövetkezetek termelőszövetkezeti tanácsot alakítottak a párt helyi szervezetének javaslatára. Ennek feladata a tapasztalatcsere mellett a tervek összehangolása volt. 1958-ban folytatódtak a belépések a téeszekbe. Az Új Barázda Tsz-be hét, a Kossuth Tsz-be öt, a Felszabadulás Tsz-be hat, a Vörös Zászló Tsz-be nyolc egyénileg dolgozó parasztot vettek fel az első negyedévben.³⁸⁷

1957-ben hároméves mezőgazdasági intézkedési terv készült a termelés összehangolására, a talajerő-utánpótlás szabályozására, valamint a kiöregedett szőlők, gyümölcsfák megtisztítására, felújítására.³⁸⁸ Vagy háromszáz gazda régi, fájo panaszát sikerült orvosolni azzal, hogy a kiöregedett, kipusztult szőlőterületeket (mintegy 500 hold) legelőnek nyilvánították. Így a tulajdonosok adóterhei jelentősen csökkentek.³⁸⁹ A háztáji állatállomány legeltetését koordináló Legeltetési Társulat még működött. A társulat az állatok legeltetéséért díjat kért, cserébe az állatállomány mellé kanászt, gulyást, ökörcsordást, csikóst, apaállatgondozót biztosított. Vezetősége a Legeltetési Bizottság volt (tagjai: Garamvölgyi Antal, Csányi Vince, Éhen Zoltán, Ágfalvi József, Petz Tamás, Kulcsár János, Merbl István, Dobler Lőrinc). Feladatuk a legelők karbantartása, víztelenítése, trágyázása volt. A legelőket részben fásították, gyommentesítették.³⁹⁰

A termelőszövetkezetek erősödése, növekedése együtt járt a fejlesztések beindulásával. 1958-ban az Új Barázda Tsz halastavat létesített.³⁹¹ A téeszek közül három és egy tszcs foglalkozott az igásállatokon kívül intenzívebb állattartással. Az állatállományt ekkor 3440 juh, 610 sertést, 588 ló és 717 szarvasmarha jelen-

381 BÁNÁTI Miklós, 1969. 227.

382 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

383 BÁNÁTI Miklós, 1969. 226.

384 BÁNÁTI Miklós, 1969. 226.

385 Petőfi Népe, II. évfolyam, 73. szám. 1957. március 28.

386 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 02. 21.; Petőfi Népe, III. évfolyam, 95. szám. 1958. április 23.

387 Petőfi Népe, III. évfolyam, 112. szám. 1958. május 14.

388 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 01. 23.

389 Petőfi Népe, II. évfolyam, 52. szám. 1957. március 3.

390 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 03. 21.

391 Petőfi Népe, III. évfolyam, 138. szám. 1958. június 13.

tette.

1958-ban a kormány határozatot hozott a téeszésítés felgyorsításáról. A következő három télen agitátorok lepték el a falvakat. Elsősorban nem a szegény-parasztokat, hanem a falu legtekintélyesebb gazdáit próbálták meg meggyőzni. 1957 végén bevezették a tsz-tagok munkaképtelenségi és öregségi járadékát. Az agitáció és a fenyegetések megtették hatásukat, 1961 végére a téesztagok száma megnyolcszorozódott, a területük megötszörözött. 1961 végén a parasztság 75%-a volt tsz-tag, 19% állami gazdasági dolgozó és csak 6,5 % magángazdálkodó.³⁹² A nagyüzemek fokozott térnyerésével sürgetővé vált a földrendezés folyamatának befejezése. 1959-ben a folyamatot felügyelő földrendező bizottság Cserjés Sándor tanácselnök vezetésével működött.³⁹³ Júliustól október 20-ig a kilenctagú földrendező bizottság és egy 17 tagú műszaki és földnyilvántartó brigád dolgozott a földrendezés munkálatain.³⁹⁴ A község 14 260 holdas határának 82 százalékán ekkor már a termelőszövetkezetek végezték a termelést. A jövedelmezőbb nagyüzemi gazdálkodás érdekében kialakították az egységes táblákat, összevonták a téeszkek és csoportok szétszórta ingatlanait. Ugyanakkor a gazdálkodók maradékának beléptetése a téeszkekbe továbbra is vontatottan haladt.³⁹⁵ „Vannak olyan hangok, hogy a földet már bevetették, mi lesz a terméssel. Mások viszont belépés esetén azonnal nyugdíjat követelnek. Egyesek felvetik azt, hogy mi lesz a gazdasági felszereléssel és az állatállománnyal. Nyilvánvaló, hogy a termelőszövetkezetbe bevitt gazdasági felszerelés és állatállomány értékét a tsz. az alapszabályban meghatározott módon az érdekeltnek kifizeti.”³⁹⁶ A felfejlesztés nem hozta meg a kívánt hatást, kevés földterület jutott egy tagra, az ígért földet több esetben nem adták át, csökkent a munkaegységek értéke. Az állatok bevitele megtörtént, megindult a téeszkek technikai fejlesztése. 1800 férőhelyes juhhodály, magtár, sertésfiaztató, istállók, pincék épültek. A szövetkezetek részére a gépi munkát a gépállomás szolgáltatta. Azonban a gépek nem voltak maximálisan kihasználva, az őszi munkák nem haladtak megfelelően. A tanács kérte a kétműszakos rend bevezetését. Gondot okozott az idős és csökkent munkaképességű tagok foglalkoztatása is. Őket legegyszerűbben a háziiparban lehetett volna foglalkoztatni, de a téeszkek nem rendelkeztek ehhez feldolgozható alapanyaggal. Az alapanyag-ellátás megoldására a későbbiekben cirok- és fűzvesző-telepítéseket terveztek.³⁹⁷ A propaganda fokozásáért elrendelték, hogy a tanárok a családlátogatások alkalmával népszerűsítsék a téeszkekbe való belépést.³⁹⁸ 1959. március 12-én megalakult az Ezüstkalász Tsz 51 taggal, 1078 hold földterülettel. Elnöknek Szabados Istvánt választották meg.³⁹⁹ Ugyanebben az évben a fejlesztések tovább folyta-

392 ROMSICS Ignác, 1999. 417-718.

393 Petófi Népe, IV. évfolyam, 170. szám. 1959. július 22.

394 Petófi Népe, IV. évfolyam, 259. szám. 1959. november 4.

395 MNL BKML XXIII. 782. a. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 02. 27.

396 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 02. 27.

397 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 10. 28.

398 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 04. 15.

399 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 06. 26.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 226.; Petófi Népe, IV. évfolyam, 88. szám. 1959. április 16.

tódtak a Vörös Zászló Tsz 52 férőhelyes szarvasmarha-istállót, 2000 férőhelyes baromfifarmot, a Kossuth Tsz 500 férőhelyes juhhodályt, 100 férőhelyes süldőszállást, 20 férőhelyes sertésfiaztatót, 50 m² alapterületű prэшházat és 85 köbméteres silót épített. A Felszabadulás Tsz-ben egy 500 férőhelyes juhhodály mellett hatvagonos kukoricagóré és 100 köbméteres silótároló készült. Az Új Barázda Tsz pedig 300 férőhelyes juhhodály építését fejezte be saját erőből.⁴⁰⁰

Az átszervezés előtt, 1959-ben négy téesz (Felszabadulás, Kossuth, Új Barázda, Vörös Zászló) és négy tszcs (Dózsa, Petőfi, Magyar Zászló, Ezüstkalász) működött.⁴⁰¹ A téeszek összes taglétszáma 277 volt (Új Barázda Tsz: 74 tag, Kossuth Tsz: 100 tag, Felszabadulás Tsz: 78 tag, Vörös Zászló Tsz: 25 tag). Az átszervezés, felfejlesztés után a taglétszám jelentősen növekedett (Új Barázda Tsz: 346 tag, Kossuth Tsz: 430 tag /a tagok többsége nő/, Felszabadulás Tsz: 486 tag, Vörös Zászló Tsz: 67 tag), összesen a négy téesznek 1333 tagja volt, a pártolótagok száma 205 fő. Az ingatlanok területe összesen 5528 hold, ebből 2932 hold szántó volt. A bevitt lovak száma 479, ebből főlősleges 90, ezeket eladták az Állatforgalmi Vállalat részére. A bevitt szarvasmarhák száma összesen 10, az állomány jelentős része a háztájikban maradt. Az újonnan belépők esetében probléma merült fel a juhok bevitele körül. A juhászok a bevitelkor vagy a gyapjú árát szerették volna megkapni, vagy meg akarták várni a nyírást. A tagok vetőburgonyát (333 q), kukoricát (97 q) valamint szénát is adtak be. A téeszek vezetősége teljes volt, a brigádvezetők, brigádok, munkacapatok kialakítása megtörtént. A téeszek egymás közti viszonya jó volt. A községi vb javasolta a parlag és kiöregedett szőlőterületek művelésbe vonását, a baromfityenyésztés bevezetését. A téesztelepek, udvarok általában kicsik, a rend nem volt a legnagyobb.⁴⁰² 1960-ban megindult a téeszek és tszcs-k konszolidációja. Lényegében megszűnt a Dózsa Tszcs, a tagok átléptek a három téesz valamelyikébe, főként a Kossuthba.⁴⁰³ Az év végén egyesült a Vörös Zászló Tsz (9 hold szántóterület jutott egy tagra) a Felszabadulás Tsz-szel (alig több mint két hold jutott egy-egy főre). Ekkor a Vörös Zászló Tsz-nek 47 tagja volt, a termelést 500 hold földterületen végezték. Az állatállományt 59 szarvasmarha, 7 ló, 199 sertés, 150 juh és 645 tyúk képezte. Bevitték az egyesített szövetkezetbe a korábban felépített 40 férőhelyes sertésfiaztatót, egy hizlaldát, egy juhhodályt, egy 52 férőhelyes modern szarvasmarha-istállót. Az egyesülés a tagság akarata ellenére történt meg a jobb vezetés és gazdálkodás reményében. Az új szövetkezet a Felszabadulás Tsz nevet vitte tovább.⁴⁰⁴ A felfejlesztés folytatódott, eredményeként a Felszabadulás lett a falu legnagyobb téesze. Tagjainak száma 442 volt, 2135 hold földterületen gazdálkodtak. Állatállományukba 196 ló, 346 szarvasmarha, 1094 sertés, 1287 juh, 3985 baromfi tartozott⁴⁰⁵ Az Újbarázda Tsz 1889 holdon gazdálkodott, a tagok száma

400 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 283. szám. 1959. december 2., XV. évfolyam, 122. szám. 1960. május 25.

401 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

402 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 04. 29.

403 BÁNÁTI Miklós, 1969. 225., 233.

404 BÁNÁTI Miklós, 1969. 227.; Petőfi Népe, XV. évfolyam, 306. szám. 1960. december 29.

405 BÁNÁTI Miklós, 1969. 229–230.

345 volt.⁴⁰⁶ 1960-ban új termelési ágként megjelent a fűszerpaprika termesztése a Felszabadulás Tsz-ben.⁴⁰⁷ A kor szokásainak megfelelően a városi nagyvállalatok felvállalták egy-egy település szövetkezeteinek támogatását. Császártöltés szövetkezeteinek patronálását a budapesti Május 1-je Ruhagyár vállalta.⁴⁰⁸ Az önerőből folytatott beruházások kivitelezése jól haladt, a „[...] az egyéni gazdaságok termelés, vagy értékesítés szempontjából már nem számottevőek a községben.”⁴⁰⁹ A hatvanas évek elején a tervek szerint a téeszek 500 hold szőlő és gyümölcsös telepítését vállalták.⁴¹⁰ 1960-ban a téeszek állatállománya az alábbiak szerint alakult: szarvasmarha 295 db (ebből 138 db tehén), sertés 776 db (ebből koca 149 db), juh (tervezett mennyiség) 1300 db, tenyészcsirke 800 db, vágócsirke 1000 db, libaállomány nem volt.⁴¹¹ Az állattartásban fokozódó nehézséget okozott, hogy a tőzegtermelés terjeszkedése miatt egyre csökkent a legelőterület, ezért bevezették a szakaszos legeltetést.⁴¹² A községi terveknek megfelelően 1961-ben megkezdődött az állattartó telepek és a szőlő-gyümölcsös területek nagyarányú fejlesztése. A Kossuth Tsz a Dunavölgyi-csatorna mellett kacsanevelőt épített, az állományt képező 3000 naposkacsát meg is rendelték. Tyúkfarm létesítését is betervezték, mégpedig úgy, hogy a szövetkezet minden gazdája egy-egy tyúkot adott a közösbbe. A csatornán túl elterülő legelőn hozzáfogtak egy ötven férőhelyes, téliesíthető növendékistálló és a szarvasmarhák számára egy száz férőhelyes nyári szarvasmarha-istálló építéséhez. A községben levő 30 férőhelyes tehénistálló kapacitását a duplájára növelték. A terménytárolásban is fejlesztések történtek, megépült egy tíz vagon kukorica tárolására alkalmas góré és tíz hold termésének a tárolására elegendő dohánypajta.⁴¹³ A Felszabadulás Tsz 3000 férőhelyes baromfiólat épített, saját erőből elkészült egy 36 férőhelyes sertésfiaztató, egy 50 férőhelyes juhhodály, egy szarvasmarha-istálló, valamint 500 süldő részére szállás. Építettek továbbá három, egyenként 15 vagonos kukoricagóré és három, összesen 1300 férőhelyes juhhodályt.⁴¹⁴ A tervek szerint ebben az évben a téeszek összefogásával 100 000 férőhelyes baromfitelepet is meg kellett volna építeni.⁴¹⁵ A szőlő- és gyümölcsös-telepítések előkészítése folyamatban volt, fel lendült a paprika- és spárgatermesztés.⁴¹⁶ Fokozódó problémát okozott ezekben az években, hogy a téeszek központi telepei továbbra is kisméretűek voltak, illetve mindegyik a község belterületén helyezkedett el.⁴¹⁷

1961-ben a község területe összesen 14 260 hold volt. Művelési áganként

406 BÁNÁTI Miklós, 1969. 231.

407 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 109. szám. 1960. május 10.

408 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 35. szám. 1960. február 11.

409 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 02. 26.; Petőfi Népe, XV. évfolyam, 104. szám. 1960. május 4.

410 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 230. szám. 1960. szeptember 29.

411 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 06. 24.

412 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 07. 26.

413 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 44. szám. 1961. február 21.

414 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 113. szám. 1961. május 16.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 233.

415 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 101. szám. 1961. április 30.

416 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 05. 26.

417 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 07. 21.

a terület alakulása a következő: 4278 hold szántó, 620 hold rét, 119 hold kert, 8 hold gyümölcsös, 1391 hold szőlő, 1509 hold legelő, 5215 hold erdő, 9 hold nádas. Földadó alá nem eső terület összesen 1111 hold volt. A szektoronkénti megoszlás az alábbiak szerint alakult: állami gazdaság 1495 hold (10,5%), Tőzeg Vállalat 528 hold (3,7%), Erdőgazdaság, Kecskemét 4365 hold (30,6%), Erdőgazdaság, Baja 554 hold (3,9%), Felszabadulás Tsz 2589 hold (18,2%), Kossuth Tsz 1255 hold (8,8%), Új Barázda Tsz 1429 hold (10%), Legeltetési Bizottság 506 hold (3,5%), Fanet 435 hold (3%), helyi és vidéki egyéb 165 hold (1,2%). Idegen téészek 195 holdat (1,4%) birtokoltak. A császártöltési téészekhez a környező települések határában is jelentős területek tartoztak (Homokmégy 872 hold, Kecel 392 hold, Imrehegy 286 hold, Kéleshalom 312 hold, Hajós 111 hold).⁴¹⁸

A téészek munkaszervezésének alapja a brigád volt. A brigádok speciális szakfeladatokra jöttek létre, minden brigádban munkacsapatok szerveződtek. (A Felszabadulás Tsz-ben 3 növénytermesztő brigád, brigádonként 80–100 fő, 1 állattenyésztő brigád: 32 fő, segédüzemág: 24 fő, egy brigádban 5 munkacsapat dolgozott. A Kossuth Tsz-ben 3 növénytermesztő brigád, brigádonként 70–90 fő, 1 állattenyésztő brigád: 12 fő, segédüzemág: 15 fő, egy brigádban 3 munkacsapat volt. Az Újbarázda Tsz-ben 1 növénytermesztő brigád: 120 fő, 1 állattenyésztő brigád: 10 fő, segédüzemág: 15 fő, 1 kertészeti brigád: 45 fő, 1 szőlészeti brigád: 110 fő, egy brigádban 3–5 munkacsapat volt.)⁴¹⁹ Általában elmondható, hogy a téészek tagságának az átlagéletkora nagyon magas volt, egy-egy brigádban vegyesen volt fiatal és öreg, férfi és nő. Ezért a munkaerő nem volt egységes, a fiatalabb, erősebb munkások tempóját az idősebbek gyakran nem tudták tartani. A téészek mérete sem volt megfelelő, az egy tagra jutó legkevesebb földterület (másfél hold) a járásban a Kossuth Tsz gazdáira jutott.⁴²⁰ 1960-ban Garaczi László a Felszabadulás Tsz, 1962-ben Jónás Dániel az Újbarázda Tsz elnöke lett. (Korábbi elnökök 1957–1960 Vári Sándor, 1961–1962 Éhen Zoltán.)⁴²¹

A hatvanas évek elején a Honvédelmi Minisztérium lőteret tervezett építtetni a császártöltési határban. Ehhez a Felszabadulás Tsz területéből 280 holdat (ebből 261 hold szántó), az erdőgazdaságtól pedig 67 holdat terveztek kisajátítani. A terület Középcsalán helyezkedett el, ahol a téész 50 férőhelyes tehénistállót, csibenevelőt létesített a korábbi években. Jelentős részén az állatállomány számára takarmányt termeltek, illetve 23,1 hold spárga és 10 hold szőlő telepítése is megtörtént. A téész kisajátítás esetén igényt tartott az állami gazdaság földjéből hasonló nagyságú területre, mert a termőterület csökkenése tovább rontotta volna az egy tagra jutó földterület amúgy is igen alacsony mértékét. A kisajátítás többszintű jogi csatározás után (a Kiskőrösi Járási Tanács VB Igazgatási Osztálya a kisajátítási kérést elutasította, a Bács-Kiskun Megyei Tanács VB Igazgatási Osztálya a járási döntést megsemmisítette stb.) végül elmaradt. A korábban a területhez ragaszkodó honvédség elállt szándékától, a lőter más helyen épült

418 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

419 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1961. 08. 18., 1962. 08. 31.

420 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 103. szám. 1961. május 4.

421 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 184. szám. 1960. augusztus 5.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 231.

meg. A már a rendelkezésére álló 108 hold területet művelésre átadta.⁴²²

A hatvanas évek első felében a téeszek állatállománya egyre vegyesebb képet mutatott. Az igásállatként tartott lovak mellett egyre nőtt a szarvasmarha-, sertés-, juh- és baromfiállomány is. Az állatok elhelyezésében, gondozásában azonban igen gyakran hiányosságok mutatkoztak. A dolgozók jelentős részének nem voltak ismeretei a nagyüzemi állattartásról, és ennek elsajátítására segítséget sem kaptak. A téeszekbe bevitt állatok egy részét a közös gazdaságban feleslegesnek tartották, így azok értékesítésre kerültek. Hasonlóan jártak el a csikóállománnyal is. Mivel a csikók nagy részét értékesítették, lényegében hat évjárat kiesett az utánpótlásból, termelésből. Ez a későbbiekben – a lovak kiöregedésével – fogathányt okozhatott. A juhok és sertések tartásának esetében gyakran az elhelyezés és a takarmányozás sem volt megfelelő. Az év nagy részében az állatok takarmánya fehérjeszegény. Cséplés után árpa, borsó, kukoricatörés után kukorica volt a fő takarmány. Nem volt beállítva a kalcium és a foszfor aránya. Tápszereket ekkor még alig-alig használtak.⁴²³ Ebben az időszakban a termelt növények fajtaszáma is emelkedett. A nagy mennyiségben termelt kukorica, napraforgó, burgonya, paradicsom, takarmányrépa, szőlő, cukorrépa, dohány mellett természetek uborkát, karfiolt és spárgát is.

1963-ban az imrehegyi Béke Tsz egyesült az Új Barázda Tsz-el, jelentős terhet maga után hagyva. A jogutód az Új Barázda Tsz lett.⁴²⁴ 1963-ban mintegy 350 hold szőlőt telepítettek a téeszek. A lakosság számára bevezették a lovas-kocsi-kölcsönzést.⁴²⁵ A Felszabadulás Tsz-ben a téli foglalkoztatás megoldására söprűkötő műhelyt rendeztek be, ahol a saját termésű cirokot dolgozták fel.⁴²⁶ Az év őszén több, nagy kárt okozó tüzeset is történt a téeszekben. *„Kigyulladt a helybeli Felszabadulás Termelőszövetkezet csibenevelője és bennégett 1500 naposcsibe. A kár száz négyzetméternyi tetőzet leégésével együtt 10 ezer 670 forint. Éppen két hét múlva – október 16-án – a császártöltési Kossuth Termelőszövetkezetet érte újabb tűzkár. S mit hoz a »véletlen«? Itt is a csibenevelő égett le, benne 2900 háromhetes csirkével. A tűzkár értéke itt már meghaladja a 33 ezer forintot. [...] Mindhárom eset okozója a felelőtlenség, a gondatlanság, a sokat hangoztatott elővigyázatosság elmulasztása. A Felszabadulás Tsz-ben a felügyelet nélkül, szabálytalanul nyitva hagyott kemenceajtóból származott a súlyos kárt okozó tűzvész. A Kossuth Termelőszövetkezetben kijavíthatlan, rossz kemencével fűtötték a csibenevelőt, s ráadásul vágott fa helyett két-háromméteres dorongfával tüzeltek. S mind e szabálytalanságok betetőzéseként őrizetlenül hagyták a nyitott ajtajú kemencét.”*⁴²⁷

A hatvanas évek közepén a téeszek állatállománya az alábbiak szerint alakult: szarvasmarha 741 db, ló 152 db, juh 2363, sertés 280 db, baromfi 105 500 db,

422 MNL BKML XXIII. 331. a. 1073/1962.

423 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1961. 06. 23., 1965. 07. 23.

424 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1963. 06. 21.

425 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 68. szám. 1963. március 22.

426 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 47. szám. 1963. február 26., XVIII. évfolyam, 61. szám. 1963. március 14.

427 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 278. szám. 1963. november 28.

pulyka 3000 db.⁴²⁸ A közlegelő területe folyamatosan csökkent, a háztáji állomány nyári legeltetése nehézkessé vált. A Legeltetési Bizottság megszűnt, jogutódja a Kossuth Tsz lett.⁴²⁹ Bár a téeszek gépellátottsága javult (32 db), még mindig jelentős szerepet tölthettek be a lovas fogatok a munkavégzésben, szállításban.⁴³⁰ A községi téeszek 1965-ben 18 vagon baromfit termeltek, mely a járási termelés 68%-a volt. „A császártöltési termelőszövetkezetek a járás legjobb tsz-ei közé sorolhatók. Itt a dolgozó emberek szorgalmasak és lelkiismeretesek melynek bizonyítéka a közös és egyéni vagyon növekedése. Igen komoly eredmények születtek baromfityenyésztésben és szépen halad szőlő- és gyümölcsstelepités is.”⁴³¹ A tervutasításos rendszer problémái azonban már ebben a fejlődő időszakban is megmutatkoztak. A téeszek működését több esetben zavarta, nehezítette a tervrendszer, mely nem tette lehetővé, hogy azt termeljenek, ami a helyi viszonyok között gazdaságosabb. Gyakran olyan növények termesztése szerepelt az utasításokban, melyek komoly veszteséget okoztak. A gyümölcsösök és szőlők helyét nem a helyiek jelölték ki, hanem felsőbb hatóság, ezért több esetben arra alkalmatlan területek is betelepítésre kerültek. A termelékenység és a dolgozók jövedelmi viszonyainak javítására az Új Barázda és a Felszabadulás téeszek bevezették a részes művelést és a készpénzfizetési rendszert.⁴³² A beavatkozás szükséges is volt, ugyanis előfordult, hogy olyan számú szövetkezeti gazda járt a magas bér miatt a szomszédos községekbe, hogy az sok esetben munkaerőhiányt okozott.⁴³³

1964-ben változások történtek a téeszek vezetésében. A Felszabadulás Tsz elnöke Szabados István lett (korábbi elnökök: Molnár Mihály, Kiss Ferenc, Bálint Károly, Dobosi Vilmos, Dobosi András és Garaczi László), ugyanekkor Berger Boldizsár váltotta a Kossuth Tsz elnöki székében Heibl Ferencet.⁴³⁴

1964-ben a fejlesztések folytatódtak. A Kossuth Tsz székházat vásárolt, permetezőtoronyt, egy 30 és egy 80 férőhelyes marhaistállót, 10 000 férőhelyes baromfiólat, dohánypajtát, szeszfőzdét épített, 50 hold új szőlőt, 86 hold gyümölcsösöt telepített.⁴³⁵ A Felszabadulás Tsz 40 000 férőhelyes csibenevelő telepet létesített.⁴³⁶ Újabb termesztett növényként 53 holdon megindult a bazsalikom termesztése.⁴³⁷

A téeszek tagsága fokozatosan elöregedett, gondot okozott, hogy a fiatalok igen gyakran a településtől távolabb vállaltak munkát, vagy akár el is költöztek más településekre. Erre igen jó példa az Új Barázda Tsz tagsága, ahol az átlagéletkor 45 év volt, és a 400 főnyi tagság közül 115 volt nyugdíjas. „Császártöltésen is jó néhány olyan szövetkezeti gazda akad, aki inkább tanácsolja a nyolc osztályt végzett gyermekének a városban, az iparban való »szerencsepróbálást«, mint a helyi közös gazda-

428 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 10. 29.

429 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1964. 04. 24.

430 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1964. 08. 28.

431 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1966. 02. 28., 1966. 12. 21.

432 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1966. 02. 28., 1966. 12. 21.

433 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 259. szám. 1965. november 3.

434 BÁNÁTI Miklós, 1969. 228., 233.

435 BÁNÁTI Miklós, 1969. 234–235.

436 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 145. szám. 1964. június 23.

437 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 103. szám. 1964. május 5.

ságokban való munkát. Pedig az utóbbi ma már nyugodtabb, biztosabb megélhetést nyújt, mint az elvándorlás. A szülők között például sokan vannak, akik mint tsz-tagok vettek, vagy építettek összkomfortos, kertes családi házat, vásároltak gépkocsit. Ez is bizonyítja: akik dolgoznak, megtalálják számításukat a termelőszoövetkezetben és gyermekeik számára is biztosított itt a jövő.” „Tudtuk, itt, Császártöltésen is tudomásul kell venni azt a tényt, hogy a mai fiatalság a munka mellett a szórakozást, a kulturált életformát jogosan igényli. Szeret öltözködni, utazni, lépést tartani a korrallal. S ez az igény indokolt. Kielégítéséhez azonban pénz, rendszeres havi kereset szükséges. A jelenlegi részes művelési rendszer premizálási feltételeinek kidolgozásánál ezt is figyelembe vettük. – Hogyan? – Aki ledolgozza egy hónapban a 22 munkanapot, egy fizetett szabadnapra és napi öt forint prémiumra jogosult.”⁴³⁸

Az évtized közepén még mindig sok volt a parlagszólv. Ennek magyarázata a világháború utáni átalakulásokkal magyarázható. „A felszabadulás előtt Császártöltés a szőlős községek közé számított. Cserjés István tanácselnök szerint a parcellák összes területe jóval meghaladta az ezer holdat. Ám azóta sok minden megváltozott. S ez a változás – a jó hagyományokkal rendelkező szőlőkultúra szempontjából – nem egyértelműen előnyös. Művelése a negyvenes évek végén gyors hanyatlásnak indult. A tőkék elkorcsosultak, majd kipusztultak – a területnek csaknem a háromnegyed részén. Jelenleg a közös gazdaságok területének alig 300 holdján található még parcellás szőlő. Ezek állapota, termőképessége is rendkívül változatos, nem is szólva a fajták eloszlásáról – csaknem mindegyik sorban más-más fajtát teremnek a tőkék. A régi szőlők kipusztulását a mezőgazdaság szocialista átszervezése csak lassította, de nem állította meg: az elmúlt öt évben is további 50 holdon irtották ki a meddővé vált tőkéket a gazdák. Természetesen ellenkező előjelű változás is történt. A három közös gazdaság 350 holdon nagyüzemi szőlőt, s korszerű gyümölcsöst telepített.”⁴³⁹

1966-ban a három téesznek folyamatos gondokat okozott, hogy a Homokméggy irányába eső területekről nehézkes volt a termények beszállítása, mivel az út gyakran járhatatlan, a mély sár akadályozta a közlekedést. A Közúti Üzemi Vállalat vállalta, hogy a téeszek által a helyszínre szállított kőből megépíti a pusztába benyúló, mintegy másfél kilométeres hosszúságú utat.⁴⁴⁰

1967-ben az Új Barázda Tsz hűtőházat és borpincét épített, ugyanekkor felhagyni kívánt a csirkeneveléssel, helyén cementáruüzemet kívánt létesíteni. A döntés oka, hogy a korszerű gépekkel (önetető és -itató) felszerelt ágazatban a takarmány, tápkoncentrátum és a tüzelő árának emelkedése miatt jelentősen megemelkedett az önköltség. Az új üzemág bevezetése azonban több kérdést is felvetett. A járdaépítéshez használt betonlapokat korábban nem gyártottak a faluban, így tapasztalat sem volt a gyártásuk terén. Emellett a szükséges alapanyagokat igen távolról kellett a településre szállítani. A felvevőpiac is viszonylag kicsi volt, igazából csak addig lehetett rentábilis az előállításuk, míg a faluban

438 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 156. szám. 1965. július 4.

439 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 213. szám. 1966. szeptember 9.

440 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 214. szám. 1966. szeptember 10.

el nem készült az összes járda. Később szállításuk vélhetően gazdaságtalanná válhatott.⁴⁴¹

Az évtized utolsó éveiben továbbra is probléma volt a tagság téli munkával ellátása. A kiskőrösi járás többi községéhez mérten itt volt a legnagyobb a „tag-sűrűség”, összesen 1140 dolgozónak kellett munkát teremteni. A helyzet megoldására mindhárom téesz megállapodást kötött a Kalocsa-vidéki Fűszerpaprika- és Konzervipari Vállalattal, mely alapján a helyben, mintegy 205 holdon megtermelt fűszerpaprika előzetes feldolgozását végezhették el. Az új létesítmény 150–160 asszonnynak nyújtott munkalehetőséget a téli hónapokban.⁴⁴² A korábban sok gondot, lakossági, intézményi panaszt okozó belterületi üzemegységek elhelyezése is nagyrészt megoldódott. A Felszabadulás Tsz gépparkja a falun kívül, a volt téglagyárnál felépített új telephelyen lett elhelyezve, istállói, óljai szintén a falun kívülre kerültek. A Kossuth Tsz székházát felújították, az istállók, ólak a külterületen, a szeszfőzde a falu szélén volt. Az Új Barázda Tsz székházát szintén felújították, gazdasági központja külterületen volt.⁴⁴³

1970-ben felmerült a három téesz egyesítése, annak ellenére, hogy együttműködésük nem volt jónak mondható. A téeszek szinte harcban álltak egymással, úgy próbáltak növekedni, hogy a szomszéd lába alól igen gyakran kihúzták a talajt. A rossz együttműködés hatására párhuzamos kapacitások egész sora alakult ki. Az átszervezés előtt öt téesz és három tszcs volt a faluban, s mindegyik máshol fogott hozzá a majortelep kiépítéséhez, ahelyett, hogy koncentrált telepek kiépítésére törekedtek volna. *„Egy kisebb majortelepét az Új Barázda a Kossuth Tsz-ének szomszédságában, s annak területén alakította ki. Ebből azután a bonyodalmak sorozata származott. Csereföldként az Új Barázda legelőterületet ajánlott fel, de a Kossuth a legjobb szántóból kérte a törlesztést. Máig sem történt megegyezés az ügyben. Másrészt a véletlen úgy hozta, hogy a Kossuth a maga »portáján« villamosított, az Új Barázda pedig kutat fúratott a vízellátás céljaira. Az utóbbi gazdaság a vízvezetéket a mezsgyéig elvezette, felajánlotta a Kossuthnak, hogy kösse rá hálózatát, cserébe pedig adjon villanyt. Ez sem történt meg. Az elmúlt télen a Kossuth Tsz állatgondozói hasig érő hóban hajtották ki az állatokat a vályúhoz. Ugyanakkor az Új Barázda Tsz nagy költséggel tbc-mentesített állományában újból fellépett a fertőzés, mert az állatait keresztül kell hajtania a Kossuth Tsz legelőjén. Gépjavító, pince, hűtőház, külön bekezdést érdemel a gépjavítók ügye. Mivelhogy mindhárom tsz-nek külön gépészeti telepe van. Az okok gyökere visszanyúlik az elmúlt évtized közepéig, amikor is az volt a helyes, célszerű elképzelés, hogy a felszámolásra kerülő helybeli gépállomási épületeket és felszereléseket a három tsz közösen vásárolja meg. De mire az ügylet nyélbeütésére került volna sor, a gépállomás illetékesek elálltak a kiárusítási szándéuktól, azzal az indokkal, hogy ott a vállalat helyi telepét alakítják ki. Ebből nem lett semmi, így egy év múlva megint csak eladásra kínálták a műhelyeket, szerszámostól együtt. Ám ekkorra mind a Felszabadulás, mind a Kossuth hozzáfogott a saját műhelyek megépítéséhez. Egyedüli vásárlóként tehát az Új Barázda jelentkezett. Meg is kapta az épületeket 600 ezerért, ugyanennyiért*

441 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 214. szám. 1966. szeptember 10.

442 Petőfi Népe, XXII. évfolyam, 247. szám. 1967. október 19., XXIII. évfolyam, 85. szám. 1968. április 11.

443 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.

a berendezést, azóta a fejlesztésre, korszerűsítésre ráköltöttek még jó félmillió forintot. Mellesleg, az a körülmény, hogy az Új Barázda türelmesen kivárta a telep végleges ki-
 árusítását, újabb szóbeszédre, gyanúsítgatásokra adott alkalmat. [...] Egyedüli kivétel
 a 13 ezer hektós borpince építésére történt közös vállalkozás. Bár sok köszönet ebben
 sincs. Az építkezés megkezdése után ugyanis a Felszabadulás Tsz a maga hatezer hektós
 részesedési igényét a felére csökkentette. A fölössé vált háromezer hektós kapacitást így az
 Új Barázdának kellett átvállalnia. Miután a létesítmény működtetésére tsz-közi társulás
 nem alakult, így az építkezés pénzügyileg teljesen az Új Barázda révén »fut«, s ez a kö-
 rülmény újabb bonyodalmaknak a forrása máris. A közös működésre vonatkozóan pedig
 még elképzelés sincs; többnyire még nem haladták meg azt a lehetetlen gondolatot, hogy
 mindhárom tsz külön hordóban tárolja a borait, s külön-külön pincemestert foglalkoz-
 tassanak. [...] A tagság, úgy hiszem, egyik tsz-szel sem akar egyesülni. Úgy érve, hogy
 teljesen mindegy számára, hogy ezzel, vagy azzal, vagy egyikkel sem. De ez különben is
 a vezetők dolga.”⁴⁴⁴ A hármasság egyesülés nem valósult meg. Csak a Kossuth Tsz és
 a Felszabadulás Tsz vezetői tettek lépéseket a két gazdaság egyesítésére. Ennek
 oka az lehetett, hogy a Felszabadulás Tsz-nek elég nagy földterülete volt, de ke-
 vés munkaerővel rendelkezett, míg a Kossuth Tsz-ben fordított volt a helyzet.⁴⁴⁵

A hetvenes évek elején a téeszek állatállományának összetétele a következő
 volt: szarvasmarha 911 db, ló 116 db, juh 774 db, sertés 41 db, baromfi 352 000
 db.⁴⁴⁶ ben volt a háztáji sertéstartás felfutásával. A falu lakosai ekkor mintegy
 3000 sertést neveltek otthoni gazdaságaikban. A háztáji gazdaságokban volt
 még 177 db szarvasmarha és 333 db juh is. Az Új barázda Tsz és a Kossuth Tsz
 felhagyott a juh- és sertéstartással.⁴⁴⁷

1971-ben két újabb tüzeset hívta fel a figyelmet a továbbra sem kielégítő mű-
 szaki állapotokra és a dolgozók esetenként hiányos felkészültségére. Az Új Ba-
 rázda Tsz borjúnevelőjének a tetőzete és nádállóból készült mennyezete gyul-
 ladt ki, az istállóban levő 97 borjút sikerült kimenteni, így kár csak az épületben
 keletkezett. Jelentősebb kárt okozott a Kossuth Tsz egyik tanyáján keletkezett
 tűz, ahol a nádtető csibenevelő épülete gyulladt ki, majd az ott elhelyezett há-
 romezer egyhónapos baromfival együtt leégett.⁴⁴⁸

1971-ben a téeszek egyesítésének elmaradása miatt a tanács javasolta a fej-
 lesztések téeszközi megvalósítását.⁴⁴⁹

A hetvenes évek közepén a téeszek sokrétűen támogatták tagságukat. A ta-
 gok számára háztáji földet biztosítottak. A háztáji termelést műtrágya- és per-
 metezőszer-, az állattartást szál- és abrakarmány-juttatással támogatták. A
 tagok jogosultak voltak házassági, szülési, betegségi segélyre. Több személyt
 támogattak felsőoktatási tanulmányokban, tanfolyamok elvégzésében. A dolgo-
 zóknak téli tanfolyamokat tartottak, kirándulásokat szerveztek.⁴⁵⁰

444 Petőfi Népe, XXV. évfolyam, 219. szám. 1970. szeptember 18.

445 Petőfi Népe, XXV. évfolyam, 218. szám. 1970. szeptember 17.

446 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 01. 29.

447 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 01. 29.

448 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.; Petőfi Népe, XXVI. évfolyam, 284. szám
 1971. december 1.

449 Petőfi Népe, XXVI. évfolyam, 15. szám. 1971. január 19.

450 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyvek, 1974. 04. 30., 1974. 05. 29.

1974-ben a Felszabadulás Tsz 322 férőhelyes marhaistálló épített. A Kossuth Tsz Imrehegyen kialakított egy 400–450 bika hizlalására alkalmas telepet. A tenészeteti telepek padlásterein 60 000 csibe nevelésére alkalmas helyet alakítottak ki. A Nagy tónál csibetelep létesült 44 000 csibe számára. A pincekombinát mellett felépítettek egy szárítóüzemet és magtárat.⁴⁵¹

A téeszek egyesítése továbbra is napirenden volt. Végezetül köztes megoldásként 1975. január 1-jén egyesült a Felszabadulás és a Kossuth Tsz. Az új téesz a Kossuth nevet használta tovább.⁴⁵² A Felszabadulás Tsz visszaadta a községnek az általa használt székházát.⁴⁵³ Az 5200 hektáros Kossuth Tsz elnöke Jónás Dániel lett. A tagok száma több mint másfélszázzal csökkent, a gazdaság termelésének értéke, a közös vagyon és a tagság jövedelme mégis növekedett. Javultak a termésátlagok, kukoricából a termés duplájára növekedett, almából a négyszeresére, búzából pedig átlag 11 mázsával többet takarítottak be, mint az évtized elején. A rossz minőségű homoktalajokon (mintegy 400 hektáron) lucernavetőmagot termesztettek. A szarvasmarhák száma 30%-al nőtt, ez több, mint amit korábban az összes téesz együttesen tartott. A foglalkoztatás bővítésére, a téli munkahiány megoldására a téesz együttműködési szerződést kötött a szentendrei ipari szövetkezettel. Ennek értelmében 70 asszony az év egy részében varrónőként dolgozott. Később a budapesti FEDOSZ számára bér munkában ágyneműt, kötényeket varrtak.⁴⁵⁴

A hetvenes évek második felében az Új Barázda Tsz integrációja is megtörtént a Kossuth Tsz-be.

1976-ban elindult a Csirkeprogram a Kossuth Tsz-ben. A kapacitásokat jelentősen megnövelték, megindult a modernizálás, bővítés. A program 1980-as befejezése után a téesz évente csaknem 2 millió csirke, azaz 2300 tonna hús előállítására vált képessé.⁴⁵⁵ A szarvasmarha-állományt is jelentősen fejlesztették, 1977-ben már 1700 db-ot tartottak.⁴⁵⁶ A fejlesztés folyamatosan haladt, de időnként nem várt problémák nehezítették a termelést. *„A szükséges gépek – hozzá kell tenni, jó állapotban levő gépek – mindegyikével rendelkezünk, nincs üzemanyag. Se fűtőolaj, se gázolaj, se benzin, jóformán egy deka sem. Két vagon gázolaj a napi igényünk. Nagyon sok. Csupán a 80 ezer férőhelyes csibenevelőben hét nagy teljesítményű kályha 50 mázsát fogyaszt. Hat kombájn aratja a kukoricát, még hátra van jó néhány hektár. És kell a szárítónak is, nem is kevés körzetileg Kalocsához tartozunk, de nekik sincs Baja adna, ám azoknak tartálykocsijuk nincs. Kértük Kalocsát, kölcsönözzék egy-két fordulóra az övékét, elutasítottak bennünket, múlt héten Szolnokon jártunk az ÁFOR központban. Már a baromfitelepről is elhoztuk a tartalékot, Volt olyan, hogy a tagoktól, sőt a községbeli házakból kéregettünk.”*⁴⁵⁷ 1977-ben a Kossuth Tsz-nek 1112 tagja volt, ebből 593

451 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyvek, 1974. 04. 30., 1974. 05. 29.

452 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 09. 29.

453 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 07. 30.

454 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 39. szám. 1976. február 15., XXXIII. évfolyam, 60. szám. 1978. március 11.

455 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 241. szám. 1976. október 12.

456 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1977. 08. 31.

457 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 275. szám. 1976. november 20.

aktív, 519 nyugdíjas, 45 fő pedig alkalmazott volt. A téesz területe 5115 ha volt, melyből 5022 ha volt közös művelésben. A terület megoszlása: 2603 ha szántó, 281 ha szőlő, 219 ha gyümölcsös, 497 ha rét, 852 ha legelő, 3 ha nádas, 480 ha erdő, 87 ha adó alá nem eső terület. A szántóterület 10,87 aranykorona hektáronként, így a téesz kedvezőtlen adottságúnak minősült. A téesz támogatta a tagjait, a tagok jogosultak voltak tanulmányi ösztöndíjra, nyugdíj-kiegészítésre, házassági segélyre, szociális segélyre, üdültetésre, étkezési támogatásra. Lakás-építési alapot hoztak létre, melynek keretein belül kamatmentes hitelt nyújtottak a tagok házépítéseihez. A téesz támogatta a községi intézményeket, civil szervezeteket is. Hozzájárultak a szociális intézmények működéséhez, felkarolták az iskolabusz beszerzésének ügyét, folyamatosan támogatták a sportkört.⁴⁵⁸ 1978-ban már az üzemi étkeztetést is megoldották, naponta kétszáz adag ételt – dolgozóknak ennél is többet – szállítottak Kecelről a termelőszövetkezetbe.⁴⁵⁹ 1978 decemberében átadták a 12 épületből és kiegészítő létesítményből álló baromfi-telepet.⁴⁶⁰ A szarvasmarha-ágazatban megkezdődött a fajtaösszetétel átalakítása, a fejlesztések révén lehetővé vált a tehénállomány átcsoportosítása, és a gondozást, takarmányozást megkönnyítő gépek alkalmazása.⁴⁶¹

1980-ban az állatállomány az alábbiak szerint alakult: szarvasmarha – téeszben 1917 db, háztáji 12 db; ló téeszben 62 db, háztáji 16 db; sertés – téeszben 0 db, háztáji 1854 db; baromfi – téeszben 400 000 db, háztáji 54 000 db; juh – téeszben 0 db, háztáji 640 db; kutya 500 db. A sertésállomány évről évre csökkent, ami a magas takarmány- és alacsony felvásárlási áraknak volt köszönhető.⁴⁶²

1981-ben a tagok száma 1148 fő volt, ebből aktív dolgozó 630 fő, nyugdíjas és járadékos 518 fő. A tagok 80%-a a faluban élt. Minden telephelyen korszerű öltöző és hideg-melegvizes fürdő állt a dolgozók rendelkezésére. A mezei munkán dolgozók számára három ivóvízszállító kocsit hordta az egészséges vizet. A dolgozókat három busz szállította. A gépműhelyből elköltöztették a lakatosüzemet, a téglagyárnál korszerű üzemegységet alakítottak ki. Bővítették és modernizálták a varrodát, ahol új üzemcsarnok és központi fűtés épült.⁴⁶³ A háztáji gazdaságok továbbra is fontos jövedelem-kiegészítést jelentettek a lakosság számára. Az év során a Kossuth Tsz 7 szarvasmarhát, 1470 sertést (hasonló mennyiséget vásárolhatott fel az ÁFÉSZ és a Hosszúhegyi Állami Gazdaság is), 3650 q szőlőt, 17 679 hl mustot, és 35 384 hl bort vásárolt fel.⁴⁶⁴ A téesz a gyümölcs- és bortermelés nagy részét külföldön értékesítette. A szakosított telepekről származó baromfi és vágómarha zöme úgyszintén exportáru volt. Hasonló célt szolgált az üzemi varroda is, amelynek termékeit NSZK-beli cég vette át.⁴⁶⁵ 1983-ban – a három korábbi téesz egyesüléséből létrejött és megerősödött – Kos-

458 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1977. 09. 29.

459 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 74. szám. 1978. március 29.

460 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 300. szám. 1978. december 21.

461 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 217. szám. 1978. szeptember 14.

462 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 07. 23.

463 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1981. 09. 28.

464 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1982. 05. 31.

465 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 18. szám. 1982. január 22.

suth Tsz az 1982-es gazdálkodási eredményeiért, az egész faluközösség javát szolgáló társadalmi tevékenységéért „Kiváló Szövetkezet” címet kapott.⁴⁶⁶ A téesz a községfejlesztési munkákat, a kulturális intézményeket, egészségügyet lehetőségeihez mértén folyamatosan támogatta. *„Régi gond, hogy a községpolitikai feladatok megvalósításához a tanács pénzeszközei nem elegendőek. Ezért az itt működő gazdasági egységek úgynevezett együttműködési alapot hoztak létre, már több mint tíz éve. [...] A készpénz támogatáson kívül más módon is segítjük a tanácsot. Négy év alatt bővítettük az iskolát, az óvodát, új tornatermet és gyermekusodát építettünk. Az utóbbihoz a tervet a tsz építésze készítette társadalmi munkában, s az építéshez szükséges anyagok 60 százalékát a szövetkezet adta, 40 százalékát a tanács vásárolta meg. Az építkezés 80 százalékát a közös gazdaság végezte el, főként a gépi és a szakmunkákat. [...] A kommunális fejlesztéshez, a szeméttelap kialakításához, utak javításához rendszeresen felajánlanak gépi munkát, mintegy évi félmillió forint értékben. A községi orvosok munkájának segítése céljából termelőszövetkezetünk két CB -rádió készüléket vásárolt. [...] az emberek anyagi boldogulásához a közös gazdaság nagymértékben hozzájárul azzal is, hogy tovább bővíti az öreghegyi zártkerti szőlőtelepítést nem tsz-tagok számára. Húszhektárnyi területet adtunk át ilyen céllal a községi tanácsnak. Az igények szerint a tsz területeiből családi ház építésre telkeket engedünk át. [...] Ebben az évben megkezdődik az egészségház építése, amihez társadalmi munkát szervezünk. OTP fiókot és új postát létesítünk. Az áruellátás javítása érdekében szeretnénk egy ABC-áruházat. Keressük a lehetőségét a földgáz bevezetésének.*⁴⁶⁷ 1987-ben költségcsökkentő beruházások, szerkezetátalakítás következett. A növénytermesztésben a búza és a kukorica mellett növelték a maglucerna és az olajretek vetésterületét. Megkezdték a napraforgó és a rozsvetőmag termesztését. A baromfitenyésztési technológia korszerűsítésére szerződést kötöttek a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gépészmérnöki Karával. A költségeket jelentősen csökkentették, olajról fatüzelésre tértek át. Jóval kevesebb takarmány felhasználásával jobb eredményeket értek el, mint az előző esztendőben. A szarvasmarha-tenyésztésben is igyekeztek szervezettebb munkával, hatékonyabb módszerekkel növelni a bevételt. Elkészült az új táptakarmánygyártó üzem, melyhez állami támogatást kapott a téesz.⁴⁶⁸

1989-ben, a tervezettnél egy évvel korábban megválasztották a téesz új vezetőit. A tagság egy része változást kívánt. Néhány szakvezetőt erősen kifogásoltak, például az elnökhelyettest és a főmezőgazdászt. Az elnökhelyettes és főmezőgazdász poszt megszűnt, helyettük egy termelési elnökhelyettest választottak. A régi vezetők közül alig maradt egy-kettő a névsorban. Elnöknek Jónás Dánielt választották, a termelési elnökhelyettes Vass Antal lett.⁴⁶⁹

A rendszerváltás idején a községi állatállomány az alábbiak szerint alakult: szarvasmarha 2208 db (ebből 2200 a téesz állománya), ló 20 db (11 db a téeszé), sertés 2800 db, juh 1400 db, baromfi 295 000 db (240 000 db a téeszé), eb 530 db, méh 130 család, nyúl 2500 db.⁴⁷⁰

466 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 128. szám. 1983. június 1.

467 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 170. szám. 1983. július 20.

468 Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 113. szám. 1987. május 15.

469 Petőfi Népe, XLIV. évfolyam, 290. szám. 1989. december 7.

470 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1990. 01. 31.

IPAR

Császártöltés lakosságának iparcikkellátását és a szükséges javító szolgáltatásokat évszázadokig a háziipar, kisipar végezte. 1946-ban a kisiparosok száma 176 fő, a háziiparral foglalkozók száma 320 fő volt. A községben 3 szövetkezet és 2 ipari üzem működött.⁴⁷¹

A szocialista átalakulással ez a gazdasági szektor is erőteljesen megváltozott. A szocialista szövetkezet mellett azonban kisebb-nagyobb számban továbbra is tevékenykedtek a faluban kisiparosok.

1951. március 27-én megalakult a Császártöltési Vegyes és Építő Kisipari Termelőszövetkezet. A KTSZ-t 24 iparos alapította, a tagok belépéskor 150 Ft értékű részjegyet váltottak, és 50 Ft belépési díjat fizettek, ez a 4800 Ft volt az induló tőke. A szövetkezet megalakulásakor gépek még nem voltak, mindenki a saját szerszámával dolgozott. A tagság elnöknek Kunvári Ferencet választotta. Az újonnan belépő tagok egyhavi fizetésüket tartoztak befizetni a részjegy alapba húsz hónap alatt.⁴⁷²

A szövetkezet első tíz éve a folyamatos munkáról és a lassú fejlődésről szólt. A munkák és a kisebb-nagyobb fejlesztések finanszírozását önerőből teremtették elő, az eltelt évtizedben hitelt nem vettek fel. Ellátták a lakossági igényeket, de nagyobb termelőkapacitással csak az asztalosrészleg rendelkezett. Kezdetben csak konyhai ülőkéket tudtak gyártani, később már a mázolósrészleggel közösen 140 garnitúra Erzsébet-típusú hálószobabútort adtak át évente a kereskedelemnek.⁴⁷³ 1961-ben a szövetkezet 13 szakmát fogott össze, azaz ennyi részleggel működött. A részlegek az alábbiak voltak: asztalos (10 fő és 3 ipari tanuló), ács (3 fő), bográn (2 fő), bádogos (1 fő), cipész (5 fő), női fodrász (1 fő), géplakatos (3 fő), kőműves (9 fő, 2 ipari tanuló, 3 segédmunkás), szobafestő és mázoló (4 fő és 1 ipari tanuló), szíjgyártó (1 fő és 1 segédmunkás), villanyszerelő (1 fő és 1 ipari tanuló), vulkanizáló (1 fő), téglágetető (1 fő). A szakmák bizonyos részénél nem volt elegendő utánpótlás, továbbá hiányzott a női munkaerő foglalkoztatására szolgáló könnyűipari üzem.⁴⁷⁴ A KTSZ mellett az alábbi szakmákban kisiparosok is tevékenykedtek: fodrász 7 fő, kötszővő 1 fő, férfiszabó 3 fő, cipész 1 fő, kőműves 1 fő, szobafestő és mázoló 3 fő és 1 ipari tanuló, kötélgyártó 1 fő, kádár 1 fő, asztalos 1 fő, szemfelszedő 1 fő. A faluban működött a KIOSZ (Kisiparosok Országos Szövetsége) egy helyi csoportja. Az ipari összesítésekben általában nem szerepeltették, de meg kell említeni a téeszek kőműves- és karbantartó brigádjait is, melyek időnként a lakosság számára is végeztek munkát.⁴⁷⁵

1963-ban a KTSZ már exportra is termelt, 10 000 gyümölcsládát készítettek holland megrendelésre. Ugyanekkor a kiskőrösi KTSZ-szel együtt laboratóriumi berendezéseket is gyártottak.⁴⁷⁶ A hatvanas évek közepére a KTSZ egységeinek

471 MNL BKML V. 312. Sz. n., 1946. 10. 14.

472 BÁNÁTI Miklós, 1969. 239–240.

473 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 306. szám. 1960. december 29.

474 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

475 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

476 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 227. szám. 1963. szeptember 28., XVIII. évfolyam, 231. szám. 1963. október 3.

jelentős része zsúfolt, többnyire egészségügyileg alkalmatlan épületekben üzemelt. Legrosszabb helyzetben az asztalos-, lakatos- és vulkanizáló részleg volt.⁴⁷⁷ A problémák megoldása és a modern munkakörnyezet létrehozása érdekében 1966-ban megkezdték egy új szolgáltatóház építését a fő utcán. A beruházás vegyes forrásból valósult meg, üzletsorában férfi és női fodrászat, cipésműhely, rádió- és tv-javító, vulkanizáló és kárpitós részleg kapott helyet. Az épület egyik végében a KÖFA-alap finanszírozásával buszvárótermet létesítettek.⁴⁷⁸ „A Császártöltési Vegyes és Építő Ktsz üzemházának alapozási munkái során egy 150 cm hosszú, 70 cm széles és 10 cm vastag ketté tört kőtáblát találtak a föld alatt. A község krónikáirójának Bánáti Miklósnak megállapítása szerint a tábla az 1778-ban alapított vízimalom épületén állt. Latin nyelvű disztichoné felirata megegyezik azzal a szöveggel, amelyet Bánáti Miklós már korábban, szájhagyomány alapján följegyzett.”⁴⁷⁹ A szolgáltatóházat 1967. április 1-jén át is adták.⁴⁸⁰ A KTSZ-tagok száma 1965-ben 72 fő volt. Ugyanekkor a magánkisiparosok száma 17 fő. A KTSZ termelési értéke 5 év alatt 180%-al nőtt, a házépítések 95%-át végezte.⁴⁸¹ 1969-ben a KTSZ-ben az alábbi szakmák munkatársai dolgoztak: gumivulkanizáló, szobafestő és mázoló, női fodrász, rádió- és tévészerelő, cipész, villanyszerelő, szíjgyártó-kárpitos, vízvezeték-szerelő, bádogos, géplakatos, asztalos, kőműves, ács, bognár. Egy részük csak lakossági szolgáltatást végzett, mások külső megrendelésre is dolgoztak.⁴⁸² A hatvanas évek végén a női munkaerő foglalkoztatása igen nagy gondot okozott a településen. Ötleként már 1966-ban felmerült, hogy az egykori malom épületében rendezzenek be valamilyen üzemet a nők foglalkoztatására. Ekkor egy konzervgyár kialakításán gondolkodtak, de ezt a felsőbb hatóság nem engedélyezte, mivel szerintük minden nőnek volt munkája a téeszekben.⁴⁸³ Az ötlet azonban nem merült feledésbe, sőt megvalósítása egyre fontosabbá vált. A KTSZ legfontosabb feladata a mezőgazdaságból kiszorulóknak foglalkoztatása volt. A tanács szándéka szerint az egykori malom épületében kellett kialakítani egy könnyűipari üzemet.⁴⁸⁴ A malom épülete a Gabonafelvásárló és Feldolgozó Vállalat tulajdonában állt. A tanács az épület tulajdonjogát megszerezte, majd 700 000 Ft költséggel üzem céljára felújította, átalakította. A munkát a KTSZ végezte el. Az épület 150–200 fő foglalkoztatására vált alkalmassá.⁴⁸⁵ A tanács tárgyalásokat folytatott a lehetséges partnerekkel, végül megállapodást kötöttek a Budapesti Alumíniumipari Tröszttel, aminek kihelyezett üzeme lett a császártöltési üzem. A telephelyen alumínium nyílászáró szerkezetek csiszolását, fúrását, karácsonyfadíszek készítését végezték. Az alkalmazott munkások száma

477 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 05. 13.

478 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 137. szám. 1966. június 11., XXI. évfolyam, 291. szám. 1966. december 10.

479 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 210. szám. 1966. szeptember 6.

480 Petőfi Népe, XXII. évfolyam, 13. szám. 1967. január 15., XXII. évfolyam, 90. szám. 1967. április 18.

481 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1966. 02. 28.

482 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1969. 04. 21.

483 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1966. 02. 28.

484 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1969. 04. 21.

485 Petőfi Népe, XXIII. évfolyam, 262. szám. 1968. november 7., XXV. évfolyam, 202. szám. 1970. augusztus 29.

150 fő volt, a létszámból csaknem 140-en a „gyengébb nem” soraiból kerültek ki.⁴⁸⁶ 1970-ben megalakult a KTSZ Finommechanikai Üzeme, mely átvette a malomépület üzemeltetését.⁴⁸⁷ A hetvenes évek elején az üzemben ventilátorokat, teherautók és a Pannónia motorkerékpárok számára kilométeróra-számlálókat szereltek össze.⁴⁸⁸ 1972-ben bekapcsolódtak a Zsiguli programba. Kilométerórák számlálóit, tekercestesteket, izzófoglalatokat gyártottak, az új részlegben 40 asszony és lány dolgozott, a várható termelés 130 000 műszerfal, 300 000 számláló és 248 000 tekercs.⁴⁸⁹

1972-ben a dolgozók száma 170 fő volt (100 fő tag, 52 fő alkalmazott, 14 fő ipari tanuló), ekkor már kozmetikus is dolgozott az új szolgáltatóházban. Az összeszerelő üzem létszámát az év során 50 fővel emelni kívánták. Ez nehézkesnek bizonyult, mivel a környékbeli állami gazdaságok, téeszék elszívó hatással voltak, jobb kereseti lehetőséget biztosítottak.⁴⁹⁰ Ez évben a magánkisiparosok száma 14 fő volt: női fodrász 1 fő, férfifodrász 3 fő, férfiszabó 2 fő, kovács 1 fő, lakatos 1 fő, kőműves 2 fő, szobafestő 1 fő, villanszerelő 1 fő, tűzifa-fűrészelő 2 fő.⁴⁹¹

1975-ben az országban egyedül csak a szövetkezet dolgozói készítették Zsiguli kilométer-számlálókat (400 000 db/év). Ugyancsak a mechanikai részlegben gyártották a víz- és üzemanyagórák tengelyét és mutatóját (600 000 db/év).⁴⁹² 1973-ban a tanács határozatot hozott a malomépület eladásáról a KTSZ-nek, a vásárlásra végül 1975-ben került sor.⁴⁹³

1975-ben a dolgozók 69,5%-a nő volt. A mechanikai részleg igen széles termékpalettát állított elő. Részt vettek a Zsiguli programban, mérőműszereket, feszmérőket, kontaktszerkezeteket gyártottak. Az építőrészleg főként helyben dolgozott, feladata a lakosság, közületek, téeszék igényeinek kielégítése volt. Az asztalorészleg beépített szekrényeket, laborbútorokat, mérlegasztalokat, továbbá a lakosság számára nyílászárókat gyártott. A lakatosrészleg egyedi nyílászárókat, kissorozatú termékeket, konténereket, vegyi fiülkéket, konzolasztalokat készített. A lakosság számára javításokat végeztek, térelváltatókat, üvegfalakat gyártottak. A mechanikai részleg bérmunkákat végzett, szükségesnek gondolták saját gyártási profil kialakítását. A szolgáltatórészlegben az alábbi szakmákban dolgozók álltak a lakosság rendelkezésére: női fodrász, rádió- és TV-szerelő, vízvezeték-szerelő, villanszerelő, bádogos, szobafestő és mázoló, kozmetikus. A cipésszolgáltatás megszűnt, mivel a cipész nyugdíjba ment, és nem sikerült helyette felvenni senkit, valójában az életszínvonal emelkedése miatt a lakossági igény is jelentősen

486 Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 165. szám. 1969. július 19.

487 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.; Petőfi Népe, XXV. évfolyam, 231. szám. 1970. október 2.

488 Petőfi Népe, XXV. évfolyam, 221. szám. 1970. szeptember 20., XXVI. évfolyam, 158. szám. 1971. július 7.

489 Petőfi Népe, XXVII. évfolyam, 136. szám. 1972. június 11.

490 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 06. 01.

491 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 06. 01.

492 Petőfi Népe, XXX. évfolyam, 130. szám. 1975. június 5.

493 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 12. 10.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 02. 28.

csökkent. Bizonyos szakmák kapacitását a lakossági igények nem kötötték le, így vidéken is vállaltak munkát.⁴⁹⁴ A szövetkezet támogatta a dolgozók képzését, átképzését, kirándulásokat, jutalomnyaralásokat szerveztek.⁴⁹⁵

1976-ban 480 000 kilométer-számlálót, 200 000 műszerfalat, 800 000 mutatótengelyt, 600 000 tekercstestet gyártottak.⁴⁹⁶ Ez évben megkezdték az Irodagépipari és Finommechanikai Vállalat kecskeméti gyárával együttműködésben a pénztárgépek billentyűszerkezetének gyártását.⁴⁹⁷ A termékpaletta, és a termék volumene 1977-ben is hasonlóan alakult.⁴⁹⁸ A hetvenes évek végén a KTSZ mechanikai részlegében gyártott termékek közvetett úton szinte teljesen exportra kerültek. 1978-ban elektromos kapcsolók, lapos dugaszok szerelését kezdték meg (100–120 000 db/év). Az asztalosrészleg új üzemrészsel bővült az év során és új, nagy teljesítményű gépekkel szerelték fel. Az egyedi gyártásról a gazdaságosabb sorozattermelésre tértek át, főként a BLÉVISZ (Bajai Lakberendező Építő és Vas Ipari Szövetkezet) tőkés exportra szállított Mária-garnitúráihoz készítettek asztal- és padalkatrészeket.⁴⁹⁹

1978-ban a központi szolgáltatóház emeletráépítést kapott. Az emeleten az új szerelőműhely került kialakításra. Az új épületrészben sűrítettlevegő-hálózat működtette a hús különböző pneumatikus gépet.⁵⁰⁰

A tanács elégtelennek ítélte a KTSZ szolgáltató tevékenységét. A színvonal emelését a kisiparosok számának emelése tette volna lehetővé. Bizonyos szakmákban egyenesen hiány volt a szakemberekből (kádár, TV-szerelő, autószerelő). Több iparos munkahelye mellett nyújtott a lakosság számára szolgáltatásokat, a tanács szándéka szerint az ő helyzetüket legalizálni kellett. A faluban megszűnt a helyi KISOSZ-csoport, a kisiparosok közvetlenül a keceli helyi csoporthoz tartoztak, ezért érdekképviseletük nem volt megfelelő. Ekkor az alábbi szakmákban dolgoztak magániparosok a településen: férfifodrász 1 fő, női fodrász 1 fő, előnyomó 2 fő, szabó 1 fő, kovács 1 fő, lakatos 1 fő, gumijavító 1 fő, asztalos 1 fő, fűrészelő 2 fő, festő 3 fő, kőműves 1 fő, ács 2 fő, villanszerelő 1 fő, vízvezeték-szerelő 1 fő, fuvaros 2 fő.⁵⁰¹ 1979-ben az ipari szövetkezet az MMG Automatika Művekkel, az Irodagépipari és Finommechanikai Vállalattal (IGV), valamint a BLÉVISZ-el állt kooperációs kapcsolatban. Kedvenc nevű kávéőrleket, billentyűpad-garnitúrákat, lapos dugaszolókat és a Zsiguli programban szereplő alkatrészeket, részegységeket gyártottak. Az asztalosüzemben kerek formájú asztallapokat és padokat készítettek. A lakatosrészleg a Kiskőrösi Vegyes- és Építőipari Szövetkezetnek sertésnevelő kutricákat készített, a Bácsbokodi Ipari Szövetkezetnek pedig az Ikarusz autóbuszok válaszfal-acélszerkezetét gyártották. Az építőrészleg helyben dolgozott. A szövetkezetnek továbbra

494 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 06. 31.

495 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 06. 25.

496 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 106. szám. 1976. május 6.

497 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 294. szám. 1976. december 12.

498 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 28. szám. 1978. február 2.

499 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 291. szám. 1978. december 10.

500 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 09. 29.; Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 300. szám. 1978. december 21.

501 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 09. 29.

sem volt nagy mennyiségben gyártott saját terméke, a folyamatos bérmunka veszélyeket rejtett magában. „A széles körű kooperáció függőséget és bizonytalanságot jelent a munkával való ellátottság tekintetében. Stabilabb alapokon állhatna a termelés, ha több saját gyártmányuk lenne.”⁵⁰²

Az együttműködések és a termékpaletta a nyolcvanas évek elején sem változott lényegesen. A KTSZ továbbra is támogatta dolgozóit. Támogatásokat fizettek ki az üzemi étkezésre, továbbá házassági, szülési segílyt adtak. Karácsonykor a dolgozók gyermekei ajándékot kaptak. A dolgozók építkezéseinél kedvezményes fuvart és géphasználatot biztosítottak. A házépítésekhez kamatmentes hitelt folyósítottak.⁵⁰³ A termelés főbb tételei 1981-ben az alábbiak voltak: a Mérőműszerek Gyárának 100 000 db termosztát és 185 000 db elektromos kávédaráló összeszerelése, az MMG kecskeméti gyárának 25 0000 db Zsiguli-műszerfal, a Budapesti Rádiótechnikai Gyárnak 290 000 db autómagnóhoz való kapcsoló. Az év elején 24 kisiparos tevékenykedett az alábbi szakmákban: 1 géplakatos, 1 női szabó, 2 kézimunka előnyomó, 1 ács (másodállásban), 3 kőműves, 6 szobafestő, 1 vízvezeték-szerelő, 1 férfifodrász, 1 női fodrász, 2 fuvaros, 3 tűzifavágó (kettő másodállásban), 1 kárpitós (másodállásban), 1 villanszerelő (másodállásban). A községben egy felvevőhelyet üzemeltetett a bajai Vegytisztító Üzem, háztartási és híradástechnikai javítóüzem nem volt, csak a kiskőrösi Ipari Szövetkezet átvevőhelye működött a vas-műszaki boltban. Autó- és motorszerelő kisiparos (kb. 450 kocsi volt a faluban), cipész nem volt. Az év során emelkedett a kisiparosok száma, összesen 29 fő folytatott ilyen tevékenységet. Kiadtak autószerelő, vattacukor- és törökmézkészítő működési engedélyt, megszünt a fényképész és a kovács engedélye.⁵⁰⁴

1982-ben a stagnáló világkereskedelem hatásai a császártöltési mindennapokba is begyűrűztek, a KTSZ rendelései csökkentek. A megrendelő kooperációs partnerek a gazdasági válságra hivatkozva csökkentették rendeléseiket. A BLÉVISZ a termékek egy részének gyártását felfüggesztette, másik részéből kevesebbet vett át. Az IGV és az MMG is lemondott egyes cikkekből jelentős tételeket, sőt az utóbbi a Zsiguli-műszerfal szerelését teljesen leállította. A kiesett rendelések pótlására, a kapacitások kihasználásra a szövetkezet vezetői új megrendeléseket, partnereket kerestek. Az MMG-től alacsony és magasnyomású belszerkezetek szerelését kapták meg. Új kapcsolatot építettek ki a Tolnai Gép- és Műszeripari Szövetkezettel. Ezzel az együttműködéssel NDK-exportra készülő termékekhez szükséges elektronikus vezérlőegységek előállításában vehetett részt a szövetkezet.⁵⁰⁵

1982-ben kisvállalkozás indult a községben. 24 nő Ipari Szolgáltatást Végző Gazdasági Munkaközösséget alakított, melybe mindössze három férfit vettek be. Nagyobb üzemektől szándékoztak olyan ipari tevékenységet átvenni, amely

502 Petőfi Népe, XXXIV. évfolyam, 169. szám. 1979. július 21., XXXV. évfolyam, 43. szám. 1980. február 21.

503 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1981. 09. 28.

504 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1981. 11. 25.; CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1981. 03. 30.

505 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 281. szám. 1982. november 30.

folytatása nagyobb gazdasági egység keretei között már nem lehetett kifizetődő. Az első üzemi helyiséget Rausch Jánosné házában pincéjében rendezték be. Kezdetekben bútorajtó-pántokat gyártottak, és a Pécsi Kesztyűgyár megbízásából kesztyűt varrtak.⁵⁰⁶

1984-ben három nagy ipari vállalattal és több szövetkezettel dolgozott együtt a KTSZ. Az MMG Automatika Művek minden gyáregységétől kaptak megbízásokat. A kecskeméti BRG gyár számára magnók mechanikájához készültek alkatrészek. Az IGV-nek a régi és új típusú pénztárgépekhez gyártottak részegységeket. A tolnai Gép- és Műszeripari Szövetkezet NDK-exportra készülő termékéhez, a BLÉVISZ esetében a tőkés exporthoz nyújtottak segítséget. A kecskeméti Ezeremester Ipari Szövetkezet számára vegyifülkék egyes hegesztési munkáját végezték el. A termelés ismét felfutott, olyannyira hogy egy új szalag üzembe állítása is szükségessé vált. A termelés rugalmasságának fokozására két gazdasági munkaközösség alakult és bővült a bedolgozói hálózat.⁵⁰⁷ *„Egyik reggel, szabad szombaton, azt vettem észre, hogy a számlálószerelő-gép, amellyel hét közben az üzemben dolgozom, ott áll a lakásajtóm előtt. A helyembe hozták. Üzenet nélkül is megértettem: sürgős a szerelés, a szövetkezet számít rám – eleveníti föl közelmúltbeli élményét Berger Andrásné. – Otthon is ezt csináljuk – vesz a kezébe egy kilométeróra számlálót Rittgasser Jánosné –, mivel kevesen vagyunk.”*⁵⁰⁸

1985-ben a BRG kecskeméti üzemének magnetofonba való erősítőket gyártottak. A Szekszárdi Műszergyárral szerződést kötöttek 60 000 hegesztőkészülék-nyomásmérő előállítására. Emellett 45 000 kávéőrlő, 120 000 mikrokapcsoló, 300 000 kilométeróra-számláló, 121 000 szobahőmérséklet-szabályozó, csaknem 250 000 Lada- Polski-, és Zastava-műszerfal, 200 vegyifülkekeret, 300 fémajtó és 400 bárpult gyártása volt tervben.⁵⁰⁹

A nyolcvanas évek második felében a magyar iparban végbement változások igen negatívan érintették a KTSZ összeszerelő tevékenységét. Az Irodagép- és Mechanikai Vállalat csődbe ment, aminek következményeként mintegy ötven asszony maradt munka nélkül. Helyette a BRG kecskeméti gyáratól érkezett megrendelés. Gazdasági problémái miatt az MMG Automatika Művek is visszavonta a megrendelését, ekkor 60 fő veszítette el a munkáját. A folyamatosan fennálló tartozások, rendelés-visszmondások miatt a szövetkezet vezetősége elhatározta, hogy módosítják az összeszerelőüzem profilját. A bizonytalan mechanikai és elektroműszerész szakma helyett, a cipőfelsőrész-készítésre állították át az üzemet. A dunaföldvári cipőipari szövetkezeten keresztül a legtekintélyesebb csehszlovákiai cipőgyárnak készítettek cipőfelsőrészt, bér munkában. A munkához az anyagot, a gépeket a megrendelő adta. A dolgozók betanulási idejére a megyei tanács átképzési támogatást adott. Ebből fizette a szövetkezet az asszonyoknak a korábbi átlagkeresetük és az új bérük közötti különbözetet. A

506 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 62. szám. 1982. március 14.

507 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 98. szám. 1984. április 27.

508 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 201. szám. 1984. augusztus 28.

509 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 168. szám. 1985. július 19.

betanulás végétől a gyártást teljesítménybérben folytatták.⁵¹⁰

1988-ban kyszövetkezet lett a vegyesipari szövetkezetből, a dolgozóknak már 80%-a nő volt.⁵¹¹ A cipőfelsőrész-készítés felfutott, a BRG megrendelésére készülő alkatrészek gyártása folytatódott, de az év során kifutott. Bővült az Elzett gyárral való kooperáció.⁵¹²

1987-ben megalakult a SZOLGISZ kyszövetkezet 18 fővel. Az induló tőkét és ingatlant a tagok adták össze. Külső segítséget sem helyi, sem megyei szinten nem kaptak. Részlegei a következők voltak: faipari, beruházási javakat szerelő, érintésvédelmi, kesztyűvarró. A szövetkezet dolgozóinak létszáma igen hamar felfutott, rövidesen 85 főt foglalkoztattak (30 tag, 34 főállású alkalmazott, 17 kiegészítő tevékenységű alkalmazott, 4 fő nyugdíjas), a tagok jelentős része nem császártöltési volt. Az SZJA bevezetésének hatására a ledolgozott órák száma havi szinten 30–40%-al csökkent, mivel a dolgozók a törvényes munkaidőn túl nem akartak dolgozni.⁵¹³

1989-ben 26 főfoglalkozású kisiparos dolgozott a faluban. Munkaviszony mellett 9 fő, nyugdíj mellett 2 fő dolgozott. Kisiparosok az alábbi szakmákban dolgoztak: pék 1 fő, cukrász 1 fő, szikvízkészítő 1 fő, ács 1 fő, esztergályos 4 fő, géplakatos 2 fő, fogműves 1 fő, kőműves 4 fő, szobafestő 2 fő, teherfuvarozó 7 fő, bérfűrész 1 fő, férfifodrász 1 fő, női fodrász 2 fő, villanyszerelő 1 fő, hegesztő 1 fő, autószerelő 2 fő, szennyvízszippantó 1 fő, fakitermelő 1 fő, fóliahegesztő 1 fő, koszorúköttő 1 fő, koszorúalap-készítő 1 fő. A korábbi évekhez képest kismértékű növekedés tapasztalható a kisiparosok számában, de nem volt kőfaragó és vízvezeték-szerelő.⁵¹⁴ 1990-ben jelentősen emelkedett a kiváltott iparendélyek száma. Az általuk folytatott tevékenységek új szakmákkal bővültek, a kisiparosok száma elérte a 40 főt. A kisiparosok szakmánkénti megoszlása a következő szerint alakult: kőműves 2 fő, géplakatos 1 fő, cukrász 1 fő, pék 1 fő, szikvízkészítő 1 fő, fogműves 1 fő, szobafestő-mázoló 2 fő, esztergályos 4 fő, ács 1 fő, villanyszerelő 1 fő, bérfűrész 2 fő, teherfuvarozó 5 fő, férfifodrász 1 fő, női fodrász 2 fő, kozmetikus 1 fő, koszorúköttő 1 fő, koszorúalap-készítő 1 fő, fóliahegesztő 1 fő, autószerelő 2 fő, fakitermelő 1 fő, harisnya-szemfelszedő 1 fő, hentes 1 fő, vadászpuska-műves 1 fő, hegesztő 1 fő, kézi és gépi hímző 1 fő.⁵¹⁵

KERESKEDELEM

A kereskedelem szocialista átalakításáig a lakosság ellátását a magánkereskedők, szatócsboltosok oldották meg. A községben igen nagyszámú vegyes- és specializált kereskedelem működött. A szocialista átalakulás hajnalán, 1947-ben megalakult a Csala-Pusztai Földművesszövetkezet. 1948-ban a község lakossá-

510 Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 203. szám. 1987. augusztus 29., XLIII. évfolyam, 196. szám. 1988. augusztus 17.

511 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1988. 06. 03.

512 Petőfi Népe, XLIII. évfolyam, 17. szám. 1988. január 21.

513 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1988. 06. 03.

514 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1989. 09. 11.

515 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1990. 07. 31.

ga engedélyt kért földművesszövetkezet alakítására, mivel a Csalán alakult szövetkezet csak ott fejtett ki tevékenységet. Az alapítás után a csalai szövetkezet megmaradt volna, mivel a községi és a pusztai lakosság között úgysem lehetett volna harmóniát teremteni.⁵¹⁶ A „Császártöltési községi Földművesszövetkezet” alapítása elmaradt, helyette a Csala-Pusztai Földművesszövetkezet alakult át, és 1949-től Császártöltési Földművesszövetkezet (FMSZ) néven működött. A szövetkezetet 27 fő alapította. Első ügyvezető igazgatója Epres János, elnöke Virágh József volt. A szövetkezet boltokat működtetett, illetve termény- és borkelveléssel foglalkozott. Budapesten több borkimérést üzemeltettek. 1949-ben Tóbiás Ferenc lett az ügyvezető. 1950-ben a faluban egy italboltot, és három kiskereskedelmi egységet tartott fenn.⁵¹⁷

Nemcsak a kereskedelmi tevékenységet, de a lakosság alapvető ellátását szolgáló kisiparosok tevékenységét is állami üzemek vették át. 1952-ben megkezdte működését a Kalocsai Sütőipari Vállalat helyi üzeme. Feladata a lakosság ellátása volt kenyérrrel és péksüteménnyel.⁵¹⁸

1954-ben a szövetkezet bővítette kereskedelmi hálózatát, a boltok fejlesztésére 100 000 Ft-ot különítettek el.⁵¹⁹ Az év tavaszán új bolt nyílt a Halasi hegyen, ősszel pedig megnyílt a vas-műszaki szaküzlet.⁵²⁰ Ez évben a pékséget is fejlesztették, megépült egy kétkemencés sütőüzem, ahol a dolgozók kényelmét és a higiéniát vízvezetékekkel ellátott fürdő és öltöző biztosította.⁵²¹

Az ötvenes évek első harmadában a kereskedelem bizonyos termékek esetében folyamatos áruhiánnyal küszködött. A lakosság panaszai szinte állandóak voltak. A hiányzó cikkek sora igen változatos volt. Sokszor hiányzott a boltok polcairól a keményítő, a mész és gyakran az áruk elosztása sem volt megfelelő. Esetenként például a faluban, ahol már működött a villanyhálózat, lehetett petróleumot kapni, míg a tanyavilágban, ahol ezzel világítottak, nem.⁵²²

Hiányzott a faluból egy cukrászda is, a lakosok számára a cukrászsüteményeket Kecelről szállították.⁵²³ 1956-ban további egységekkel bővült a kereskedelmi hálózat. Megnyílt az FMSZ-tulajdonú textil-ruházati bolt és a cukrászda-eszpresszó.⁵²⁴ A gazdagon felszerelt textilüzletet 280 000 Ft-os költséggel alakították ki. A méterárun kívül konfekcióárak, lábbelik és divatárak is nagy választékban várták a vásárlókat.⁵²⁵

A szövetkezet 1956-ban és 1957-ben nyereségesen működött. A hiánytalan

516 MNL BKML XVII. 13. 147/1948.

517 BÁNÁTI Miklós, 1969. 250–251.

518 BÁNÁTI Miklós, 1969. 249.

519 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 187. szám. 1954. augusztus 8.

520 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 84. szám. 1954. április 9., IX. évfolyam, 217. szám. 1954. szeptember 1.

521 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 235. szám. 1954. október 5.

522 Bácskiskunmegyei Népujság, VIII. évfolyam, 251. szám. 1953. október 25., IX. évfolyam, 19. szám. 1954. január 23.

523 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 89. szám. 1955. április 16.

524 BÁNÁTI Miklós, 1969. 252.; Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 94. szám. 1956. április 20.

525 Népujság, XI. évfolyam, 222. szám. 1956. szeptember 19.

áruellátást azonban továbbra sem tudták megoldani. Jelentős hiány általában kisebb-nagyobb iparcikkekből volt. A vasboltban sokszor nem lehetett kapni lágyhuzalt, különféle zománcárukat, a Tüzépen (Tüzelőszer- és Építőanyag-kereskedelmi Vállalat) pedig cserepet. A helyzetet nehezítette, hogy a községben nem volt központi áruraktár, továbbá a boltvezetők jelentős részének nem volt szakmai képzettsége. Gyakran panasz volt a szikvíz minőségére is.⁵²⁶

A boltok mellett a kereskedelemben fontos szerepet töltöttek be a heti piacok és a vásárok is. 1958-ban a Megyei Tanács VB engedélyezte, hogy a vásárokat hétfő helyett március, június és szeptember hónapok utolsó vasárnapján rendezék meg.⁵²⁷ A vásárok száma 1959-ben egy belkereskedelmi miniszteri rendelet eredményeként évi egyre csökkent.⁵²⁸

A bolthálózat és az egységek nem mindenben feleltek meg az igényeknek.⁵²⁹ A szövetkezet által üzemeltetett kereskedelmi egységek az alábbiak voltak: 7 vegyesbolt, 1 húscsarnok, 1 vas- és mezőgazdasági szaküzlet, 1 textil-, cipő- és kultúrcikk-szaküzlet, 1 Tüzép-telep, 1 bizományos műtrágyalerakat, 2 italtolt, 1 cukrászda, az iparban pedig 1 szikvízüzem gebines alapon. A boltok közül három külterületen helyezkedett el. Ellátásukra két lovat tartottak, mivel a szállítóvállalat teherautói gyakran nem tudták megközelíteni a boltokat. A lakosság által előállított termények felvásárlására öt egységet üzemeltettek. A felvásárolt termények az alábbiak voltak: baromfi, tojás, bor, gyümölcs, zöldség, füstöltáru, gyógynövényhulladék, széna. A vegyesboltok áruellátása általában hiánycikkmentes volt. A textilboltban (bés áruk, nylon, perlon áruk, tréning öltönyök, csipke, gyermekcipő, hócsizmák), a vasboltban (női kerékpár, villamos és motorkerékpár-alkatrészek, kénlap; szeg, festék) és a Tüzép-telepen (mész, cement, tűzifa) azonban rendszeresen voltak hiánycikkek. Az év során a kiskereskedelmi forgalom csökkent, a vendéglátó forgalom nőtt.⁵³⁰

1959-ben a helyi sütőüzem állapota a néhány évvel korábbi felújítás ellenére kifogásolható volt. *„A sütőüzem ellenőrzésekor rengeteg port, piszkot találtam. Piszkos a sütőüzem fala, ajtaja, ablaka, polcok, kis fateknők, a sütőüzem takarítása nem történik meg naponként. Nem megfelelő a sütőüzem sütésre használt vize sem. Kb. egy éve az Országos Közegészségügyi Intézethez beküldött vízminta alapján, nem ivóvíz feliratú táblát helyeztünk el a sütőüzem kútjánál. Mégis azóta is az ivásra nem alkalmas vízből készül a község kenyere.”*⁵³¹ 1960-ban modernizálták a pékség kemencéjét. A régi rendszerű gőzbefűvós kemencefűtést légbefűvós olajtüzeléssel váltották fel, így a kenyér füst és korom nélkül sült.⁵³²

1960-ban az előírt felvásárlások és a begyűjtés helyére a szerződéses és szabad felvásárlás lépett. Ez ösztönzőleg hatott a lakossági termelésre, a felvásárolt termények mennyisége folyamatosan nőtt. Az évben felvásároltak 27,2 vagon

526 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

527 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

528 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 09. 29.

529 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 03. 31.

530 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 10. 30.

531 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.

532 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 174. szám. 1960. július 24.

kenyérgabonát, 705 db vágósertést, 229 db vágómarhát, 79,1 q baromfit, 260 200 db tojást, 2583 hl tejet, 9940 hl bort. A gabona kivételével a tervezett felvásárlási mennyiségeket nem sikerült elérni. Ennek oka, hogy a felvásárlás tervezése nem volt megfelelő és a felvásárlás vezetője sem tett meg mindent a tervek teljesítéséért. A következő évekre a tervezett felvásárlási számokat csökkentették, racionalizálták. Célul tűzték ki, hogy a háztájiban termelt dolgok a feketepiac helyett felvásárlásra kerüljenek.⁵³³ „Községünk lakossága részben már felismerte a szerződéses bika-hizlalással járó kedvezményeket, és egyesek most mint tsz tagok is foglalkoznak ezzel a feladattal. A tsz tagoknál megengedett, hogy háztáji gazdaságukban a tsz-el történt megállapodás alapján az alapszabályt túlszárnyaló sertésállományt tartsanak és hizlaljanak.”⁵³⁴ A bolthálózat korszerűtlen volt, újabb élelmiszerboltok nyitására lett volna szükség. A lakosság indítványozta, hogy nyissanak helyben is egy benzinkutat, mivel a legközelebbi benzinkút 27 km-re üzemelt. A kenyér sokszor rossz minőségű, rossz a falu ellátása tejtermékekből is. Kérelmezték, hogy a Kalocsai Tejipari Vállalat hetente kétszer szállítson a helyi boltokba.⁵³⁵

1961-ben a szövetkezeti tagok száma 1802 fő volt.⁵³⁶ Az alábbi kereskedelmi egységeket üzemeltette a szövetkezet: 7 vegyesbolt, 1 textilbolt, 1 vasbolt, 1 húsbolt, 1 Tüzép, 1 falatozó, 1 italbolt, 1 eszpresszó, 1 szikvízüzem, továbbá 1 tojás- és baromfi-, 1 gyógynövényhulladék- és 1 gyümölcs-zöldség felvásárló egység.⁵³⁷ A téeszek megszervezték a saját felvásárlásukat, ez jelentősen csökkentette a szabadpiacon felvásárolható terménymennyiséget. A felvásárolt termények az alábbiak voltak: burgonya, káposzta, vöröshagyma, zöldség, alma, szilva, sárgabarack, meggy, erdei gyümölcs, széna, száraz bab, baromfi, tojás, tej, tejtermék, méz, bor, must. Az FMSZ továbbra is nyereségesen üzemelt, a részjegyek után 7% kamatot fizetett, és ezen felül meghatározott részesedést. A szövetkezet tulajdonában álló nagytermet visszavették a KISZ-től, a felvásárolt gyógynövényeket tartották benne, illetve lakodalmakra is használták. A tanács határozata értelmében a lakodalmak bevételét a terem és az udvar karbantartására kellett fordítani. A kereskedelemben továbbra is jelentős mennyiségű hiánycikk volt (motorkerékpár, kerékpár, ezek alkatrészei, mosógép, rádió, ásó, kapa, festék, fűrészáru, cement, mész, gipsz, konzervfélék). Probléma volt a húsellátással, a településre jutott, központilag szabályozott mennyiség kevés volt. Fagyasztott hústermékek lettek volna, de a lakosság nem igényelte. A cukrászda működése nem volt megfelelő, nem volt meg az összhang a lakosság igénye és az előállított termékek között, a vevők idegenkedtek a cukrásztermékektől.⁵³⁸

1962-ben megnyílt a Kossuth Lajos utcában az újdonságnak számító önkiszolgáló bolt, a textilbolton belül új önkiválasztó cipőboltot nyitottak.⁵³⁹ Több bolt elavult, kicsik voltak, kevés raktárral. A boltokban többnyire vécé és mosdó

533 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 02. 03.

534 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 06. 24.

535 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 07. 22.

536 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 03. 20.

537 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

538 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 02. 17.

539 BÁNÁTI Miklós, 1969. 252.; Petőfi Népe, XVII. évfolyam, 193. szám. 1962. augusztus 18.;

CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 03. 20.

sem volt. A lakodalmas termet továbbra is igen sokan használták, az FMSZ bevezette az evőeszköz-kölcsonzést, továbbá befedték a főzőhelyet.⁵⁴⁰ A lakosság kereskedelmi ellátásában továbbra is voltak fennakadások, „[...] már több esetben előfordult, hogy az üzletek megkapták a lakosság által hiányolt és keresett árut, az áru megérkezése után azonban valamelyik szerv felvásárolta. Ez a körülmény is hozzájárul ahhoz, hogy esetenként más községből kell a szükséges cikket beszerezni.” „[...] a KTSZ-nek azért volt szüksége a Földművelésszövetkezettől a lakossági keretet képező szegmennyiséget felvásárolni, mert a környéken a szükséges méretű szöveget beszerezni nem tudták, és miután az ilyen irányú szükségletet előre felmérni nem lehet, azt a központi készletből beszerezni nem állt módjukban.”⁵⁴¹ A vendéglátásban csökkent a forgalom, „[...] az elmúlt év folyamán a községben általában jó bortermés volt, amely következtében vendéglátó ipari egységeink látogatottsága nagyban lecsökkent. Megemlíthetjük azt is, hogy a nyári szezon időben a sörellátás községünkben nem volt kielégítő.” A lakosság kérte a Kalocsai Sütőipari Vállalattól a fehér kenyér bevezetését.⁵⁴²

1963-ban a lakosság nagy öröme a szövetkezet törpe benzinkutat létesített a községben.⁵⁴³ Bizonyos termékek beszerzésében továbbra is hiány mutatkozott. A jelentős számú lakásépítés során felmerült építőanyag-igényeket a Tüzép sok esetben nem tudta kielégíteni. A boltokban továbbra is hiányzott a megfelelő mennyiségű hús. A falu heti húskerete 50 kg volt. A szikvízellátással is adódtak problémák, a falatozó előtti mélyfúrott kút rossz állapota miatt nem adott elég vizet, a termeléshez szükséges vizet gyakran az iskola előtti kúttól fahordókban, fogatokkal hordták az üzembe.⁵⁴⁴ Az év során a Kalocsai Sütőipari Vállalat időlegesen megszüntette a sütőüzemet.⁵⁴⁵ Az alábbi terményeket vásárolták fel: 6 vagon kenyérgabona, 1,2 vagon napraforgó, 12 vagon burgonya, 157 db sertés, 14,9 q baromfi, 349 000 db tojás, 3945 hl tej.⁵⁴⁶

1964-ben a szövetkezet 12 kiskereskedelmi üzletet (8 vegyes, 1 textil, 1 vas, 1 Tüzép, 1 hús), 3 vendéglátóegységet (1 italbolt, 1 espresso, 1 falatozó), valamint 1 szikvízüzemet működtetett. Bolt működött Csala I-en (Kiscsala), Csala II-n (Középcsala) és a Vas-tanyán. A húsellátás továbbra sem volt megfelelő, az igényeknek csupán a 10%-át tudták kielégíteni. Töltelékárut a húskeret terhére lehetett rendelni. A textilbolt a megrendelt áruknak csak a 90%-át kapta meg. Júniusban az 1. számú boltban megkezdték a tej árusítását, hetente egyszer, szombati napon. A kezdeményezés ekkor még nem volt sikeres, csupán 4–5 liter fogyott alkalmanként.⁵⁴⁷ Az évtized közepén nem volt a településen mozgó fűrészgép, ezért Hajósról járt át egy, a munkákat elvégezni.⁵⁴⁸

1965-ben az FMSZ tagsága 1912 fő volt. A boltok többsége elavult, kicsi, rosszul felszerelt volt. Sok helyen nem volt megoldott a WC és a kézmosás sem.

540 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 05. 29.

541 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 03. 20.

542 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1962. 03. 20., 1962. 11. 23., 1963. 04. 26.

543 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 225. szám. 1963. szeptember 26.

544 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 07. 19.

545 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 07. 19.

546 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 01. 31.

547 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 06. 26.

548 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 09. 22.

A felmerült problémákat egy központi áruház létesítése oldotta volna meg. Heti több napon már fehér kenyér is kapható volt a sütődében, azonban a minősége gyakran rossz volt, ugyanakkor péksütemény sem volt állandóan.⁵⁴⁹ A gyümölcsfelvásárlást nem tudták megfelelően lebonyolítani, mert nem rendelkeztek megfelelő raktárral. A szikvízüzem új helyiségbe költözött.⁵⁵⁰

1967-ben az egykori gyógyszerár helyiségeit (Kossuth Lajos u.) az OTP keceli fiókja kapta meg. Az épületben a következő évben megnyílt a keceli fiók kirendeltsége. A fiók korábban a tanács épületében volt, és heti két alkalommal működött.⁵⁵¹

1968-ban a földműves-szövetkezetek Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezetekké (ÁFÉSZ) alakultak. Központilag előírt új árrendszer bevezetésére került sor. Alapvetően két típusú árazást hoztak létre, ezek a hatósági ár és szabad ár voltak. A termékek megoszlása nagyjából fele-fele volt az árazási típusok között. A hatósági áras termékek 40%-a fixáras, 60%-a maximált áras volt. A szabadáras termékek esetében a szövetkezetnek kellett a piaci értéknek megfelelő helyi árakat kialakítani. Az alapvető élelmiszerekből az igényeket ki tudták elégíteni, azonban hiány jelentkezett déligyümölcsből és egyéb importárúkból. A vas-műszaki boltban általában nem lehetett kapni kis értékű műszaki cikkeket (húzott, hengerelt áru, fonatok, kerékpár- és motoralkatrészek). A Tüzéptelepen nagymértékű volt az áruhiány. Hiány volt téglából, cserépből, nyílászáróból. Az építőanyag-hiányt orvosolhatta volna a központosítások hatására korábban megszüntetett téglagyár. Újbóli üzembe helyezésére azonban nem volt remény, mivel 1965-ben épületeit anyaguk miatt lebontották. A tervek szerint a bontott építőanyagokat a közfürdő építésénél használták volna fel. A hatvanas évek második felére a gyárból már csak egykori kéménye maradt meg.⁵⁵²

A tanács szerint a vegyesboltok és szaküzletek aránya nem megfelelő, javasolták egy tejbolt és egy zöldségbolt, valamint szakosított üzletek kialakítását. A falu ellátását péksüteménnyel napi szinten még nem sikerült megoldani. A lakosság a tejtermékek nagy részét a helyi tejet feldolgozó tejüzemben tudta megvásárolni. A szövetkezet beszerzett egy pavilont a ligetben kialakítandó vendéglátóhely számára. Az év során megnyílt az új gázcseretelep.⁵⁵³

1969-ben az új gazdaságirányítási rendszer bevezetésével a szövetkezetek (ÁFÉSZ) önállósága nőtt. A lakosság egyre többet költött cukorkára, csokoládéra és egyéb édesipari termékekre. A kávé forgalma is jelentősen nőtt. A húsbolt helyhiányának megoldására a központban ingatlant kívántak vásárolni. Az eszpresszó helyhiányát csak egy új épülettel lehetett megoldani. Már ekkor felmerült a Keceli utcai pincék szanálása és a helyükön egy eszpresszó felépítése. Másik lehetőségként az ÁFÉSZ kérte, hogy az MSZMP adja át a pártházat ven-

549 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 05. 13.

550 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 04. 29.

551 Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 254. szám. 1969. november 1.; MNL BKML XXIII. 331. a. 1286/1967.

552 Petőfi Népe, XXII. évfolyam, 286. szám. 1967. december 3.

553 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1968. 04. 30., 1968. 06. 28.; Petőfi Népe, XXIII. évfolyam, 203. szám. 1968. augusztus 30.

déglátóegység céljára, és a pártiroda költözzön a tanácsházára.⁵⁵⁴

1970-ben újraindult az ÁFÉSZ-nél az étkeztetés. 1971-ben császártöltési ÁFÉSZ a lakosság ellátásában lényeges javulást ért el a hús- és zöldségkonzerv-ellátásban. Egy vegyesbolt kivételével minden egységben volt hűtőszekrény. A tejtermékellátásban gondot okozott, hogy a Tejipari Vállalatnak nem volt hűtőkocsija. A húsellátás megoldódott, a hús beszerzése helyi lakosoktól, téeszektől és a Húsipari Vállalattól történt. A töltelékáru-ellátás megfelelő volt, az árut a Hosszúhegyi Állami Gazdaságtól szerezték be. A ruházati bolt megfelelően működött, hiányok elsősorban a vas-műszaki boltban jelentkeztek (motoralkatrészek, kapcsolók, dugaljok, huzalok, vízvezeték-szerelési cikkek, szögvas, laposvas, gömbvas, fonatok). A Tüzépnél nem volt megfelelő az ellátás téglából (falazóblokk) és cserépből. Nagy mennyiségű fogyasztó tért át a faluban az olajfűtésre, így jelentős szénkészlet maradt. A vendéglátásban a sörellátás nem volt megfelelő.⁵⁵⁵

1971-ben épült a Keceli utcai pincék helyén az új presszó épülete, elkészültek a régi presszó épületét húsbolttá alakították át. Az új épület átadására a tervezettnél két hónappal korábban került sor. Másfél millió forintos költséggel elkészült a 160 négyzetméter alapterületű cukrászda-presszó-pincebár. Az egyedi tervezésű bútorokat és a világítást a helyi KTSZ készítette el.⁵⁵⁶ Az újonnan nyitott Taverna túl drágának bizonyult a helyi viszonyok között, a tanács javasolta a III. kategóriába sorolást.⁵⁵⁷ Tanácsi támogatással megvalósult a sütemény- és kenyérbolt is.⁵⁵⁸

1972-ben a császártöltési ÁFÉSZ 13 kiskereskedelmi egységet (szaküzletek, vegyesboltok – külterületen is) és három szabadkasszás vendéglátóipari egységet (italbolt, presszó) üzemeltetett.⁵⁵⁹ Átadták a modernizált üzemanyag-töltő állomást.⁵⁶⁰

1972-ben az ÁFÉSZ tízéves fejlesztési tervet fogadott el. Ennek alapján várható volt 1973-ban egy új vegyesbolt nyitása, a Keceli utcai 3. számú bolt bővítése. Elhatározták a Tüzép-telep áthelyezését (1974 során), a Halasi-hegyi feljáróban található bolt korszerűsítését 1975-ben. A Keceli utca és a Petőfi utca találkozásánál ABC-áruház építését tervezték 1976 folyamán. 1977-ben a vágóhidat korszerűsítették volna, 1980-ban az új telepen boltot és vendéglátóegységet készültek nyitni.⁵⁶¹ A tervek egy része a tervezett időben megvalósult, míg más elképzelések megvalósítása (pl. ABC) még hosszú évekig húzódott.

1973-ban a vendéglátóipar teljesítménye jelentősen csökkent. A presszóban csak szombaton és vasárnap volt élőzene, ez hozzájárulhatott a csökkenéshez.

554 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1968. 04. 30., 1969. 10. 20.

555 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 06. 28.

556 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.; Petőfi Népe, XXVI. évfolyam, 215. szám. 1971. szeptember 12., XXVI. évfolyam, 291. szám. 1971. december 9.

557 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1973. 02. 26.

558 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 12. 30.

559 Petőfi Népe, XXVII. évfolyam, 187. szám. 1972. augusztus 10.

560 Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam, 74. szám. 1973. március 29.

561 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 10. 25.

A tejcsarnok műszaki állapota egyre romlott, már nem felelt meg a követelményeknek. Szükségessé vált egy új épület kivitelezése.⁵⁶²

1975 végén a császártöltési és a keceli ÁFÉSZ egyesült. A jogutód a Kecel és Vidéke ÁFÉSZ lett.⁵⁶³ A központi áruellátás akadozott, a település megoldatlan péksütemény-ellátásának ügye már a megyei tanácsig jutott. A Taverna preszszót a II. osztály helyett a III. osztályba sorolták, ennek következtében az árak csökkentek, a forgalom nőtt.⁵⁶⁴ Az italkereskedéseknek, kiméréseknek ebben az időben is konkurenciát jelentettek az illegális szeszfőzdék. Ezek gyakran nemcsak a tulajdonos igényeit elégítették ki, hanem szomszédok, rokonok, barátok számára is dolgoztak, így illegális ipari és kereskedelmi tevékenységet folytattak. Egy 1975-ben végzett vizsgálat alapján: „A pénzügyőri jelentés szerint a legtöbb illegális szeszfőzde Kiskőrösön, Kecelen, Soltvadkerten, Akasztón, Bócsán és Császártöltésen van.”⁵⁶⁵ A faluban már egy magánkereskedő is boltot nyitott.⁵⁶⁶

1976-ban az egyesülés utáni átadás-átvétel megtörtént. A leltárok hiányosak voltak, megindult az új Tüzép-telep kialakítása, az üzletek tatarozása. Négy egységbe új hűtő került, a Tavernában egy 50 fős melegkonyha kezdte meg tevékenységét. Az új ABC kialakítása a nyolcvanas évek elejére volt tervezve, a Taverna melletti telken.⁵⁶⁷

A hetvenes évek végén a lakosság alapvető ellátása, kisebb hiányoktól eltekintve, biztosítva volt. A község mérete miatt egyes termékek forgalmazása a szakboltokban nem volt gazdaságos (pl. a Tüzép-telepen teljes áruválaszték, a vasboltban tartós fogyasztási cikkek, textilboltban konfekcióáru), ezért ilyen típusú termékeket sokszor csak a környező városokban lehetett beszerezni. A tartós fogyasztási cikkek kereskedelmének fellendítésére bevezették a minta alapján árusítást. A termékeket Kecelről díjmentesen szállították ki.⁵⁶⁸ A lakosság kérte, hogy a benzinkúton ne csak keverék benzint forgalmazzanak, hanem szuper benzint is.⁵⁶⁹

1980 végén a Sütőipari Vállalat felszámolta a császártöltési sütőüzemet. A bezárásnak több kiváltó oka is volt. Nyugdíjazás és munkahelyváltások miatt egy főre csökkent a dolgozók száma, a hiányzó létszámot nem tudták feltölteni. A KÖJÁL (Közegészségügyi és Járványügyi Állomás) ellenőrzései során igen negatív véleménnyel volt a sütőüzem állapotáról, felújítása sokba került volna. A bezárt üzem tevékenységét a kiskőrösi üzem vette át, a lakosság ellátása e cég feladatává vált. Az ellátásra sok volt a panasz, a kenyér gyakran már a délelőtti órákban elfogyott. Az ellátási problémák megoldását egy magánsütőüzem beindítása jelentette. A korábban a vállalati sütőüzemben dolgozó pék kérte a

562 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1973. 06. 27., 1973. 10. 11.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 10. 03.

563 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 12. 30.

564 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1976. 06. 23.

565 Petőfi Népe, XXX. évfolyam, 210. szám. 1975. szeptember 7.

566 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 08. 27.

567 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1976. 06. 28.

568 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 05. 28.

569 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 01. 31.

magánkisipari engedély kiadását. A felszerelést a Sütőipari Vállalattól bérelte.⁵⁷⁰

1981-ben az ÁFÉSZ bejelentette, hogy anyagi gondjai miatt a tervezett ABC felépítése elmarad. Ezt a döntést a tanács nem fogadta el.⁵⁷¹ A postahivatal és az OTP-fiók teljes mértékben elavulttá vált, az épületek felújítása már nem volt gazdaságos. A tanács vb javasolta az OTP-nek és a postának egy-egy új fiók építését, melyhez a telket ingyen biztosították.⁵⁷²

1982-ben továbbra is fennálltak ellátási problémák, melyekért a lakosság és a tanács is az egyesült ÁFÉSZ vezetőségét okolta. Véleményük szerint nem történtek meg a szükséges fejlesztések, felújítások a kereskedelmi egységekben. A rendelkezésre álló tőkét a szövetkezet nagyrészt más településeken fektette be.⁵⁷³ 1983-ban megépült az OTP és a posta új székháza, emeletén négy lakással.⁵⁷⁴

A nyolcvanas évek közepén az ÁFÉSZ fokozatosan áttért a boltok szerződéses rendszerű üzemeltetésére. Ez mind a dolgozóknak, mind a vásárlóknak jobb, rugalmasabb működést tett lehetővé. Az ABC építése továbbra sem indult el, mivel nem volt meg a kellő fedezet.⁵⁷⁵

1986-ban az ÁFÉSZ a községben 16 kiskereskedelmi egységet működtetett (9 vegyesbolt, 1 italtolt, 1 vasbolt, 1 húsbolt, 1 Tűzép-telep, 1 benzin és fűtőolajkút, 1 gázcserelelep, 1 iskolabolt). A tanyai egységek forgalma folyamatosan csökkent, üzemeltetésük gazdaságtalanná vált. Felmerült mozgóbolt beállítása, a veszteséges üzemeltetés helyett.⁵⁷⁶

1987-ben a Kalocsai Sütő- és Édesipari Vállalat kiskőrösi gyáregysége javította a lakosság kenyér- és péksütemény-ellátását. A forgalmazott termékek köre bővült: fehér kenyér, házi jellegű kenyér, alföldi kenyér, búzakorpás kenyér, francia kenyér, zsemle, zsemlevekni, vajaskifli, tejes sós kifli, nagy kifli, vajas pogácsa, fonott kalács, kakaós kalács, kuglóf, briós, diákrúd is kapható volt.⁵⁷⁷

1988-ban megindult a régóta tervezett, 31x16 m területű, tetőtér-beépítéses ABC-áruház építése. A munkálatok elhúzódtak, az átadásra 1989. május 2-án került sor. A költségekhez a helyi tanács 2,5 millió, a Kereskedelmi Minisztérium 3 millió, a Magyar Nemzeti Bank ugyancsak 3 millió forinttal járult hozzá. Az ABC megnyitásával megtörtént a kereskedelmi egységek és tevékenységek központosítása. Az ÁFÉSZ a megnyitással egy időben több üzlet bezárt (31. sz. önkiszolgáló bolt, Kossuth utca; 32. sz. vegyesbolt, Bajai utca; 33. sz. vegyesbolt, Keceli utca; 37. sz. vegyesbolt, Kossuth Lajos utca; 39. sz. ruházati bolt, 40. sz. vasbolt műszaki része, 45. sz. kenyérbolt, Kossuth Lajos utca).⁵⁷⁸ A Kecel és Vidéke ÁFÉSZ-ben a tagtelepülések közötti viszony folyamatosan romlott. 1989-

570 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 11. 20.

571 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1980. 11. 21.

572 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 03. 30.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1981. 03. 25.

573 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1982. 09. 27.

574 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1982. 05. 31.

575 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 09. 17.

576 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 09. 08.

577 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 09. 30.

578 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1988. 10. 03., 1988. 12. 22., 1989. 03. 03., 1989. 06. 09.; Petőfi Népe, XLIV. évfolyam, 88. szám. 1989. április 15.

ben a szétválás lehetősége is felmerült. Ezt Kecel kezdeményezte, pont abban az időben, mikor elkészült a császártöltési ABC, és magas volt az adósság. A szétválást a törvényi szabályozás nem engedte meg, mivel azt a nagyobb résztvevő fél kezdeményezte.⁵⁷⁹

1990-ben a frissen átadott ABC-áruház kihasználtsága nem volt megfelelő, ennek oka a sokszereplős kereskedelmi hálózat és az átgondolatlan átszervezés volt. Új helyén a műszaki osztály csökkentett választékkal tudott üzemelni, helyzete tarthatatlanná vált, tavasszal kibővített választékkal visszaköltözött a vasboltba. Az ABC megnyitásakor több vegyesboltot bezártak, ez nehézkessé tette a település egyes részein lakók ellátását, a napi szükségleti cikkek beszerzését. A lehetőségre a magánvállalkozók azonnal felfigyeltek, a bezárt üzletek helyén magánvegyesboltok nyíltak. 1989-ben két magánvegyesbolt működött, ezekhez 1990-ben újabb két bolt csatlakozott. Az ÁFÉSZ által üzemeltetett boltok 1990-ben az alábbiak voltak: 31. sz. ABC (élelmiszer, ruházat, műszaki cikk, növényvédőszer), 34. sz. vegyesbolt, benzinkút, iskolabolt. Szerződéses formában üzemelt a 35., 36., 38., sz. vegyesbolt, a 41. sz. húsbolt, a 43. sz. gázcseretelep, a 44. sz. Tüzép, és a 45. sz. kenyérbolt.. A vegyesboltok mellett más termékkörök esetében is sorra nyíltak a magánvállalkozók boltjai (egy virágkereskedő, egy butik, egy trafik, egy üvegviszaváltó, egy autóalkatrész kereskedés). 1990-ben további kereskedelmi engedélyeket adtak ki (egy festék-tapéta bolt, egy kertészkedők boltja, kettő élelmiszer jellegű vegyesbolt, egy vendéglátóipari tevékenység – Taverna, egy felvásárló, egy hentes).⁵⁸⁰

KÖZNEVELÉS, KÖZOKTATÁS

BÖLCSŐDE

A bölcsőde 1952. június 1-jén kezdte meg működését, évente hat hónapig működő idénybölcsődeként. Vezetője Váli Erzsébet, 1953-tól Fabik Teréz, 1954-től Marosi Irén voltak.⁵⁸¹ 1956-ban elkészült a vízellátást megoldó Norton-kút.⁵⁸² 1957-ben a bölcsőde állandó üzemelésű lett, 20 fős állandó és 10 fős idénylétszámmal.⁵⁸³ *„Bölcsődénk igen szép helyen fekszik, talán ennél szebb és alkalmasabb helyet nem is tudunk volna találni a községben a bölcsőde elhelyezésére. Nem a forgalmas útvonalon van, azon kívül maga az épület is messze van az úttól, magas fák veszik körül, a park felé szép udvara van, a park mellett van egy kis füves játszótér is a bölcsőde területén, így gyerekeink pormentes, friss levegőn játszhatnak. Maga az épület is teljesen megfelel bölcsődének. Bölcsődénk rendje és tisztasága mindenkor példás. [...] Az élelmezésük szintén elsőrendű. [...] Ma már olyan sokan szeretnék gyermekeiket a bölcsődébe beadni, hogy egy háromszor ekkora bölcsőde is kicsi lenn.”*⁵⁸⁴ A bölcsőde konyhája

579 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1989. 06. 09.

580 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1990. 06. 08.

581 BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

582 Népújság, XI. évfolyam, 110. szám. 1956. május 11.

583 BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

584 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1958. 04. 18.

jó volt, de nem rendelkezett folyóvízes bekötéssel.⁵⁸⁵ 1959-ben lehetőség volt a gyereklétszám 30-ról 50-re emelésére. Ehhez az intézményt bővíteni kellett, a legmegfelelőbb megoldás a bölcsőde áthelyezése a Tegze-féle orvosi lakásba lett volna.⁵⁸⁶ A bölcsőde vezetője ezzel nem értett egyet, véleménye szerint, ha más lehetőség nem adódik, legalább az állandó és idénybölcsődét külön épületben kell elhelyezni.⁵⁸⁷ 1960-ban a bölcsőde vezetője Umenhoffer Regina (Hajzer Jánosné) lett, a létszámot 20+30-ra emelték. A dolgozók létszáma 8 fő volt, ami az idénybölcsőde működése alatt 17-re nőtt.⁵⁸⁸ A szülők részéről valóságos roham indult a férőhelyekért. Az épület átépítése megtörtént, a konyhát átköltöztették az alagsorba, így sikerült kialakítani egy újabb csoportszobát 20 gyermek részére.⁵⁸⁹ 1962-ben a három éven aluli gyerekek száma cca. 150 fő volt, ebből bölcsődébe a szezonban 54 gyerek járt, télen viszont csak 20 gyerek elhelyezésére volt lehetőség.⁵⁹⁰ A létszám a hatvanas évek közepén is hasonlóan alakult, és a problémák is ugyanazok voltak. Már az átépítéskor tervezték a szennyvízelvezetés megoldását, de mindez még 1966-ra sem valósult meg, így a modern angolváciék gyakran használhatatlanná váltak.⁵⁹¹ Az épület, a korábbi bővítés ellenére, az idénybölcsőde működése alatt zsúfolt volt. A kapacitás további növelésére a terasz beüvegezését tervezték, így újabb csoportszoba kialakítására nyílt lehetőség. Továbbra is túljelentkezés volt, a rendszer azonban túlzottan bürokratikusán működött, így mégsem volt minden férőhely betöltve.⁵⁹² 1969-re a jelentkezések száma csökkent, melynek oka a gyerek gondozási segély jelentőségének növekedése volt.⁵⁹³ Ekkor az engedélyezett létszám 20, a felvett gyerekek száma 23 volt, míg az idénybölcsődei férőhelyek száma 31, a felvett gyerekek száma 28 volt.⁵⁹⁴ A bölcsőde kialakítása, belső állapota szép és megfelelő, azonban ez nem volt elmondható a bölcsőde környékéről. Az utcai kerítés dűledezett, a járda beszakadt. Visszatérő problémaként jelentkezett a szennyvíz nem megfelelő elvezetése. A szennyvízgödör rendszeresen megtelt, sürgősen meg kellett építeni a már korábban tervezett szennyvízelvezető létesítményt.⁵⁹⁵ A szennyvízelvezetés megoldására egészen 1972-ig kellett várni. Ekkor a járási tanács 70 000 Ft-os támogatásával megépült a megfelelő szennyvíztározó. A szennyvízelvezetés kiépítésével egy időben megtörtént az alagsori konyha csempézése is.⁵⁹⁶ Az engedélyezett létszám 20, a beíratott létszám 23 fő volt. Az idénybölcsődében az

585 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 05. 29.

586 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.

587 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.

588 BÁNÁTI Miklós, 1969. 280.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 07. 22.

589 Petófi Népe, XV. évfolyam, 63. szám. 1960. március 15.

590 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 08. 31.

591 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1966. 05. 27., 1968. 06. 28.

592 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.

593 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 06. 30.

594 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 06. 30.

595 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 06. 22.

596 MNL BKML XXIII. 782. b.VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 08. 30.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1973. 06. 27.

engedélyezett 15 fővel szemben 17 gyermek járt.⁵⁹⁷ A dolgozói létszám továbbra is nyolc fő, azonban ebből csak hárman voltak szakképzett gondozónők. A szabályok szerint ez kevés volt, legalább még egy szakképzett személy kellett volna.⁵⁹⁸ Az épület az idénybölcsődével együtt továbbra is szűkösnek bizonyult. 1974-ben további tízfős létszámfejlesztést kapott az intézmény, így az engedélyezett létszám 30 főre nőtt. Az idénybölcsődét továbbra is túlszűfolttság jellemezte, a 15 férőhelyre 18 gyereket vettek fel.⁵⁹⁹ 1975-ben egy fő dolgozói létszámfejlesztés történt, ekkor a dolgozók száma 12 volt, ebből hat gondozónő szakképzett. A gyerekeket három csoportba osztották be, ezekben két-két gondozónő váltotta egymást délelőtt-délután beosztásban.⁶⁰⁰ 1978-ban megtörtént a bölcsőde felújítása.⁶⁰¹ 1979-ben megszűnt az idénybölcsőde, az idényférőhelyek helyett 15 állandó helyet kapott a község, így az engedélyezett létszám 45 főre emelkedett.⁶⁰² A nyolcvanas évek elején a bölcsőde kihasználtsága csökkent, 1981-ben a 45 engedélyezett helyre 39 gyereket íratnak be.⁶⁰³ 1982-ben a gyerekek száma 36, a dolgozók száma 16 volt. A dolgozók közül nyolc fő rendelkezett gondozónői képesítéssel. A gyerekeket három csoportban gondozták, a kissé csökkenő létszám ellenére az intézmény még mindig zsúfoltnak számított. A gyerekek napi négyeszeri étkezést kaptak.⁶⁰⁴ 1984-ben központi fűtést építettek ki az épületben, és átálltak a széntüzelésre.⁶⁰⁵ A nyolcvanas években folyamatosan csökkent a gyerekszám, 1989-ben már csak 27 gyereket vettek fel az intézménybe. A dolgozók létszáma ekkor 14 fő volt. 1988-ban a központi fűtést gázüzeműre építették át.⁶⁰⁶ A tovább csökkenő gyerekszám és a GYED korhatárának tervezett három évre emelése miatt felmerült, hogy a kilencvenes években már nem lesz szükség a bölcsőde nyújtotta szolgáltatásokra. Ebben az esetben hétközi otthon létesítését tervezték a bölcsőde épületében.⁶⁰⁷

ÓVODA

A háború után az óvoda tovább üzemelt. 1949–1951 között Pokorny Márta volt az óvónő.

Az 1951–1953 közötti időszakban az óvónő Völgyesi Józsefné, majd Huber Ilona, utána majd fél évig Váci Margit voltak. 1954-ben engedélyezték a második, 1955-ben a harmadik óvónői állás betöltését. 1957-ben az óvoda a végleges

597 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 08. 30.

598 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 04. 25.

599 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1973. 06. 27., 1974. 02. 28.

600 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1976. 01. 28.

601 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 12. 29.

602 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 08. 31.

603 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1982. 02. 18.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1981. 08. 28.

604 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 08. 31.

605 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

606 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1989. 01. 25.

607 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 09. 11.

helyére költözött.⁶⁰⁸ Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején a nők nagyszámú munkába állásával egyre fontosabbá vált a gyermekek óvodában való elhelyezése. Az intézmény azonban a növekvő gyereklétszám és az elmaradott infrastruktúra eredményeként igen mostoha körülmények között működött. 1959-ben újabb óvónői állást létesítettek, így már négyen látták el a szakmai feladatokat.⁶⁰⁹ Ekkor már modern vizesblokk működött (angolvécé), azonban az emésztögödör kicsi volt, és ezért gyakran nem lehetett használni a mellékhelyiséget. A konyha hiányos felszerelésű volt, még az ablak sem volt nyitható. Az udvaron romos gazdasági épületek, nem használt kút voltak, így az szabadtéri játékokra szinte alkalmatlan volt. Nagyobb esőzések alkalmával a szomszédos Felszabadulás Tsz trágyadombjáról az óvoda udvarán keresztül folyt el a trágyalé.⁶¹⁰ 1960-ban a községi tanács megrendelésére a KTSZ dolgozói kibővítették a napközi otthon étkezdéjét, így az már 100 óvodás és 100 iskolás gyerek étkeztetését tette lehetővé.⁶¹¹ Az iskolai és az óvodai konyha ekkor még egymás mellett, de külön működött, felvetődött a konyhák összevonása és egy közös iskolai-óvodai konyha kialakítása.⁶¹² 1960 nyarán-őszén ideiglenes jelleggel, öt hónapra idénynapközi üzemelt Kiscsalán.⁶¹³ A faluban kevésnek bizonyult a férőhelyek száma, 21 gyereket helyhiány miatt nem tudtak felvenni.⁶¹⁴ A napközi a településen is idényjellegűként (csak a nyári hónapokban) működött, a községi tanács kérte a megyei tanács művelődési osztályától az állandó működés engedélyezését, valamint óvoda létesítését Kiscsalán.⁶¹⁵ 1961-ben csoportfejlesztés történt, eredményeként egy kicsi, kettő középső és egy nagycsoportban látták el a gyerekeket.⁶¹⁶ 1962-ben az ötödik óvónői állásra is engedélyt kapott a település.⁶¹⁷ A hatvanas évek közepén sem az óvoda vizesblokkja, sem a konyha nem üzemelt megfelelően, a fürdőszobát raktárnak használták. Az épületben nem volt víz, azt az utcáról hordták, a vízöblítéses vécék sem működtek rendesen. 1964-ben a konyha már az iskolai konyhával egyesítve működött, de kevés volt a felszerelés.⁶¹⁸ 1965-ben az óvodában 96 gyerek ellátását oldották meg, négy csoportban, de nem megfelelő számú óvónő közreműködésével. Mivel egy óvónő fegyelmivel távozott, egy pedig szülési szabadságon volt, a létszám egy képesített és kettő képesítés nélküli óvónőre csökkent.⁶¹⁹ Az évtized közepén továbbra is problémás volt a szennyvízelvezetés és a Felszabadulás Tsz istállójának közelsége.⁶²⁰ A hatvanas

608 BÁNÁTI Miklós, 1969. 273–274.

609 BÁNÁTI Miklós, 1969. 273.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 09. 29.

610 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 05. 29.

611 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 64. szám. 1960. március 16.

612 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 05. 29.

613 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 07. 22.

614 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 09. 23.

615 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 119. szám. 1961. május 23.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 03. 31.

616 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 03. 31.

617 BÁNÁTI Miklós, 1969. 274.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 10. 23.

618 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1964. 02. 28., 1964. 05. 29.

619 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1966. 01. 21.

620 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1965. 05. 13., 1966. 05. 27.

évek második felében a napközi otthon továbbra is idényjelleggel működött. Folyamatos volt a túljelentkezés, a tervezett 50 fő helyett átlag 58–60 gyerek vette igénybe. A napközi fenntartása folyamatosan problémás volt, 1968-ban csak három hónapos üzemeltetésre volt fedezet, míg 1969-ben hat hónapos működés volt biztosított.⁶²¹ Az épület falai vizesek volt, 1,5 m magasságig falburkolatot készítettek. A konyhában előállított ételek megfelelőek, ízletesek voltak, azonban az ételeket üstházakban fűtött nyitott üstökben főzték. Elengedhetlenné vált a konyha modernizálása, gáztűzhely és nagyméretű edények beszerzése.⁶²² Az évtized végén az óvoda egyre zsúfoltabbá vált, az engedélyezett 92 fő helyett folyamatosan mintegy 110 gyereket írtak be. A napközi is kapacitásgondokkal küszködött. Egyértelművé vált, hogy a jelenlegi óvodát valamilyen módon bővíteni kellett volna, vagy egy új óvoda építése vált szükségessé.⁶²³ 1970-ben a gyerekekkel négy csoportban foglalkoztak. A csoportok mindegyike túlszűfolt volt, és az elhelyezésük sem volt a legjobb. Az öltözésre szolgáló folyosó fűtetlen, huzatos volt, az egyik csoport egyenesen a folyosó egy részén lett kialakítva, ahonnan a többi csoportszoba nyílt. A fürdőszoba és az angolvécék már megfelelően működtek, de hidegek, fűtetlenek voltak.⁶²⁴ 1971-től kezdve a gazdasági szervek saját pénzükkel is hozzájárultak az óvodai napközi fenntartásához.⁶²⁵ Megtörtént az átállás az olajkályhás fűtésre.⁶²⁶ A hetvenes évek elején a tervezett 92 fő helyett a beíratott gyerekek száma folyamatosan 100 körül mozgott, az óvoda vezetője Schaffer Györgyné volt. A nevelés egy kiscsoportban, kettő középső csoportban és egy nagycsoportban folyt. Az óvodába minden gyereket felvettek, a napközisek száma 25 volt.⁶²⁷ A melegvíz-ellátást annak ellenére nem sikerült folyamatosan biztosítani, hogy felszerelésre került egy villanybojler, ennek az üzemeltetése azonban drága volt. Az épület nagyjából 60 gyerek elhelyezésére lett volna alkalmas, ehhez képest a létszám 1972-ben 106 fő volt.⁶²⁸ Az udvaron a helyszűke ellenére kialakítottak egy kis játszóteret, azonban az udvar nagy része elhanyagolt volt. Ez részben annak volt köszönhető, hogy az óvodások az iskolásokkal közös ebédelt használtak és az iskolások ebédelni az óvodaudvaron keresztül jártak. Gyakran használták, rongálták a játékokat. 1973-ban a gyereklétszám 96 (ebből hazajárós 41, napközis 55 gyerek) volt. A gyerekek nevelését, ellátását hat óvónő és négy dajka végezte. Szükség lett volna a napközi miatt a dolgozói létszám emelésére, és a vécék, mosdók felújítására, mivel azok a KÖJÁL ellenőrzése során nem voltak megfelelőek.⁶²⁹ 1973-ban megtörtént a részleges felújítás, és egy fővel emelkedett az óvónői létszám is. Bevezették a nemzetiség oktatást.⁶³⁰ 1974-ben az intézmény csoportfejlesztést kapott, az engedélyezett lét-

621 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1967. 07. 28., 1968. 08. 26.

622 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.

623 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1968. 08. 26., 1969. 06. 30.

624 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 06. 22.

625 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 10. 30.

626 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 02. 26.

627 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 08. 30.

628 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1973. 06. 27.

629 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 11. 01.

630 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1974. 02. 28., 1974. 12. 30.

szám 125 főre nőtt. A fejlesztés eredményeként öt csoport működött. A dolgozói létszám 12-re nőtt, ebből négy fő képesített, három képesítés nélküli óvónő, és öt fő dajkaként dolgozott.⁶³¹ A 40 napközis férőhelyre 52 gyereket vettek fel.⁶³² 1975-ben engedélyezték a napközis létszám 60 főre emelését, a beíratottak száma 71 volt.⁶³³ Az évtized közepén a zsúfoltság jelentette a legnagyobb problémát. Új óvoda építése helyett felmerült a szomszédos Kiefer-féle ház megvásárlása és átépítése. Erre ekkor nem volt forrás, így ideiglenesen a művelődési házban alakítottak ki egy csoportszobát. Ennek könnyebb elérésére a művelődési ház óvoda felőli falán ajtót vágtak, az épületrészt a másik oldalról lezárták. A dolgozói létszám stabilizálódott, azonban a továbbképzések, illetve a felsőoktatásban részt vevők száma azt eredményezte, hogy csak egy délutános óvónő maradt, így a többieknek kellett délutánonként besegíteni, ami hosszúnapozást jelentett.⁶³⁴ 1977-ben a tanács által megvásárolt alapanyagokból a szülők társadalmi munkában megépítették az új kerítést.⁶³⁵ Megszületett a döntés a Keceli u. 10. számú épület megvásárlásáról és átépítéséről.⁶³⁶ Az engedélyezett létszám egy csoportfejlesztésnek köszönhetően 150-re nőtt, ténylegesen 140 gyereket vettek fel. A megvásárolt szomszéd épületben egy csoportszobát ekkorra már kialakítottak, a többi munkálatai átnyúltak a következő évre. Az építőanyagokat a tanács szerezte be, a kivitelezés társadalmi munkában történt.⁶³⁷ *„A község asszonyainak, lányainak foglalkoztatása magával hozta az óvodai, bölcsődei helyek megteremtésének szükségességét – amivel számoltunk is óvodába és bölcsődébe is minden gyereket fel tudunk venni – mondja Cserjés Sándor. – Most vettük meg az óvodával szomszédos házat, 140 ezer forintért. Már egy csoport működik ott is, az épület korszerűsítésére – az építőanyagon kívül – még egyetlen forintot sem költöttünk. Társadalmi munkában csináljuk. A házhoz tartozó 400 négyszögöles porta elegendő lesz a kicsinyeknek, ha a bontás befejeződik.”*⁶³⁸ Az új épület átadására 1978 végén került sor. Az épületben három csoportszobában 75 gyerek elhelyezésére nyílt lehetőség.⁶³⁹

1979-ben az óvodába 150 gyerek járt, ebből 100 volt napközis. Elkészült a melléképület felújítása, az udvar rendezése. Vezető óvónővé Mintál Ferencné neveztek ki.⁶⁴⁰ 1980-ban elkészült a két épület összekötése, továbbá plusz egy csoport indult az év őszén.⁶⁴¹ 1982-re a dolgozói létszám 21 főre nőtt (12 óvónő, 7 dajka, 2 konyhalány).⁶⁴² Az évtized elején a kihasználtság folyamatosan 95% fölötti volt, a csoportok száma hétre nőtt.⁶⁴³ 1984-ben modernizálták az épület

631 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 09. 30.

632 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyvek, 1974. 02. 27., 1974.09.25.

633 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 07. 30.

634 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1976. 03. 31.

635 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1977. 02. 10.

636 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1977. 06. 27.

637 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 01. 31.

638 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 49. szám. 1978. február 26.

639 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 300. szám. 1978. december 21.

640 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 08. 27.

641 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 06. 30.

642 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 11. 25.

643 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1981. 08. 28.

világítását.⁶⁴⁴ 1986-ban a dolgozók kérésének eleget téve a tanács engedélyezte, hogy az óvoda különváljon az iskolától és 1986. december 8-tól önálló intézményként működjön tovább.⁶⁴⁵ Ekkor a dolgozói létszám tizenegy óvónóból és hat dajkából állt.⁶⁴⁶ A nyolcvanas évek második felében fokozatosan csökkent a születések és így az óvodába íratottak száma is. 1987-ben az óvodában hat csoport működött, a beíratott gyerekek száma 120 fő volt.⁶⁴⁷ 1989-ben kiépítették az óvodában a központi fűtést.⁶⁴⁸ Az év őszén Mintál Ferencné nyugdíjba ment, helyére addigi helyettesét, Vikkerné Horváth Zsuzsát nevezték ki ideiglenesen, majd 1990. január 1-jével öt évre.⁶⁴⁹

ÁLTALÁNOS ISKOLA

A háború idején adták át a falu új iskoláját. A tanítás a háború után újraindult. 1946-ban hét férfi tanerő és négy tanítónő dolgozott az iskolában. A gyerekek mintegy 75%-ban látogatták a tanórákat. Az iskolások száma 690 fő, ebből felekezeti 520 fő, állami 40 fő volt.⁶⁵⁰ A háború azonban nem múlt el nyomtalanul. Annak ellenére, hogy a település nem szenvedett harcokból eredő károkat, az iskola igen nehéz helyzetben volt. Mint ismert, az épületben ideiglenesen szovjet katonai kórház működött. Ez együtt járt a berendezés jelentős részének megrongálódásával, pusztulásával. Még 1948 őszén is gondot okozott a hiányos bútorzat és felszerelés. Ekkor a belterületi iskolában kilenc tanterem állt a diákok rendelkezésére, azonban a tanév kezdetekor csak négyben volt rendes felszerelés, további négyben csak a legszükségesebb tárgyakat sikerült elhelyezni, egy terem pedig használhatatlan volt. Az iskola rendbe hozására a falu állami támogatást nem kapott, továbbá a községi költségvetésből sem fordítottak erre a célra. A legszükségesebb munkák (kőműves-, asztalos-, lakatos-, festőmunkák) elvégzését egy gyűjtés bevételéből (825 Ft) fizették. A szakemberek a munkák elvégzését kedvezményes áron vállalták. A községi elöljáróság a népi szervek, a nemzeti bizottság és a „Dolgozók az iskoláért” mozgalom helyi bizottsága további 5000 Ft-ot kívánt gyűjteni. Ebből tervezték 4 db kályha és 4 db tábla megvásárlását. Az oktatás helyzete a tanyaközpontokban sem volt megfelelő. Kiscsalán mindössze egy tanterem és egy póttanterem, Középcsalán egy póttanterem állt rendelkezésre.⁶⁵¹ 1949-ben megindult az úttörőmozgalom Szabó Ignácné Régely Karola vezetésével.⁶⁵² 1950-ben új tantervet vezettek be. Megszűnt a választható idegennyelv-oktatás, az orosz lett a kötelező nyelv.⁶⁵³ Az ötvenes évek elején sikerült az iskolabútorok hiányát megszüntetni.⁶⁵⁴ 1952 februárjában megindult a

644 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

645 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 12. 05.

646 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 12. 29.

647 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 09. 30.

648 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 06. 09.

649 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1989. 09. 11., 1989. 12. 22.

650 MNL BKML V. 312. 455/1946, hsz. 1167/1946., 1946. 04. 01.

651 MNL BKML XVII. 13. 150/1948.

652 BÁNÁTI Miklós, 1969. 267.

653 ROMSICS Ignác, 1999. 359.

654 Bácskiskunmegyei Népiújság, VI. évfolyam, 5. szám. 1951. január 7.

nemzetiségi anyanyelvi oktatás. A tanítást Bánáti Miklós kezdte meg és folytatta egészen 1964-ig. A tanulók kezdeti, igen alacsony létszáma később jelentősen emelkedett, elérte a 160 főt.⁶⁵⁵ Az iskolát 1956-ig a budapesti Lemezmegmunkáló-gépek Gyára nagy összegekkel patronálta.⁶⁵⁶

Az úttörőmozgalomban részt vevő tanulók, csatlakozva az országos kezdeményezéshez, részt vettek a mezőgazdasági munkálatokban. A tanulók nap mint nap kint voltak az aratók nyomában kalászt gyűjteni. A külterületi iskola úttörői friss vizet hordtak az aratóknak, a nagyobbak pedig tűzfigyelő szolgálatot tartottak. Munkájuk azonban nem minden esetben váltott ki elismerést, a gazdaság vezetője szerint egyenesen több kárt okoztak, mint hasznot.⁶⁵⁷ 1957-ben megindult a nevelés a napközi otthonban, vezetője Szabó Ignácné, majd Eperes István voltak. (A napközit már az 1956-os tanév második félévére engedélyezték, azonban nem indult el.⁶⁵⁸) 1957-ben a tanulók száma 407 volt (39 kitűnő, 31 jeles, 129 jó, 110 közepes, 43 elégséges, 55 bukott tanuló), az iskolaigazgató: Glocker András. Az év során megvásárolták az első, oktatási célokat szolgáló tévékészüléket.⁶⁵⁹ 1958-ban az iskolának 402 tanulója volt, működött fiú és lány úttörőcsapat.⁶⁶⁰ Az őszi folyamán a felső tagozatosok számára megindult a gyakorlati (politechnikai) oktatás.⁶⁶¹ Az iskolai körülmények és az oktatás színvonala jónak volt mondható. *„Az iskola napközi konyháján szintén rend és tisztaság uralkodik. Az ételek ízletesen, jól vannak elkészítve.”*⁶⁶² Nagyobb problémák csak a külterületi iskolákban voltak. A tanyai iskolákban, többek között a tanároknak is köszönhetően, a fegyelem igen rossz volt. A nevelők időnként késtek, a tízperces szünetek gyakran félórások voltak.⁶⁶³ *„Az iskolába járó gyerekek arányszáma is elég nagy külterületen. A község össztanulóiból kb. 25 % külterületen, vagy külterületről jár be iskolába. Itt igen jelentős, hogy Csala I. és Csala II. központjában iskola van, és az itt lakó gyermekek mentesülnek a nagy gyaloglásoktól fázástól, esőzéstől stb. De még e helyeken is akad olyan gyermek, aki 5-6 kilométerről jár iskolába, mert szülei a központi helytől távolabb eső tanyán laknak. Az igaz, hogy az elmúlt társadalmi rendszerben ezek a gyermekek a belterületre jártak iskolába és sok esetben szánalmas volt helyzetük, amikor az uradalom egy-egy rázós parasztszekéren, vagy sok esetben télen úttalan utakon közelíthették csak meg a 6-7 km-re lévő iskolát. Jelenleg ezen a külterületi helyeken éppen úgy biztosítva van az iskolai oktatás folyamatossága, és minősége, mint a belterületen.”*⁶⁶⁴

1959-ben az iskolába 398 tanuló járt. A napköziben egy tanulócsoporthoz fejlesztés történt.⁶⁶⁵ Az intézményben két úttörőcsapat működött (Kossuth Lajos és

655 BÁNÁTI Miklós, 1969. 268.

656 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 02. 21.

657 Bácskiskunmegyei Népiújság, VI. évfolyam, 139. szám. 1951. június 17., X. évfolyam, 164. szám. 1955. július 14.

658 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 06. 13.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 268.

659 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1958. 02. 21., 1958. 06. 13.

660 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 08. 29.

661 BÁNÁTI Miklós, 1969. 269.; Petőfi Népe, IV. évfolyam, 5. szám. 1959. január 7.

662 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 04. 18.

663 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 02. 21.

664 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 07. 25.

665 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 09. 29.

Zrínyi Ilona), a csapatoknak 62 fiú és 78 lány volt a tagja. A csapatokban két-két raj és öt fiú, valamint hat leány órs működött.⁶⁶⁶ Beindult az ismétlő rendszerű felnőttoktatás, melynek célja az elmaradt iskolai osztályok pótlása volt (résztevők száma: az 1959/60. tanévben 30 fő, 1960/61-ben 31 fő, 1961/62-ben 26 fő).⁶⁶⁷ Az év nyarán első alkalommal szerveztek a gyerekeknek tábort, mintegy 120 gyerek nyaralt Dunaföldváron.⁶⁶⁸ Az iskola egyre szűkösebbnek bizonyult, az osztályok és a 40 férőhelyes napközi számára.⁶⁶⁹ Az év nyarán a községi földrendezést segítő brigádok tagjai az iskolában laktak, ezért csúszott a nagytakarítás, karbantartás.⁶⁷⁰ A vécék állapota igen rossz volt, szükségessé vált egy vízmosásos, modern mosdó megépítése. A tantermekben a kézmosási lehetőséget lavórokkal oldották meg, ehelyett is folyóvizet megoldást kellett kiépíteni.⁶⁷¹ A szomszédos ingatlanban üzemelő KTSZ-fűrésztelep állandó zajával és porával egészségtelenné tette az iskola levegőjét, zavarta a tanítást. A szövetkezet hajlandó lett volna a tevékenységet megszüntetni, amennyiben a tanács csereingatlant biztosított volna.⁶⁷² A külterületi iskolák állapotában és felszereltségében igen nagy eltérések voltak. A középcsalai iskola olyan rossz állapotban volt, hogy a Járási Tanács VB bezáratta.⁶⁷³ *„A Csala I. iskola korszerű, Csala II-ön a tanácstagság előtt már ismert okok folytán új iskola létesítése kívánatos, melyre vonatkozó felterjesztés úgy a végrehajtóbizottság, mint az iskola vezetősége meg is tett. Öröndetes dolog, hogy a tanyai szülők rendszeresen járatják gyermekeiket iskolába, és szórványos esetben fordul elő igazolatlan mulasztás. Az Állami Gazdaság területen lévő gyermekeket az esetek többségében fogatos járművel szállítják be a területi iskolába.”*⁶⁷⁴ 1960-ban az iskolának 542 tanulója volt (belterületen 430 tanuló, Csala I.: 71 tanuló, Csala II.: 47 tanuló).⁶⁷⁵ A napközis férőhelyek száma csoportfejlesztések révén 120 főre emelkedett. A diákok számára két alsó és egy felső tagozatos napközis csoport állt rendelkezésre. Az iskolában nem volt tornaterem és a gyakorlati oktatás céljainak megfelelő műhely.⁶⁷⁶ A német nyelv oktatása folyamatos volt, de egyre nehezebbé vált. *„Iskolánkban anyanyelvi alapon történik e tárgy tanítása. Azonban teljesen elvesztette reális alapját, mivel a tanulók németül beszélni egyáltalán nem tudnak, de 80 %-ban már nem is értik a nyelvet. A helyzet e téren évről-évre rosszabbodik, mert a kimaradó felső osztályok helyébe – amely még valamicskét ért a nyelven – mindig egy-egy már semmit sem értő első osztály kerül. Ennek következtében a tanítás eredménye is évről-évre egyre kisebb lesz. A nyelvet tanító munkája pedig egyre nehezebb.”*⁶⁷⁷ A hatvanas

666 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 04. 15.

667 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 110. szám. 1959. május 13.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 269.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 10. 13.

668 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 09. 29.

669 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 03. 31.

670 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 09. 29.

671 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.

672 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 05. 29.; MNL BKML XXIII. 331. a. 1962/1960.

673 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1960. 04. 29., 1960. 07. 22.

674 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 07. 22.

675 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1996. 09. 23.

676 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1960. 07. 22., 1960. 09. 23.

677 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 03. 31.

évek elején az iskola felszereltsége megfelelő volt, a nevelők száma növekedett, mégis folyamatos létszámhiány alakult ki. Az iskolai napközi részére korszerű konyha és ebédlő létesült, új gyakorlókertet alakítottak ki. Szükségessé vált az épület bővítése.⁶⁷⁸ *„Tény, hogy az elmúlt években a járás és a környék egyik legszebb, legtágasabb, legjobban felszerelt iskolája Császártöltés községben volt. Az utóbbi években ez megváltozott [...] A gyermeklétszám állandóan növekszik, és a különböző csoportok oktatása a tanterem hiánya miatt ma már nehézségekbe ütközik. [...] Amennyiben emeltréépítésre lehetőség nyílik, annak megépítésére a Megyei Tanácstól anyagi segítséget fogunk kérni.”*⁶⁷⁹ 1962-ben minden korábbinál több gyerek járt iskolába, a tanulók száma elérte az 563-at (belterületen 445).⁶⁸⁰ Az iskolabővítés ügyében a tanács a megyei tanácshoz fordult.⁶⁸¹ Szükségessé vált a napközi létszámának emelése is, mivel a 120 férőhelyére 186-an jelentkeztek. A tanács kérte a negyedik csoport engedélyezését.⁶⁸² A középcsalai iskolaépület problémájának megoldására egy két tantermes iskola építését tervezték. A beruházás azonban elmaradt, előrelépés csak az iskolapadok beszerzésében történt. A megvásárolt padok azonban az épület rossz állapota miatt a padláson porosodtak. Már ekkor felmerült a felső tagozatos tanulók belterületi oktatása.⁶⁸³ Az iskolai konyha még az ovodaitól külön és jól működött, felmerült a konyhák összevonása.⁶⁸⁴ A felnőttoktatás továbbra is fontos volt, a tanács támogatását élvezte. *„A tanácsülés felhívja a gazdasági szervek vezetőit, hogy a fontosabb beosztású dolgozóikat bírák rá az általános iskola VIII. osztályának elvégzésére.”*⁶⁸⁵ 1963-ban megindult az iskolák körzetesítése. Ennek eredményeként szeptembertől megszűnt a felső tagozatos oktatás Kiscsalán. A mintegy 30 tanuló a belterületi iskolába járt. A bejárás költségei nehézséget okoztak a szülőknek, segítséget számukra a tanács és a Felszabadulás Tsz nyújtott.⁶⁸⁶ A napközi otthonban 20 fős fejlesztés történt, így a felvehető tanulók száma 140-re nőtt.⁶⁸⁷ Beindult az iskolában a Kiskunhalasi Mezőgazdasági Technikum 1. évfolyama, amire 42 fő iratkozott be. Szintén az általános iskola szervezésében szakmunkás tanfolyam, ezüstkalászos tanfolyam indult.⁶⁸⁸ A középcsalai iskola építése a befejezés előtt állt.⁶⁸⁹ 1964-ben a teremhiány egyre súlyosabbá vált. A nyolc tanteremben kellett megoldani 16 osztály és négy napközis csoport oktatását, elhelyezését. Emellett ugyanitt kellett helyet biztosítani a német- és hittanoktatás, valamint a mezőgazdasági technikumi osztály számá-

678 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1961. 10. 13., 1961. 09. 21.

679 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1992. 02. 16.

680 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 02. 16.

681 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 10. 26.

682 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 10. 26.

683 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 07. 20.

684 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 08. 31.

685 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 10. 26.

686 BÁNÁTI Miklós, 1969. 269.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 08. 30.

687 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 09. 16.

688 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 04. 24.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 269.; Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 18. szám. 1964. január 23.

689 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 07. 19.

ra.⁶⁹⁰ A dolgozók száma ekkor 49 fő volt (33 nevelő, 9 állandó technikai, 5 szerződéses, 1 irodakezelő, 1 élelmezésvezető).⁶⁹¹ 1966-ban az iskola igazgatója Török László lett, a tanulók száma elérte az 578-at. A tanári kar összetétele kedvezőtlenül alakult, állandó szaktanárhiánnyal küzdöttek, ezért képesítés nélküliek és gyakorlóévesek is tanítottak. A zsúfoltság olyan mértékű volt, hogy az oktatás délelőtt–délutáni rendben folyt. Esténként a technikum és a továbbképző iskola óráit, továbbá motoros és szabás-varrás tanfolyamot tartottak az épületben. A helyhiány miatt egyes órákat, illetve az iskola által szervezett egyéb tevékenységeket (németórák, továbbképző iskola, korrepetálás, énekkar, sportkör) a művelődési házban tartották meg. Szintén a művelődési házban folytak téli időben a testnevelésórák.⁶⁹² A napközis csoportok száma négyről háromra csökkent.⁶⁹³ Továbbra sem volt megfelelő az iskola mosdóinak állapota. Az épületben szükségessé vált új vécék és a tantermekben folyóvízes kézmosók kialakítása.⁶⁹⁴ 1967-ben a tanköteles korú gyerekek beiskolázása 100%-os, a gyakorlókert megfelelő méretű, bekerített, a műhely és a konyha korszerűtlen volt. A továbbképző iskolához nem volt meg az elegendő létszám, így újabb évfolyam nem indulhatott be, a jelentkezeteknek Kecelre kellett átjárniuk.⁶⁹⁵ A napközi iránti igény csökkent, az engedélyezett három csoport helyett csak kettő működött.⁶⁹⁶ Megmutatkozott a körzetesítés negatív hatása, a családi gyerekek az utazási problémák miatt a délutáni órákon nem tudtak jelen lenni, ennek hatására az ötödik osztályban jelentősen megnőtt a bukások száma.⁶⁹⁷ 1968-ban sikerült a KTSZ épületét a tanácsnak megszerezni. Az átvett ingatlanban tantermet, főzésoktatásra szolgáló konyhát és vetítő-napközi helyiséget alakítottak ki. Az új termeket a meglévő használt bútorokkal rendezték be. Az épület átvételével és iskolához csatolásával az iskola udvarának területe is jelentősen megnőtt. Lehetőség nyílt az udvar rendezésére, kispályás labdarúgópálya kialakítására.⁶⁹⁸ 1969-ben az iskola nem sokkal korábban épített kerítése romba dőlt, az újjáépítés finanszírozását a járási tanács vállalta.⁶⁹⁹ A napközis gyerekek száma tovább csökkent, az engedélyezett létszám 80, a felvettek száma 72 volt. A napközit az újonnan átadott épületben helyezték el.⁷⁰⁰ 1970-ben elkészültek a tornaterem tervei, felmerült egy hétközi diákotthon létesítése, mivel várhatóan meg kellett szüntetni a tanyasi iskolákat. A tervek szerint a 45 gyermek részére készülő otthont ősszel kellett volna átadni. Az év során tervezték az udvar teljes rendezését és a tervbe vett sportpálya

690 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 02. 28.

691 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 10. 23.

692 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1966. 01. 21.

693 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 09. 16.

694 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1966. 05. 27.

695 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1967. 09. 22.

696 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1967. 06. 30.

697 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1967. 09. 22.

698 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1969. 02. 17., 1968. 03. 22., 1968. 10. 21.; Petőfi Népe, XXIII. évfolyam, 25. szám. 1968. január 31., XXIII. évfolyam, 187. szám. 1968. augusztus 10.

699 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1969. 06. 30., 1970. 02. 17.

700 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 06. 30.

kialakítását.⁷⁰¹ A tantermek fűtése elavult vaskályhakkal történt, a mosdók továbbra is elavultak voltak. Az épülő tornateremben a tervek szerint zuhanyzós mosdóhelyiségeket és angol vécéket is készültek létesíteni.⁷⁰² 1971-ben megtörtént a fűtés modernizálása, az összes helyiségben áttértek az olajkályhás fűtésre.⁷⁰³ Elkészült az udvar rendezése, az ideiglenes sporttelep kialakítása.⁷⁰⁴ A nyár során nem üzemelt a napközi otthon, de erre nem is volt igény. A tanulók általában a szüleiknek segítettek a ház körüli munkákban (libaórzés, gyümölcszedés, legeltetés és a ház körüli sok más tennivaló).⁷⁰⁵ 1972-ben a tanács megerősítette pozíciójában Török László iskolaigazgatót.⁷⁰⁶ Körzetesítették Nagycsala felső tagozatát, a gyerekek faluba szállítását ideiglenesen a Felszabadulás Tsz oldotta meg. Hamarosan a teljes iskolát felszámolták. Az iskolai napközi kihasználtsága a körzetesítés hatására jelentősen nőtt. Mintegy 70 gyerek vette igénybe.⁷⁰⁷ A tanév során bevezették a délelőtti tanítást. Nyolc tanteremben felújították a padlót, modern műanyagburkolatot alakítottak ki.⁷⁰⁸ A tanárok rendelkezésére az alábbi szemléltetőeszközök álltak: 4 magnó, 3 lemezjátszó, 3 tévé, 10 diavetítő. A nemzetiségi nyelvoktatásban a tanulók 48%-a (173 fő) vett részt. *„A tanulók világnézete helyes irányban fejlődik. Több órán találkozott az igazgatóság azzal, hogy a természetfeletti jelenségek csak a mesékben vannak. Már az 5. osztályok is helyesen látják, hogy a vallást a tudatlanság szülte. Irodalmi művek elemzése során kifejezésre jut az igazi hazaszeretet, más népek szeretete.”*⁷⁰⁹ 1973-ban a megnövekedett igények kielégítésére a napközi otthon egy csoportfejlesztést kapott, így három csoportban voltak a tanulók elhelyezve. Minden jelentkezőt felvettek, így az engedélyezett 75 fő helyett 103 gyerek járt a napközibe.⁷¹⁰ Beindult a kisegítő iskola.⁷¹¹ Az ÁFÉSZ ún. házi boltot nyitott az iskolában, elkészült az úttörők részére a pincében egy klubhelyiség.⁷¹²

1974-ben Török László iskolaigazgató kérte felmentését, helyére Márin Istvánt nevezték ki.⁷¹³ A nevelők száma 23 (9 tanár, 11 tanító, 1 tanítóképzős, 2 képesítés nélküli) volt. Az iskola felső tagozatában modern, kabinet rendszerű, szaktárgyi oktatás folyt (szaktantermek: orosz–magyar, magyar, rajz–történelem, földrajz–biológia, fizika–kémia–német, ének–számтан). Az iskolában hét alsós, hat felsős és két kisegítő iskolás tanulócsoporthat működött. Az iskolában megvalósított nemzetiségi nyelvoktatás átmenetet jelentett a magyar tannyelvű és a nem-

701 Petőfi Népe, XXVI. évfolyam, 34. szám. 1971. február 10.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1969. 08. 25., 1970. 02. 17.

702 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 06. 22.

703 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 02. 26.

704 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1971. 12. 30.

705 Petőfi Népe, XXVI. évfolyam, 158. szám. 1971. július 7.

706 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 02. 26.

707 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1972. 09. 29., 1973. 06. 27.

708 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1972. 12. 29., 1973. 06. 27.

709 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1972. 09. 29.

710 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

711 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 08. 29.

712 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

713 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 07. 29.

zetiségi nyelvet oktató iskolák között. A német nyelvet az alsó tagozatban négy, a felsősöknél öt órában tanították hetenként. A felemelt óraszám lehetővé tette, hogy a hétnek szinte valamennyi napján aktívan foglalkozzanak a nyelvvel.⁷¹⁴ A tanulócsoporthok létszáma viszonylag alacsony, 20 körüli, csak két osztályban volt 30 fölött. Szükséges volt további három-négy tanterem és egy tornaterem építése. Az iskola vezetése kérte, hogy az iskolakertet helyezték át az iskola mellé. Az iskolai napközi otthon egy csoportfejlesztést kapott, így négy csoportban 125 tanuló vehette igénybe. A napköziben négy képesített nevelő dolgozott.⁷¹⁵ A kiscsalai iskolát véglegesen bezárták, az összes évfolyam a belterületi iskolában tanult. A gyerekek faluba szállítása azonban koránt sem volt megfelelő. *„Nem ideális dolog, hogy hat-hétéves gyermekek télen a nagy hidegben zetonon fagyoskodnak amíg beérnek a faluba az iskolába.”*⁷¹⁶ Az év során tető- és nyílászárócserét terveztek a főépületen.⁷¹⁷ A hetvenes évek második felében már megmutatkozott az erős általános iskola hátránya is, ugyanis a nyolcadik osztályt végzetek jelentős része továbbtanult és jelentős részük utána városokban helyezkedett el, kevesen tértek haza.⁷¹⁸ Az 1975-ben kezdődött V. ötéves terv során elhatározták az iskola négy tantermes bővítését és egy tornaterem építését. A szaktanári ellátottság továbbra sem volt megfelelő, az igazgatóság kérte, hogy a tanács biztosítson ösztöndíjat a hiányzó szakosoknak. A célok között szerepelt a felnőttoktatás fenntartása, hogy mindenki elvégezhesse a nyolcadik osztályt.⁷¹⁹ Az év során befejeződött a nyílászárók cseréje.⁷²⁰ A hetvenes évek közepén továbbra sem sikerült megoldani a vécék és a folyóvízes kézmosás problémáját.⁷²¹ 1976-ban a gyerekek szállítására egy Robur iskolabuszt vásárolt a falu. Kialakították az új gyakorlókeretet az iskola mellett.⁷²² 1977-ben megkezdődött az iskola régóta várt fejlesztése. Az építkezés során négy új tanteremmel bővítették az iskolát, egy ötödiket pedig átalakítással hoztak létre. Az év végétől így már 16 tanteremben folyhatott az oktatás. A tantermek mellett új szertárakat is kialakítottak. A termek új bútorzatot és felszerelést kaptak. A tervezést és a kivitelezést is a KTSZ vállalta és végezte el. *„Az iskola bővítése 1 millió 673 ezer forintba került. A helyi Vegyes- és Építőipari Ktsz vállalta a tervezést és a kivitelezést. Olcsón, hiszen haza dolgoztak. – Az új iskolaszárnyat november 7-én vették birtokukba a gyerekek. Jelentős társadalmi munka is segítette az építkezést – teszi hozzá. A Hosszúhegyi Állami Gazdaság Vásárhelyi Pál nevét viselő szocialista brigádja például a vízvezeték-szerelést vállalta. Csupán ez a munka 50 ezer forint megtakarítást eredményezett. No és azt, hogy a mellékhelyiségeket korszerűsítették, nincs már szükség az udvarszéli kicsi épületre... Jöttek a falu kisiparosai*

714 Petőfi Népe, XXIX. évfolyam, 96. szám. 1974. április 26.

715 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 09. 30.; MNLBKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1974. 09. 25.

716 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 07. 29.

717 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

718 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 09. 24.

719 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 12. 30.

720 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 02. 28.

721 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1976. 09. 27.

722 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1976. 03. 24.

is, ki a falak festésébe, ki az ablaküvegezésbe segített be.”⁷²³ A tanulócsoporthoz száma egy gyógypedagógiai csoporttal csökkent, de kapott az iskola egy zeneiskolai csoportfejlesztést. Megszűnt az iskolai könyvtár, állománya a községi könyvtárba került.⁷²⁴ Az iskolai napközi otthon engedélyezett létszáma 150, a ténylegesen beíratottak száma 140 fő volt.⁷²⁵ 1978. december 20-án átadták a központi fűtéssel ellátott tornatermet. A kivitelezést szintén a KTSZ végezte. A létesítmény tartó- és tetőszerkezetét előre gyártott elemekből állították össze: „nemrég a tornaterem tervezését is megkezdte a ktsz, a 12x24 méteres épület december 31-ére elkészül. [...] A ktsz ha elvállalta, meg is csinálja.” A tornaterem felépítése csaknem három millió Ft-ba került. A költségekből 1,8 millió Ft-ot a megyei tanács biztosított. A többi helyi összefogásból, a lakosság társadalmi munkájával, a vegyesipari szövetkezet, valamint a Kossuth Tsz közreműködésével teremtették elő.⁷²⁶ 1979-ben újabb öt évre kinevezték Márin Istvánt iskolaigazgatónak.⁷²⁷ Elkészült a korábbi fejlesztésekkel párhuzamosan megkezdett 7,5x15 méteres nyitott tanmedence építése. Nagyoobrsznt a téesz, kisebb részt a KTSZ társadalmi kivitelezésében.⁷²⁸ 1980-ban elkészült a világítás teljes korszerűsítése. A napközi kihasználtsága továbbra is jelentős volt, a 150 helyre 177 gyereket vettek fel. A biológiai, földrajzi szaktanterem felszereléséhez a vadásztársaság nyújtott segítséget. A környéken elejtett apró- és nagyvadak, madarak csontvázából, kikészített, kitömött bőrből, trófeáiból ajándékozott gyűjteményt az iskolának.⁷²⁹ 1981-ben az uszoda fejlesztése tovább folytatódott. Társadalmi munkában tető építését kezdték meg. Az udvaron kialakított kézilabdapályát leaszfaltozták.⁷³⁰ Az újonnan létrehozott zene tanári állásokat nehezen tudták betölteni. Megtörtént a zenei csoportfejlesztés (rézfúvós) és az első hangszerbeszerzés is.⁷³¹ A tanításon kívüli időtöltésre tánc, biológia, német, KRESZ és lövészsakkör szolgált.⁷³² 1982-ben az iskolában dolgozók száma 40 fő volt (14 tanár, 10 tanító, 1 adminisztrátor, 1 karbantartó, 3 takarító, a napköziben 2 tanár, 4 tanító, a konyhán 1 szakácsnő, 4 konyhalány, továbbá a zeneoktatásban 2 tanár).⁷³³ Elkészült a tanuszoda teteje a Kossuth Tsz, a KTSZ, a Hosszúhegyi Állami Gazdaság, a községi tanács, az erdészet, az is-

723 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 49. szám. 1978. február 26.

724 Petőfi Népe, XXXII. évfolyam, 194. szám. 1977. augusztus 18., 261. szám 1977. november 5.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1977. 11. 30., 1977. 12. 23., 1978. 01. 31.

725 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 01. 31.

726 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 37. szám. 1978. február 12., XXXIII. évfolyam, 49. szám. 1978. február 26., XXXIII. évfolyam, 300. szám. 1978. december 21.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1978. 12. 29., 1979. 03. 09.

727 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 08. 27.

728 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 12. 21.

729 Petőfi Népe, XXXV. évfolyam, 51. szám. 1980. március 1.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 06. 30.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 06. 25.

730 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1982. 02. 18.; Petőfi Népe, XXXVI. évfolyam, 156. szám. 1981. július 5.

731 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1981. 10. 28.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1982. 02. 18.

732 Petőfi Népe, XXXVI. évfolyam, 118. szám. 1981. május 22.

733 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 11. 25.

kola és a kisiparosok társadalmi munkájában.⁷³⁴ 1983-ban a tanulók számára új lehetőségként beindult az iskolások menzai étkeztetése.⁷³⁵ Elkészült az uszodához kapcsolódó szaunahelyiségek burkolása, megtörtént a kályha beszerzése.⁷³⁶ A tanmedence fenntartási költségeinek csökkentésére napkollektoros rendszert terveztek az épület tetején kialakítani.⁷³⁷ 1984-ben a gyerekek és sportolók szállítására egy Robur kisbuszt vásároltak.⁷³⁸

1985-ben újabb 5 évvel meghosszabbították Márin István iskolaigazgatói kinevezését.⁷³⁹ Az iskolakert bővítéséhez ingatlancserét hajtottak végre.⁷⁴⁰ Megérkezett az új iskolabusz.⁷⁴¹ A nyolc éve kezdődött zeneoktatás meghozta eredményét, az úttörőzenekar szép sikereket ért el. 1986-ban az iskolában keletkezett feszültségek jelentőssé váltak. A helyzetet még a megyei tanács művelődési osztálya is vizsgálta. A problémák érintették az iskolát, az óvodát és a művelődési házat, valamint a zenekart is. Kérdéses volt a művelődési ház működtetése. Erre két megoldás kínálkozott, az egyik szerint a művelődési ház teljesen önálló intézmény lett volna (ebben az esetben kérdésessé vált Angeli Mátyás sorsa, mivel ő az iskolában és a művelődési házban is vezetőként dolgozott), a másik lehetőség a művelődési ház teljes integrálása az iskolába. Ez a megoldás további kérdéseket vetett volna fel, ugyanis a művészeti csoportok vezetői ebben az esetben nem kívánták folytatni tevékenységüket. A megyei művelődési osztály és a tanács is felszólította az iskolaigazgatót a problémák felszámolására, amennyiben ezt nem sikerült volna megoldania, a felettes szervek igazgatóváltást javasoltak.⁷⁴² Az év során elkészült az iskola teljes festése.⁷⁴³

1987 első felében továbbra sem csökkent a feszültség az iskolában. A megyei tanács vb utasítására rendkívüli tanácsülésen tárgyalták a kialakult helyzetet. Az utasítás értelmében meg kellett szüntetni a második igazgatóhelyettesi állást, a poszton tevékenykedő Angeli Mátyásnak felajánlották, hogy legyen függetlenített státuszban a művelődési ház vezetője. Az ajánlatot nem fogadta el, maradt az iskolában tanítani. A párthatározat 2. pontja értelmében dr. Márin István beadta felmondását az iskolaigazgatói posztról, lemondását a megyei tanács művelődési osztálya elfogadta. Továbbra is az iskola állományában maradt, de csak részmunkaidőben, ugyanis kinevezték a Kalocsa környéki szaktanácsadóház vezetőjének. Új igazgatót csak a Művelődési Közlönyben meghirdetett pályázat útján lehetett kinevezni, a pályázat lebonyolításának idejére megbízták Lentner Menyhértnét az igazgatói teendőkkal. Az átszervezés következtében a művelődési ház önálló lett, igazgatónak Szamosi Antalt neveztek ki. Az óvoda is

734 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 81. szám. 1982. április 7.

735 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 02. 27.

736 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1983. 12. 19.

737 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 11. szám. 1983. január 14.

738 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 02. 27.

739 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

740 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

741 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1984. 12. 21.

742 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 05. 30.

743 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 05. 29.

önállósodott a dolgozók kérésére, a tanács jóváhagyásával.⁷⁴⁴ Az iskolai menzán kevés volt a férőhely, de a kevésbé kihasznált napköziből nem tudtak helyeket átcsoportosítani. A megoldás a konyha bővítése lett volna, de erre a gázprogram miatt nem volt fedezet.⁷⁴⁵ Elkészült a tanmedence csempézése és vízszűrő-víz-forgató berendezése.⁷⁴⁶ Az uszoda üzemeltetése azonban a fejlesztések ellenére igen problémás volt. A költségekhez a falu semmilyen felsőbb támogatást nem kapott, így a fenntartást a tanácsnak kellett finanszíroznia. Ebben kisebb-nagyobb segítséget csak a helyi és környékbéli üzemek nyújtottak (Kossuth Tsz, továbbá a hajósi és a nemesnádudvari téeszek). A pénzhiány miatt évente csak néhány havi üzemeltetésre volt fedezet.⁷⁴⁷ 1988-ban lezárult az iskolaigazgatói pályázat. Az állásra két pályázat érkezett, az iskolai szavazáson Walterné Szabados Erzsébet 25:9 arányban nyert. A tanács is az ő kinevezését támogatta, így 1988. augusztus 1-jétől kinevezték az iskola igazgatójának.⁷⁴⁸ 1989-ben elkészült a vezetékes gázzal működtetett központi fűtés.⁷⁴⁹

KÖZEGÉSZSÉGÜGY ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÁS

EGÉSZSÉGÜGY

A világháború után az egészségügyi rendszer romokban hevert. A korábbi struktúrák az ellátásban, mentésben nem működtek. A betegszállítás, mentés feladatait korábban a kalocsai tűzoltóság látta el a vármegyei mentők által biztosított kocsival. Ez az autó 1946-ra már nem működött, így Kalocsa környékén nem üzemelt mentőautó. Pótlására Kalocsa városa vásárolt egy használt, nagy személyautót, melyet fel kellett újítani, át kellett építeni. A város a környékbéli településektől hozzájárulást kért (valójában kölcsön, melyet a betegszállításokkal törlesztettek) a felújítás költségeire. A munkát elvégző gépgyárnak, a pengő elértéktelenedése miatt természetben kellett fizetni, Császártöltés 150 kg lisztet ajánlott fel.⁷⁵⁰

Az ötvenes évek elején megindult az egészségügy fejlesztése is. 1950-ben önálló zöldkeresztes (terhes- és csecsemőgondozás) gondozási körzetté vált a falu, vezetőjének Atkári Júliát nevezték ki.⁷⁵¹ Szükséghelyiségben ugyan, de megnyílt a régóta várt gyógyszertár is. Az első gyógyszerészek Csapy Lajos, majd Vida Lászlóné Bangha Edit voltak.⁷⁵² *„Császártöltésen ugyanis nincs gyógyszertár. Régi, fájó panasza ez Császártöltésnek, hadakoztak is érte eleget a múltban, de hasztalan. [...] A tanács azonban segít az évtizedes panaszon. A gyógyszertár ügyében is megtörtént*

744 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 09. 01.

745 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 05. 29.

746 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1985. 02. 26., 1986. 12. 29., 1986. 02. 28.

747 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 03. 05., 1988. 06. 03.; Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 26. szám. 1987. január 31.

748 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1988. 03. 09.

749 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 12. 22.

750 MNL BKML V. 312. 48/1946., 1946. 03. 04.; 369/1946. 1946. 06. 19.

751 BÁNÁTI Miklós, 1969. 280.

752 BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

*már az intézkedés és Keceltől hamarosan át is helyezik a szükséges felszerelést.”*⁷⁵³

1951–1953 között dr. Buocz Ákosné volt a községi orvos. 1953-ban dr. Tegze Istvánt nevezték ki községi orvosnak. 1956-ban elkezdtek megszervezni a második körzeti orvosi állást.⁷⁵⁴ A központi szabályozás változásának eredményeként 1957-ben a körzeti orvosi ellátás, a szülészeti ellátás, az anya- és gyermekvédelmi szolgálat és a szociális gondozás járási feladat helyett községi feladat lett. 1957-től a gyógyszerész Jánvári Endre volt.⁷⁵⁵ A megszervezett új körzeti orvosi állást egy ideig nem tudták betölteni, mert nem volt megfelelő szolgálati lakás.⁷⁵⁶ 1958-ban dr. Tegze István megbízott körzeti orvos mellé kinevezték a második körzetbe dr. Venczel Sándort.⁷⁵⁷

Az ötvenes évek végén a közegészségügy általánosságban elfogadható állapotú, a járványügyi helyzet jó volt. Problémák csak egyes üzemekben, boltokban és a magánházak egy részénél jelentkeztek. A vendéglő és a cukrászda vécéje rendkívül elhanyagolt és piszkos volt. Szintén piszkos, elhanyagolt volt a községi tulajdonú, de a földműves-szövetkezet által használt vágóhíd, még a kitört ablakokat sem pótolták, csak kukoricaszárral lettek betámasztva. A péküzemben a fürdő és öltöző piszkos és elhanyagolt. *„A lakások tisztasága általában megfelelő. Azonban szellőztetni nem szeretnek a község lakói. [...] Sajnos azonban az udvarok tisztasága igen sok kívánivalót hagy maga után. Az udvarok nagyrésze elhanyagolt. Sok házban hiányzik az árnyékszék.”*⁷⁵⁸

1959-ben változás történt a körzeti orvosok személyében, kinevezték dr. Scheibl József és dr. Csordás János orvosokat a körzetek élére.⁷⁵⁹ Dr. Scheibl József ekkor javasolta a lakosság magas számát figyelembe véve a harmadik körzeti orvosi állás létrehozását, ezt a megye nem engedélyezte.⁷⁶⁰ Az év tavaszán beindították napi egy órában az iskolafogászatot.⁷⁶¹ Már ekkor felmerült egy központi orvosi rendelő kialakítása.⁷⁶² Az ötvenes évek végén a községben két orvos, egy védőnő és egy szülésznő dolgozott. *„A község lakossága jó erőbeni állapotban van, ami magyarázza, hogy a betegségekből aránylag rövid idő alatt lábbadnak ki, járvány nehezen telepszik meg a falun, és ha fel is lép, az enyhe lefolyású. [...] Nagyon súlyos hiba és helytelen szokás: községünk lakói túlzott mértékbe és helytelenül fogyasztanak alkoholt. Általánosan elterjedt vélemény: »az alkohol (bor) erőt ad, nehéz munkát nem lehet bor nélkül végezni (kaszálni, aratni stb.)« és ennek a helytelen felfogásnak lépten-nyomon láthatjuk a következményeit. Az alkohol valóban magas kalória értékű, de ez a kalória mennyiség a szervezetben elégve csak meleget ad, erőt nem. A nehéz munkához pedig erő kell. [...] Táplálkozása a lakosságnak kielégítő, úgy kalorikus, mint vita-*

753 Bácskiskunmegyei Népszó, VI. évfolyam, 5. szám. 1951. január 7.

754 BÁNÁTI Miklós, 1969. 283.

755 BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

756 Petőfi Népe, II. évfolyam, 218. szám. 1957. szeptember 18.

757 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1958. 01. 24., 1958. 04. 18.

758 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1958. 04. 18.

759 BÁNÁTI Miklós, 1969. 283.

760 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1959. 03. 31., 1959. 06.26.

761 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 05. 29.

762 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.

min szempontból. A lakóházak melletti kertek rengeteg zöldséget adnak. Lakosságunk a zöldségféléket veleszületett előszeretettel fogyasztja nagy mennyiségben, ez egészségének, munkabírásának egyik alapja. A község határában levő nagy számú gyümölcsfa ellenére gyümölcscellátottságunk hiányos.” Igen magas volt a tbc-s megbetegedések aránya, mely összefüggésben állhatott azzal, hogy a tehenállomány nagy része fertőzött volt, és tejüket sokan forralatlanul itták.⁷⁶³

1960-ban kialakították egy új orvosi rendelőt, új orvosírnoki állás létesült. Az orvosok javasolták a tanácsnak, hogy az új lakhatási engedélyeknél és az átalakításoknál legyen előírva a vécéépítés.⁷⁶⁴ 1961-ben Pittenauer Józsefné és Szabó Sándorné lettek a körzeti ápolónők.⁷⁶⁵ 1962-ben megkezdődött a központi orvosi rendelő kialakítása, a Keceli u. 4. sz. alatti állami tulajdonú házban.⁷⁶⁶ A rendelőt 1963. július 1-jén adták át. Fenntartása a tanács feladata volt. Az épületben ekkor még nem volt telefon.⁷⁶⁷ A községet két védőnői körzetre osztották, a védőnők Pintér Józsefné (Atkári Júlia) és Baranyai Józsefné Somogyvári Terézia lettek.⁷⁶⁸ Bevezették az időszakonkénti tüdőszűrést.⁷⁶⁹

A III. ötéves terv alatt fogorvosi rendelő, orvosi lakás, új gyógyszerár és gyógyszerészlakás építését tervezték.⁷⁷⁰ 1968-ban a gyógyszerár beköltözött új helyére, a gyógyszerészi lakás kérdése is megoldódott. A gyógyszerész, Jánváry Endre elhunyt.⁷⁷¹ 1969–70-ben megépült a fogorvosi lakással ellátott fogorvosi rendelő.⁷⁷² 1971-ben megkezdte működését a településen a fogorvos.⁷⁷³ 1972-ben a tanács megerősítette a két körzeti orvos dr. Hómann János és dr. Csordás János kinevezését.⁷⁷⁴ A rendelőben áttértek az olajfűtésre.⁷⁷⁵ Az évtized közepén változás állt be a lakosság egészségügyi ellátásában. A községet kórházi ellátás szempontjából Kiskunhalashoz csatolták. Az intézkedés kedvezőtlenül érintette a lakosságot, mivel a közlekedés igen rossz volt Kiskunhalas irányába. Kérték a közlekedés javítását, vagy az eredeti állapot (Kalocsa) visszaállítását.⁷⁷⁶ Ebben az időszakban az egészségügy személyi feltételei hosszabb időn keresztül változatlanok voltak. Két orvos, fogorvos és két védőnő működött a községben. Pittenauer Józsefné ápolónő nyugdíjba ment, helyére Bergmann Erzsébetet nevezték ki. A kórházi ellátásban a rövid ideig tartó kiskunhalasi kitérő után újra a Kalo-

763 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.

764 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1960. 05. 27., 1969. 11. 17.

765 BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

766 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1962. 07. 20.

767 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1964. 03. 27., 1965. 01. 22., 1965. 01. 22.

768 BÁNÁTI Miklós, 1969. 280.

769 BÁNÁTI Miklós, 1969. 281.

770 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 291. szám. 1966. december 10.; CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

771 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.; BÁNÁTI Miklós, 1969. 279.

772 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1968. 06. 28.; Petőfi Népe, XXIV. évfolyam, 10. szám. 1969. január 14.

773 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1970. 02. 17.

774 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1972. 02. 26.

775 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1973. 06. 27.

776 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1975. 02. 28.

csai Városi Járási Kórházhoz tartozott a település. A központi orvosi rendelőben további fejlesztéseket valósítottak meg. Négy rendelő és két váró műanyag padlóburkolatot kapott, kicsempézték a zöldkeresztes tanácsadót és várót. Modernizálták a világítást, felújították a bútorzatot, az orvosi rendelők jelentős mennyiségű műszert, felszerelést kaptak.⁷⁷⁷

1977-ben dr. Csordás János nyugdíjba ment, a megüresedett körzeti orvosi állást az Egészségügyi Közlönyben meghirdették. Az állásra egy orvos, dr. Ambach György jelentkezett. A tanács a munkakör betöltésére alkalmasnak találta, és ki is nevezte körzeti orvosnak.⁷⁷⁸ Dr. Hómann János körzeti orvos is elhagyta a falut, Bajára ment dolgozni. Az állást az Egészségügyi Közlönyben meghirdették, egy jelentkezés érkezett. Kinevezték dr. Danis Imrét körzeti orvosnak.⁷⁷⁹ Ő azonban nem sokáig töltötte be a pozíciót, ugyanis 1978-ban elköltözött. A helyére kiírt állaspályázatra egy jelentkezés érkezett. Kinevezték dr. Terentyák András körzeti orvosnak (1979. 01. 01.).⁷⁸⁰ Az év végén dr. Scheibl József fogorvos más munkakörbe ment dolgozni, a fogorvosi állásra nem volt jelentkező. Ideiglenesen a keceli fogorvos helyettesítette a községi fogorvost. Dr. Ambach György hosszabb időre megbetegedett, helyettesítését a kalocsai rendelőintézet dr. Hadházy Levente főorvos kirendelésével oldotta meg.⁷⁸¹ 1979 elején az üres körzeti orvosi állásra kinevezték dr. Somfai Jánost. Új orvosi lakás épült.⁷⁸² Sikertült a fogorvosi állást is betölteni. A meghirdetett állásra dr. Domokos Beatrix jelentkezett, kinevezése meg is történt.⁷⁸³

Az évtizedek alatt az egykor családi háznak épült központi orvosi rendelő elavulttá, korszerűtlenné vált. Sem mérete, sem állaga nem volt megfelelő, az elhasználódás és helyhiány olyan mértékű volt, hogy már akadályozta a betegellátást és a műszeres fejlesztést.⁷⁸⁴ A tanács elhatározta egy új rendelőépület megépítését. 1981-ben elkészült a rendelő tervdokumentációja, melyet több modern egészségügyi központ megtekintése után a fülöpszállási rendelő alapján tervezettek meg.⁷⁸⁵ 1982-ben, a korábbi években végzett takarékos gazdálkodásnak, tartalékolásnak köszönhetően, megkezdődhetett az egészségügyi központ építése.⁷⁸⁶ Az orvosok a telefon-összeköttetés hiányosságai miatt CB-rádiót kaptak. *„Egyébként sem egyszerű /elérni a környékbéli városok mentőállomásait, vagy kórházait, ám délután négy órától különösen nehéz. A postai telefonközpontban lejár a munkaidő és bár néhány »bepülözött« készülék révén továbbra is van összeköttetésünk, az nagyon bizonytalan. Ezekre a vonalakra tudniillik tucatnyi más cég is rákapcsolt, s ha ők veszik fel a kagylót, akkor én kezdek elölről a kurbilizást, néha ötször-hatször is. Nem akarom*

777 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1976. 09. 27.

778 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1977. 04. 21.

779 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1977. 09. 29.

780 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1978. 12. 29.

781 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1979. 01. 31.

782 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1979. 03. 09.

783 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1979. 08. 27.

784 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1981. 01. 31.

785 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1981. 06. 30.

786 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1982. 02. 18.

*részletezni: Olykor másfél-két órába került a mentőkkel való kapcsolatfelvétel és elképzelhető, hogy mit jelent ez mondjuk egy infarktusos beteg esetében, akinél gyakran percek jelenthetik az életet vagy halált. Arról már nem is beszélve, hogy amíg én a telefon mellett gubbasztok, addig a további betegek tucatja vár rám, esetleg szintén súlyos állapotban.”*⁷⁸⁷
A költségek felét a Kossuth Tsz magára vállalta.⁷⁸⁸

1983-ban a tanács az orvosok javaslata alapján szeretett volna gyermekorvosi állást szervezni, erre azonban nem kaptak engedélyt.⁷⁸⁹ Az év során folytatódott az új orvosi rendelő kivitelezése, a lakosság két nap társadalmi munkát vállalt az építkezésen. Az épület átadását 1984 decemberére tervezték. Az építkezés során folyamatosak voltak a csúszások, a lakosság 1984-ben is két nap társadalmi munkát vállalt, azonban a rendelő így sem lett kész. A kivitelezés áthúzódott 1985-re is. A kivitelező KTSZ szakaszokban szerződött a munkára, maximált áron. Ez az eljárás a KTSZ-nek ráfizetést okozott, egy időre a munkát felfüggesztették, majd felajánlották a kőművesrészleg átadását a tanácsnak. A komplexum, vagy ahogy akkoriban hívták az Egészségügyi Kombinát, végül 1985 őszén készült el. Helyet kapott az épületben két körzeti orvosi rendelő, egy fogászati rendelő, a védőnők és egy sok utazást megtakarító kis laboratórium. Az emeleten két szolgálati lakás és fizioterápia is épült. A hivatalos átadásra 1985. december 3-án került sor. A 8,2 millió forint értékű létesítmény anyagi fedezetének jelentős részét az itt élők, dolgozók társadalmi munkában teremtették elő.⁷⁹⁰ 1986-ban megindult a fizioterápiás rendelés.⁷⁹¹ Dr. Somfai János körzeti orvos nem tért vissza külföldi szabadságáról, így új orvosra volt szükség.⁷⁹² Az Egészségügyi Közlönyben meghirdetett pályázatra nem hivatalosan öt jelentkezés érkezett. Végezetül két pályázat volt szabályszerű. Ennek eredményeként 1987. január 1-jével kinevezték dr. Fazekas Ferencet körzeti orvosnak.⁷⁹³

ÖREGEK NAPKÖZI OTTHONA

1967 novemberében megkezdte működését a művelődési ház épületében az Öreges Napközi Otthona.⁷⁹⁴ Az engedélyezett létszám 30 fő, az aktuális létszám 1969-ben 17 fő volt.⁷⁹⁵ A Napközi Otthon ugyan meglehetősen kicsi volt, de a szolgáltatás megfelelőnek bizonyult. Ebédet az iskolai napközi konyháról kaptak. Az otthon helyszíne csak ideiglenesnek volt tekinthető. A tanács megvásárolt egy házat, melynek átépítésével tervezték az otthon végleges helyszínét

787 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 283. szám. 1982. december 2.

788 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1981. 12. 18.

789 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1983. 12. 19.

790 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1983. 12. 19., 1984. 02. 27., 1984. 09. 17., 1985. 05. 29., 1985.

12. 23.; Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 18. szám. 1984. január 22., XXXIX. évfolyam, 155. szám.

1984. július 4., XL. évfolyam, 239. szám. 1985. október 9.; XL. évfolyam, 284. szám.

1985. december 4.

791 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1986. 05. 30.; Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 269. szám.

1986. november 15.

792 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1986. 09. 08.

793 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1986. 12. 05.

794 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1968. 06. 28., 1968. 08. 26.

795 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1969. 06. 30.

kialakítani.⁷⁹⁶ A későbbiekben az intézmény be is költözött az átépített épületbe. 1975-ben kinevezték az intézmény vezetőjét, a dolgozók száma két fő volt. Szükségesnek látták további egy fő szakmunkatárs felvételét.⁷⁹⁷ Egy 1978-as miniszteri rendelet hatására 1979. január 1-jével össze kellett vonni a szociális intézményeket. Ez az Öreges Napközi Otthonának (2 alkalmazott) és a házi szociális gondoskodásnak (1 alkalmazott) az összeolvasztását jelentette. Az új intézmény neve: Császártöltés Községi Tanács Egyesített Szociális Intézménye lett. Vezetőjének Alvári Istvánnét nevezték ki.⁷⁹⁸ 1980-ban elkészült az otthon kerítése, parkosítása.⁷⁹⁹ 1981-ben az engedélyezett 30 fővel szemben 24 fő vette igénybe az otthon szolgáltatásait. A nyolcvanas évek végéig a dolgozók száma két fő volt (egy vezető gondozónő, egy kisegítő).⁸⁰⁰

KÖZTEMETŐ

Az ötvenes évek végén, a falu központjában található temető gyakorlatilag betelt. 1959-ben felmerült a temető bővítése vagy egy új temető kijelölése, valamint hullaház építése.⁸⁰¹ A régi temetőt felsőbb utasításra 1962. június 30-án lezárták, ekkortól újabb sírhelyeket nem lehetett kialakítani.⁸⁰² Az új temető helyét a Bajai utca végénél jelölték ki. A területet a Kossuth Tsz használta, a kisajátítás megtörtént, a kárpótlást állami tartalékkerületek felhasználásával oldották meg.⁸⁰³ 1964-ben az új temető továbbra sem volt használatban, annak ellenére, hogy a területet bekerítették és a ravatalozó építéséhez is megvoltak a szükséges építőanyagok.⁸⁰⁴ A ravatalozó építése a következő években is csak terv maradt. A munkálatok végül 1972-ben kezdődtek meg, az átadásra 1974-ben került sor.⁸⁰⁵ A ravatalozó átadása és a temető megnyitása után a régi temető használatát nem tiltották meg, a meglévő kriptákba a következő 30 évben még lehetett temetkezni.⁸⁰⁶ Az új temetőnek elkészült a rendezési terve, megkezdődött a sír- és kriptahelyek értékesítése, a község temetőőri állást létesített.⁸⁰⁷ A lakosság kezdetben idegenkedett a ravatalozótól, de a folyamatos meggyőzés hatására végül elfogadottá vált a használata.⁸⁰⁸ A régi temetőt az új temető létesítése miatt nem fejlesztették, csak a Keceli utca felőli oldalának rendbetétele, támfal építése merült fel több esetben is. A támfal építése először 1975-ben került a tanács elé, de

796 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. 06. 22.

797 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 12. 30.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1975. 05. 28.

798 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 12. 29.

799 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 06. 30.

800 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyvek, 1981. 08. 28., 1989. 06. 28.

801 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1959. 05. 29.

802 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 01. 19.

803 MNL BKML XXIII. 331. a. A Kiskőrösi Járási Tanács VB Igazgatási Osztályának iratai. Általános iratok. 1046/1962.

804 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 01. 22.

805 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1970. 12. 18., 1972. 12. 29.

806 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

807 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1976. 03. 24.

808 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1976. 03. 22.

ekkor nem volt rá fedezet. A megvalósításra egészen 1990-ig kellett várni. Ekkor megépült a temető beton támfala, és ezzel egy időben rendezték a temető és a főút közötti területet is.⁸⁰⁹

KÖZMŰVELŐDÉS, KULTURÁLIS ÉS SPORT ÉLET

KÖZMŰVELŐDÉS

A negyvenes évek végén és az ötvenes években a faluban nem volt a kulturális rendezvényeknek állandó helyszíne, hiszen a kultúrházat csak 1960-ban adták át. A rendezvényeket alkalmanként bizottságok vagy megbízott személyek szervezték. 1948-ban a nemzeti bizottság, a népi szervek és a tantestület gyereket szervezett. Júniusban 40 gyerek négy napos kiránduláson vett részt Budapesten. Június 20-án a szövetkezeti vendéglőben műsoros nagygyűlést tartottak (program: Himnusz, a gyerekhét jelentősége és méltatása – előadás, szavalt, 48-as dalok az általános iskolások előadásában, az állami iskolák jelentősége szocialista szempontból – a községi orvos előadása, népdalok, szavalt, szózat). Június 26-án mérsékelt árú mozielőadást, június 27-én népiünnepélyt tartottak a sportpályán (fölvonulás, labdarúgó-mérkőzés, magyartánc-bemutató, versenyek: staféta, kötélhúzás, mászás, lepényezés, zsákban futás, ajándék gyerekruhák kiosztása, közös tánc és előadások).⁸¹⁰ A szeptemberben esedékes Kossuth születésnapjára ünnepséget a betelepítés miatt csak október 3-án tudták megtartani.⁸¹¹ Az EPOSZ (Egyesült Parasztifjúság Országos Szövetsége) szüreti mulatságot és búcsú alkalmával bált rendezett.⁸¹²

1950-ben átadták a felszabadulási emlékművet.⁸¹³ A május 1-jei ünnepségen az egykori beszámolók szerint mintegy 2000 dolgozó vett részt.⁸¹⁴ Május 20-án megnyílt a mozi. A megnyitón a „Kormány tagja” c. filmet mutatták be. Az ünnepi műsorban az úttörők mozgalmi dalokkal, az EPOSZ-szervezet pedig szavaltokkal szerepelt. Az ünnepélyes megnyitón mintegy négyszázan vettek részt.⁸¹⁵ 1951-ben községi könyvtár létesült, a fiatalok iskolarendszeren kívüli nevelését ekkor két szervezet (Magyar Úttörők Szövetsége, Dolgozó Ifjúság Szövetsége) volt hivatott biztosítani.⁸¹⁶ Az úttörők az iskolában tevékenykedtek, míg a náluk idősebb korosztály tagjait a DISZ-nek kellett összefognia. A szervezet az ötvenes évek elején 45 taggal működött, saját helyiségük nem volt. Az időszakosan megkapott termet gyakran nem tudták használni, mert az állami gazdaság kucorickaraktárként hasznosította. Végezetül 1954-ben jutottak saját helyiséghez.⁸¹⁷

809 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1975. 02. 28., 1989. 06. 09., 1990. 06. 08.

810 MNL BKML XVII. 13. 107/1948.

811 MNL BKML XVII. 13. 166/1948.

812 MNL BKML XVII. 13. Sz. n., 1948. 09. 29.

813 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 21. szám. 1950. május 4.

814 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 31. szám. 1950. május 16.

815 Bácskiskunmegyei Népiújság, V. évfolyam, 42. szám. 1950. május 28.

816 ROMSICS Ignác, 1999. 363.

817 Bácskiskunmegyei Népiújság, VI. évfolyam, 6. szám. 1951. január 9., VII. évfolyam, 60. szám.

1952. március 12., VII. évfolyam, 223. szám. 1952. szeptember 25., IX. évfolyam, 85. szám.

1954. április 10., IX. évfolyam, 114. szám. 1954. május 16.

1957-ben megépült az állandó szabadtéri színpad.⁸¹⁸ Az MSZMP saját klubtermet kívánt létesíteni. A megyei bizottság ebben segítette a helyi pártszervezetet, megfelelő mennyiségű anyagot tudtak volna biztosítani egy nagy befogadóképességű klubterem építéséhez. A problémát az építési költségek előteremtése okozta. Felmerült, hogy a költségek csökkentését társadalmi munkával oldják meg.⁸¹⁹ Az ötvenes évek közepén még működött a gazdakör, számukra a Népfront Bizottság egy felújítandó épületet biztosított. A munka a kezdeti lendület után elakadt, pedig csupán néhány átalakítást kellett volna végezni a helyiségeken (új ablakot, ajtókat és kéményt építeni, valamint belülről bevakolni). *„Mert hiszen mivel foglalkoznak vasárnaponként a császártöltési dolgozó parasztok. Vagy moziba mennek, vagy a kocsmába, vagy az utcán beszélgetnek, ha jó az idő. Nincs olyan hely, hol összejönnének, szórakoznának, tanulnának egymástól. Nagyon szükséges volna néhány szakelőadás, például a szőlő- és gyümölcstermesztésről. Ezeket is meg lehetne tartani a gazdakörben. Erre annál is inkább szükség volna, mert Császártöltésnek még nincs kultúrháza és az előadásokat, tánc- mulatságokat az MSZT helyiségben tartják.”*⁸²⁰ 1954 szilveszterén a Vegyes- és Építő Kisipari KTSZ tagjai batyusbált tartottak a Rákosi Mátyás utca 2. szám alatt az eseményre átalakított fodrász- és asztalosműhelyekben.⁸²¹ 1955-ben a DISZ új helyiségbe költözött.⁸²² Az év nyarán mezőgazdasági tárgyú karikatúra-vándorkiállítás nyílt. A 40 karikatúrából álló, változatos témájú gyűjteményt a legkiválóbb karikatúraművészek, többek között a Ludas Matyi munkatársainak műveiből állították össze. A színes karikatúrák a falusi élet legkülönbözőbb mozzanatait, visszasságait állították pellengérré.⁸²³

A kiállítás mellett színházi előadásra is sor került, a keceli MNDSZ (Magyar Nők Demokratikus Szövetsége) kultúrcsoport vendégszereplése alkalmával Gárdonyi Géza „Bor” című darabját adta elő.⁸²⁴ Színjátszó csoport, csoportok Császártöltésen is működtek. 1956 tavaszán az általános iskola növendékei nagy sikerrel mutatták be a János vitéz című daljátékot a Petőfi Sándor Ifjúsági Kulturális és Sport Seregszemlén.⁸²⁵ Talán a gyerekek sikere is hozzájárult a földműves-szövetkezet dolgozói által létrehozott kultúrcsoport megalakulásához és működéséhez. Május 1-jén Bálint György „Kisteknő” című vígjátékával mutatkoztak be.⁸²⁶

A néhány évvel korábban átadott mozi modernizációjára 1956-ban került sor. Ekkor a keskenyfilm technológiát cserélték le normálfilm vetítésre. Az üzemeltető Moziüzemi Vállalatnak a tanács nyújtott anyagi segítséget a gépház megépítéséhez. Az ünnepélyes megnyitóra október 3-án ünnepi díszelőadás keretében került sor. Elsőként Huszka Jenő világhírű operettjének színes,

818 Petőfi Népe, II. évfolyam, 195. szám. 1957. augusztus 22.

819 Petőfi Népe, III. évfolyam, 124. szám. 1958. május 28.

820 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 308. szám. 1954. december 30.

821 Bácskiskunmegyei Népujság, IX. évfolyam, 308. szám. 1954. december 30.

822 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 308. szám. 1955. december 31.

823 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 183. szám. 1955. augusztus 5.

824 Bácskiskunmegyei Népujság, X. évfolyam, 279. szám. 1955. november 27.

825 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 73. szám. 1956. március 25.

826 Bácskiskunmegyei Népujság, XI. évfolyam, 93. szám. 1956. április 19.

magyar filmváltozata: a „Gábor diák” került vetítésre.⁸²⁷

1957-ben a KISZ-szervezet és a népművelési kultúrgárda a „Cigány” című 3 felvonásos színdarabot adta elő nagy sikerrel. A darabot háromszor játszották el, majd Hajóson, Bátyán és Miskén vendégszerepeltek.⁸²⁸ Ősszel mintegy 40 taggal megalakult a nőtanács. Szabás-varrás és főzőtanfolyamot szerveztek, a Mikulás és a karácsonyi ünnepek idején megajándékozták a község gyermekeit.⁸²⁹ Az évtized végén egyre több tematikus, ismeretterjesztő előadást szerveztek a felnőtt lakosság számára. Tartottak egészségügyi előadást, szőlészeti és borászati szakelőadást is.⁸³⁰ Nyáron szovjet-magyar találkozóra került sor. A rendezvényen szovjet vendégzenekar is fellépett, több száz helybeli tekintette meg az előadásokat.⁸³¹ A helyi KISZ-szervezet a földműves-szövetkezettől korábban kapott nagytermét lakodalmakra adta bérbe. A bevételt a terem felújítására, berendezésére fordították.⁸³²

Az ötvenes években a nemzeti ünnepek alkalmával szokássá vált ünnepi nagygyűlések szervezése. Ezek közös jellemzője a résztvevők magas száma és a meghívott pártfunkcionáriusok voltak. A rendezvényeket általában operatív bizottságok szervezték. A gyűlésekről több esetben is maradt fenn írásos beszámoló. 1955. augusztus 20-án Erdősi József, a megyei pártbizottság munkatársa volt az ünnepség vendége.⁸³³ 1956. augusztus 19-én Farkas József, a Hazafias Népfront megyei titkárhelyettese tartott ünnepi beszédet.⁸³⁴ Az 1957. május 1-jei nagygyűlést a falu mozihelyiségében tartották, ünnepi beszédet a falu MSZMP-elnöke mondott, majd az iskolai kultúrcsoport lépett színpadra.⁸³⁵ Az augusztus 20-i nagygyűlésen Nagyistók József, az országgyűlés alelnöke, a Hazafias Népfront országos elnökségének tagja tartott ünnepi beszédet. „[...] díszkapuval fogadták Nagyistók Józsefet, az országgyűlés alelnökét. Mintegy 2200 ember gyűlt össze a községi parkban, ahol egy állandó szabadtéri színpad épült fel augusztus 20 tiszteletére, amelyre felépítették a díszemelőt is. Az ünnepi nagygyűlést Kunvári Ferenc, a községi népfrent-bizottság alelnöke nyitotta meg, majd Nagyistók elvtárs mondott ünnepi beszédet. [...] nagyszámú nézője volt a sport- és kulturális rendezvényeknek is. Az est fénypontja a budapesti Acélöntő- és Csőgyár kultúrgárdájának színes, változatos műsora volt.”⁸³⁶ A november 7-i ünnepséget a moziban tartották meg. A kultúrműsor után dr. Fodor György, a kiskőrösi járási bíróság elnöke tartott ünnepi beszédet.⁸³⁷ 1958 márciusában pártnapot rendez-

827 Bácskiskunmegyei Népújság, XI. évfolyam, 7. szám. 1956. január 8., XI. évfolyam, 22. szám. 1956. január 26.; Népújság, XI. évfolyam, 233. szám. 1956. október 3.

828 Petőfi Népe, II. évfolyam, 230. szám. 1957. október 2.

829 Petőfi Népe, II. évfolyam, 274. szám. 1957. november 22.

830 Petőfi Népe, III. évfolyam, 30. szám. 1958. február 5., III. évfolyam, 54. szám 1958. március 5.

831 Petőfi Népe, III. évfolyam, 132. szám. 1958. június 6.

832 Petőfi Népe, III. évfolyam, 261. szám. 1958. november 5.

833 Bácskiskunmegyei Népújság, X. évfolyam, 192. szám. 1955. augusztus 16.

834 Népújság, XI. évfolyam, 194. szám. 1956. augusztus 17.

835 Petőfi Népe, II. évfolyam, 97. szám. 1957. április 27.

836 Petőfi Népe, II. évfolyam, 191. szám. 1957. augusztus 16., II. évfolyam, 195. szám 1957. augusztus 22.

837 Petőfi Népe, II. évfolyam, 268. szám. 1957. november 15.

tek, melynek vendéglőadója Kőrös Gáspár, a járási tanács elnöke volt.⁸³⁸ 1958. május 1-jén az ünnepségen beszédet mondott Kőrös Gáspár.⁸³⁹

1958-ban Népművelési Ügyvezetőt neveztek ki a kulturális események és tanfolyamok szervezésére, koordinálására.⁸⁴⁰ 1959 tavaszán falugyűlésen ünnepelték a szövetkezeti községgé való átalakulást. A rendezvényen a helyi KISZ-szervezet és az iskola úttörői adtak jól sikerült ünnepi kulturális műsort. Részt vettek a falugyűlésen a Budapesti Fémáru- és Csőgyár dolgozóinak küldöttei is. A falugyűlés után egész napos kulturális és sportműsor szórakoztatta a község dolgozóit. A helybeli futballcsapat a csőgyár csapatával játszott barátságos mérkőzést.⁸⁴¹ A községben egy népművelési csoport működött, a részvevő 16 fiatal fáradságos munkával színpadra vitte Móricz Zsigmond „Sári bíró” című darabját.⁸⁴² A fiatalok számára kevés szórakozási lehetőség volt a településen. Lényegében a mozin és a táncmulatságokon kívül egyéb lehetőségük helyben nem volt szórakozásra.⁸⁴³ Művelődési otthon hiányában a pártklubban valósították meg a tervezett programokat. A rendezvényeken rendszeresen teltházak voltak. Gyakoriak voltak az ismeretterjesztő előadások (természettudományos, úrhajózási, egészségügyi előadások továbbá a fiatalok érdeklődésére számot tartó előadások a szerelem, házasság, párválasztás témaköreiben), kérdezz-felelek estek.⁸⁴⁴

1959-ben elkezdődött a 250 személy befogadására alkalmas kultúrház építése. A kivitelezés több mint 700 ezer forintba került, melynek nagyobb részét, mintegy félmillió forintot, a megyei tanács biztosította. A kivitelezéssel, a nem sokkal korábban alakult Kiskőrösi Községgazdálkodási Vállalatot bízták meg.⁸⁴⁵ Az építési munkák elhúzódtak, az átadást többször elhalasztották.⁸⁴⁶ *„Több mint egy hónapja dolgozik már a Kiskőrösi VKG Vállalat Császártöltés szövetkezeti község kultúrházának építésén. Látogatásunk során mégis olyan érzésünk volt, ha ilyen lassan halad a munka, aligha lesz itt avatás november hetedikén, pedig a vállalat így kötötte meg szerződését a tanáccsal. Amíg szakember nem kellett, a bontási és egyéb munkák sokkal gyorsabban mentek, hiszen a szocialista szektorok több száz nap társadalmi munkát ajánlottak fel. Segéd munkásokban most sincs hiány. A tanács kérésére annyi társadalmi munkás jelenik meg az építkezésen amennyit a vállalat igényel. A szakemberek részéről viszont mást tapasztaltunk. Ott jártunkkor csak két mesterember dolgozott az építkezésen, amolyan ráérős módon. Megjegyezzük, maguk a szakmunkások is úgy vélekednek:*

838 Petőfi Népe, III. évfolyam, 72. szám. 1958. március 26.

839 Petőfi Népe, III. évfolyam, 100. szám. 1958. április 29.

840 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1958. 01. 24.

841 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 86. szám. 1959. április 14.

842 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 133. szám. 1959. június 9.

843 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 10. szám. 1959. január 13.

844 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 15. szám. 1959. január 18., IV. évfolyam, 34. szám. 1959. február 10.

845 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1958. 12. 18.; Petőfi Népe, IV. évfolyam, 116. szám.

1959. május 20.; IV. évfolyam, 128. szám. 1959. június 3.

846 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1959. 11. 30.; Petőfi Népe, IV. évfolyam, 281. szám.

1959. november 29.

nem lesz ebből az idén semmi."⁸⁴⁷ A hivatalos megnyitót végül 1959. december 12-én tartották meg. Az Erkel Ferencről elnevezett új művelődési ott-hont a volt tanácsháza épületéből alakították ki. A szükséges berendezéseket, felszereléseket megvásárolták.⁸⁴⁸ Az avatóünnepségen megjelent dr. Ortutay Gyula, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára, megyénk országgyűlési képviselője, továbbá több megyei pártfunkcionárius is. A megyei tanács ajándékképpen egy Munkácsy-típusú televíziókészüléket bocsátott a művelődési ház rendelkezésére, a Kecskeméti Ének-Zenei Általános Iskola pedig Erkel Ferenc arcképét küldte ajándékkul. Az ünnepi beszéd után nívós kultúrműsort nézett végig az egybegyűlt közönség, melyen a helybeli színjátszók, zenekarok, szólisták szerepeltek. Másnap este a Kecskeméti Katona József Színház művészei Offenbach „Egy marék boldogság” című operettjét mutatták be.⁸⁴⁹

A művelődési ház működésének első kilenc hónapjában öt színházi előadást („Egy marék boldogság”, „Indul a bakterház”, „Kötéltánc”, „Sport és szerelem”, „Érdekházasság”), három műkedvelő előadást, fotó-, lakberendezési kiállítást, divatbemutatót, irodalmi műsoros estet tartottak. (Utóbbin Valter Menyhértné, Dobosi Jenő és Glokker Andrásné szavalt, illetve tartott könyvismertetést.) A fentiekén túl itt rendezték meg az iskola rendezvényeit, a politikai és társadalmi ünnepségeket. A megnyitás óta 13 000 látogató tekintette meg a rendezvényeket. A látogatottság általában elfogadható volt, csak egyes színházi előadások esetében volt kevesebb néző. A művelődési házban színjátszó csoport, népi zenekar, szalonzenekar (alkalomszerűen) és gyerekzenekar működött.⁸⁵⁰ Az új intézményben került sor a járás egyénileg dolgozó parasztfiataljainak és az ifjú szövetkezeti tagoknak a találkozájára. A találkozó résztvevőinek száma több mint 600 fő volt.⁸⁵¹

Az 1956-ban modernizált moziban a hatvanas évek elejére túrhetetlen állapotok uralkodtak. „A filmelőadást nyakfájás, ágaskodás nélkül nem lehet végignézni. A székek kényelmetlenek és a bejáratnál olyan sár van, hogy a mozilátogatók térdig süppednek benne.” A Bács-Kiskun Megyei Moziüzemi Vállalat vállalta a mozi felújítását, új ülőhelyekkel való ellátását.⁸⁵² 1961-ben megtörtént a KTSZ kivitelezésében a felújítás, a vetítővászon szélesvásznú lett, lejtős padlót alakítottak ki a nézőtéren, és kicserélték a székeket is.⁸⁵³

A hatvanas évek elején a művelődési házban rendszeressé váltak a Kecskeméti Katona József Színház tájelőadásai. Az 1960–1961-es évadra mintegy 100 db bérletet értékesítettek. Az előadások híre a környező településekre is eljutott.

847 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 205. szám. 1959. szeptember 2.

848 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 09. 23.

849 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 294. szám. 1959. december 15.

850 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1960. 09. 23.; Petőfi Népe, XV. évfolyam, 140. szám.

1960. június 15., XV. évfolyam, 218. szám. 1960. szeptember 15.

851 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 176. szám. 1960. július 27.

852 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 49. szám. 1960. február 27., XVI. évfolyam, 237 szám.

1961. október 7.

853 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1961. 04. 20., 1961. 08. 18.

Hajósról rendszeres autóbusz-különjárat indult a színházi előadásokra. Az évadban bemutatásra került Shakespeare „Vízkereszt, vagy amit akartok”, Strauss „Mesél a bécsi erdő”, Dunajevskij „Fehér akácok”, Jacobi „Leányvásár”, Gorkij „Utolsó nemzedék”, valamint Victor Hugo „A Királyasszony lovagja” című művei.⁸⁵⁴

1961-ben a művelődési otthon igazgatójának Angeli Mátyást nevezték ki. A program igen gazdag és változatos volt.⁸⁵⁵ Az év során a TIT (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) szervezésében 24 ismeretterjesztő előadást tartottak. Működött egy fotószakkör, három művészeti csoport, és megszervezték két tanfolyamot. Ezeken kívül sakk- és asztalitenisz-szakkör is működött a sportkörrel együttműködésben. Az év során hét hivatásos és három öntevékeny színházi előadást tartottak. A Katona József Színház bemutatta Darvas József nagysikerű színművét a „Hajnali tüzet” és a „János vitézt”. A helyi színjátszók Kállai István–Fényes Szabolcs „Majd a papa” című zenés vígjátékát adták elő. Zenei kíséretéről a művelődési otthon szalonzenekara gondoskodott. A színjátszók a keceli csoporttal közösen készültek Arthur Müller „Pillantás a hídról” című drámájának bemutatására is. Vendégszerepelt a faluban a Budapest Táncegyüttes és az Országos Erdész Színpad. Munkácsy- és fotókiállítást, a földműves-szövetkezet divat- és árubemutatót szervezett.⁸⁵⁶ A községi augusztus 20-i nagygyűlésen mintegy ezer fő vett részt, az ünnepi beszédet Pankovits Józsefné, a megyei nőtanács elnöke tartotta.⁸⁵⁷

1962-ben tovább folytatódtak a már megkezdett programsorozatok a művelődési házban. Falusi kultúrcsoport alakult. Tovább működött a színjátszó csoport, a fotószakkör, a bábos csoport, a modellező szakkör, a sport-játék szakkör. A téli évadban (1962–63) 37 TIT-előadást szerveztek. A színházi előadások nézőszáma visszaesett, annak ellenére, hogy igen népszerű darabokat mutattak be („Bánk Bán”, „Negyedik”, „Csárdáskirálynő”, „11. parancsolat”, „Édes fiam”, „Cigánybáró”). Ezen kívül vendégszerepelt a Budapest Táncegyüttes, az ORI (Országos Rendező Iroda), az Állami Bábszínház és az Erdész Színpad. A helyi színjátszó csoport bemutatta Fehér Klára „Nem vagyunk angyalok” című háromfelvonásos vígjátékát. Felnőtteknek szóló előadást nyolc alkalommal tartottak („A társadalmi tulajdon védelme”, „Gyümölcsösök tavaszi ápolása” valamint hat előadást a Nőtanács szervezésében). A kiállítások igen széles közönségnek szóltak („Magyar karikatúra” sorozat, Medgyessy Ferenc szobrász felszabadulási grafikai sorozata, „Magyar Remekművek” reprodukciós festménykiállítás, „Mai magyar festészet” eredeti kiállítás, Tibet fotókiállítás). *„Bár a község lakossága még messze van a képzőművészeti alkotások teljes megértéséhez, de minden kiállítás alkalmával egy kicsit közelebb kerül, amikor érzéke, ízlése lassanként át-*

854 Petőfi Népe, XV. évfolyam, 237. szám. 1960. október 7.

855 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1961. 09. 21.

856 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1961. 04. 20., 1961. 10. 13., 1962. 04. 27.; Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 121. szám. 1961. május 25., XVI. évfolyam, 63. szám. 1961. március 15., XVI. évfolyam, 110. szám. 1961. május 12., XVI. évfolyam, 126. szám. 1961. május 31., XVI. évfolyam, 237. szám. 1961. október 7., XVII. évfolyam, 33. szám. 1962. február 9.

857 Petőfi Népe, XVI. évfolyam, 197. szám. 1961. augusztus 22.

alakul, és végleg számúzni fogja a lakásában levő giccseket, és helyettük képzőművészeti alkotásokat, reprodukciókat díszíti lakását.” Ismét megrendezésre került a lakberendezési kiállítás és vásár, valamint a divatbemutató. „Különösen nagy sikerük volt a műanyagruháknak, pongyoláknak, fürdőruháknak.”⁸⁵⁸ A moziban két széket biztosítottak a munkájukat végző rendőröknek.⁸⁵⁹

1963-ban rendszeresen működött a színjátszó csoport, időszakosan az Irodalmi Színpad, ezek műsora helyben többször, és a környező településeken is bemutatásra került (Kiskőrös, Érsekhalma, Hajós, Kecel). Működött egy ifjúsági tánczenekar, mely kibővítve a zenés darabokat kísérte. A gyerekek számára négy szakkört működtettek. Az 1963–1964-es téli évadban 46 ismeretterjesztő előadást tartottak (15 részes téeszakadémia sorozat, 15 előadásos ifjúsági akadémia sorozat, 5 előadásos szülők iskolája, továbbá egészségügyi felvilágosító előadások). A kecskeméti Katona József Színház előadásai az alacsony látogatottság miatt megritkultak. Az Irodalmi Színpad bemutatta a „Mert egyszer béke lesz” című zenés irodalmi műsorát. Betanulás és bemutatás alatt volt William Saroyan „Halló, ki az?” című egyfelvonásos drámája és Dunai Ferenc „A Nadrag” című háromfelvonásos vígjátéka. A fontosabb kiállítások a kubai fametszet-kiállítás és a helyi fotóklub tagjainak képeiből készült kiállítások voltak. A téli szezonban a rendezvények látogatottsága az alábbi volt: táncmulatság 2300 fő (10 alkalom), műsoros est 1600 fő (5 alkalom), gyerekelőadások 1200 fő (5 alkalom), politikai ünnepek és egyebek 8300 fő. A táncmulatságok ritkák és gyéren látogatottak, csak nagy ünnepek alkalmával rentábilisak.⁸⁶⁰ 1963-ban a művelődési házak versenyében a császártöltési első helyezett lett, jutalma 50 000 Ft volt, melyet felszerelés vásárlására költhetett.⁸⁶¹

1964-ben megszűntek a Katona József Színház előadásai, mert a kisszámú közönség miatt nem volt megfelelő a bevétel. A művelődési ház fontos feladata, hogy helyszínt és lehetőséget biztosítson a lakosságnak a kulturált időtöltésre, önmagának fejlesztésére. „A községben régi, jellegzetes szokás a téli »bandázás«. Nehezen tudjuk rávenni – főleg az idősebbeket –, hogy »bandázás« helyett mással foglalkozzanak. Kivételt képez a mozi és a televízió. Igaz, hogy a művelődési otthon tv-nézőinek száma csökkent, de a tv-tulajdonosok száma 36-ra gyarapodott. A szélesvásznú filmszínház látogatottsága ellen sem emelhető kifogás, csak az a baj, hogy a Moziüzemi Vállalat gyakran más filmet küld, mint ami a plakáton szerepel.”⁸⁶² A hosszú téli esték hasznos eltöltésére a Kossuth Tsz gazdái klubot hoztak létre a szövetkezet központjában levő helyiségben. Tucatnyi lapot, folyóiratot járattak, valamennyien vettek egy-egy könyvet, azokat cserélgették egymás között. Az asszonyokat inkább csak a televíziós előadások érdekelték. A „férfinépség” azonban már jól összeszokott, főként az „ördög bibliája” révén. A szeszes ital tiltva volt a klubban.⁸⁶³

858 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1963. 04. 26.; Petőfi Népe, XVII. évfolyam, 127. szám. 1962. június 2., XVII. évfolyam, 268. szám. 1962. november 16., XVIII. évfolyam, 3. szám. 1963. január 5.

859 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 04. 27.

860 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 04. 24.; Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 79. szám. 1963. április 4.; XVIII. évfolyam, 154. szám. 1963. július 4., XVIII. évfolyam, 298. szám. 1963. december 21.

861 Petőfi Népe, XVIII. évfolyam, 195. szám. 1963. augusztus 22.

862 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 18. szám. 1964. január 23.

863 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 20. szám. 1964. január 25.

1964–1965-ös művelődési évadot a felszabadulás 20 éves évfordulója köré szervezték. Április 4-én kiállítás nyílt az elmúlt húsz év fejlődésének bemutatására. A Hosszúhegyi Állami Gazdaság dolgozói számára tízrészes mezőgazdasági előadás sorozatot szerveztek. Kiscsalán és Nagycsalán hat-hat részes előadássorozatot tartottak „Szövetkezeti téli esték” címmel, orvosi és pedagógiai témában. Beindult a Nők Akadémiája előadássorozat, alkalmanként 40–80 fős látogatottsággal, orvosi, pedagógiai, irodalmi előadásokkal. A KISZ-szel közös szervezésben Ifjúsági Akadémia előadássorozat indult, világnézeti, egészségügyi, esztétikai, irodalmi, technikai előadásokkal. A gyerekek számára vasárnap délelőttönként négy szakkört működtettek (fotó-, honismereti, sport- és játéklklub). A szülői munkaközösség és a nőtanács közreműködésével díszítőművész kör kezdte meg munkáját. A Vöröskereszt esetenként egészségügyi előadásokat szervezett a moziban, filmvetítéssel egybekötve. Az Irodalmi Színpad Sándor Iván „Senki földje” egyfelvonásos epilógusát mutatta be. Emellett betanulás alatt volt Norman Krasna „Egy vasárnap New Yorkban” című háromfelvonásos vígjátéka. A zenei aláfestést a színdarabokhoz továbbra is az Ifjúsági Tánczenekar szolgáltatta. Az évadban hivatásos színházi előadást nem szerveztek a kevés látogató és a nem megfelelő program miatt. Vendégfellépőként előadást tartott a művelődési házban a Kiskőrösi MÁV gyermekfúvós zenekara és a hajósi nemzetiségi együttes.⁸⁶⁴ Helybeli fiatalokból megalakult a könnyűzenét játszó Szaturnusz együttes, vezetője Varga István elektrotechnikus volt.⁸⁶⁵ Az év során megtartották az első névadó ünnepséget.⁸⁶⁶ Az idősek számára öregek napját szerveztek ünnepi műsorral, uzsonnával.⁸⁶⁷ Ősszel kis híján tragédia történt a moziban. *„Kellemetlen eset szenvedő részesei voltak Császártöltésen a szerda esti mozielőadás nézői. A filmszínház légfűtés-berendezése – feltehetően a helytelen kezelés miatt – széngázt is továbbított a nézőtérre, s az elárasztotta a helyiséget. Az előadás végére a mozilátogatók egy része rosszul lett, elájult, elfehéredett. A körzeti orvos első segélyben részesítette a segítségre szorulókat. Egy nőt és egy férfit a kalocsai kórházba szállítottak. A gyors beavatkozásnak köszönhető, hogy súlyosabb következménye nem lett a szén gázmérgezésnek.”*⁸⁶⁸

1965 első hónapjaiban a ragadós száj- és körömfájás járvány miatt a rendezvények szüneteltek, a művelődési ház zárva tartott.⁸⁶⁹ A földműves-szövetkezet irodalmi színpada meghívót kapott az irodalmi színpadok fővárosi seregszemléjére. Az „Egyszer béke lesz” című oratóriummal, valamint Sándor Iván „Senki földje” című egyfelvonásosával készültek a seregszemlére.⁸⁷⁰ Ugyanekkor a művelődési ház színjátszó együttesét is nagy megtiszteltetés érte, meghívták a Békéscsabán megrendezett falusi színpadok országos fesztiváljára.⁸⁷¹ A Felszabadulás Tsz kiscsalai üzemegységében tanyai klub alakult. A klub esténként

864 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 04. 29.; Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 181. szám.

1964. augusztus 4.

865 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 160. szám. 1964. július 10.

866 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 54. szám. 1964. március 5.

867 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 241. szám. 1964. október 14.

868 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 266. szám. 1964. november 13.

869 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 04. 29.

870 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 38. szám. 1965. február 14.

871 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 62. szám. 1965. március 14.

nyitva állt a tévénezők előtt, emellett rendeztek szórakoztató összejöveteleket, filmvetítéssel kísért ismeretterjesztő előadásokat.⁸⁷² A művelődési házban megkezdte működését az ifjúsági klub. Az első – filmvetítéssel egybekötött – előadást Takács Zoltán százados tartotta.⁸⁷³ A tanácsban élénk vitát folytattak a művelődési ház finanszírozásáról. Felmerült, hogy a bevételek növelése érdekében a lakodalmakat is a művelődési házban tartásuk. Ezt a tanács többsége nem támogatta, mivel az gyors amortizációt okozhatott volna az épületben. A lakodalmas teremszükséglet megoldására az FMSZ-terem felújítását javasolták.⁸⁷⁴

1966-ban a művelődési házban fotó-, honismereti szakkör, játékklub, gyermekzenekar, színjátszó csoport, Irodalmi Színpad, ifjúsági zenekar működött. Az Irodalmi Színpadot meghívták a megye hat legjobb színpadát felvonultató kiskunhalasi megyei fesztiválra.⁸⁷⁵

Színházi előadások tartására szerződést kötöttek a Déryné színházzal. Az előadások („Bástyasétány 77”, „Mária főhadnagy”, „Majd a pap”, „Éva lánya”) színvonalasak voltak, de több esetben kevés volt a néző, emiatt maradt is el előadás. Sikeres rendezvény volt a magyar–német barátsági műsoros est. Az év során négy képzőművészeti kiállítást rendeztek (nagy mesterek reprodukciós kiállítása, „Dolgozó emberek között” festménykiállítás, iparművészeti és szoborkiállítás). Kiállították a kiskörösi járás fotószakköreinek munkáit is. Tudományos-ismeretterjesztő előadásokból 40-et tartottak. Az előadásokból tízet külterületi településrészekben tartottak meg. Vendégként fellépett a hajósi nemzetiségi csoport, egy berlini dzsesszegyüttes és az Állami Bábszínház.⁸⁷⁶ A megyei rendőr-főkapitányság közlekedésrendészeti osztálya és az Állami Biztosító közreműködésével közlekedésrendészeti vetélkedőt rendeztek. A kultúrházban több mint ötszázan voltak kíváncsiak arra, hogy a 18 versenyző közül ki szerzi meg az első helyezést.⁸⁷⁷

A hatvanas évek második felében, végén nagyot változott a kultúrház eredményessége. A tanács tagjai is elégedetlenné váltak a munkával. Az évek során fokozatosan és jelentősen visszaesett a rendezvények száma és ez által a látogatottság is. A visszaesés oka lehetett, hogy az intézmény vezetője nem volt függetlenített besorolású, főállásban máshol dolgozott. 1968-ban mindössze három előadást tartottak. Jelentős konkurenciát jelentett az egyre jobban terjedő televízió is. A település értelmiségi lakói passzivitást tanúsítottak mind a programok szervezése, mind a látogatása terén. A felnőtt ifjúsági szakkörök nem voltak sikeresek, rövid ideig működtek (a honismereti és a technikai egy hónapig, a színjátszó csoport négy hónapig, az Irodalmi Színpad alkalmanként működött, a zenekar csak megalakult). Egyedül a gyermekszakkörök működtek megfelelően. Az elindított öt szakkörből négy folyamatosan tevékenykedett.

872 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 234. szám. 1965. október 5.

873 Petőfi Népe, XX. évfolyam, 237. szám. 1965. október 8.

874 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1965. 09. 16.

875 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 119. szám. 1966. május 21.

876 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1966. 04. 29., 1966. 09. 30.; Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 87. szám. 1966. április 14., XXI. évfolyam, 206. szám. 1966. szeptember 1.

877 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 115. szám. 1966. május 17.

A gyermek fúvószenekar vezető híján nem tudott működni. Sikeresek voltak a TIT-előadások is, bár a természettudományok iránt csekély volt az érdeklődés. Az előrelépést a főként fiatalokat megszólító klubok szervezése jelenthette. Ezt akadályozta azonban, hogy az épületben nem volt klubhelyiség. Többek között ez volt az oka, amiért a kultúrház művelődési otthonként működhetett, és nem kapta meg a művelődési ház besorolást.⁸⁷⁸

A hetvenes évek elején felújították a művelődési otthont, majd az iskola kezelésébe került.⁸⁷⁹ 1972-ben helyi alkotók műveiből kézimunka-kiállítást, magyar–szovjet barátsági estet, kultúrműsort, lakberendezési és bútorkiállítást rendeztek. A vezetők célul tűzték ki a művelődési házzá minősítést. Az ehhez szükséges fejlesztéseket folyamatosan kívánták megoldani. Az év során a falu-múzeum számára beindították a gyűjtést. A TIT segítségével 12 előadásos gépjárművezetői akadémia működött, átlagban 150 fő érdeklődővel. A Mezőgazdasági Könyvhónap járási megnyitójára a kultúrházban került sor. A színházi alkalmak száma és látogatottsága erősen csökkent. A Déryné színház és az ORI előadásai alkalmoszerűek voltak. Az előadásokat fent kívánták tartani, ennek érdekében tárgyalásokat folytattak a kecskeméti Katona József Színházzal. ORI rendezvény kettő volt: a Woods és a Locomotiv együttes koncertje. Vasárnap délelőttönként a gyerekek számára fotó- és repülőmodellező szakkört működtettek. A szakkörök mellett ún. játékdélelőttök, és novembertől a gyermekklubban mesemozi indult. A gyerekfoglalkozásokat – a korszellemnek megfelelően – szándékosan tartották vasárnap délelőtt. *„Az eredeti tervvel megegyezően valamennyi gyermekfoglalkozást elvonó jelleggel szerveztük vasárnap délelőtti időpontban. Tapasztalatunk az, hogy a szakkörre járó gyerekek nem is járnak templomba, mert a foglalkozáshoz hétköznapi munkaruha szükséges.”* Az iskolában tervezték a zeneoktatás beindítását, megindult az igények felmérése. Az igény akkora volt, hogy egyszerre nem is lehetett kielégíteni. Erre az utánpótlásra alapozva tervezték az ifjúsági zenekar újraalakítását.⁸⁸⁰

1973-ban ismét a faluban játszott a Katona József Színház társulata. Arthur Miller drámáját *„Az ügynök halálát”* mutatták be. November 7-én a KISZ Központi Művészegyüttese, rajkózenekara és szólistái mutatkoztak be.⁸⁸¹ Nagyrendezvények (pl. az időközben engedélyezett lakodalmak tartása) alkalmával nem volt megoldott a főzés, mosogatás megfelelően higiénikus helyszíne. Szükség volt egy folyóvízes mosogatótraktus kialakítására és a mosdók felújítására.⁸⁸²

1974-ben a községi közművelődési igazgató Angeli Mátyás volt. Feladatai közé tartozott a kultúrház programjainak, rendezvényeinek szervezése, a falu kulturális életének menedzselése. Az év során a rendezvények általában sikeresek voltak. Eredményesen működött a filmklub (negyedik éve) és az

878 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1968. 06. 28., 1968. 10. 21.

879 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1971. 12. 30.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 04. 26.

880 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 10. 25.

881 Petőfi Népe, XXVIII. évfolyam, 5. szám. 1973. január 7., XXVIII. évfolyam, 257. szám. 1973. november 2.

882 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1973. 06. 27.

irodalmi presszó. A Taverna Irodalmi Presszó egy új típusú rendezvényszervezés eredménye volt. Az előadások a kultúrház szervezésében, de a presszó épületében valósultak meg. Havonta egy alkalommal neves előadóművészt hívtak meg, akik általában önálló estjük anyagát mutatták be (meghívottak: Jobba Gabi, Dévai Nagy Kamilla, Jancsó Adrienne, Harsányi Gábor, Jósé Arzamendia paraguayi gitárművész). Mivel a kultúrház épülete nem felelt meg színházi előadások tartására, az érdeklődő lakosok számára csoportos színházlátogatásokat szerveztek. Tovább folytatódott a felnőtteknek szóló szakkörök, tanfolyamok szervezése is. Már három éve működött (változó létszámmal) a kézimunkaszakkör. Megtartották a Közúti Közlekedési Akadémia II. évfolyamának előadásait, autóvezetői és segédmotor-vezetői tanfolyamot szerveztek, úrkutatással foglalkozó előadássorozat indult. Gyerekek számára fotó- és repülőmodellező szakkör indult. A fiatalok számára az ifjúsági klubban filmvetítéseket szerveztek, „Irodalmi alkotások filmen” címmel. A filmklub tagjai kéthetente nézhették meg egy-egy világhírű irodalmi alkotás filmváltozatát (Victor Hugo „Nyomorultak”, Heinrich Mann „A kék angyal”, Pruss „A fáraó”, Sienkiewicz „Keresztesek”). A téli szünetben az iskolások számára asztalitenisz- és sakkbajnokságot szerveztek. Az április 4-i ünnepséget a községi művelődési házban tartották meg, ahol az országSZerte ismert pécsi úttörő fúvószenekar adott hangversenyt. A zenei kultúrára nevelésben nem tudtak előrelépni. Nem volt zenetanár, így nem lehetett beindítani a klasszikus zenei nevelést. Kihelyezett zenei tagozat létesítésére sem volt remény. Egyedül csak a fiatalokból álló Delta zenekar működött rendszeresen.⁸⁸³ Az év során általános felújítás történt a moziban.⁸⁸⁴ Az előző évi tanácsi határozat alapján a tanács megvásárolta a Kossuth Lajos u. 132. sz. ingatlant falumúzeum céljára.⁸⁸⁵

1975-ben megtörtént a kultúrház tetőcseréje, a kiszolgálóhelyiségek felújítása.⁸⁸⁶ A megkezdett rendezvénysorozatokat folytatódottak. Igyekeztek neves előadókat meghívni, s előadásaik alkalmával a nézőteret hiánytalanul megtölteni. Vendégszerepelt a kultúrházban a Magyar Rádió Gyermekkörosa és Harsányi Gábor színművész is. Az előző évadban indított Taverna Irodalmi Presszó továbbra is nagy sikerrel működött (az évadban meghívottak: Horváth Teri, Bálint András, Szirtes Ádám, Bitskey Tibor). A nívós kiállítások szervezése is folytatódott. Az érdeklődő közönség Éber Sándor képeit, Polyák Ferenc faragásait, Szálas Gabriella grafikáit, Walter Péter művészi fotóit tekinthette meg.⁸⁸⁷

883 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1974. 06. 26.; Petőfi Népe, XXIX. évfolyam, 80. szám. 1974. április 7., XXIX. évfolyam, 271. szám. 1974. november 20., XXIX. évfolyam, 297. szám. 1974. december 20., XXX. évfolyam, 2. szám. 1975. január 3., XXX. évfolyam, 7. szám. 1975. január 9.

884 Petőfi Népe, XXX. évfolyam, 138. szám. 1975. június 14.

885 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 12. 28.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 07. 29.

886 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1975. 03. 24.

887 Petőfi Népe, XXX. évfolyam, 2. szám. 1975. január 3., XXX. évfolyam, 39. szám. 1975. február 15., XXX. évfolyam, 118. szám. 1975. május 22., XXX. évfolyam, 156. szám. 1975. július 5., XXX. évfolyam, 232. szám. 1975. október 3., XXX. évfolyam, 239. szám. 1975. október 11., XXX. évfolyam, 279. szám. 1975. november 28., XXXI. évfolyam, 28. szám. 1976. február 3., ??????? évfolyam,

1976-ban a kulturális program hasonlóan alakult. Az ifjúsági klub szervezésében a csillagászati előadássorozat folytatódott (előadók: Bardócz András; Dr. Ili Márton). Az Irodalmi Presszó keretében öt irodalmi estet rendeztek (előadók: Huszti Péter és Piros Ildikó, Dőry Virág, Kürti Papp László és Vitai Ildikó, Pécsi Ildikó és Rudas Gábor, Halász Judit). A képzőművészet iránt érdeklődők Karáth Imre fotóit, Schnúr József és Bozsó János festményeit tekinthették meg. Az iskolai téli szünet idején a művelődési házban társasjáték, lemezhallgatás, természet és földrajzi témájú filmek vetítése, továbbá sportversenyek várták a gyerekeket.⁸⁸⁸ A fiatalok számára a helyi MHSZ (Magyar Honvédelmi Szövetség) is elfoglaltságot nyújtott. Két klubot üzemeltettek (Tartalékos klub: 25 fő, 3 db pisztoly, 2 db légpisztoly, 3 db távcső, tájolók, Lövész klub: 41 fő, 10 db kispuska, 16 db légpuska). A fegyvereket egy törvényi szigorítás óta nem a klubhelyiségben, hanem a rendőrségen őrizték. A hozzáférés így nehézkes volt, ezért külön helyiséget kértek a község vezetőitől. A gyakorlati foglalkozásokat a társadalmi munkában felépített fedett lőtéren tartották.⁸⁸⁹

1977-ben a kultúrház programja továbbra is színes volt, sok korosztály érdeklődésére számított. A vállalati, iskolai rendezvények, lakodalmak mellett előadások, kiállítások színesítették a programot. Az Irodalmi Presszóban változatos színvonalú előadások hangzottak el (pl. Vitai Ildikó és Kürti Papp László Moldova György estje). Kiállításon szerepeltek Boros Ilona textiltervező, Csikós Nagy Márton és Kollár János fafaragó, Vincellér Imre festőművész, Szebényi Béla szobrászművész, valamint a Bajai Tanítóképző Főiskola művésztanárainak (Klossy Irén, Kovács László, Weintrager Adolf) alkotásai. A Kecskeméti Városi Szimfonikus Zenekar Mozart-, Csajkovszkij- és Schubert-műveket adott elő. A gyerekek számára a mesemozi állt rendelkezésre, míg a fiataloknak a filmklubban a „Ma-gyar Mozi Története” című sorozat keretében irodalmi értékű filmeket vetítettek. A tél során az iskola a nagytermet tornateremként használta, ezért csökkenteni kellett a rendezvények számát.⁸⁹⁰ Folytatódott a falumúzeum számára a gyűjtés. *„Nemzetiségi vonatkozásban Császártöltés erősen asszimiláló községnek tekinthető. Az őslakosság nyelvét már csak a felnőtt korosztály beszéli, szokásait is már csak ők ismerik. A tanulóifjúság az irodalmi német nyelvet az óvodában és az iskolában nemzetiségi nyelvoktatás keretén belül tanulják. Őseink népszokásai, hagyományai a következő generációváltással feledésbe merülhetnek. Ezért szükséges a még fellelhető nép ruházati és használati eszközök összegyűjtése és megőrzése a jövő számára.”*⁸⁹¹

1978-ra a művelődési otthon igen rossz állapotba került. Ennek egyik oka,

52. szám. 1976. március 2.

888 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 126. szám. 1976. május 9., XXXI. évfolyam, 195. szám.

1976. június 18., XXXI. évfolyam, 209. szám. 1976. szeptember 4., XXXI. évfolyam, 262. szám.

1976. november 5., XXXI. évfolyam, 275. szám. 1976. november 20., XXXI. évfolyam, 280. szám.

1976. november 26., XXXI. évfolyam, 286. szám. 1976. december 3., XXXI. évfolyam, 304. szám. 1976. december 24.

889 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1976. 11. 24.

890 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1977. 11. 30.; Petőfi Népe, XXXII. évfolyam, 6. szám. 1977. január 8., XXXII. évfolyam, 78. szám. 1977. április 2., XXXIII. évfolyam, 28. szám. 1978. február 2.

891 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1977. 11. 30.

hogy kialakításakor nem új épületet építettek, hanem egy meglévő épületet alakították át. A kultúrház önállóan nem tudta kigazdálkodni a felújítás, sőt még az üzemeltetés költségeit sem. *„Ha egy művelődési ház nem üzletnek tartja a kultúra terjesztését, és árucikknek a rendezvényeit, akkor mindig kevés a pénze. Az állami-tanácsi támogatás összege a legjobb esetben csak a munkabéreket fedezi. Ha máshonnan nem jön támogatás, saját rendezvényeinek bevételeire számíthat csak. Ilyenkor jól jönnek a »rentábilis« bevételek rendezvények, mert azok többletbevételeiből fedezheti az igazi értékek terjesztéséhez szükséges összegeket.”* Az évben megtörtént a részleges felújítás. Kicserélték a nyílászárókat, megújult az elektromos hálózat, kifestették az épületet.⁸⁹² A kiállításokon nagy sikerrel szerepeltek B. Mikli Ferenc képei, Krebsné Tuska Zsuzsanna kerámiaalkotásai. Rendhagyó módon kvadrofon hangjáték-be mutatót tartottak a Magyar Rádió szakemberei. A Taverna Irodalmi Presszó, az Ifjúsági Filmklub, a komolyzenei és könnyűzenei hangversenyek, táncdalestek, népdalestek továbbra is nagyszámú érdeklődőt vonzottak. Az ifjúság körében a *„legnépszerűbb szórakozási forma a tánc (buli) ahogy ők mondják, és a DISCO”* volt.⁸⁹³

1979 tavaszán „Béke és barátság” címmel a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége tartott rendezvényt a művelődési otthonban. A zene kedvelői a kalocsai helyőrségi fúvószenekar „Örökzöld dallamok” című koncertjét hallgathatták meg. Képzőművészeti kiállításokon szerepeltek Tóth Menyhért festőművész képei és a „Hazánk mezőgazdasága diákszemmel”, valamint az „Alkotó gyerekek” című országos és megyei gyermekrajzpályázat anyagai. Az Irodalmi Presszóban fellépett Bánffy György, Tompa László, Szemes Mari, Harangozó Teri, Bodrogi Gyula és Voith Ági.⁸⁹⁴ *„Rendszeresen szervezünk különféle műsoros rendezvényeket, vetítéseket, ismeretterjesztő előadásokat, tanfolyamokat; valamint sokféle klubrendezvényt. De gyakran sor kerül úgymond könnyebb fajsúlyú eseményre is. Elsősorban a táncmulatságokra gondolok. [...] Meglehetősen érdekes a kép. Népszerűek az említett könnyű műfajú rendezvények, de éppen az, ízlésfejlesztés egyéb formáiban nagyot léptek előre az utóbbi években. Népszerű fővárosi színművészek, bajai, kecskeméti és más képzőművészek látogattak el jó néhány alkalommal a községbe, és szerepeltek szép sikerrel a szépet kedvelő császártöltésiek körében. Másrészt igaz ugyan, hogy a felnőtt lakosság egy jelentős része ma még ritka vendég a művelődési otthonban, a kulturális rendezvényeken, ugyanakkor szembetűnő, hogy a fiatalok jelentős része érdeklődik a rendezvények iránt. A vasárnap délelőttönként játszó mesemozi, az irodalmi pódiumműsor, a gyakorta látható bűvész- és bábelőadás mindig tapsot vált ki a fiatal nézők körében. Ugyanakkor a felnőttek filmklubját ez évben már kilencedik alkalommal szervezik meg gazdag programmal.”*⁸⁹⁵ Decemberben a megyei művelődési központ

892 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 03. 09.; Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 140. szám. 1978. június 16.

893 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1978. 12. 29.; Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 49. szám. 1978. február 26., XXXIII. évfolyam, 84. szám. 1978. április 11., XXXIII. évfolyam, 219. szám. 1978. szeptember 16.

894 Petőfi Népe, XXXIV. évfolyam, 62. szám. 1979. március 15., XXXIV. évfolyam, 80. szám.

1979. április 6., XXXIV. évfolyam, 152. szám. 1979. július 1., XXXIV. évfolyam, 162. szám.

1979. július 13., XXXIV. évfolyam, 240. szám. 1979. október 13., XXXIV. évfolyam, 260. szám.

1979. november 6., XXXIV. évfolyam, 265. szám. 1979. november 13.

895 Petőfi Népe, XXXIV. évfolyam, 254. szám. 1979. október 30.

egy tíznapos rendezvénysorozattal mutatkozott be a településen. Kiállításon szerepeltek a kiskunmajsai megyei fafaragó tábor alkotásai és Karáth Imre „A Kiskunsági Nemzeti Park” című fotókiállítása. Fellépett a Kecskemét Néptánc-együttes, a Kecskeméti Pedagógus Énekkar és a Ciróka bábegyüttes. Az óvónők és napközis pedagógusok részvételével a játékkészítés technikájáról rendeztek tapasztalatcsere jellegű foglalkozást. A kiskőrösi járásban működő díszítőművész szakkörök vezetői szintén tapasztalatcserét, megbeszélést folytattak.⁸⁹⁶

1980-ban a korábbi évtizedekkel ellentétben nem működött a faluban nemzetiségi együttes.⁸⁹⁷ A művelődési otthonban „Megkésétt dal” címmel Monyók Ildikó szonestet tartott.⁸⁹⁸ Kiállításokat szép számban rendeztek. Az érdeklődők megtekinthették Prácser Edit és Brodszky Ferenc keramikusok és Frey Antal grafikus műveit. Papírhajtogatást tanulhattak a Japánból érkezett Sakurai Heiko mesternőtől. Karácsonykor a bajai Liszt Ferenc Zeneiskola tanárainak közreműködésével szerveztek koncertet.⁸⁹⁹

1981-ben az Irodalmi Presszó kifulladásá után „Irodalmi estek Pódium 1981” címmel bérletsorozatot indított az Erkel Ferenc Művelődési Ház. A sorozat öt előadásában ismert előadóművészek léptek fel (Juhász Jácint, Szabó Gyula, Almási Éva, Balázsovits Lajos, Lukács Sándor).⁹⁰⁰ Az év elején első alkalommal rendezték meg a sváb bált. A rendezvényen bemutatkozott a Kossuth Tsz táncsoportja, a KISZ-szervezet táncegyüttese, a bajai Frankel Leó Német Nyelvű Gimnázium tanulói pedig német nyelvű műsort adtak elő.⁹⁰¹

1982-ben a kultúrházban tovább folytatódtak az évekkorábban elkezdődött felújítási, modernizációs munkák. A nagyterem új parkettát kapott, elkészült a lakodalmas sátorváz és az udvar betonozása. Az intézményben ekkor ketten dolgoztak.⁹⁰² A folyamatosan szervezett táncdal- és könnyűzenei rendezvényeknek nagy sikere volt. A komolyzenei koncertek iránt azonban lényegesen kisebb volt az érdeklődés (Kecskeméti Szimfonikus Zenekar, Kalocsai Helyőrségi Fúvószenekar). Gépjárművezető-tanfolyamot, tánciskolát tartottak, díszítőművész, modellező szakkör, gyerekklub és KISZ Ifjúsági Klub működött. Újraéledt a Német Nemzetiségi Táncsoport (Kisdobos, Úttörő, KISZ-korosztály), a téessz tagjaiból a felnőtt táncsoport. Ez sajnálatos módon nehezen működött, kevés fellépést vállalt. Repertoárjában egy helyi gyűjtésű tánc is szerepelt.⁹⁰³ Folytatódott az irodalmi bérletsorozat (Koncz Gábor). A legkisebbek szórakoztatására fellépett a kecskeméti Ciróka bábegyüttes. A kiállításokon Zsáky István festőművész,

896 Petőfi Népe, XXXIV. évfolyam, 281. szám. 1979. december 1.

897 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1980. 12. 22.

898 Petőfi Népe, XXXV. évfolyam, 92. szám. 1980. április 20.

899 Petőfi Népe, XXXV. évfolyam, 39. szám. 1980. február 16., XXXV. évfolyam, 56. szám.

1980. március 7., XXXV. évfolyam, 86. szám. 1980. április 13., XXXV. évfolyam, 299. szám. 1980. december 21.

900 Petőfi Népe, XXXVI. évfolyam, 13. szám. 1981. január 16.

901 Petőfi Népe, XXXVI. évfolyam, 48. szám. 1981. február 26.

902 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1982. 02. 18., 1983. 02. 28.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 11. 25.

903 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1982. 10. 27.

Golarits Erzsébet, Lovas Ilona textiltervező iparművészek, Tóvölgyi Katalin keramikus mutatkozott be. A Magyar Kereskedelmi Kamara Ipari Formatervezési Tájékoztató Központ és a Műcsarnok közös rendezésében a „Világítás a lakásban” címmel rendeztek kiállítást.⁹⁰⁴ A második alkalommal megrendezett sváb bálon a bajai Frankel Leó Német Nyelvű Gimnázium ének- és táncsoportja és a helyi nemzetiségi néptáncgyűttes lépett fel.⁹⁰⁵ Karácsonykor a bajai Liszt Ferenc Zeneiskola művésztanárai és az általános iskola zenetagozatának tanulói szórakoztatták a megjelenteket.⁹⁰⁶ Angeli Mátyás, a kultúrház vezetője így emlékezett ezekre az évekre: *„Nemegyszer hívtak máshová. Nem mentem, nem is megyek ezután sem. Nekem kedves a szülőfalum. Ismerek csaknem minden családot; tudom, hogy János bácsi, Vera néni mit akar, mit szeretne látni, hallani a művelődési házban. Tudom, hogy melyik embernek mi a vágya, az érdeklődési köre. Tiszteletben kell tartani az emberek érdeklődési körét. Szükséges tudni, hogy kinek milyen az ízlése, és ismerni kell igényeiket, szellemi képességeiket. Figyelembe venni, hogy Császártöltés német nemzetiségi község. Éppen ezért én 2–3 évre előre tervezem a kiállításokat, az irodalmi műsorokat, a találkozókot. Az irodalmi presszónk már nyolcesztendőös múltra tekinthet vissza. Képzőművészeti tárlataink is népszerűek. Jó előre megszervezzük, alaposan előkészítjük az ezekhez kapcsolódó művész-közönség találkozókot, tárlatvezetések. [...] Gondot fordítunk a zenei nevelésre az iskolában és a művelődési házban is. Szervezünk szakköröket, amatőr művészeti együtteseket.”*⁹⁰⁷

1983-ban a Pódium bérletsorozat irodalmi és zenei előadásokkal folytatódott (Mikó István és Vándor Éva, Sárosi Kati és Zsoldos Imre). A Magyar Televízió külpolitikai szerkesztősége részvételével előadássorozatot rendeztek. Előadást tartottak a településen a Panoráma Stúdió '83 szerkesztői, műsorvezetői (Sugár András, Érdi Sándor, Szegvári Katalin, Kepes András).⁹⁰⁸ Több alkalommal képzőművészeti kiállítást szerveztek. A művészetszerető közönségnek alkalma nyílt megismerkedni Plohn József fényképész honvédportréival, a budapesti Szőnyi István Művészi Alkotóközösség rézkarcaival.⁹⁰⁹ A technika iránt érdeklődők számára repülés- és hajózástörténeti kiállítást rendeztek, rendhagyó fizikaórán lézer- és CB-rádió bemutatót tartottak.⁹¹⁰

Megalakult az Úttörő Fúvószenekar Farkas Ferenc vezetésével. Első fellépésükre március 13-án került sor. Ősszel, a zene világnapján közös koncertet adtak a Kalocsai Helyőrségi Fúvószenekarral.⁹¹¹

904 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 113. szám. 1982. május 16.

905 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 30. szám. 1982. február 5.

906 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 246. szám. 1982. október 20., XXXVII. évfolyam, 250. szám. 1982. október 24., XXXVII. évfolyam, 280. szám. 1982. november 28., XXXVII. évfolyam, 288. szám. 1982. december 8., XXXVII. évfolyam, 292. szám. 1982. december 12.

907 Petőfi Népe, XXXVII. évfolyam, 140. szám. 1982. június 17.

908 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 69. szám. 1983. március 23.

909 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 9. szám. 1983. január 12., XXXVIII. évfolyam, 61. szám. 1983. március 13., XXXIX. évfolyam, 5. szám. 1984. január 7.

910 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 266. szám. 1983. november 11.

911 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 85. szám. 1983. április 12., XXXVIII. évfolyam, 231. szám. 1983. szeptember 30.

A már rendszeressé vált sváb bálon a bátaszéki német leánykórus, a nemesnádudvari és a császártöltési német nemzetiségi tánccsoport adott műsort.⁹¹² A tíz éve húzódó tájházépítés új lendületet kapott. A sváb népi építészet stílusjegyeit magán hordozó ház legsürgősebb, a további pusztulást megakadályozó stabilizációs és karbantartási munkálatait a Bács-Kiskun Megyei Tanács kétszázezer forinttal támogatta. Dr. Bárh János útmutatásai, tanácsai alapján a megyei tervezővállalat fiataljai elkészítették a kivitelezési tervdokumentációt. A sváb tájházban négy szobát, egy konyhát, két kamrát és egy istállót rendeztek volna be.

A kiállításokban a császártöltési tárgyak mellett a szomszédos községek (Hajós, Nemesnádudvar) területén gyűjtött anyagot (bútorok, viseletek, használati tárgyak, munkaeszközök) is szerették volna bemutatni.⁹¹³ Egy akció keretében Walter Péter fotós minden nagykorú állampolgárt lefotózott, a képekből albumok készültek.⁹¹⁴

1984-ben jubilált a Pódium névre keresztelt zenés irodalmi estek sorozata. Az évad során előadást tartott Simándy József, Szabó Gyula, Prokopiusz Imre, Peskó György, Hernádi Judit, Szombathy Gyula, Pécsi Ildikó, Esztergályos Cecília, Psota Irén.⁹¹⁵ Annak ellenére, hogy az előadásokon általában 100–150 fő vett részt, a szervezés veszteséges volt. A „magas” kultúra rendezvényeinek veszteségét egyéb bevételekből (pl. nagyterem kiadása lakodalmakra) pótolták. A kultúrház az évek során lényegében elavulttá vált, melyet már a megyei sajtóban is szóvá tettek. *„Erkel Ferenc nevét viselő művelődési háza pedig – a mai mércék szerint – csaknem alkalmatlan a modern közművelésre, s ez nem csoda: anno 1897-ben főjegyzőlaknak építették, s bár az idők folyamán község- majd-tanácsházaként is funkcionált, ez inkább a használók képzelőerejét, mintsem a ház építészeti kiválóságát bizonyítja. Mindennél többet mond, hogy – például – lehetetlen ugyanabban az időben két rendezvényt tartani benne, mert zavarnák egymást.”*⁹¹⁶ Ennek ellenére a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége a császártöltési Erkel Ferenc Művelődési Házban tartotta a Bács-Kiskun megyei nemzetiségi együttesek bemutatóját. A rendezvényen bajai, hajósi, nemesnádudvari, vaskúti és a helyi német nemzetiségi csoportok léptek a közönség elé.⁹¹⁷ Május 1-jén, új kezdeményezésként, a három szomszédos német nemzetiségi község lakói közösen ünnepeltek. Az összejövetelre a császártöltési parkerdőben került sor. Minden község meglepte a másik kettőt egy-egy művészeti csoporttal (Császártöltés Úttörő Fúvószenekar, Úttörő Tánccsoport, Hajós tánccsoport, Nemesnádudvar népdalosok).⁹¹⁸ A zenekar egyre több és nívósabb meghívásnak tett eleget. Térzenét adtak Kecskeméten a Szövetkezeti Néptáncosok Országos Találkozóján, továbbá játszottak a MEDOSZ-napon (Mezőgazdasági, Erdészeti- és Vízügyi Dolgozók Szakszervezete)

912 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 29. szám. 1983. február 4.

913 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 45. szám. 1983. február 23., XXXIX. évfolyam, 56. szám. 1984. március 7.

914 Petőfi Népe, XXXVIII. évfolyam, 102. szám. 1983. május 1.

915 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 89. szám. 1984. április 15., XXXIX. évfolyam, 257. szám. 1984. november 1.

916 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 5. szám. 1985. január 8.

917 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 294. szám. 1984. december 15.

918 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 102. szám. 1984. május 3.

is. A XX. nyári úttörőolimpián Zánkán a császártöltési zenekar trombitanyolcusa a stadion tornyán játszotta a megnyitást jelentő zánkai szignált, valamint az eredményhirdetéseknél is ők játszottak. A zenekar naponta térzenét adott.⁹¹⁹

1985-ben három ifjúsági klub működött a faluban. A kultúrház a hét minden napján, a pártház heti három-négy napon várta az érdeklődőket.⁹²⁰ Mint minden évben, 1985-ben is megrendezték a sváb bált. Fellépett a bátaszéki német nemzetiségi táncsoport és a helyi néptáncgyűttes.⁹²¹ Az irodalmi előadások folytatódtak, az évadban többek között fellépett Schütz Ila és Balázs Péter. A kiállítások között kerámia-, rajz- és festőművészeti tárlatok is szerepeltek. Az érdeklődők megnézhatték Cs. Nagy Alice keramikus alkotásait, a zánkai gyerektáborban készült „Gyermekalkotások Galériáját” és megismerkedhettek Debrecen tíz festő- és két grafikusművészenek alkotásaival.⁹²² A két évvel korábban alakult úttörőzenekar egyre sikeresebb lett. Tavasszal a budapesti Tiszthelyettesképző Zenei Szakközépiskola zenekarával közös koncertre került sor.⁹²³ A művelődési házban rendezték meg a megyei úttörő-, valamint úttörő- és ifjúsági zenekarok találkozóját. A rendezvényen hét zenekar szórakoztatta a közönséget. A Farkas Ferenc–Angeli Mátyás vezette zenekar arany minősítést szerzett.⁹²⁴ Angeli Mátyás így emlékezett a kezdeti időkre. *„Először furulyával próbálkoztunk. 1983-ban pedig tovább léphettünk, mód nyílt egy zenekarvezetői állás meghirdetésére. Ekkor kerülünk kapcsolatba Farkas Ferencsel, akinek sikerült két esztendő alatt zenekarrá formálni a kis csapatot. [...] Farkas Ferenc hosszú évekig aktív zenész volt. Tökéletesen érti a betanítás, a vezénylés mesterségét. A gyerekek rajongva beszélnek róla. A művelődési ház szakköre vagyunk [...]”* A nyár során tíz napon keresztül a zánkai úttörővárosban ők lehettek a „szógalattellátó” zenészek. Nyolc trombitást meghívtak a parlamenti fenyőünnepségre, ahol az ünnepség szignálját és karácsonyi dalokat játszottak.⁹²⁵ Az iskola zenei tagozata a megalakuláskor együttműködési szerződést kötött a kalocsai helyőrségi fúvószenekarral. Ennek értelmében a zenetagozatos fiútanulók sorkatonai szolgálatuk idején a kalocsai – vagy másik – helyőrségi zenekarban szolgálhattak.⁹²⁶

1986-ra a kultúrház egyik fő feladatává a nemzetiségi hagyományok ápolása vált. Az irodalmi műsorok sorozatát leállították. Ennek több oka is volt, egyrészt a tíz év alatt mintegy 50 előadást rendeztek, ez 70–80 színészt jelentett, a stáblista egyszerűen kimerült. Másrészt visszaesett a nézők száma, az egyébként is veszteséges előadásokat nem lehetett tovább finanszírozni. Ennek ellenére az

919 Petőfi Népe, XXXIX. évfolyam, 89. szám. 1984. április 15., XXXIX. évfolyam, 136. szám.

1984. június 12., XXXIX. évfolyam, 146. szám. 1984. június 23.

920 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 05. 29.

921 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 13. szám. 1985. január 17.

922 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 130. szám. 1985. június 5., XL. évfolyam, 205. szám. 1985. szeptember 2., XL. évfolyam, 257. szám. 1985. november 1., XL. évfolyam, 278. szám. 1985. november 27.

923 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 91. szám. 1985. április 19.

924 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 110. szám. 1985. május 13.

925 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1985. 05. 29., Petőfi Népe, XL. évfolyam, 133. szám.

1985. június 8., XL. évfolyam, 206. szám. 1985. szeptember 3., XL. évfolyam, 300. szám.

1985. december 23., XLI. évfolyam, 17. szám. 1986. január 21.

926 Petőfi Népe, XL. évfolyam, 79. szám. 1985. április 4.

év során színes programok várták a falu lakosságát. Három alkalommal báb-színház vendégszerepelt, emellett bűvészbemutatót, lézerbemutatót tartottak. Sikert arattak a kiállítások is. Az érdeklődők Kiss István szobrász, Szebeni András fotóművész, Kiss Ernő festő, Törőcsik Jolán intarziáművész munkásságával ismerkedhettek meg. Egzotikumként „Madárparádé” (különleges dísz- és hús-galambok, egzotikus díszmadarak, törpe- és óriásbaromfik kiállítása) várta az érdeklődőket.⁹²⁷ Több alkalommal könnyűzenei előadásokat, esteket szerveztek. Ezeken fellépett Zárai-Vámosi, Kovács Kati és az Universal együttes. Működött az úttörő- és ifjúsági zenekar, a nemzetiségi táncsoport. A kultúrházban az Ifjúsági Klub a hét minden napján várta a fiatalokat. Heti két alkalommal zenés rendezvényt, diszkót, filmvetítést tartottak. Az év során 15 vetélkedőt rendeztek. A díszítőművész szakkör is tovább működött, de nem volt vezetője. Megrendezték az első császártöltési borversenyt. A megmérettetésre a gazdák 28 bormintát neveztek.⁹²⁸ A falu történetében első alkalommal megtörtént az ős-szes lakó- és középület fotózása. A munka során nyolc fotós járta a települést, és készítette el a mintegy ezer épület képét.⁹²⁹ A nagy érdeklődésre tekintettel a báli szezón során két alkalommal rendeztek sváb bált.⁹³⁰ A korábbi években megkezdett hagyomány folytatásaként május 1-jén Császártöltés, Hajós, és Nemesnáduvar nemzetiségi lakosainak találkozájára Nemesnáduvaron került sor. A találkozón Császártöltést az úttörő- és ifjúsági zenekar, valamint a német táncsoport képviselte.⁹³¹ A művelődési otthonban további fejlesztést igényelt a közönség és a vezetőség. A levegőbefúvással működő fűtésrendszer hatékonyan, de igen zajosan működött. Olyannyira, hogy a műsorok, beszédek alatt ki kellett kapcsolni. Felmerült a rendszer modernizálása, a fejlesztés azonban az anyagi lehetőségek hiányában nem valósult meg.⁹³² Az úttörő- és ifjúsági fúvószenekar szép sikereket ért el, vendégszerepelt Budapesten (a Városligetben adtak térzenét), továbbá Zánkán, ahol az „Együtt a gárda” elnevezésű vetélkedő résztvevőinek zenélhettek. Koncerteztek Zánkán, Balatonföldváron, Kővágóörsön és még sétahajón is.⁹³³

1987-ben igen sok látogatót vonzott a Vasarely-kiállítás.⁹³⁴ A nagyszámú előzetes jelentkezés eredményeként a báli szezónban három alkalommal is sváb bált rendeztek. Ezeken felléptek a mecseknádasdi és a helyi német nemzetiségi táncsoportok és a villányi asszonykórus.⁹³⁵ A Német Nemzetiségi Táncegyüt-

927 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 09. 08.; Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 46. szám. 1986. február 24., XLI. évfolyam, 196. szám. 1986. augusztus 20., XLI. évfolyam, 233. szám. 1986. október 3., XLI. évfolyam, 287. szám. 1986. december 6., XLII. évfolyam, 25. szám. 1987. január 30.

928 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 09. 08.

929 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 09. 08.; Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 95. szám. 1986. április 23.

930 Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 25. szám. 1986. január 30.

931 Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 103. szám. 1986. május 4.

932 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1986. 02. 28.

933 Petőfi Népe, XLI. évfolyam, 115. szám. 1986. május 17., XLI. évfolyam, 224. szám. 1986. szeptember 23.

934 Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 225. szám. 1987. szeptember 24.

935 Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 7. szám. 1987. január 9.

tes és az úttörő- és ifjúsági fúvószenekar meghívást kapott a Budapesti Tavasz Fesztiválra.⁹³⁶ A sikerek után azonban a zenekart is elérték a gondok. Hiába tanult 90 gyerek zenét, az utánpótlás nem volt megoldott. Ennek jele volt, hogy miután a korábbi években mintegy 20 zenész elkezdte középiskolai tanulmányait, a zenekar már-már fellépést sem tudott vállalni.⁹³⁷

A nyolcvanas évek végére, a gazdasági és politikai válság, átalakulás eredményeként a község kulturális élete nehéz helyzetbe került. A források csökkenésével a rendezvények ritkábbá, szervezésük nehezkesebbé vált. Talán csak a sváb bálakat lehetett gazdaságosan, nagyszámú résztvevővel megrendezni. 1988-ban már három alkalommal szervezték meg. A fellépők köre, mint minden évben, ekkor is igen változatos volt. A helyi német nemzetiségi táncscsoport mellett vendégszerepelt a nagymányoki német nemzetiségi táncegyüttes, a pilisvörösvári német nemzetiségi együttes táncscsoportja és zenekara is.⁹³⁸ Kiállítás rendeztek „Erdély kövei” címmel és a Bajai Duna Fotóklub alkotásaiból.

1989-ben a nyári időszakban heti 1-2 alkalommal zenés esteket tartottak. Az igényekhez alkalmazkodva számítógépes, társastánc-, szabás-varrás, karate-, KRESZ-tanfolyamot szerveztek. Vasárnaponként tovább működött a gyermekklub. A díszítőművész szakkör főként a téli időszakban tevékenykedett, általában az idősebb korosztály látogatta. A kultúrház teljesen elavulttá vált, az épület a modern követelményeknek nem felelt meg, a helyiségek és raktárak száma kevés volt. Az intézmény és épület sorsa kérdésessé vált. A továbbműködtetés kérdései azonban csak a következő évtizedben dőltek el. A fiatalok szórakozási lehetőségeit szélesítette a hétfőnként a párházban tartott diszkó. A nagy zaj, garázdálkodások, a fiatalok italozása azonban folyamatos feszültségeket, panaszokat okozott. Az év decemberében egy bécsi néprajzkutató csoport járt a faluban.⁹³⁹

1990-ben a római katolikus templomban az NSZK-beli Szent Martins Fiúkórus adott nagy sikerű hangversenyt.⁹⁴⁰ Elkészült Vass Csaba szobrászművész alkotásaként Császártöltés plakettje. A kétnyelvű változatban öntött bronzérme emléktárgyként szolgált.⁹⁴¹

KÖNYVTÁR

A huszadik század első felében közkönyvtár nem működött a faluban. Kisméretű, néhány tucat esetleg pár száz kötetes könyvtárakat civil szervezetek, egyesületek tartottak fenn tagjaik számára. A császártöltési könyvtár járási letéti könyvtárként kezdte meg működését 1950-ben.⁹⁴² 1959-ben a könyvtár letéti állománya 407 db, saját könyvállománya 122 db, a könyvtáros Glocker Andrásné volt. A könyvtári állomány az évek során folyamatosan bővült, 1961-ben 712 db saját kötet és 322 olvasóval rendelkezett. Fiókot működtetett Kicsalán (186

936 Petőfi Népe, XLII. évfolyam, 26. szám. 1987. január 31.

937 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 05. 29.

938 Petőfi Népe, XLIII. évfolyam, 6. szám. 1988. január 8.

939 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1989. 12. 22.

940 Petőfi Népe, XLV. évfolyam, 124. szám. 1990. május 29.

941 Petőfi Népe, XLV. évfolyam, 127. szám. 1990. június 1.

942 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 03. 28.

db) és Középcslán (116 db) is.⁹⁴³ A hatvanas évek elején a tanács fejleszteni kívánta a könyvtárat, ehhez a letéti könyvtár helyett községi könyvtárat kívántak létrehozni. Első feladatként a könyvtár állandó helyét kellett kialakítani. Ez több lépésben történt meg. A kezdetben az iskolában működő könyvtár 1963-ban a művelődési otthonba került, ahol egy 5x4 méteres helyiség állt rendelkezésre, a könyveket beépített szekrényekben helyezték el.⁹⁴⁴ A következő tíz évben itt működött, a folyamatosan bővülő állomány és olvasószám hatására azonban igen hamar szűkössé vált. A hatvanas évek közepén hetente kétszer, kedden és pénteken délután két-két órán át volt hivatalosan kölcsönzés. A könyvtárat továbbra is Glocker Andrásné vezette, a kötetek száma 1783-ra, az olvasóké 584 főre növekedett. A szűkös állomány ellenére hetenként átlag másfél száz kötetet kölcsönöztek.⁹⁴⁵ Az állomány folyamatosan bővült, 1966-ban már 2600 kötet állt a 678 olvasó rendelkezésére.⁹⁴⁶ A könyvtárhelyiség egyre kevésbé felelt meg a növekedő állomány elhelyezésére, az olvasók kiszolgálására. A döntés a könyvtár áthelyezéséről megtörtént, 1971-ben megkezdték az új könyvtár kialakítását az Öreges Napközi Otthonával közös épületben. A könyvek száma gyorsan emelkedett, 1972-re már 4825 db-ra nőtt. Ekkor egy év alatt 3279 látogató járt az intézményben, akik 7571 db könyvet kölcsönöztek ki.⁹⁴⁷ 1973-ban elkészült az új könyvtár.⁹⁴⁸ Felszerelése, berendezése azonban még évek múlva sem volt teljes. 1975-ben a kötetek száma elérte az 5503 darabot. Az év során bővítették és korszerűsítették a könyvtárat.⁹⁴⁹ 1978-ban Kiscsalán fiókkönyvtár nyílt.⁹⁵⁰ 1981-ben személyi változás történt, kinevezték Heibl Sándornét könyvtárosnak.⁹⁵¹ A könyvtárhelyiségben központi előírás miatt zenesarkot kellett kialakítani, mert ez a C-típusú könyvtárakban kötelező volt. Az olvasók nagy örömeire 22 folyóirat is a rendelkezésükre állt. A tanács ezt túlzásnak tartotta, csökkenteni akarta a folyóiratok számát és költségeit. A kötetek száma 8274 db, a beiratkozott olvasók száma 314 fő volt.⁹⁵² 1987-ben Heibl Sándorné elhagyta a könyvtárat, helyére ideiglenesen Baranyai Lászlót nevezték ki. A Művelődési Közlönyben meghirdetett könyvtárosi állásra nem volt jelentkező, így továbbra is Baranyai Lászlót bízták meg a feladattal, a képzés megszerzésének előírásával.⁹⁵³ 1989-re a könyvtár kicsivé és kissé elavulttá vált. A tervezett könyvtárépítés azonban

943 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1959. 07. 26., 1961. 10. 13., 1962. 04. 27.

944 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1960. 09. 23., 1961. 04. 20., 1963. 04. 26.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 02. 30.

945 Petőfi Népe, XIX. évfolyam, 28. szám. 1964. február 4.; CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. 04. 24.

946 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1966. 02. 28.

947 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1971. 10. 30., 1971. 12. 30.; MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1973. 03. 28.

948 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

949 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1976. 08. 25.; Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 50. szám. 1976. február 28.

950 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1979. 03. 09.

951 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1981. 03. 30.

952 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1981. 09. 23.

953 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1987. 12. 23.

a gázpogram miatt elmaradt. A helyhiány megoldására két lehetőség kínálkozott, az egyik elképzelés szerint az új könyvtárat a falumúzeum épületében alakították volna ki. Ez csökkentette volna a költségeket, azonban a falumúzeum alapterülete is jelentősen csökkent volna, és maga a beruházás kivitelezése is bizonytalan volt. Másik lehetőségként az eredeti tervet valósították volna meg, miszerint könyvtár és mozi épült volna a kultúrház melletti telken.⁹⁵⁴ A gazdasági válság, a politikai átalakulás miatt azonban egyik terv sem valósulhatott meg. Megoldást 1990-ben sikerült találni, amikor a tanács kezelésébe került egykori pártház épületében alakították ki könyvtári helyiséget.⁹⁵⁵ Az új helyiség alapterülete 68 m² volt. Az évek során jelentősen csökkent a könyv-, folyóirat- és hanglezsvásárlásra fordítható összeg, így a gyűjtemény gyarapodása is lassult. A könyvtár állománya 1989. december 31-én 12 317 db volt. Az 503 beiratkozott olvasó – ebből 265 fő 14 év alatti – által kölcsönzött kötetek száma 17 148 db volt. A könyvtárban ekkor egy főállású alkalmazott dolgozott. Mivel megnövekedett a könyvtárban tartott foglalkozások száma, szükség lett volna még egy, legalább részmunkaidős dolgozóra. Betegség, szabadság esetén a könyvtárt zárva kellett tartani. Az olvasók újra hozzájuthattak nemzetiségi könyvekhez is, ugyanis a könyvtárban üzemelt a Pécsi Német Báziskönyvtár lerakata, 640 kötetel.⁹⁵⁶

SPORT

A császártöltési sportélet időnként igen sokszínű volt, de általában csak a futballcsapat működéséről szólt. A Császártöltési Traktor Sportkör 1951-ben alakult, a sportkör elnökének Erdélyi Károlyt választották. Alakulásakor csak egy szakosztálya, a labdarúgás működött. Nők egyáltalán nem versenyeztek, sportoltak. Később megalakult az asztalitenisz-szakosztály. A sportlétesítmény modernizálása elkerülhetetlenné vált. A meglevő kisméretű pálya helyett korszerű követelményeknek megfelelő pálya építését tervezték, melyen labdarúgó-, futó-, kosár- és röplabdapálya is épült volna.⁹⁵⁷ 1955-ben a Budapesti Dózsa NB I-es focicsapata látogatott el a községbe. Mivel a vendégek legjobbjai Albániában vendégszerepeltek, Császártöltésre ezért egy vegyes csapatot küldtek. A váratlan eredményt, a hazaiak 3:0 arányú győzelmét több mint ezer néző látta. A sportkör elnöke ebben az időben Vasvári Béla volt.⁹⁵⁸ 1959-ben a sportkör tekepályát épített a cukrászda udvarán.⁹⁵⁹ 1960-ban a futballszakosztályon kívül más nem működött. A sportkör taglétszáma jelentősen nőtt, a tagok száma 160-ra emelkedett, ebből 30 fő volt sportoló. A sportköri vezetők Szeitz István és Kusztor István voltak. Újabb szakosztályok indítását tervezték, a beinduló tekeszakosztály mellett lövész- és kerékpáros-szakosztály alakítását is.⁹⁶⁰ 1959. május 7. napjától a sport-

954 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1989. 03. 03.

955 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1989. 09. 11., 1990. 03. 30.

956 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1990. 01. 31.

957 Bácskiskunmegyei Népújság, VIII. évfolyam, 20. szám. 1953. január 24.

958 Bácskiskunmegyei Népújság, X. évfolyam, 161. szám. 1955. július 10., X. évfolyam, 164. szám 1955. július 14.

959 Petőfi Népe, IV. évfolyam, 242. szám. 1959. október 15.

960 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1960. 04. 29.

kör Egységes Falusi Sportkör néven működött. Az aktív sportolók száma 27 volt. Labdarúgó-, asztalitenisz-, sakk- és tekeszakosztályt működtettek. A sporttelepen kialakítottak egy ikermosdót.⁹⁶¹ Az 1962/63-as szezonra a focicsapat feljutott a megyei I-be, a mérkőzéseket 6–800 néző látogatta rendszeresen.⁹⁶² A meccseken időnként a szurkolás kisebb-nagyobb atrocitásokba torkollott. 1962-ben gyerekek kövekkel dobálták meg a játékvezetőt.⁹⁶³ 1965-ben bevezették a vizet a sportpályára és az öltözőbe.⁹⁶⁴ 1966-ban a Ferencváros labdarúgócsapata játszott Császártöltésen. A sokszoros bajnokcsapat teljes gárdája látogatott el a községbe, és játszott barátságos mérkőzést a hazai együttesel. A mérkőzés eredménye 6:1 lett a Ferencváros javára. A meccsre 1200 néző látogatott ki.⁹⁶⁵ A IV. ötéves tervben szerepelt a sportpálya korszerűsítése, új öltöző építése.⁹⁶⁶ 1972-ben az iskolában kézilabda- és kosárlabdapálya épült. A sportkör tervezte női kézilabda-szakosztály alapítását.⁹⁶⁷ A kézilabdacsapat 1973-ban meg is alakult.⁹⁶⁸ A hetvenes évek közepén folyamatosan napirenden volt a sportpálya korszerűsítése (korlát, futókör, gyepesítés, új öltöző építése), de a tervek sokáig nem valósultak meg.⁹⁶⁹ A kezdetben jól működő kézilabda-szakosztály tevékenysége kissé lanyhult, ugyanis gondot okozott az ellenfelek alacsony száma, mivel a környéken kevés csapat működött.⁹⁷⁰ 1975-ben lengyel sportküldöttség járt a faluban, és nemzetközi mérkőzést játszottak a helyi focicsapattal.⁹⁷¹ Az évtized első felében betervezett fejlesztések nem valósultak meg, azokat az V. ötéves terv idejére halasztották.⁹⁷² 1976-ban két szakosztály működött, a labdarúgó és a kézilabda. Tervben volt a cselgáncsszakosztály beindítása.⁹⁷³ 1977-ben járási spartakiádót rendeztek a településen. A résztvevők kézilabda, kispályás futball (férfi, női), mezei futás, súlylökés, gránát dobás, kispuskalövészet számokban mérték össze tudásukat. Az eredményekre az egykori beszámolók alapján a falu lakossága nem lehetett büszke. A futballcsapat ingadozó teljesítményt nyújtott az évek során. Gond volt a motiváció és az utánpótlás nevelése. Egy ellenőrzés megállapította, hogy a sportolók az edzéstervtől eltérően készültek, annál lényegesen kisebb igénybevételt jelentő edzémunkát végeztek. Az edző véleménye szerint *„Nem tudom végrehajtani a szakmai előírásokat, mert akkor a játékosok nem jönnek ki az edzésekre”*⁹⁷⁴ 1978-ban a női kézilabda-szakosztály már nem tudott versenyszerű-

961 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1961. 05. 26.

962 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1962. 07. 20.

963 Petőfi Népe, XVII. évfolyam, 295. szám. 1962. december 18.

964 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. 08. 19.

965 Petőfi Népe, XXI. évfolyam, 279. szám. 1966. november 26., XXI. évfolyam, 281. szám. 1966. november 29.

966 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. 08. 25.

967 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1972. 01. 27.

968 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

969 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1974. 02. 28.

970 MNL BKML XXIII. 782. b. VB ülési jegyzőkönyv, 1974. 01. 30.

971 Petőfi Népe, XXX. évfolyam, 210. szám. 1975. szeptember 7.

972 Petőfi Népe, XXXI. évfolyam, 31. szám. 1976. február 6.

973 CSKI Tanácsülési jegyzőkönyv, 1976. 09. 27.

974 Petőfi Népe, XXXIII. évfolyam, 220. szám. 1978. szeptember 17.

en tevékenykedni, mellette női kispályás focicsapat is létezett. A cselgáncsfoglalkozások működtek, de versenyeken általában nem indultak. Szervezetlen formában sokan kispályás focit játszottak, a kultúrházban pingpongasztalok álltak a játszani szeretők rendelkezésére. A sportkörnek 60 igazolt versenyzője volt, a tagdíjfizetés gyakorlatilag nem működött. A sportöltöző építéséhez beszerezték az anyagok nagy részét, a kivitelezést 1980-ra tervezték. Az építkezés megindult, de vontatottan haladt. Az alapozás társadalmi munkában történt, a falakat a KTSZ építette. A rendelkezésre álló anyagi források kevésnek bizonyultak, a társadalmi munka szervezése nehézkesen folyt. Az átadást 1981-re halasztották. A kézilabda-szakosztály megszűnt, mivel nem tudtak versenyezni a serdülő csapat hiánya miatt. Az edzők nem voltak függetlenítettek, bérük kevés volt.⁹⁷⁵ Az öltöző átadására 1982 tavaszán került sor.⁹⁷⁶ 1987-ben elkészült a focipálya betonlábazatos, drótfonatos kerítése.⁹⁷⁷ 1989-ben kialakították a focipályánál az aszfaltozott tenisz- és kézilabdapályát.⁹⁷⁸

IRODALOM

BÁNÁTI Miklós

1969 Huszonkét évtized az új hazában (Császártöltés 1744–1964).

Császártöltés

ROMSICS Ignác

1999 Magyarország története a XX. században. Budapest

SZABÓ Gyula

2010 Föld- és területrendezés. Forrás: Digitális Tankönyvtár. Internet: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_FTR1/index.html

TÓTH Ágnes (szerk.)

2000 1956 Bács-Kiskun Megyei kronológiája és személyi adattára. II. kötet. Kecskemét

FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL BKML)

MNL BKML V. 312. Császártöltés nagyközség iratai 1893–1949.

MNL BKML XXII. 312. Császártöltés Község iratai (1944) 1945–1949 (1950)

MNL BKML XVII. 13. A Császártöltési Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948.

MNL BKML XXIII. 331. a. A Kiskörösi Járási Tanács VB Igazgatási Osztályának iratai. Általános iratok (1947) 1950–1971.

975 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyvek, 1978. 05. 29., 1979. 12. 21., 1981. 06. 30.

976 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1982. 02. 18.

977 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1988. 06. 03.

978 CSKI Tanácsulési jegyzőkönyv, 1989. 12. 22.

MNL BKML XXIII. 782. a. Császártöltés Község Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek 1955–1990.

MNL BKML XXIII. 782. b. Császártöltés Község Tanácsának iratai. Végrehajtó bizottsági jegyzőkönyvek 1972–1990.

MNL BKML XXIII.782. c. Császártöltés Község Tanácsának iratai. Költségvetések. 1950–1982.

Császártöltés Község Irattára (CSKI)

Császártöltés Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyvei 1958–1990.

SAJTÓFORRÁSOK

Bácskiskunmegyei Népújság (A Magyar Dolgozók Pártja politikai napi-lapja) 1950–1956.

Népújság (Az MDP Bács-Kiskun megyei bizottsága és a megyei tanács lapja) 1956.

Petőfi Népe (Az MSZMP napilapja) 1950–1990.

Magyar Hírlap XVII. évfolyam 1984. november 13.

Népszabadság XLIII. évfolyam 1985. január 17.